

TER BESLUITVORMING

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur & Regio

Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

Datum

1 juli 2013

Kenmerk

DGNR-NB / 13116420

nota

Decentralisatie en het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

BHM 13117468

Kopie aan

Parafenre

Paraaf

Paraaf

Paraaf

Medeparaaf

directeur Natuur & Biodiversiteit

DG Natuur

Medeparaaf

Medeparaaf

BBR-paraaf

Bijlage(n)

1

Aanleiding

U bent verantwoordelijk voor het grotegrazersbeheer in de Oostvaardersplassen in verband met uw verantwoordelijkheid voor Staatsbosbeheer (SBB) als organisatie en – tot 2012 – de financiering van het beheer en daarnaast in

verantwoordelijkheid voor dierenwelzijn. EZ is ook verantwoordelijk voor de totstandkoming van het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen (in concept gereed; vrijwel rijp voor vaststellingsprocedure).

Met de decentralisatie wordt Flevoland in ieder geval verantwoordelijk voor financiering van - en toezicht op het Natura 2000-deel (vogels) van het Oostvaardersplassenbeheer. U heeft aangegeven (bijlage 1) dat het Natura 2000-beheerplan zich ook op de grote grazers dient te richten. SBB is de beheerder van het gebied en voert zowel het beheer van vogels als de grazers uit.

Vraag is nu wat het decentralisatieproces betekent voor de (politieke) verantwoordelijkheid voor het grotegrazersbeheer binnen het Oostvaardersplassenbeheer. Flevoland heeft overigens aangegeven pas te willen instemmen met het Natura 2000-beheerplan, als hierover duidelijkheid is.

Ter besluitvorming

U wordt gevraagd aan te geven welke uitwerkingsrichting in het licht van de decentralisatie van natuurbeleid uw voorkeur heeft:

- (1) het overdragen van (politieke) verantwoordelijkheid voor het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen aan Flevoland.
- (2) het als EZ behouden van (politieke) verantwoordelijkheid voor het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

U wordt geadviseerd te kiezen voor de eerste uitwerkingsrichting.

Ontvangen BBR

3/4 - 4/7

Indien u kiest voor optie 1 is het voorstel nadere afspraken te maken over de uitwerking van deze keuze tussen EZ, Flevoland en SBB.

Stemt u in met optie 1 (overdragen van de verantwoordelijkheid voor de grote grazers naar de provincie Flevoland)?
Stemt u in met het voorstel nadere afspraken hierover vast te leggen tussen EZ, Flevoland en SBB?

Toelichting

Het beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen geeft aanleiding tot politiek debat. Het kan niet los worden gezien van het overige beheer van het gebied. Als EZ primair aanspreekbaar zou blijven op het grotegrazersdeel, terwijl Flevoland conform de decentralisatie verantwoordelijk wordt voor financiering van - en toezicht op het op vogels gerichte Natura 2000-deel van het beheer (waarbij het Natura 2000-beheerplan zich bovendien deels richt op de grazers), zou dat leiden tot een hybride situatie met twee kapiteins op één schip.

Om deze reden wordt u geadviseerd de verantwoordelijkheid voor het beheer van de Oostvaardersplassen geheel over te dragen aan de provincie Flevoland. Het vraagt wel om zorgvuldige afspraken tussen de partijen over:

- de relatie grotegrazersbeheer en het Natura 2000-beheerplan;
- het beheer van de grote grazers conform ICMO-2 (advies-Gabor);
- de beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (door EZ ingesteld tot-en-met 30 november 2014 met o.a. een adviestaak richting de Staatssecretaris van EZ)
- financiering van additionele kosten van het beheer conform ICMO-2;
- het eventueel evalueren en bijstellen van het beheer conform ICMO-2 (door ICMO-2 zelf geadviseerd in 2015)

De te kiezen vorm hiervoor zou een akkoord of convenant kunnen zijn (tweede helft 2013) met EZ, Flevoland en SBB.

Hoewel er in Flevoland kritische geluiden zijn te horen over het huidige grotegrazersbeheer, lijkt Flevoland tegelijk niet onwelwillend tegenover een beleidsverantwoordelijkheid voor de grazers te staan, mits het grotegrazersbeheer ook financieel gefaciliteerd wordt.

4 - 7 - 2013

retour van STAATSSECRETARIS

dd : 22/1/13

Bijlage 1

Ministerie van Economische Zaken

TER INFORMATIE

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur
& Regio
Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

Datum

16 januari 2013

Kenmerk

DG NR-NB / 13006611

BHM: 13007009

Kopie aan

nota

Dossier grote grazers Oostvaardersplassen

Parafenrou

Paraaf auteur

N&B

Medeparaaf

Paraaf

directeur Natuur en Biodiversiteit

Medeparaaf

Paraaf

DG Natuur en F

Medeparaaf

Bijlage(n)

BBR-paraaf

Aanleiding

Hierbij informeer ik u over het dossier 'grote grazers Oostvaardersplassen': het beheer door Staatsbosbeheer van Heckrunderen, konikpaarden en edelherten in het Oostvaardersplassengebied. Inmiddels zijn dat enige duizenden dieren en hun welzijn kreeg de afgelopen jaren veel aandacht in media en politiek, vooral tijdens winterse perioden zoals nu.

Politiek werd daarbij steeds uw departement aangesproken, mede omdat het onder uw departement ressorterende Staatsbosbeheer sinds 1996 verantwoordelijk is voor het beheer van de dieren.

Kernpunten

1. Ik geef eerst achtergronden: de ontwikkeling van aantallen grote grazers, publieke en politieke reacties, en de meest recente ontwikkelingen in het beleid, waaronder de uitgangspunten van voormalig Staatssecretaris Bleker.
2. Ik breng twee punten voor de komende tijd onder uw aandacht:
(a) de relatie met het Natura 2000-beheerplan voor het Oostvaardersplassengebied, een proces dat tot nu toe vooral op vogels is gericht;
(b) de toekomst van de door de heer Bleker ingestelde Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen.
3. Ik vraag u naar uw behoefte om frequent – b.v. wekelijks – op de hoogte te worden gesteld van de actuele situatie van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

Toelichting

1. Achtergronden

In 1983, 1984 en 1992 introduceerde de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (V&W) kleine aantallen Heckrunderen, konikpaarden en edelherten ('grote grazers') in het Oostvaardersplassengebied. Oorspronkelijk als 'beheerinstrument'. De populatie groeide tot uiteindelijk zo'n 3500 grote grazers rond 2010. In 1996 werd Staatsbosbeheer verantwoordelijk voor het beheer van de grazers. Dat was gericht op zo min mogelijk menselijk ingrijpen. Dieren werden pas afgeschoten als ze vrijwel aan hun eind waren.

Toen de aantallen grote grazers toenamen en voedsel een beperkende factor werd, werd zichtbaar dat meer dieren dan voorheen 's winters een sterk verminderde conditie hadden. Dat leidde tot publiek en politiek debat (o.a. spoeddebatten in de winters van 2004-2005 en 2009-2010) en diverse adviezen over het beheer.

Het meest recente advies, van de tweede commissie-Gabor (ICMO-2; november 2010), hield onder meer in:

- het eerder afschieten van individuele dieren ('vroeg-reactief beheer');
- het nemen van ad-hoc-beschuttingsmaatregelen;
- het toelaten van de grazers in het nabijgelegen Hollandse Hout;
- het alvast realiseren van een minimumvariant van het Oostvaarderswold: de Oostvaarderswissel;
- het tellen van de dieren vanuit een helikopter, steeds één keer in het najaar en aansluitend één keer in het voorjaar.

Staatssecretaris Bleker onderschreef in grote lijnen bovenstaande adviezen. Hij ging niet mee in een suggestie van de commissie om zodig af en toe massaal afschot toe te passen (*population crash*) en om het Oostvaarderswold te realiseren. Verder stelde hij voor een periode van vier jaar een beheeradviescommissie in (Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen; BAC) die Staatsbosbeheer praktische en *bindende* beheersadviezen geeft ter implementatie van de geaccordeerde onderdelen van het ICMO-2-advies. Verder kan de BAC desgevraagd de Staatssecretaris adviseren over bepaalde vragen over de grazers. De toenmalige Kamer ging mee met het beleid, maar blokkeerde het toelaten van grazers in het Hollandse Hout en het realiseren van de Oostvaarderswissel. Verder blokkeerde de provincie Flevoland het uitvoeren van helikoptertellingen in het voorjaar en blokkeerde ook de gemeente Lelystad het toelaten van grazers in het Hollandse Hout.

2. Nabije toekomst

Voor de komende tijd zijn twee aspecten aan de orde:

(a) Natura 2000-beheerplan

Het Oostvaardersplassengebied is ook Natura 2000-gebied vanwege de vogels. Daarvoor wordt momenteel onder uw verantwoordelijkheid een beheerplan opgesteld. Omdat er op meerdere punten raakvlakken zijn tussen het beheer van de vogels en het beheer van de grote grazers, wordt nu bekeken hoe de grazers een plaats kunnen krijgen in het Natura 2000-beheerplan of een daaruit voortvloeiend managementplan.

(b) toekomstige rol Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

De benoeming van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen loopt tot eind november 2014. Tegelijk wordt het natuurbeleid gedecentraliseerd van Rijk naar Provincie. Hoewel het Rijk verantwoordelijk blijft voor Staatsbosbeheer als organisatie, zijn de provincies onder meer verantwoordelijk voor de financiering van het beheer. Bezien moet worden wat dan de positie van de Beheeradviescommissie nog kan zijn.

3. Actuele stand van zaken: situatierapporten

In bijlage 4 treft u een zogeheten situatierapport van Staatsbosbeheer aan van deze week. Daarin staat onder meer hoeveel Heckrunderen, konikpaarden en edelherten zijn geschoten of op andere wijze zijn doodgegaan, zowel in de afgelopen week als tot nu toe dit seizoen. Uw voorgangers Verburg en Bleker kregen dergelijke informatie minimaal één keer per week, de heer Bleker tijdens de winter 2010-2011 zelfs twee keer per week.

Vraag aan u is of u ook prijs stelt op situatierapporten over de grote grazers in de Oostvaardersplassen en met welke frequentie.

Bijlagen:

1. Achtergronden over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.
2. Delen rapport tweede commissie-Gabor (ICMO-2): omslag, colofon, Nederlandse samenvatting.
3. Meest recente Kamerbrief over de grote grazers (18 juli 2012).
4. Situatierapport week 2 van Staatsbosbeheer over de grote grazers.

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

**Directoraat-generaal Natuur
& Regio**

Directie Natuur en Biodiversiteit

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Factuuradres

Postbus 16180
2500 BD Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ez

Behandeld door

Datum **- 22 AUG. 2013 -**

Betreft Adviesvraag over beheer grote grazers Oostvaardersplassen

Geachte ,

Op uw verzoek, bevestig ik hierbij de vraag die eerder dit jaar ambtelijk aan u is gesteld en waarnaar ik al verwees tijdens onder meer het algemeen overleg over wildbeheer van 23 april 2013 en in een aantal brieven aan de Kamer.

Net als tegen het einde van de winterseizoenen 2010-2011 en 2011-2012 is gebeurd, wil ik u vragen mij een tussenbalans en een vooruitblik over de beheersituatie van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied te doen toekomen.

Meer concreet betekent dit dat ik, vertrekkend vanuit mijn uitgangspunten in relatie tot ICMO-2 (zie mijn brief aan de Kamer van 15 april 2013) en de uitwerking daarvan in het managementplan voor de Oostvaardersplassen, graag een oordeel van u wil hebben over:

- de winterperiode 2012-2013 ten aanzien van de Heckrunderen, konikpaarden en edelherten in de Oostvaardersplassen en het gevoerde beheer (daarbij inbegrepen een duiding van sterftcijfers mede in vergelijking met eerdere seizoenen en een oordeel over de uitvoering van het protocol vroeg-reactief beheer);
- een globale vooruitblik naar de te verwachten beheersituatie in de nabije toekomst.

De Staatssecretaris van Economische Zaken
namens deze:

Directeur-Generaal Natuur & Regio

Ons kenmerk

DGNR-NB / 13143445

Uw kenmerk

Bijlage(n)

23-8-2013

Ministerie van Economische Zaken

13143767

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

**Directoraat-generaal Natuur
& Regio**

Directie Natuur en Biodiversiteit

Bezuidenhoutseweg 73

Postbus 20401

2500 EK Den Haag

T 070 379 8911 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/ez

Behandeld door

[Redacted signature]

minute

Datum 20 augustus 2013

Betreft Adviesvraag over beheer grote grazers Oostvaardersplassen

Ons kenmerk

DGNR-NB / 13143445

Uw kenmerk

Kopie aan

Bijlage(n)

Parafenroute

Paraaf

Paraaf

Paraaf

directeur Natuur & Biodiversiteit

Medeparaaf

Medeparaaf

Medeparaaf

Verzendwijze: Per post

Brieftekst op de volgende pagina

Ontvangen BBR

Ontvangen Postkamer

Datum verzending

Paraaf Postkamer

- 22 AUG. 2013 -

- 22 AUG. 2013 -

[Handwritten signature]

TER BESLUITVORMING

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur & Regio

Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

[Redacted]

[Redacted]

Datum

5 september 2013

Kenmerk

DG NR-NB / 13151932

BHM: 13152035

Kopie aan

[Redacted]

nota

Verzoek Vereniging Het Edelhert voor een gesprek met u over de Oostvaardersplassen

Parafenroute

Paraaf

Medeparaaf

Paraaf

Directeur N&B

Medeparaaf

Paraaf

DG Natuur & R

Medeparaaf

Bijlage(n)

1

BBR-paraaf

Aanleiding

De voorzitter van de Vereniging Het Edelhert (VHE), de [Redacted] heeft enige tijd terug verzocht om een gesprek met u over een "nieuw beleid" voor het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen (bijlage 1). We hebben hem telefonisch laten weten deze vraag aan u voor te leggen.

Ter besluitvorming

U kunt:

- (a) aangeven de [Redacted] te willen ontvangen; *af*
- (b) de voorzitter van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC), [Redacted], laten vragen of hij [Redacted] te woord wil staan.

Wij adviseren u te kiezen voor optie (b): [Redacted] vragen. *→*

Toelichting

U heeft aangegeven de huidige kaders voor het grotegrazersbeheer in de Oostvaardersplassen te onderschrijven (i.e. geaccordeerde onderdelen advies-Gabor (ICMO-2) onder supervisie van de BAC). Door nu de BAC-voorzitter te vragen de VHE-voorzitter te woord te staan (ons advies), kan de VHE zich gehoord voelen. U heeft enige tijd terug ook voor zo'n oplossing gekozen toen de voorzitter van de Stichting Welzijn Grote Grazers (SWGG) met u wilde spreken over de grote grazers. Bovendien zit de VHE, net als de SWGG, ook al in het *stakeholders*overleg van SBB over de grote grazers. Verder zal de VHE een ander beheer bepleiten (i.e. populatiebeheer: afschot op basis van getallen en niet op basis van daadwerkelijke dierconditie). Ander beheer is nu niet aan de orde.

Ontvangen BBR

9/9
11/9
Pagina 1 van 1

Bijlage 1

[REDACTED]

Onderwerp: Verzoek om gesprek Vereniging Het Edelhert

Beste collega's

Graag bijgaand verzoek om een overleg met de staatssecretaris innemen op directie NB

Groet en dank !

[REDACTED]

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: no-reply@rijksoverheid.nl [mailto:no-reply@rijksoverheid.nl]

Verzonden: woensdag 17 april 2013 12:23

Aan: Uitnodigingen

Onderwerp: Uitnodiging van: [REDACTED]

Bewindspersoon: Staatssecretaris Dijkema

Wat is de titel van het evenement?: Nieuw beleid voor de Oostvaardersplassen

Wat wordt er verwacht van de bewindspersoon? / Wat is zijn of haar rol?: een onderhoud op het ministerie met de Staatssecretaris met een luisterend oor voor ons nieuwe beleid

Wie organiseert het evenement?: De Vereniging Het Edelhert, opgericht in 1946, met 1600 leden

Wat is het onderwerp?: De Staatssecretaris is de verantwoordelijke persoon voor de Oostvaardersplassen en het ICMOII beleid

Wat is de doelgroep?: De grote grazers, in het bijzonder de edelherten van de Oostvaardersplassen

Hoeveel personen verwacht u?: 2 personen

Waar wordt het evenement gehouden (adresgegevens)? : op uw ministerie

Wanneer wordt het evenement gehouden (datum + tijdstip)? : zo spoedig mogelijk,

Is het evenement openbaar of besloten?: Besloten

Is het een commercieel of niet commercieel evenement?: Niet commercieel

Wordt de pers (landelijk en/of regionaal) voor het evenement uitgenodigd?: Nee

Is het een nationaal of internationaal evenement?: Nationaal

Wat is het (concept) programma?: 1 uur van haar tijd, ingegeven door haar uitnodiging bij de bijeenkomst van natuurmonumenten op 12 april j.l.

Ons persbericht wordt nagezonden

Wie zijn de andere belangrijke genodigden/sprekers?: geen

Bijlage 24

Ministerie van Economische Zaken

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Voorzitter Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

Postbus 20401

2500 EK DEN HAAG

Directoraat-generaal Natuur & Regio

Directie Natuur en Biodiversiteit

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Factuuradres

Postbus 16180
2500 BD Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ez

Behandeld door

Ons kenmerk

DGNR-NB / 13170011

Uw kenmerk

Bijlage(n)

Datum

27 JAN. 2014

Betreft

Evaluatie en *preview* beheer grote grazers Oostvaardersplassen 2010-2014

Geachte

Nu we weer een nieuw winterseizoen zijn ingegaan en we daarna tevens uitzicht hebben op het einde van de zittingsperiode van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC), heb ik een drietal verzoeken.

Ten eerste wil ik vragen of de BAC mij aan het einde van het *winterseizoen* 2013-2014 weer – desgewenst: voorlopig – kan rapporteren over de ontwikkelingen in dat seizoen, voor wat betreft de hoofddoelstellingen zoals verwoord in ICMO-2 en het daarop gebaseerde Managementplan: realiseren doelen Natura 2000, voorkómen van onnodig lijden (i.e. door uitvoering vroeg-reactief beheer), verbetering van welzijn (i.e. door realiseren voldoende beschuttings-mogelijkheden) en communicatie.

Indien gewenst kunt u mij uw – definitieve – bevindingen na afloop van het *verslagjaar* 2013-2014 additioneel doen toekomen na de zomer van 2014.

Omdat de zittingsperiode van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen per 30 november 2014 afloopt, wil ik u ten tweede vragen om:

- ook uw oordeel te geven over de ontwikkelingen die zich gedurende de gehele zittingsperiode van de BAC hebben voorgedaan en
- op basis van de door u gesignaleerde ontwikkelingen binnen het kader van – de door EZ onderschreven delen van – ICMO2 en het daarop gebaseerde Managementplan, uw inschatting te geven van de bij het einde van de zittingsperiode bestaande risico's betreffende de genoemde doelstellingen.

Verder verzoek ik u daarbij om, indien u maatregelen noodzakelijk acht, die maatregelen voor te stellen die ter voorkoming of beperking van gesignaleerde risico's zouden kunnen worden genomen.

Ten derde wil ik u vragen om ons in het begin van februari 2014 ambtelijk op hoofdlijnen alvast een *preview* te geven van uw inschatting van de risico's aan het einde van de zittingsperiode van de BAC (zie hiervoor). Dit ten behoeve van de – nog vrijblijvende – verkenning die nu gaande is van de eventuele mogelijkheden om de verantwoordelijkheid voor het beheer van de grote grazers te decentraliseren.

Vanzelfsprekend kunnen er, afhankelijk van onder andere maatschappelijke en politieke ontwikkelingen in de periode tot aan het einde van de zittingsperiode van de BAC, nog aanvullende vragen ontstaan. Wij zullen in dat geval daarover met u contact opnemen.

De Staatssecretaris van Economische Zaken
namens deze:

A large rectangular area of the document is redacted with a solid grey box, obscuring the signature of the official.

waarnemend Directeur-Generaal Natuur & Regio

2014-01-21

Ministerie van Economische Zaken

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

p/a EZ/ DAD/ RDA
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

**Directoraat-generaal Natuur
& Regio**

Directie Natuur en Biodiversiteit

Bezuidenhoutseweg 73

Postbus 20401

2500 EK Den Haag

T 070 379 8911 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/ez

Behandeld door

minute

Datum 21 januari 2014

Betreft Evaluatie en *preview* over beheer grote grazers Oostvaardersplassen
2010-2014

Ons kenmerk

DGNR-NB / 13170011

Uw kenmerk

8m 14012050

Kopie aan

Directeur Natura

Parafenroute

Paraaf

Paraaf

Paraaf

Directeur Natuur & Biodiversiteit

Medeparaaf

Medeparaaf BBR

Medeparaaf

Regioambassadeur Noordwest

Bijlage(n)

Brieftekst op de volgende pagina

Ontvangen BBR

Ontvangen Postkamer

Datum verzending

Paraaf Postkamer

27 JAN. 2014

27 JAN. 2014

Gw

TER BESLUITVORMING

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur
& Regio
Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

@minez.nl

Datum

17 maart 2014

Kenmerk

DGNR-NB / 14030332

nota

Decentralisatie en beheer van de grote grazers in de
Oostvaardersplassen.

: 14032610

e aan

Parafenroute

Paraaf

Paraaf

Paraaf

Medeparaaf

Medeparaaf

Medeparaaf

Programmadirecteur Natura 2000
BBR-paraaf

Regioambassadeur Noord

Bijlage(n)
2

Aanleiding

Over het eventueel voorbereiden van een overdracht van de verantwoordelijkheid voor de grote grazers in de Oostvaardersplassen naar Flevoland, gaf u eerder aan: "Ik wil hier echt goed over nadenken. Dit blijft ook landelijk een enorm issue. Decentraliseren klinkt hier echt als afschuiven. Kortom: beslissing niet nu." (bijlage 1). Op 4 september 2013 gaf u de plv. directeur N&B groen licht voor een ambtelijke verkenning van decentralisatie-mogelijkheden, met een duidelijke slag om de arm. Na een eerste verkenningfase, leggen we u onderstaande voor.

Ter besluitvorming

- (1) Gedeputeerde [redacted] staat positief tegenover het meenemen van vroeg-reactief beheer (een randvoorwaarde van u), wanneer Flevoland de eerste verantwoordelijkheid zou krijgen voor het grotegrazersbeheer. Vanuit het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen (vereist instemming GS), betreft Flevoland nu PS in brede zin bij het Oostvaardersplassendossier, te beginnen informierend. Niet uitgesloten is dat PS – vanuit EZ gezien prematuur – ook uitspraken gaat doen over de grazers. Het is daarom van belang tot afspraken te komen. **Stemt u in met doorgaan met verkenningen van decentralisatiemogelijkheden van het dossier grote grazers?** Wij adviseren u in te stemmen.
- (2) Indien u instemt, adviseren wij u tijdig (voor een Statendag over de Oostvaardersplassen op 26 maart 2014) telefooncontact met [redacted] op te nemen over uw intenties, zonder een verzoek tot overdracht te doen. U kunt vast uw belangrijkste randvoorwaarden meegeven (b.v. vasthouden aan

Ontvangen BBR

20/03
3/4

Pagina 1 van 3

het advies-Gabor (o.a. vroeg-reactief beheer) en borgen dat u adequaat blijft geïnformeerd over het beheer (i.v.m. Kamer)). Daarmee krijgt de Gedeputeerde meer ruimte om met PS te communiceren. Uiterlijk eind april 2014 kan worden beoordeeld of een mogelijke overdracht van de grazers aan de orde kan zijn. Bij een positieve uitkomst, zou u vanaf dan een verzoek daartoe kunnen richten aan de Gedeputeerde. **Stemt u hiermee in?**

Eerder gaf u over het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen aan: "graag beheerplan óók richten op grote grazers" (bijlage 2). Het concept besteedt nu aandacht aan de grazers (o.a. verwijzing naar kaders). Het beheerplan zou in de loop van mei 2014 ter visie kunnen worden gelegd. Bij doorgaan met verkenningen, streven we naar het voor die tijd verkrijgen van bestuurlijke helderheid van provinciezijde over de grote grazers.

- (3) Flevoland heeft EZ inmiddels uitgenodigd om op de Statendag feitelijke informatie te presenteren over het Natura 2000-beheerplan en over het grotegrazersbeleid van EZ. **Stemt u in met een ambtelijke presentatie door EZ op de Statendag?**

Toelichting

U stemde in met een vrijblijvende ambtelijke verkenning. Op 3 oktober 2013 gaf [] de Regioambassadeur Noordwest aan dat ook goed te vinden en hij zag geen beletsel in vroeg-reactief beheer (tijdig afschieten van verzwakte individuen; conform 'Gabor'). Mede omdat GS moet instemmen met het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen (hierna: beheerplan), zit PS op het vinkentouw, ook over de grazers. Een onbekend deel van PS zal vanuit dierenwelzijnsargumenten liever populatiebeheer zien (voortijdig afschieten van een zeker aantal dieren). [] wil PS meer betrekken bij de Oostvaardersplassen en ook sonderen of draagvlak voor overdracht van de grazers is te organiseren. Dat gaat verder dan "ambtelijk verkennen" en daarom nu de vraag of u door wilt gaan.

Vanuit het beheerplan, organiseert Flevoland ondertussen op 26 maart 2014 een Statendag over de Oostvaardersplassen om PS breed te *informer*en over het gebied, waaronder over het – huidige – grotegrazersbeheer. Daarna volgen een opiniërende ronde in de commissie Ruimte en Leefbaarheid van PS, met ruimte voor politieke vragen (2 april 2014) en besluitvorming door PS (16 april 2014). Daarbij zijn spontane moties over grazers niet uitgesloten.

In relatie tot het beheerplan zou GS inmiddels vinden dat de grote grazers niet vallen onder het natuurakkoord en dat als Flevoland de verantwoordelijkheid voor de grazers zou overnemen, dat alleen kan op uw verzoek en na een besluit door PS op basis van voldoende informatie.

Daarom ons advies om voor 26 maart te bellen met [] over uw intenties, zodat deze naar PS niet "met meel in de mond" hoeft te spreken, maar nu nog geen expliciet verzoek te doen voor overdracht. Pas nadat er voldoende (informeel) inzicht is in de politieke bereidheid bij Flevoland om onder uw

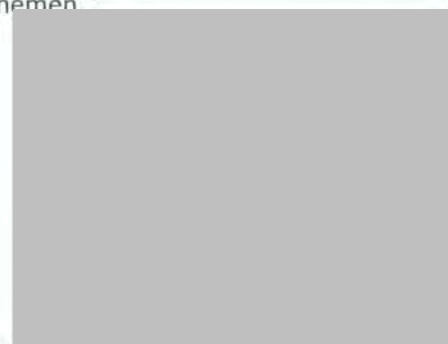
**Directoraat-generaal Natuur
& Regio**
Directie Natuur en Biodiversiteit

Kenmerk
DGNR-NB / 14030332

condities de verantwoordelijkheid voor het beheer van de grazers over te nemen,
kunt u besluiten of u Flevoland verzoekt de taak van het rijk over te nemen.*

Bijlagen:

- bijlage 1: nota van 1 juli 2013 (DGNR-NB/ 13116420)
- bijlage 2: nota van 16 januari 2013 (DGNR-NB/ 13006611)

TER BESLUITVORMING

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur & Regio

Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

dr. F. Koster

Datum

1 juli 2013

Kenmerk

DGNR-NB / 13116420

nota

Decentralisatie en het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

BHM 13117468

Paraaf

Paraaf

Medeparaaf

Paraaf

directeur Natuur & Biodiversiteit

Medeparaaf

Paraaf

DG Natuur

Medeparaaf

BBR-paraaf

Neukers.

Bijlage(n)

1

Aanleiding

U bent verantwoordelijk voor het grotegrazersbeheer in de Oostvaardersplassen in verband met uw verantwoordelijkheid voor Staatsbosbeheer (SBB) als organisatie en – tot 2012 – de financiering van het beheer en daarnaast in

verantwoordelijkheid voor dierenwelzijn. EZ is ook verantwoordelijk voor de totstandkoming van het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen (in concept gereed; vrijwel rijp voor vaststellingsprocedure).

Met de decentralisatie wordt Flevoland in ieder geval verantwoordelijk voor financiering van - en toezicht op het Natura 2000-deel (vogels) van het Oostvaardersplassenbeheer. U heeft aangegeven (bijlage 1) dat het Natura 2000-beheerplan zich ook op de grote grazers dient te richten. SBB is de beheerder van het gebied en voert zowel het beheer van vogels als de grazers uit.

Vraag is nu wat het decentralisatieproces betekent voor de (politieke) verantwoordelijkheid voor het grotegrazersbeheer binnen het

Oostvaardersplassenbeheer. Flevoland heeft overigens aangegeven pas te willen instemmen met het Natura 2000-beheerplan, als hierover duidelijkheid is.

Ter besluitvorming

U wordt gevraagd aan te geven welke uitwerkingsrichting in het licht van de decentralisatie van natuurbeleid uw voorkeur heeft:

- (1) het overdragen van (politieke) verantwoordelijkheid voor het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen aan Flevoland.
- (2) het als EZ behouden van (politieke) verantwoordelijkheid voor het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

U wordt geadviseerd te kiezen voor de eerste uitwerkingsrichting.

Ontvangen BBR

3/4 - 4/7

Indien u kiest voor optie 1 is het voorstel nadere afspraken te maken over de uitwerking van deze keuze tussen EZ, Flevoland en SBB.

Stemt u in met optie 1 (overdragen van de verantwoordelijkheid voor de grote grazers naar de provincie Flevoland)?
Stemt u in met het voorstel nadere afspraken hierover vast te leggen tussen EZ, Flevoland en SBB?

Toelichting

Het beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen geeft aanleiding tot politiek debat. Het kan niet los worden gezien van het overige beheer van het gebied. Als EZ primair aanspreekbaar zou blijven op het grotegrazersdeel, terwijl Flevoland conform de decentralisatie verantwoordelijk wordt voor financiering van - en toezicht op het op vogels gerichte Natura 2000-deel van het beheer (waarbij het Natura 2000-beheerplan zich bovendien deels richt op de grazers), zou dat leiden tot een hybride situatie met twee kapiteins op één schip.

Om deze reden wordt u geadviseerd de verantwoordelijkheid voor het beheer van de Oostvaardersplassen geheel over te dragen aan de provincie Flevoland. Het vraagt wel om zorgvuldige afspraken tussen de partijen over:

- de relatie grotegrazersbeheer en het Natura 2000-beheerplan;
- het beheer van de grote grazers conform ICMO-2 (advies-Gabor);
- de beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (door EZ ingesteld tot-en-met 30 november 2014 met o.a. een adviestaak richting de Staatssecretaris van EZ)
- financiering van additionele kosten van het beheer conform ICMO-2;
- het eventueel evalueren en bijstellen van het beheer conform ICMO-2 (door ICMO-2 zelf geadviseerd in 2015)

De te kiezen vorm hiervoor zou een akkoord of convenant kunnen zijn (tweede helft 2013) met EZ, Flevoland en SBB.

Hoewel er in Flevoland kritische geluiden zijn te horen over het huidige grotegrazersbeheer, lijkt Flevoland tegelijk niet onwelwillend tegenover een beleidsverantwoordelijkheid voor de grazers te staan, mits het grotegrazersbeheer ook financieel gefaciliteerd wordt.

TER INFORMATIE

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur
& Regio
Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

dr. E. Kneetering

Datum

16 januari 2013

Kenmerk

DGNR-NB / 13006611

BHM: 13007009

Kopie aan

Bijlage(n)

4 (achterwege gelaten!)

nota

Dossier grote grazers Oostvaardersplassen

Parafenrou

Paraaf auteu

N&B

Medeparaaf

Paraaf

directeur Natuur en Biodiversiteit
Medeparaaf

Paraaf

DG Natuur en
Medeparaaf

BBR-paraaf

Aanleiding

Hierbij informeer ik u over het dossier 'grote grazers Oostvaardersplassen': het beheer door Staatsbosbeheer van Heckrunderen, konikpaarden en edelherten in het Oostvaardersplassengebied. Inmiddels zijn dat enige duizenden dieren en hun welzijn kreeg de afgelopen jaren veel aandacht in media en politiek, vooral tijdens winterse perioden zoals nu.

Politiek werd daarbij steeds uw departement aangesproken, mede omdat het onder uw departement ressorterende Staatsbosbeheer sinds 1996 verantwoordelijk is voor het beheer van de dieren.

Kernpunten

1. Ik geef eerst achtergronden: de ontwikkeling van aantallen grote grazers, publieke en politieke reacties, en de meest recente ontwikkelingen in het beleid, waaronder de uitgangspunten van voormalig Staatssecretaris Bleker.
2. Ik breng twee punten voor de komende tijd onder uw aandacht:
 - (a) de relatie met het Natura 2000-beheerplan voor het Oostvaardersplassen-gebied, een proces dat tot nu toe vooral op vogels is gericht;
 - (b) de toekomst van de door de heer Bleker ingestelde Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen.
3. Ik vraag u naar uw behoefte om frequent – b.v. wekelijks – op de hoogte te worden gesteld van de actuele situatie van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

Toelichting

1. Achtergronden

In 1983, 1984 en 1992 introduceerde de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (V&W) kleine aantallen Heckrunderen, konikpaarden en edelherten ('grote grazers') in het Oostvaardersplassengebied. Oorspronkelijk als 'beheerinstrument'. De populatie groeide tot uiteindelijk zo'n 3500 grote grazers rond 2010. In 1996 werd Staatsbosbeheer verantwoordelijk voor het beheer van de grazers. Dat was gericht op zo min mogelijk menselijk ingrijpen. Dieren werden pas afgeschoten als ze vrijwel aan hun eind waren.

Toen de aantallen grote grazers toenamen en voedsel een beperkende factor werd, werd zichtbaar dat meer dieren dan voorheen 's winters een sterk verminderde conditie hadden. Dat leidde tot publiek en politiek debat (o.a. spoeddebatten in de winters van 2004-2005 en 2009-2010) en diverse adviezen over het beheer.

Het meest recente advies, van de tweede commissie-Gabor (ICMO-2; november 2010), hield onder meer in:

- het eerder afschieten van individuele dieren ('vroeg-reactief beheer');
- het nemen van ad-hoc-beschuttingsmaatregelen;
- het toelaten van de grazers in het nabijgelegen Hollandse Hout;
- het alvast realiseren van een minimumvariant van het Oostvaarderswold: de Oostvaarderswissel;
- het tellen van de dieren vanuit een helikopter, steeds één keer in het najaar en aansluitend één keer in het voorjaar.

Staatssecretaris Bleker onderschreef in grote lijnen bovenstaande adviezen. Hij ging niet mee in een suggestie van de commissie om zonnig af en toe massaal afschot toe te passen (*population crash*) en om het Oostvaarderswold te realiseren. Verder stelde hij voor een periode van vier jaar een beheeradviescommissie in (Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen; BAC) die Staatsbosbeheer praktische en *bindende* beheersadviezen geeft ter implementatie van de geaccordeerde onderdelen van het ICMO-2-advies. Verder kan de BAC desgevraagd de Staatssecretaris adviseren over bepaalde vragen over de grazers. De toenmalige Kamer ging mee met het beleid, maar blokkeerde het toelaten van grazers in het Hollandse Hout en het realiseren van de Oostvaarderswissel. Verder blokkeerde de provincie Flevoland het uitvoeren van helikoptertellingen in het voorjaar en blokkeerde ook de gemeente Lelystad het toelaten van grazers in het Hollandse Hout.

2. Nabije toekomst

Voor de komende tijd zijn twee aspecten aan de orde:

(a) Natura 2000-beheerplan

Het Oostvaardersplassengebied is ook Natura 2000-gebied vanwege de vogels. Daarvoor wordt momenteel onder uw verantwoordelijkheid een beheerplan opgesteld. Omdat er op meerdere punten raakvlakken zijn tussen het beheer van de vogels en het beheer van de grote grazers, wordt nu bekeken hoe de grazers een plaats kunnen krijgen in het Natura 2000-beheerplan of een daaruit voortvloeiend managementplan.

(b) toekomstige rol Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

De benoeming van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen loopt tot eind november 2014. Tegelijk wordt het natuurbeleid gedecentraliseerd van Rijk naar Provincie. Hoewel het Rijk verantwoordelijk blijft voor Staatsbosbeheer als organisatie, zijn de provincies onder meer verantwoordelijk voor de financiering van het beheer. Bezien moet worden wat dan de positie van de Beheeradviescommissie nog kan zijn.

3. Actuele stand van zaken: situatierapporten

In bijlage 4 treft u een zogeheten situatierapport van Staatsbosbeheer aan van deze week. Daarin staat onder meer hoeveel Heckrunderen, konikpaarden en edelherten zijn geschoten of op andere wijze zijn doodgegaan, zowel in de afgelopen week als tot nu toe dit seizoen. Uw voorgangers Verburg en Bleker kregen dergelijke informatie minimaal één keer per week, de heer Bleker tijdens de winter 2010-2011 zelfs twee keer per week.

Vraag aan u is of u ook prijs stelt op situatierapporten over de grote grazers in de Oostvaardersplassen en met welke frequentie.

Bijlagen:

1. Achtergronden over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.
2. Delen rapport tweede commissie-Gabor (ICMO-2): omslag, colofon, Nederlandse samenvatting.
3. Meest recente Kamerbrief over de grote grazers (18 juli 2012).
4. Situatierapport week 2 van Staatsbosbeheer over de grote grazers.

TER INFORMATIE

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur
& Regio
Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur
Beoordeling
2014

Datum
1 april 2014

Kenmerk
DGNR-NB / 14058787

BHM: 14072823

Kopie aan

nota

Ontwikkelingen rond het beheer van de
Oostvaardersplassen: grote grazers en Natura 2000-
beheerplan

Bijlage(n)

Parafenroute

Paraaf

Paraaf

Paraaf

Medeparaaf

Medeparaaf

Medeparaaf

Programmadirecteur Natura 2000
BBR-paraaf

Regioambassadeur Noordwest

Aanleiding

Tijdens bespreking van een nota (bijlage 1) over decentralisatie en beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen (OVP) op 1 april 2014 vroeg u om een nadere informerende nota over ontwikkelingen rond het beheer van de OVP. Deze ligt voor. De grote grazers in de Oostvaardersplassen komen ook aan de orde in het AO Wildbeheer op 14 mei 2014.

Kernpunten

Ontwikkelingen rondom beheer grote grazers OVP:

- (1a) Gedeputeerde [redacted] geeft aan, mits daar maar duidelijkheid over komt, te kunnen leven met zowel:
 - het bij EZ houden van zeggenschap over de grazers;
 - het aan Flevoland overdragen van die zeggenschap.
- (1b) GS doet niets zonder instemming van PS en PS lijkt in meerderheid tegen // ! het op 'Gabor' gebaseerde vroeg-reactief beheer.
- (1c) "Houdbaarheidsdata" van kaders/ borging van het grotegrazersbeheer komen in zicht:
 - het advies-Gabor zelf adviseert een onafhankelijke totaalevaluatie van het grotegrazersbeheer in 2015; op verzoek van EZ, evalueert de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) nu de BAC-periode 2010-2014;
 - de zittingstermijn van de BAC-leden eindigt 30 november 2014; er was nog niet voorzien in een vervolg.

Ontvangen BBR

23/4
15/05

- (2) Lelystad heeft een rapport klaar over kansen voor de Hollandse Hout met edelherten vanuit de OVP. [REDACTED] gaf aan dat hiervoor buiten de nieuwe coalitie om een meerderheid in de nieuwe raad mag worden gezocht (inschatting: van 35 zetels: 14 voor, 8 tegen en 13 twijfelend). De raad behandelt het rapport waarschijnlijk niet voor de zomer.
- (3a) Het Natura 2000-beheerplan OVP richt zich op instandhoudingsdoelen voor 30 vogelsoorten; daarbij beschrijft het concept nu grote grazers als essentieel voor vogels en verwijst als uitgangspunt voor het grotegrazersbeheer naar het op 'Gabor' gebaseerde Managementplan.
- (3b) EZ heeft het Natura 2000-beheerplan vrijwel gereed voor tervisielegging; GS wacht voorlopig met instemming, omdat PS er eerst ook zelf nog maatschappelijke organisaties wil horen, mede met het oog op de grazers.
- (3c) Gedeputeerde [REDACTED] en EZ hebben PS-leden niettemin aangegeven dat zeggenschap over de grote grazers los staat van het Natura 2000-beheerplanproces.
- (4) Overige gerelateerde ontwikkelingen betreffen onder meer de stadsuitbreiding van Almere middels het Oosterwold. Dit plan heeft ook enige natuurverbindingspotenties voor de toekomst. Na de zomer 2014 worden de eerste Oosterwoldprojecten geselecteerd.

Toelichting

Zeggenschap grotegrazersbeheer en aflopende "houdbaarheid" kaders en borging

- Ad 1a) Voor [REDACTED] is duidelijkheid over zeggenschap over het grotegrazersbeheer belangrijker dan wie die zeggenschap houdt of krijgt. Eind 2013 hadden wij ambtelijk vast conceptafspraken voor een eventuele overdracht voorbereid; inhoud: (1) uitgangspunten beheer (advies-Gabor); (2) definitie gebied; (3) periode; (4) informatievoorziening naar EZ; (5) evaluatie en advies; (6) monitoring; (7) financiën. We hebben dat proces onderbroken, toen duidelijk werd dat Flevoland nog geen nader uitgewerkte afspraken wilde voorbereiden en eerst de houding van PS wilde afwachten.
- Ad 1b) Zoals ook eerder aangegeven, zou GS vinden dat het grotegrazersbeheer niet valt onder het natuurakkoord en dat overname van zeggenschap over dat beheer alleen kan op uw verzoek en na een besluit door PS op basis van voldoende informatie.
- Ad 1c) Het advies-Gabor (ICMO-2; november 2010) adviseert zelf om in 2015 een volledige en onafhankelijke evaluatie te laten uitvoeren van het beheer conform het advies en op grond daarvan te bezien of de geadviseerde maatregelen moeten worden gecontinueerd of aangepast. Over zo'n evaluatie zijn politiek geen toezeggingen gedaan. Wel is de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) inmiddels namens u (wnd. DG) gevraagd om na de zomer 2014 een evaluatie over de afgelopen vier jaar te maken. Er is al een "preview" gereed die aangeeft

dat er voor de toekomst vooral nog zorgen zijn over voldoende en duurzame beschuttingsmogelijkheden voor de grazers. De zittingstermijn van de BAC-leden loopt formeel op 30 november 2014 af. De huidige samenstelling van de BAC is mede ingegeven door de politieke verhoudingen van eind 2010. Mede vanwege een eventuele overdracht van zeggenschap over de grote grazers naar Flevoland, is er nog geen initiatief genomen om in continuering te voorzien. Het kunnen verwijzen naar de BAC heeft voor politieke rust gezorgd. De BAC hield de afgelopen jaren het grotegrazersbeheer door Staatsbosbeheer immers permanent in de gaten. Zonder een – nieuwe - BAC en zonder overdracht van de grazers aan Flevoland, loopt u kans na 31 november 2014 weer rechtstreeks te worden aangesproken op het grotegrazersbeheer. De BAC-voorzitter heeft ons informeel aangegeven dat bij een eventuele voortzetting, de BAC er minder frequent en intensief bovenop zou hoeven te zitten, omdat doelstellingen inmiddels grotendeels worden gehaald.

Edelherten in de Hollandse Hout

- Ad 2a) Lelystad en Staatsbosbeheer hebben samen een rapport over de Hollandse Hout en edelherten gemaakt vanuit een (economische) kansen-invalshoek. Het is onderdeel geworden van de coalitieonderhandelingen. [REDACTED] heeft ons informeel aangegeven dat er hiervoor een meerderheid buiten de coalitie om mag worden gezocht.

Staatsbosbeheer bereidt inmiddels de inrichting voor van een fysieke "tussenschakel" tussen de OVP en het Hollandse Hout: het Oostvaardersveld, dat zowel geschikt is als doorgang voor edelherten als ook zelfstandig interessant moet (recreatie, natuur, landschap). Het project zou in april 2014 moeten worden gegund en in september 2014 moeten zijn afgerond. Als tussenschakel voor herten is dit bruikbaar, maar niet optimaal. Daartoe zou ook nog een spoorwegonderdoorgang (duiker) moeten worden vergroot, los van werkzaamheden in de Hollandse Hout zelf.

Natura 2000-beheerplan

- Ad 3a) Het concept Natura 2000-beheerplan richt zich op instandhoudingsdoelen van 30 vogelsoorten, en geeft daarbij nu ook aan dat grote grazers omstandigheden creëren die voor verschillende vogels randvoorwaardelijk zijn en dus van belang zijn voor realisatie van de vogeldoelen. Het hanteert de kaders voor het grotegrazersbeheer als uitgangspunt, maar verwijst voor beschrijvingen en afwegingen naar de kaders zelf: het Managementplan op basis van het advies-Gabor (ICMO-2).
- Ad 3b) Het concept Natura 2000-beheerplan is inmiddels aan Flevoland en Staatsbosbeheer aangeboden voor ambtelijke goedkeuring. Vanaf dan kunt u het formeel als ontwerpplan vaststellen en ter visie leggen. Bestuurlijk is echter afgesproken dat tervisielegging pas gebeurt na

instemming door GS. Die wachten nu in elk geval tot PS een eigen bijeenkomst met maatschappelijke organisaties heeft kunnen houden (N.b.: tot nu toe waren organisaties door EZ betrokken in de klankbordgroep voor het beheerplan). Op 26 maart 2014 had PS namelijk een motie aangenomen met als strekking dat zij eerst een maatschappelijke dialoog over het OVP-beheer willen en daarbij GS verzocht geen onomkeerbare stappen te zetten rondom de OVP.

- Ad 3c) Bij de Statendag over de OVP (26 maart 2014) ging veel informatie over tafel gegaan en is de 'lading' van het OVP-dossier verminderd. PS-leden waren tevreden, maar willen dus nog eigen inspraak van maatschappelijke organisaties organiseren (zie ook 1b). [REDACTED] en EZ hebben aangegeven dat het vraagstuk politiek-bestuurlijke zeggenschap over de grote grazers is gescheiden van het Natura 2000-beheerplanproces.

Overig: Natuurprojecten Flevoland/ Oosterwold

- Ad 4) Ter compensatie van het niet doorgaan van de verbindingszone Oostvaarderswold, ontwikkelt Flevoland nu "nieuwe natuur" in heel Flevoland (ca. 80 (deel)projecten). Een aantal daarvan zullen een plaats krijgen in het stadsuitbreidingsproject van Almere: "Oosterwold", dat ook enige potentie heeft als "alternatieve" ecologisch verbinding in de toekomst. Het wordt ontwikkeld vanuit de RAAM-filosofie: integratie van wonen, landschap en natuur. Inmiddels zijn de eerste projecten ingediend. Na de zomer 2014 vindt een definitieve selectie op deze projecten door de provincie plaats. In de uitbreidingslocatie Oosterwold zullen ook zogeheten compensatieopgaven voor de blauwe kiekendief worden opgenomen.

Ministerie van Economische Zaken

TER BESLUITVORMING

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur
& Regio
Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

@minez.nl

Datum

17 maart 2014

Kenmerk

DGNR-NB / 14030332

BHM: 14032610

Kopie aan

nota

Decentralisatie en beheer van de grote grazers in de
Oostvaardersplassen.

Parafenroute

Paraaf

Paraaf

directeur Natuur & Biodiversiteit

wnd. DG Natuur & Regio

Medeparaaf

Medeparaaf

Medeparaaf

BBR-paraaf

Regioambassadeur Noord

Bijlage(n)

Aanleiding

Over het eventueel voorbereiden van een overdracht van de verantwoordelijkheid voor de grote grazers in de Oostvaardersplassen naar Flevoland, gaf u eerder aan: "Ik wil hier echt goed over nadenken. Dit blijft ook landelijk een enorm issue. Decentraliseren klinkt hier echt als afschuiven. Kortom: beslissing niet nu." (bijlage 1). Op 4 september 2013 gaf u de plv. directeur N&B groen licht voor een ambtelijke verkenning van decentralisatie-mogelijkheden, met een duidelijke slag om de arm. Na een eerste verkenningfase, leggen we u onderstaande voor.

Ter besluitvorming

- (1) [redacted] staat positief tegenover het meenemen van vroeg-reactief beheer (een randvoorwaarde van u), wanneer Flevoland de eerste verantwoordelijkheid zou krijgen voor het grotegrazersbeheer. Vanuit het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen (vereist instemming GS), betreft Flevoland nu PS in brede zin bij het Oostvaardersplassendossier, te beginnen informierend. Niet uitgesloten is dat PS – vanuit EZ gezien prematuur – ook uitspraken gaat doen over de grazers. Het is daarom van belang tot afspraken te komen. **Stemt u in met doorgaan met verkenningen van decentralisatiemogelijkheden van het dossier grote grazers?** Wij adviseren u in te stemmen.
- (2) Indien u instemt, adviseren wij u tijdig (voor een Statendag over de Oostvaardersplassen op 26 maart 2014) telefooncontact met [redacted] op te nemen over uw intenties, zonder een verzoek tot overdracht te doen. U kunt vast uw belangrijkste randvoorwaarden meegeven (b.v. vasthouden aan

Ontvangen BBR

Pagina 1 van 3

het advies-Gabor (o.a. vroeg-reactief beheer) en borgen dat u adequaat blijft geïnformeerd over het beheer (i.v.m. Kamer)). Daarmee krijgt de Gedeputeerde meer ruimte om met PS te communiceren. Uiterlijk eind april 2014 kan worden beoordeeld of een mogelijke overdracht van de grazers aan de orde kan zijn. Bij een positieve uitkomst, zou u vanaf dan een verzoek daartoe kunnen richten aan de Gedeputeerde. **Stemt u hiermee in?**

Eerder gaf u over het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen aan: "graag beheerplan óók richten op grote grazers" (bijlage 2). Het concept besteedt nu aandacht aan de grazers (o.a. verwijzing naar kaders). Het beheerplan zou in de loop van mei 2014 ter visie kunnen worden gelegd. Bij doorgaan met verkenningen, streven we naar het voor die tijd verkrijgen van bestuurlijke helderheid van provinciezijde over de grote grazers.

- (3) Flevoland heeft EZ inmiddels uitgenodigd om op de Statendag feitelijke informatie te presenteren over het Natura 2000-beheerplan en over het grotegrazersbeleid van EZ. **Stemt u in met een ambtelijke presentatie door EZ op de Statendag?**

Toelichting

U stemde in met een vrijblijvende ambtelijke verkenning. Op 3 oktober 2013 gaf [redacted] de Regioambassadeur Noordwest aan dat ook goed te vinden en hij zag geen beletsel in vroeg-reactief beheer (tijdig afschieten van verzwakte individuen; conform 'Gabor'). Mede omdat GS moet instemmen met het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen (hierna: beheerplan), zit PS op het vinkentouw, ook over de grazers. Een onbekend deel van PS zal vanuit dierenwelzijnsargumenten liever populatiebeheer zien (voortijdig afschieten van een zeker aantal dieren). [redacted] wil PS meer betrekken bij de Oostvaardersplassen en ook sonderen of draagvlak voor overdracht van de grazers is te organiseren. Dat gaat verder dan "ambtelijk verkennen" en daarom nu de vraag of u door wilt gaan.

Vanuit het beheerplan, organiseert Flevoland ondertussen op 26 maart 2014 een Statendag over de Oostvaardersplassen om PS breed te *informer*en over het gebied, waaronder over het – huidige – grotegrazersbeheer. Daarna volgen een opiniërende ronde in de commissie Ruimte en Leefbaarheid van PS, met ruimte voor politieke vragen (2 april 2014) en besluitvorming door PS (16 april 2014). Daarbij zijn spontane moties over grazers niet uitgesloten.

In relatie tot het beheerplan zou GS inmiddels vinden dat de grote grazers niet vallen onder het natuurakkoord en dat als Flevoland de verantwoordelijkheid voor de grazers zou overnemen, dat alleen kan op uw verzoek en na een besluit door PS op basis van voldoende informatie.

Daarom ons advies om voor 26 maart te bellen met [redacted] over uw intenties, zodat deze naar PS niet "met meel in de mond" hoeft te spreken, maar nu nog geen expliciet verzoek te doen voor overdracht. Pas nadat er voldoende (informeel) inzicht is in de politieke bereidheid bij Flevoland om onder uw

12
12
12
12
12
12
12
12
12
12
12
12

**Directoraat-generaal Natuur
& Regio**
Directie Natuur en Biodiversiteit

Kenmerk
DGNR-NB / 14030332

condities de verantwoordelijkheid voor het beheer van de grazers over te nemen,
kunt u besluiten of u Flevoland verzoekt de taak van het rijk over te nemen. *

Bijlagen:

- bijlage 1: nota van 1 juli 2013 (DGNR-NB/ 13116420)
- bijlage 2: nota van 16 januari 2013 (DGNR-NB/ 13006611)

TER BESLUITVORMING

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur
& Regio
Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

omineez.nl

Datum

1 juli 2013

Kenmerk

DGNR-NB / 13116420

nota

Decentralisatie en het beheer van de grote grazers in de
Oostvaardersplassen.

Kopie aan

BHM 13117468

[Redacted signature area]

Parafenrol
Paraaf

Medeparaaf

Paraaf

directeur Natuur & Biodiversiteit

Medeparaaf

Paraaf

DG Natuur

Medeparaaf

BBR-paraaf

Bijlage(n)

1

Aanleiding

U bent verantwoordelijk voor het grotegrazersbeheer in de Oostvaardersplassen in verband met uw verantwoordelijkheid voor Staatsbosbeheer (SBB) als organisatie en - tot 2012 - de financiering van het beheer en daarnaast ~~u~~ **verantwoordelijkheid** voor dierenwelzijn. EZ is ook verantwoordelijk voor de totstandkoming van het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen (in concept gereed; vrijwel rijp voor vaststellingsprocedure).

Met de decentralisatie wordt Flevoland in ieder geval verantwoordelijk voor financiering van - en toezicht op het Natura 2000-deel (vogels) van het Oostvaardersplassenbeheer. U heeft aangegeven (bijlage 1) dat het Natura 2000-beheerplan zich ook op de grote grazers dient te richten. SBB is de beheerder van het gebied en voert zowel het beheer van vogels als de grazers uit.

Vraag is nu wat het decentralisatieproces betekent voor de (politieke) verantwoordelijkheid voor het grotegrazersbeheer binnen het Oostvaardersplassenbeheer. Flevoland heeft overigens aangegeven pas te willen instemmen met het Natura 2000-beheerplan, als hierover duidelijkheid is.

Ter besluitvorming

U wordt gevraagd aan te geven welke uitwerkingsrichting in het licht van de decentralisatie van natuurbeleid uw voorkeur heeft:

- (1) het overdragen van (politieke) verantwoordelijkheid voor het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen aan Flevoland.
- (2) het als EZ behouden van (politieke) verantwoordelijkheid voor het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

U wordt geadviseerd te kiezen voor de eerste uitwerkingsrichting.

Ontvangen BBR

3/4 - 4/7

Indien u kiest voor optie 1 is het voorstel nadere afspraken te maken over de uitwerking van deze keuze tussen EZ, Flevoland en SBB.

Stemt u in met optie 1 (overdragen van de verantwoordelijkheid voor de grote grazers naar de provincie Flevoland)?
Stemt u in met het voorstel nadere afspraken hierover vast te leggen tussen EZ, Flevoland en SBB?

Toelichting

Het beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen geeft aanleiding tot politiek debat. Het kan niet los worden gezien van het overige beheer van het gebied. Als EZ primair aanspreekbaar zou blijven op het grotegrazersdeel, terwijl Flevoland conform de decentralisatie verantwoordelijk wordt voor financiering van - en toezicht op het op vogels gerichte Natura 2000-deel van het beheer (waarbij het Natura 2000-beheerplan zich bovendien deels richt op de grazers), zou dat leiden tot een hybride situatie met twee kapiteins op één schip.

Om deze reden wordt u geadviseerd de verantwoordelijkheid voor het beheer van de Oostvaardersplassen geheel over te dragen aan de provincie Flevoland. Het vraagt wel om zorgvuldige afspraken tussen de partijen over:

- de relatie grotegrazersbeheer en het Natura 2000-beheerplan;
- het beheer van de grote grazers conform ICMO-2 (advies-Gabor);
- de beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (door EZ ingesteld tot-en-met 30 november 2014 met o.a. een adviestaak richting de Staatssecretaris van EZ)
- financiering van additionele kosten van het beheer conform ICMO-2;
- het eventueel evalueren en bijstellen van het beheer conform ICMO-2 (door ICMO-2 zelf geadviseerd in 2015)

De te kiezen vorm hiervoor zou een akkoord of convenant kunnen zijn (tweede helft 2013) met EZ, Flevoland en SBB.

Hoewel er in Flevoland kritische geluiden zijn te horen over het huidige grotegrazersbeheer, lijkt Flevoland tegelijk niet onwelwillend tegenover een beleidsverantwoordelijkheid voor de grazers te staan, mits het grotegrazersbeheer ook financieel gefaciliteerd wordt.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

retour van STAATSSECRETARIS

dd 22/1/13

Ministerie van Economische Zaken

KgJage 2

TER INFORMATIE

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur
& Regio
Directie Natuur en Biodiversiteit
Auteur

Datum
16 januari 2013

Kenmerk
DGNR-NB / 13005611

thema: 1300 jong

Kopie aan

nota

Dossier grote grazers Oostvaardersplassen

Parafenroute

Bijlage(n)

RRR paraat

Aanleiding

Hierbij informeer ik u over het dossier 'grote grazers Oostvaardersplassen': het beheer door Staatsbosbeheer van Heckrunderen, konikpaarden en edelherten in het Oostvaardersplassengebied. Inmiddels zijn dat enige duizenden dieren en hun welzijn kreeg de afgelopen jaren veel aandacht in media en politiek, vooral tijdens winterse perioden zoals nu.

Politiek werd daarbij steeds uw departement aangesproken, mede omdat het onder uw departement ressorterende Staatsbosbeheer sinds 1996 verantwoordelijk is voor het beheer van de dieren.

Kernpunten

1. Ik geef eerst achtergronden: de ontwikkeling van aantallen grote grazers, publieke en politieke reacties, en de meest recente ontwikkelingen in het beleid, waaronder de uitgangspunten van voormalig Staatssecretaris Bleker.
2. Ik breng twee punten voor de komende tijd onder uw aandacht:
(a) de relatie met het Natura 2000-beheerplan voor het Oostvaardersplassengebied, een proces dat tot nu toe vooral op vogels is gericht;
(b) de toekomst van de door de heer Bleker ingestelde Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen.
3. Ik vraag u naar uw behoefte om frequent - b.v. wekelijks - op de hoogte te worden gesteld van de actuele situatie van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

Ontvangen RRR

Toelichting

1. Achtergronden

In 1983, 1984 en 1992 introduceerde de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (V&W) kleine aantallen Heckrunderen, konikpaarden en edelherten ('grote grazers') in het Oostvaardersplassengebied. Oorspronkelijk als 'beheerinstrument'. De populatie groeide tot uiteindelijk zo'n 3500 grote grazers rond 2010. In 1996 werd Staatsbosbeheer verantwoordelijk voor het beheer van de grazers. Dat was gericht op zo min mogelijk menselijk ingrijpen. Dieren werden pas afgeschoten als ze vrijwel aan hun eind waren.

Toen de aantallen grote grazers toenamen en voedsel een beperkende factor werd, werd zichtbaar dat meer dieren dan voorheen 's winters een sterk verminderde conditie hadden. Dat leidde tot publiek en politiek debat (o.a. spoeddebatten in de winters van 2004-2005 en 2009-2010) en diverse adviezen over het beheer.

Het meest recente advies, van de tweede commissie-Gabor (ICMO-2; november 2010), hield onder meer in:

- het eerder afschieten van individuele dieren ('vroeg-reactief beheer');
- het nemen van ad-hoc-beschuttingsmaatregelen;
- het toelaten van de grazers in het nabijgelegen Hollandse Hout;
- het alvast realiseren van een minimumvariant van het Oostvaarderswold: de Oostvaarderswissel;
- het tellen van de dieren vanuit een helikopter, steeds één keer in het najaar en aansluitend één keer in het voorjaar.

Staatssecretaris Bleker onderschreef in grote lijnen bovenstaande adviezen. Hij ging niet mee in een suggestie van de commissie om zonnig af en toe massaal afschot toe te passen (*population crash*) en om het Oostvaarderswold te realiseren. Verder stelde hij voor een periode van vier jaar een beheeradviescommissie in (Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen; BAC) die Staatsbosbeheer praktische en bindende beheersadviezen geeft ter implementatie van de geaccordeerde onderdelen van het ICMO-2-advies. Verder kan de BAC desgevraagd de Staatssecretaris adviseren over bepaalde vragen over de grazers. De toenmalige Kamer ging mee met het beleid, maar blokkeerde het toelaten van grazers in het Hollandse Hout en het realiseren van de Oostvaarderswissel. Verder blokkeerde de provincie Flevoland het uitvoeren van helikoptertellingen in het voorjaar en blokkeerde ook de gemeente Lelystad het toelaten van grazers in het Hollandse Hout.

2. Nabije toekomst

Voor de komende tijd zijn twee aspecten aan de orde:

(a) Natura 2000-beheerplan

Het Oostvaardersplassengebied is ook Natura 2000-gebied vanwege de vogels. Daarvoor wordt momenteel onder uw verantwoordelijkheid een beheerplan opgesteld. Omdat er op meerdere punten raakvlakken zijn tussen het beheer van de vogels en het beheer van de grote grazers, wordt nu bekeken hoe de grazers een plaats kunnen krijgen in het Natura 2000-beheerplan of een daaruit voortvloeiend managementplan.

(b) toekomstige rol Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

De benoeming van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen loopt tot eind november 2014. Tegelijk wordt het natuurbeleid gedecentraliseerd van Rijk naar Provincie. Hoewel het Rijk verantwoordelijk blijft voor Staatsbosbeheer als organisatie, zijn de provincies onder meer verantwoordelijk voor de financiering van het beheer. Bezien moet worden wat dan de positie van de Beheeradviescommissie nog kan zijn.

3. Actuele stand van zaken: situatierapporten

In bijlage 4 treft u een zogeheten situatierapport van Staatsbosbeheer aan van deze week. Daarin staat onder meer hoeveel Heckrunderen, konikpaarden en edelherten zijn geschoten of op andere wijze zijn doodgegaan, zowel in de afgelopen week als tot nu toe dit seizoen. Uw voorgangers Verburg en Bleker kregen dergelijke informatie minimaal één keer per week, de heer Bleker tijdens de winter 2010-2011 zelfs twee keer per week.

Vraag aan u is of u ook prijs stelt op situatierapporten over de grote grazers in de Oostvaardersplassen en met welke frequentie.

Bijlagen:

1. Achtergronden over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.
2. Delen rapport tweede commissie-Gabor (ICMO-2): omslag, colofon, Nederlandse samenvatting.
3. Meest recente Kamerbrief over de grote grazers (18 juli 2012).
4. Situatierapport week 2 van Staatsbosbeheer over de grote grazers.

14088161

TER INFORMATIE

Aan de Minister

Directoraat-generaal Natuur & Regio

Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

@minez.nl

Datum

20 mei 2014

Kenmerk

DGNR-NB / 14088161

BHM: 14088317**Kopie aan**

De Staatssecretaris

Bijlage(n)

3

nota

Beleid grote grazers Oostvaardersplassen

Parafenroute

Paraaf

Medeparaaf

Paraaf

directeur Natuur & Biodiversiteit

Medeparaaf

Paraaf

wnd. DG Natuur &

Medeparaaf

BBR-paraaf

Aanleiding

U stelde de volgende vragen over de grote grazers in de Oostvaardersplassen:

1. Wat houdt het beleid met betrekking tot de grote dieren (paarden e.d.) in het gebied van de Oostvaardersplassen precies in (een eventueel teveel of laten schieten of laten verhongeren)? Daar is al jaren discussie over.
2. Welke conclusies zijn getrokken en op basis van welke overwegingen?
3. Is daar een beleidsstuk over?
4. Betreft het eindconclusies of kunnen nog beleidswijzigingen aan de orde komen?

Kernpunten

1. De grote grazers (Heckrunderen, konikpaarden en edelherten) werden vanaf de tachtiger jaren geïntroduceerd in het droge deel van het Oostvaardersplassengebied (ca. 2000 ha), eerst als 'instrument' om de vegetatie kort te houden ten behoeve van grauwe ganzen; later werden ze ook gezien als een integraal onderdeel van het unieke ecosysteem dat zich daar ontwikkelde. Op de grote grazers wordt 'vroeg-reactief beheer' toegepast. Een dier wordt afgeschoten, zodra aannemelijk is dat het het eind van een winter niet zal halen. Norm is dat na een winter tenminste 90% van de dieren die dood zijn gegaan, door afschot moet zijn doodgegaan (dus niet door verhongering). Er vindt geen getalsmatig beheer plaats. Verder wordt gewerkt aan het creëren van voldoende beschuttingsmogelijkheden voor de dieren tegen de elementen.

Ontvangen BBR

2/6 - 30/6

2. Het beheer is gebaseerd op conclusies uit het tweede advies-Gabor (ICMO-2; 2010). Overwegingen waren: (a) de specifieke natuurvisie voor de Oostvaardersplassen en (b) het willen minimaliseren van onnodig lijden door individuele dieren.
3. Naast het ICMO-2-advies, is er uitgebreide correspondentie met de Kamer, waarvan twee recente Kamerbrieven zijn bijgevoegd (bijlagen 2 en 3).
4. Het eerdere beleid (periode 2006-2010) is op basis van ICMO-2 aangescherpt. De Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen zal de uitvoering ervan over de periode 2010-2014 evalueren. Uitkomsten worden na de zomer 2014 verwacht. Bezien kan dan worden of en in welke mate het beleid nog zou moeten worden bijgesteld. Daarnaast zal in de zomer 2014 het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen worden vastgesteld. Dat betreft primair de vogels (lepelaars, ganzen), maar in de discussie erover zijn ook de grote grazers naar voren gebracht (door Provinciale Staten van Flevoland).

Toelichting

- Ad 1. 'Vroeg-reactief beheer' verving het eerdere 'laat-reactief beheer'. Bij 'laat-reactief beheer' werden dieren pas geschoten als ze bijna niet meer op hun poten konden staan (i.e.: ze werden uit hun lijden verlost). Bij 'vroeg-reactief beheer' wordt op basis van dierconditie, diergedrag en omgevingsomstandigheden (o.a. het weer) vroegtijdig ingeschat of een dier het einde van de winter niet zal halen. Dit benadert het natuurlijke selectieproces. Zodra wordt ingeschat dat een dier de winter niet zal overleven, wordt hij afgeschoten en wordt verdere conditievermindering niet meer afgewacht.
- Sterfte is deels weersafhankelijk. Het seizoen 2013-2014 was zeer mild. In totaal werden maar ca. 200 dode dieren vastgesteld, waarvan 96% stierf door afschot. Het seizoen van 2012-2013 was zeer streng. In totaal werden toen bijna 1700 dode dieren vastgesteld, waarvan 88% stierf door afschot. Bij getalsmatig beheer (of: populatiebeheer, pro-actief beheer), wordt voor de winter een zeker aantal dieren geschoten, ongeacht conditie. Getalsmatig beheer voorkomt niet dat zwakke dieren in een winter alsnog kunnen bezwijken.
- Ad 2. De commissie-Gabor (ICMO-2; internationale ecologen, dierenwelzijnsdeskundigen) concludeerde in 2010 onder meer dat het welzijn van de grote grazers in de Oostvaardersplassen ruwweg vergelijkbaar is met dat van grazers in vergelijkbare ecosystemen. Op basis van de natuurvisie voor de Oostvaardersplassen, die ruimte wil bieden aan natuurlijke processen, accepteert ICMO-2 dat de dieren perioden van algemeen verminderd welzijn doormaken door seizoenscycli in lichaamsconditie. Maar, omdat ICMO-2 vindt dat de dieren in de Oostvaardersplassen zich tussen volledig wild en gedomesticeerd/ beheerd in bevinden, wordt erkend dat er een morele plicht bestaat voor SBB om *onnodig lijden* van individuele dieren te minimaliseren.

ICMO-2 deed diverse aanbevelingen, waarvan de volgende in het huidige beleid worden onderschreven:

- het eerder dan voorheen afschieten van individuele dieren ('vroeg-reactief beheer');
- het nemen van (ad-hoc-)beschuttingsmaatregelen (aarden wallen en het toelaten van dieren in bospercelen);
- het toelaten van grazers in het nabijgelegen Hollandse Hout (inzet nu: beperken tot edelherten in slechts een deel van het Hollandse Hout);
- het tellen van de dieren vanuit een helikopter, steeds één keer in het najaar en aansluitend één keer in het voorjaar (invulling nu: beperkt tot het najaar in combinatie met grondtellingen in voor- en najaar)).

Niet onderschreven werd onder meer een suggestie van ICMO-2 om bij het eventueel niet slagen van het beheer zonodig over te gaan op pro-actief populatie-beheer middels toepassen van massaal afschot (simuleren van een *population crash*). In bijlage 1 wordt uitgebreider ingegaan op ontwikkelingen in het grotegrazersbeleid.

Ad 3. Zie bijlagen 2 en 3.

Ad 4. ICMO-2 adviseerde zelf om in 2015 een volledige en onafhankelijke evaluatie te laten uitvoeren van het beheer en op grond daarvan te bezien of de geadviseerde maatregelen moeten worden gecontinueerd of aangepast. De Staatssecretaris heeft dit vervroegd door de eind 2010 ingestelde Beheeradviescommissie Oostvaarders-plassen te vragen om na de zomer 2014 met een evaluatie over de afgelopen vier jaar te komen. Dat is vlak voordat de zittingstermijn van die commissie eindigt. Tijdens het Algemeen overleg Wildbeheer van 14 mei 2014 heeft de Staatssecretaris in de Tweede Kamer aangegeven in ieder geval voor die tijd geen beleidswijzigingen voor te staan.

Bijlagen:

1. Achtergronden over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.
2. Recente Kamerbrief met stand van zaken grotegrazersbeheer.
3. Recente Kamerbrief met antwoorden op vragen van [REDACTED] over mogelijke effecten van de grote grazers op vogels.

Bijlage 1 bij nota 14088161

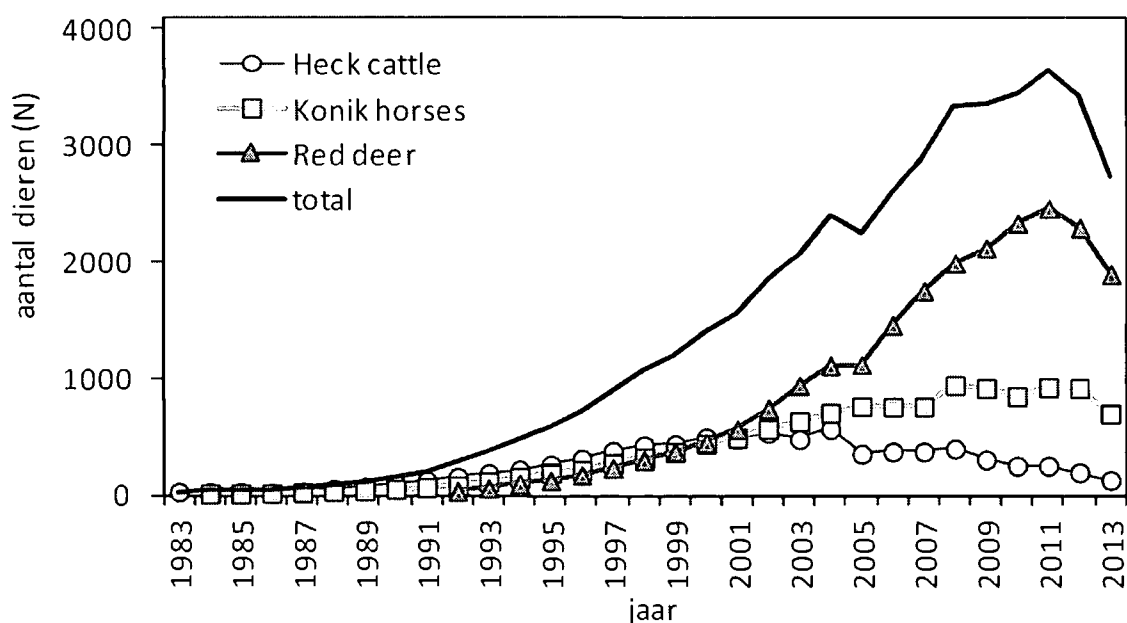
Achtergronden over de grote grazers in de Oostvaardersplassen

Ontwikkeling aantallen grote grazers in de Oostvaardersplassen

In 1983, 1984 en 1992 liet de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (V&W) resp. 32 Heckrunderen, 20 konikpaarden en 56 edelherten ('grote grazers' of 'hoefdieren') los in het droge deel van het Oostvaardersplassengebied (ca. 2000 ha). Oorspronkelijk als 'instrument' om de vegetatie kort te houden ten behoeve van de - toen nog zeldzame - grauwe ganzen, die op hun beurt weer het natte deel van de Oostvaardersplassen openhouden. Later werden de hoefdieren ook gezien als een integraal onderdeel van het zich ontwikkelende ecosysteem met een zelfstandige waarde.

De zeer vruchtbare bodem en voedselrijke vegetatie lieten toe dat de populatie groeide tot zo'n 3500 grote grazers rond 2010 (zie figuur 1). De dichtheden van de dieren waren veel hoger dan in min of meer vergelijkbare gebieden in het buitenland. Tot ongeveer het jaar 2000 was de populatiegroei vrijwel ongeremd. Daarna werd voedsel steeds meer een beperkende factor, waardoor geboortecijfers daalden en sterftcijfers stegen (het eerst bij de Heckrunderen; figuur 1).

Populatiegrootte op 1 mei

Figuur 1: Aantal grote grazers in de Oostvaardersplassen (steeds op 1 januari) tussen 1983 en 2011 (*total* = het totaal van de drie verschillende soorten; *red deer* = edelherten; *Konik horses* = konikpaarden; *Heck cattle* = Heckrunderen).

Verwacht mag worden dat de populatieomvang de komende jaren wat meer zal gaan fluctueren, maar wel rondom een wat lager totaalniveau. Dat is een natuurlijk patroon dat ook in andere vergelijkbare gebieden is waargenomen.

Beheer van de grote grazers tot eind 2010

Tot 1995 werd er in een deel van het Oostvaardersplassengebied ook nog gewoon vee door boeren ingeschaard (seizoensbegrazing). In 1996 nam Staatsbosbeheer het beheer van het gebied en de grazers over van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders. Conform een nieuwe beheervisie die gericht was op een zo natuurlijk mogelijk functionerend ecosysteem, vond begrazing vanaf dat moment alleen nog plaats met de grote grazers (jaarrondbegrazing). De visie was gebaseerd op een advies van de Raad voor Natuurbeheer (vz. Vonhoff) en principes daarvan werden voor een belangrijk deel onderschreven door minister Van Aartsen (LNV). Natuurlijke processen moesten zoveel mogelijk hun gang kunnen gaan en menselijk ingrijpen werd tot een minimum beperkt. Voor de grazers in het bijzonder werd dit uiteindelijk vertaald naar het pas afschieten van individuele grote grazers wanneer ze bijna aan hun eind waren ("laat-reactief beheer"). Vaak was dat tegen het eind van de winter, bij dieren die in de winter sterk hadden ingeteerd op hun vetreserves en waarvoor het voorjaar met nieuwe grasgroei te laat kwam om nog te kunnen herstellen.

Verwaarlozing of ruimte voor natuurlijke processen?

De grote grazers in het Oostvaardersplassengebied zijn goed zichtbaar, onder meer vanaf de openbare weg en vanuit de trein. Toen hun aantallen toenamen en voedsel een beperkende factor werd, was ook goed te zien dat meer dieren dan voorheen tijdens de winter een verminderde conditie hadden. Dat leidde tot publiek en politiek debat. Daarbij klonk er enerzijds het geluid van ecologen die ruimte voor natuurlijke processen bepleitten. Niet alleen edelherten, maar ook Heckrunderen en konikpaarden in de Oostvaardersplassen werden beschouwd als wilde dieren (het Haags gerechtshof bevestigde in 2007 overigens dat in de Oostvaardersplassen geen sprake was van gehouden dieren). Voor wilde dieren is conditievermindering en sterfte in de winter normaal. Anderzijds klonk er van de kant van onder meer boeren en dierenartsen onbegrip. De dieren waren ondervoed, maar konden door de omrastering van het gebied geen kant op. Een boer zou zo nooit met zijn runderen en paarden mogen omgaan. Ook zag het gebied zelf - met veel dode bomen; deels doordat herten bomen hadden "geschild" - er verwaarloosd uit. Daarnaast klonk mede vanuit jachtkringen de roep om populatiebeheer: het voor de winter afschieten van van te voren vastgestelde aantallen dieren, net zoals bij de edelherten op de Veluwe, en die dieren voor menselijke consumptie te gebruiken. In de Oostvaardersplassen blijven edelhertkadavers liggen om door andere dieren te worden opgegeten en op natuurlijke wijze te vergaan. De diverse geluiden klonken ook door in de Tweede Kamer en in uitgebrachte adviezen.

Politiek debat en adviescommissies

Na een spoeddebat in de Tweede Kamer in maart 2005 en deels tegenstrijdige adviezen van de Raad voor het Landelijk Gebied en de Raad voor Dierenaangelegenheden, zegde minister Veerman (LNV) later dat jaar toe om advies te vragen aan internationale deskundigen. Dat werd de eerste commissie-Gabor (*International Committee on the Management of large herbivores*; ICMO), die in 2006 onder meer adviseerde dat minstens 90% van de dieren die om welzijnsredenen moesten worden afgeschoten, moest zijn gedood als ze nog konden staan. Ook werd aandacht gevraagd voor voldoende beschutting. De minister onderschreef het advies. Er zou vijf jaar lang op basis van het advies moeten worden gewerkt.

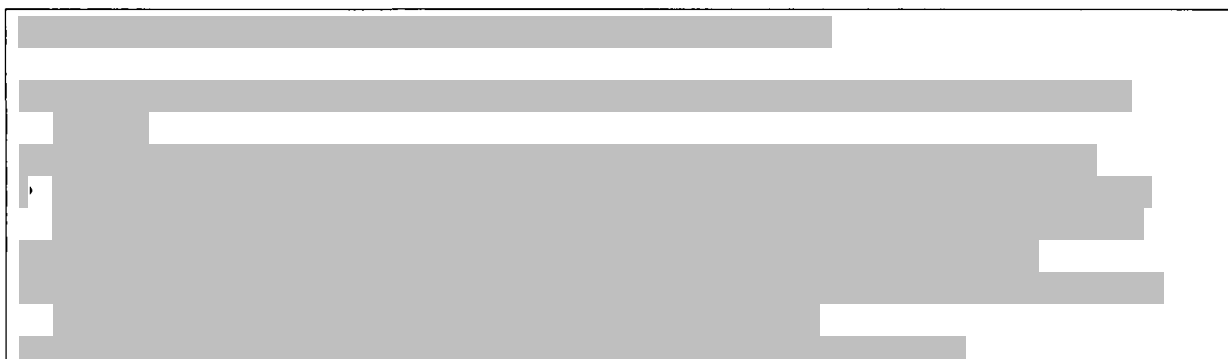
In januari en maart 2010, deels na tv-beelden van een stervend hert, volgden opnieuw spoeddebatten over de grazers. Na een motie vroeg minister Verburg (LNV) Staatsbosbeheer de grazers bij te voeren (contrair aan de beheeruitgangspunten). Ook wilde ze nog in 2010 - een jaar eerder dan oorspronkelijk beoogd - advies van een tweede commissie-Gabor. Die zou ook de uitvoering van het eerste advies moeten evalueren. Omdat Staatsbosbeheer met tegenstrijdige gegevens over aantallen grote grazers kwam, vroeg de minister de tweede commissie-Gabor (ICMO-2) ook om advies over een betrouwbare telmethode.

Advies van de tweede commissie-Gabor (ICMO-2; november 2010)

Het advies dat de tweede commissie-Gabor aan – inmiddels - Staatssecretaris Bleker (EL&I) uitbracht impliceerde een aanscherping van het beheer. Enerzijds constateerde de commissie dat de dieren in staat zijn bijna al hun natuurlijke en sociale gedrag te vertonen en dat hun welzijn vergelijkbaar is met dat van grazers in andere, vergelijkbare, gebieden. Daarbij horen ook perioden van verminderd welzijn, door natuurlijke seizoensgebonden cycli in de lichaamsconditie van de dieren. Anderzijds vond de commissie dat de grazers zich in de Oostvaardersplassen-context ergens bevinden tussen volledig wild en gehouden in. Daaruit vloeit een morele plicht voort om *onnodig lijden* van individuele dieren te minimaliseren. Daarom dienden dieren eerder te worden afgeschoten, namelijk als al duidelijk is dat een dier de winter waarschijnlijk toch niet zal halen ('vroeg-reactief beheer'). Ook werden ad-hoc-beschuttingsmaatregelen geadviseerd (aanleg aarden wallen). Verder moesten dieren beschutting kunnen zoeken in bospercelen in de Oostvaardersplassen en in het nabijgelegen Hollandse Hout. In aanloop naar het realiseren van de robuuste verbinding Oostvaarderswold, zou alvast een minimumvariant moeten worden gerealiseerd: de Oostvaarderswissel. De gegevens van Staatsbosbeheer over totaalaantallen dieren over de laatste 15 jaar werden als onbetrouwbaar beoordeeld. Geadviseerd werd, net als in het buitenland, de dieren voortaan vanuit een helikopter te tellen, in dit geval steeds één keer in het najaar en één keer in het daarop volgende voorjaar.

Beleid voormalig Staatssecretaris Bleker (vanaf eind 2010)

Staatssecretaris Bleker onderschreef met name de beheeradviezen voor de kortere termijn. Ook omarmde hij het advies over de telwijze. Hij ging niet mee in een suggestie van de commissie om zonnig af en toe massaal afschot toe te passen (*population crash*) en wees realisatie van het Oostvaarderswold af (het kabinet-Rutte I had besloten om robuuste verbindingzones van de Ecologische Hoofdstructuur te schrappen). Verder stelde hij voor een periode van vier jaar de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen(BAC) in, die Staatsbosbeheer praktische en *bindende* beheersadviezen geeft ter implementatie van de geaccordeerde onderdelen van het ICMO-2-advies. De zittingstermijn van de BAC eindigt op 30 november 2014. Verder kan de BAC desgevraagd ook de Staatssecretaris adviseren over vragen over de grote grazers.

De toenmalige Kamer ging mee met het grotegrazersbeleid van Bleker, maar blokkeerde het toelaten van grazers in het Hollandse Hout en het realiseren van een Oostvaarderswissel. Verder blokkeerde de provincie Flevoland het uitvoeren van helikoptertellingen in het voorjaar vanwege hinder voor vogels en wees de gemeente Lelystad het toelaten van grazers in het Hollandse Hout af.

Huidige beleid (vanaf eind 2012), waaronder Hollandse Hout

De huidige Staatssecretaris heeft de Kamer aangegeven de beleiduitgangspunten van Staatssecretaris Bleker te onderschrijven. Tegelijk heeft ze ook aangegeven graag bereid te zijn om met de gemeente Lelystad een gesprek aan te gaan over het ten dele openstellen van het

Hollandse Hout voor grazers. Gesprekken hebben inmiddels plaatsgevonden. Daarbij is aan Lelystad de vraag gesteld of er vanuit een integrale visie op recreatie en natuur niet kansen zouden liggen voor het begeleid toelaten van edelherten uit de Oostvaardersplassen in een deel van het Hollandse Hout, waarbij multifunctioneel bos in stand blijft. Belangrijke constatering daarbij is dat de aanwezigheid van edelherten in een gebied evident recreatieve en economische waarden vertegenwoordigt. Lelystad en Staatsbosbeheer hebben daartoe inmiddels een rapport gereed dat nog door de nieuwe wethouder moet worden bekeken en naar de raad gezonden (naar verwachting niet voor de zomer 2014).

Recente ontwikkelingen en naderende vooruitzichten

Ondertussen spelen nog twee deels met elkaar samenhangende ontwikkelingen:

1. Het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen (gaat over vogels in voornamelijk het natte deel van de Oostvaardersplassen) is gereed voor formele vaststelling, maar bestuurlijk is afgesproken dat Flevoland er ook mee moet instemmen. Provinciale Staten van Flevoland heeft zich de afgelopen tijd in informerende bijeenkomsten, ook met externen, gebogen over het Natura 2000-beheerplan, en daar ook de grote grazers bij betrokken, kennelijk vanuit het idee dat Flevoland daar zeggenschap over zal gaan krijgen.
2. De zittingstermijn van de leden van de Beheeraadviescommissie Oostvaardersplassen eindigt in november 2014. Er is nog niet voorzien in een vervolg. De huidige samenstelling van de BAC is mede ingegeven door de politieke verhoudingen van eind 2010. Het kunnen verwijzen naar de - externe - BAC heeft voor politieke rust gezorgd. De BAC hield de afgelopen jaren het grotegrazersbeheer door Staatsbosbeheer immers permanent in de gaten. Er is er nog geen initiatief genomen om in continuering te voorzien. In de afwegingen daarover zullen ook de uitkomsten van de evaluatie (zie hierna) worden meegenomen.

Evaluatie huidige beleid

Het advies-Gabor (ICMO-2; november 2010) adviseert zelf om in 2015 een volledige en onafhankelijke evaluatie te laten uitvoeren van het beheer conform het advies en op grond daarvan te bezien of de geadviseerde maatregelen moeten worden gecontinueerd of aangepast. Over zo'n evaluatie zijn politiek geen toezeggingen gedaan. De Staatssecretaris heeft de Beheeraadviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) inmiddels gevraagd om na de zomer 2014 met een evaluatie over de afgelopen vier jaar te komen. Tijdens het AO Wildbeheer van 14 mei 2014, heeft de Staatssecretaris aangegeven nu geen beleidswijzigingen voor te staan en in elk geval eerst die evaluatie af te wachten.

Kamerstukken over de grote grazers

Het aantal Kamerstukken over de Oostvaardersplassen vanaf 1996 is aanzienlijk. In bijlage 2 en 3 treft u ter informatie in ieder geval respectievelijk de meest recente Kamerbrief (september 2013) aan met een stand van zaken van het grotegrazersbeheer en schriftelijke antwoorden (december 2013) op vragen van [REDACTED] (VVD) over mogelijke effecten van grote grazers op vogels in de Oostvaardersplassen.

Vergaderjaar 2013–2014

32 563**Oostvaardersplassen**

Nr. 40

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 18 september 2013

Hierbij informeer ik u over de stand van zaken van het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen (Heckrunderen, konikpaarden, edelherten). Daarbij betrek ik ook een uitgebracht advies door de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (hierna: beheeradviescommissie) over een methode van tellen van de dieren (bijlage 1¹) en de onlangs ontvangen evaluatie door de beheeradviescommissie van het winterseizoen 2012–2013 (bijlage 2²). Het advies en de evaluatie had ik u ook toegezegd (Kamerstuk 32 563, nr. 29).

Ik onderschrijf de bevindingen van de beheeradviescommissie, zoals ik hieronder voor een aantal onderwerpen zal toelichten. Mijn algemene uitgangspunten voor het beleid voor de grazers had ik u al doen toekomen (Kamerstuk 32 563, nr. 29).

Vroegreactief beheer

Staatsbosbeheer past sinds het winterseizoen 2010–2011 vroegreactief beheer toe in de Oostvaardersplassen om onnodig lijden door de grote grazers te voorkomen. Bij vroegreactief beheer worden op basis van beoordeling van de conditie van individuele dieren en van omgevingsomstandigheden tijdig dieren geschoten waarvan het aannemelijk is dat zij het eind van de winter niet zullen halen. Eerder meldde ik tussentijdse sterfte- en afschotcijfers voor het winterseizoen 2012–2013 (Kamerstuk 32 563, nr. 29).

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer

² Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer

De cijfers over het gehele winterseizoen (periode 1 november 2012-4 mei 2013)³ staan in onderstaande tabel.

	Sterfte door afschot	Sterfte door natuurlijke dood	Totaal waarge- nomen sterfte	Aandeel afschot in de totaal waargenomen sterfte (%)
Heckrund	113	37	150	75
konikpaard	235	48	283	83
edelhert	1.141	160	1.301	88
<i>totaal</i>	1.489	245	1.734	86

Onder «sterfte door natuurlijke dood» vallen de dieren die door Staatsbosbeheer dood zijn gevonden, maar niet waren geschoten. De totaal waargenomen sterfte over het gehele seizoen ligt nog iets hoger dan ik recent had meegedeeld (Kamerstuk 32 563, nr. 39). Staatsbosbeheer had namelijk nog vier dode Heckrunderen aangetroffen en, na een aanvullende inventarisatie van het natte deel van de Oostvaardersplassen, nog 40 dode edelherten. Deze dieren zijn overigens niet afgevoerd.

De combinatie van kou en droogte maakte de winter van 2012–2013 tot een buitengewone winterperiode. De winter was vrij koud met drie sneeuwperiodes en het voorjaar was zeer koud. Het totaal aantal afgeschoten dieren lag op het hoogste niveau sinds de introductie van de grote grazers. Het afschot bedroeg naar schatting 37% van de populatie en dat is volgens de beheeradviescommissie niet onverwacht na deze lange winterperiode. De populatieomvang lijkt voor een tweede jaar achtereen te dalen. Een dalende populatietrend was al door de commissie-Gabor voorzien.

Ondanks een grote inzet door medewerkers van Staatsbosbeheer, lag het aandeel afschot in de totaal waargenomen sterfte bij alle drie de diersoorten onder de door de commissie-Gabor aanbevolen ondergrens van 90%. De beheeradviescommissie gaat daar nader op in voor de drie afzonderlijke soorten, maar stelt ook pas definitieve uitspraken te kunnen doen over oorzaken en eventuele maatregelen ter verbetering na bespreking van een binnenkort door Staatsbosbeheer op te leveren jaarevaluatie.

Ik wacht die definitieve uitspraken door de beheeradviescommissie af.

Beschutting

Een kernpunt van het bevorderen van het welzijn van de grote grazers is het bieden van voldoende adequate beschutting, zodat de dieren zich door middel van hun gedrag kunnen aanpassen aan de omstandigheden in het gebied. De beheeradviescommissie vraagt aandacht voor de ontwikkeling van de beschuttingsmogelijkheden in en grenzend aan het Oostvaardersplassengebied. Tegelijk geeft de beheeradviescommissie aan nog over onvoldoende gegevens te beschikken om daar nu verdergaande conclusies over te trekken.

³ De cijfers zijn hier omwille van de vergelijkbaarheid vanaf 1 november 2012 gepresenteerd, omdat over de winterseizoenen vanaf 2010–2011 naar de Kamer ook steeds cijfers per 1 november zijn gerapporteerd. Staatsbosbeheer is echter overgegaan op het rapporteren van cijfers met 1 december als start van een winterseizoen.

Ik vind voldoende beschuttingsmogelijkheden belangrijk. Ik heb in een breder kader inmiddels met de gemeente Lelystad gesproken en daar de vraag gesteld of er vanuit een integrale visie op recreatie en natuur niet kansen zouden liggen voor het begeleid toelaten van edelherten uit de Oostvaardersplassen in een deel van het Hollandse Hout, waarbij bovendien multifunctioneel bos in stand blijft. Belangrijke constatering daarbij is dat de aanwezigheid van edelherten in een gebied evident recreatieve en economische waarden vertegenwoordigt. Het college van burgemeester en wethouders van Lelystad beraadt zich nu op deze vraag.

Tellingen

Vanuit beheer en communicatie is er behoefte aan goede cijfers over aantallen grote grazers in de Oostvaardersplassen. De commissie-Gabor oordeelde in het najaar van 2010 echter dat tot dan toe gepresenteerde cijfers onvoldoende betrouwbaar waren, behalve als indicatie voor trends, en adviseerde voortaan twee keer per jaar tellingen te laten doen vanuit een helikopter (Kamerstuk 32 500 XIV, nr. 13). Tot nu toe zijn in 2011 en 2012 in de herfst helikoptertellingen verricht (Kamerstukken 32 563, nrs. 26 en 29). Omdat de provincie Flevoland geen vergunning verleende voor een helikoptertelling in het voorjaar van 2012, heeft de beheeradviescommissie toen een voorlopige *next best*-methode geadviseerd. Mijn ambtsvoorganger heeft de beheeradviescommissie daarop nog eens om advies gevraagd, maar dan over een telwijze die ook een langere termijn stand kan houden.

De beheeradviescommissie adviseert mij nu de volgende door Staatsbosbeheer voorgestelde methode over te nemen, waarbij de voor het beheer en communicatie noodzakelijke gegevens worden gegenereerd. In het najaar wordt vanuit een helikopter geteld, waarbij alleen onderscheid wordt gemaakt naar diersoort. Daarnaast wordt in het voorjaar en najaar ook vanuit auto's geteld en daarbij wordt onderscheid gemaakt naar soort, leeftijdscategorie en geslacht. Ik volg de beheeradviescommissie hierin en ga er vanuit dat Staatsbosbeheer de methode verankert in het Managementplan voor het gebied.

Overige punten

Voor het overige is er bij het opstellen van Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen expliciet aandacht voor raakvlakken tussen het beheer van de Oostvaardersplassen als Natura 2000-gebied voor vogels en het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

Verder constateert de beheeradviescommissie dat Staatsbosbeheer zorg en aandacht besteedt aan de omgang met diverse groepen belanghebbenden en betrokkenen bij het grotegrazersbeheer in de Oostvaardersplassen. Ik heb daar met instemming kennis van genomen.

De Staatssecretaris van Economische Zaken,
S.A.M. Dijksma

Vergaderjaar 2013–2014

Aanhangsel van de Handelingen

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

667

Vragen van het lid **Heerema** (VVD) aan de Staatssecretaris van Economische Zaken over *het bericht Broedvogels verdwijnen uit Oostvaardersplassen* (ingezonden 6 november 2013)

Antwoord van Staatssecretaris **Dijksma** (Economische Zaken) (ontvangen 2 december 2013)

Vraag 1

Kent u het artikel «Broedvogels verdwijnen uit Oostvaardersplassen»?¹

Antwoord 1

Ja.

Vraag 2

Wat vindt u ervan dat het aantal broedvogels spectaculair is afgenomen in de Oostvaardersplassen?

Antwoord 2

Het betreft zeer locale trends in een dynamisch gebied, namelijk van broedvogels in het *droge* deel van het Oostvaardersplassengebied. De broedvogels, waarvoor de Oostvaardersplassen zijn aangewezen als Natura 2000-gebied, broeden vooral in het natte deel. In het kader van het proces van het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen is er aandacht voor alle relevante soorten.

Vraag 3

Kunt u een verklaring geven voor het verdwijnen van broedvogels en het decimeren van andere vele soorten in de Oostvaardersplassen, terwijl er landelijk een trend waarneembaar is dat het aantal van deze vogels en soorten stijgt?

Antwoord 3

De gesignaleerde trends in het droge deel van de Oostvaardersplassen betreffen vooral vogels die in struweel en ruigte broeden. Mede onder invloed van de in de loop der tijd toegenomen aantallen grote grazers, is er nu meer grazige vegetatie en minder struweel en ruigte.

¹ de Volkskrant van 1 november 2013

Met de huidige afname van aantallen grote grazers (zie het antwoord op vraag 5) zullen er waarschijnlijk ook weer meer kansen ontstaan voor ruigere vegetatie en vogels die daarvan profiteren.

Vraag 4

Deelt u de opvatting van Sovon dat er een direct verband is met de hoge begrazingsdruk door edelherten, konikpaarden en heckrunderen in het gebied en daardoor een groot deel van de vegetatie is verdwenen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 4

Heckrunderen, konikpaarden en edelherten zijn enige decennia geleden juist geïntroduceerd in het droge gebied om grazige vegetatie te bevorderen ten behoeve van gras-etende watervogels. Achteruitgang van ruigere vegetatie is dus een logisch en beoogd gevolg.

Vraag 5

Deelt u de opvatting dat naar aanleiding van de te hoge begrazingsdruk het huidige beleid van proactief populatiebeheer moet worden aangescherpt? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 5

Nee. Op basis van het advies-Gabor uit 2010 past Staatsbosbeheer zogeheten vroeg-reactief beheer toe. Dat houdt zowel rekening met de specifieke natuurdoelstellingen voor het Oostvaardersplassengebied als met het willen vermijden van onnodig lijden bij individuele grote grazers. Dieren waarvan het aannemelijk is dat zij het winterseizoen niet zullen overleven worden tijdig afgeschoten. Sinds de invoering van vroeg-reactief beheer is nu bovendien voor het tweede achtereenvolgende jaar ook de populatieomvang van de grazers afgenomen. Een dergelijke trend was ook door de commissie-Gabor voorzien.

In het Natura 2000-beheerplan is aandacht voor zowel de Natura 2000-soorten, als voor de grote grazers en de relaties tussen deze vogels en de grote grazers.

16-10-2014

Bijlage 28

Ministerie van Economische Zaken

retour van STAATSSECRETARIS

d.d. :

15/10

TER ADVISERING

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur
& Regio

Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

@minez.nl

Datum

13 oktober 2014

Kenmerk

DGNR-NB / 14166102

BHM: 14166216

nota

Aanbieding eindrapport Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassen

Kopie aan

Bijlage(n)

Parafenroute

Digitaal akkoord

directeur N&B

10-10-2014

Digitaal akkoord

woordvoerder Natuur & Regio

Paraaf

DG Agro en vld. DG Natuur & Regio

Medeparaaf

BBR-paraaf

ONTVAANGSTAMP
17 OKT. 2014

Aanleiding

De Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) wil u op 2 december 2014 van 12-12:30u het eindrapport over de periode 2010-2014 aanbieden. De vraag is in welke vorm u dit wilt: (a) als uitgebreid vormgegeven rapport (voor externe verspreiding) of als regulier BAC-advies; (b) door de voltallige commissie of door de voorzitter [redacted] en het [redacted]; (c) in aan- of afwezigheid van pers.

Advies

U wordt geadviseerd om de aanbieding *low profile* te laten plaatsvinden: (a) rapport als regulier BAC-advies, (b) aangeboden door de voorzitter en [redacted] (c) in afwezigheid van pers.

Kernpunten

- U heeft de Kamer aangegeven eerst dit eindrapport van de BAC te willen afwachten, alvorens verder te besluiten over het grotegrazersbeheer;
- Door de aanbieding *low profile* te laten houden, creëert u minder druk;
- Het eindrapport bevat naar verwachting weinig nieuws.

Toelichting

U heeft formeel nog niet aangegeven hoe u verder wilt met het beheer van de grote grazers en de BAC (de zittingstermijn van de BAC-leden eindigt op 1 januari 2015; er worden nu keuze-opties voor u uitgewerkt voor een vervolg). Het rapport stelt waarschijnlijk dat de ICMO2-adviezen adequaat zijn geïmplementeerd en de bijbehorende werkwijzen in de SBB-organisatie zijn ingebed. De BAC

Ontvangen BBR

14/10 16/10

**Directoraat-generaal Natuur
& Regio**
Directie Natuur en Biodiversiteit

Kenmerk
DGNR-NB / 14166102

zal ook advies geven over toezicht en advies in de toekomst, temeer omdat de BAC-leden ervan uitgaan dat de BAC in de huidige vorm wordt opgeheven.

d.d. : 2/12/2014

Ministerie van Economische Zaken

Bijlage 29

TER INFORMATIE

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur
& Regio
Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

@minez.nl

Datum

12 november 2014

Kenmerk

DGNR-NB / 14185488

BHM: 14187257

Kopie aan

Bijlage(n)

1

nota

Aanbieding Evaluatierapport 2010-2014 door de
Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

Parafenroute

Digitaal akkoord 26/11/14

Digitaal akkoord 28/11/14

Paraaf

wnd. MT-lid N&B

directeur Natuur & Biodiversiteit

DG Agro en

MPA
Natuur & Regio

Medeparaaf

Medeparaaf

Medeparaaf

BBR-paraaf

Aanleiding

Op 2 december 2014 zal de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) u het evaluatierapport over het grotegrazersbeheer in de periode 2010-2014 aanbieden. Van de zijde van de BAC zullen daarbij de voorzitter, de [redacted] en de vice-voorzitter, [redacted], aanwezig zijn.

Advies

- U kunt kennis nemen van het concept (bijlage 1). Het ondersteunt in hoofdlijnen uw beleid. U kunt enkele van onderstaande punten noemen bij het in ontvangst nemen van het rapport.
- U kunt daarbij ook ingaan op het opheffen van de BAC en de verkenning van WING naar de toekomstige advisering rond het beheer van de Oostvaardersplassen.
- Verder kunt u aankondigen dat u het evaluatierapport met een brief aan de Tweede Kamer aan wilt bieden, conform uw eerdere toezegging.

Kernpunten van het Evaluatierapport 2010-2014

De BAC:

- beschrijft per jaar de uitvoering van het ICMO-2-advies (Gabor) en oordeelt dat SBB daarin goede voortgang heeft gemaakt;
- heeft op onderdelen nog enige opmerkingen, als belangrijkste het in de toekomst borgen van voldoende beschuttingsmogelijkheden;
- denkt dat draagvlak voor het grotegrazersbeheer een uitdaging blijft;
- ziet voor zichzelf na 1 januari 2015 (einde zittingstermijn BAC-leden) geen toekomst en doet diverse aanbevelingen over hoe het grotegrazersbeheer op een genormaliseerde wijze ingeregeld kan worden;

Ontvangen BBR

28/11

Pagina 1 van 3

03 DEC.

- adviseert daarbij wel dat u periodiek (eens per vier jaar of zoveel vaker als gewenst) een onafhankelijke audit laat doen naar de uitvoering van het grotegrazersbeheer en stelt voor dat daarnaast SBB een maatschappelijke adviescommissie voor de OVP instelt ter advisering aan SBB zelf.
- Met Flevoland en SBB zal een gezamenlijke woordvoeringslijn worden afgesproken over hoe wij de komende periode naar buiten toe reageren op dit evaluatierapport. Rode draad daarbij is:
 - De Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) heeft op 2 december 2014 het Evaluatierapport 2010 – 2014 aangeboden aan de Staatssecretaris van Economische Zaken.
 - De BAC ondersteunt in belangrijke mate het beheer zoals de afgelopen jaren is gevoerd door SBB. De BAC geeft daarnaast adviezen voor de toekomst.
 - De Staatssecretaris zal het rapport met een beleidsreactie binnenkort aanbieden aan de Tweede Kamer. Over de beleidsreactie vindt overleg plaats met de provincie Flevoland en SBB.

Opheffing van de BAC en toekomstbeeld

- In opdracht van EZ/N&B en SBB heeft het adviesbureau WING inmiddels een verkenning opgesteld van mogelijke vormen van advisering na de opheffing van de BAC.
- WING heeft daartoe een verkenning uitgevoerd bij alle betrokken^{en}: de voorzitter van de BAC, EZ/N&B, SBB en provincie Flevoland.
- Deze verkenning heeft nog niet geleid tot een duidelijke keuze voor een vorm van advisering waar alle partijen tevreden mee zijn. Hierover wordt u in een later stadium geïnformeerd.

Toelichting op de inhoud van de BAC-evaluatie 2010-2014

Het evaluatierapport beschrijft per onderdeel van het ICMO-2-advies de BAC-oordelen, samengevat in een tabel (p. 29-30).

Over de volgende punten uit het ICMO-2-advies geeft de BAC onder meer aan:

- vroeg-reactief beheer (4.1): advies is opgevolgd, evt. niet-halen 90% norm (minimaal 90% dieren moet door afschot dood zijn gegaan) is alleen onder bepaalde voorwaarden acceptabel;
- beschutting (4.4-4.6): uitbreiding beschuttingsareaal door middel van bospercelen en richels is uitgevoerd; bezorgd over langetermijnontwikkeling beschuttingskwaliteit (door vraat); openstelling Hollandse Hout zal bijdragen aan mogelijkheden voor SBB om ongewenste ontwikkelingen tot staan te brengen;
- draagvlak vergroten (4.10-4.12): BAC, stakeholdersplatform en PR-commissie ingesteld; betrokkenheid stakeholders leidt niet altijd tot acceptatie van het gevoerde beheer; SBB moet in communicatie niet te eenzijdig nadruk leggen op natuurlijke processen.

Over niet overgenomen punten van het ICMO-2-advies:

- noodmaatregel populationcrash (4.2); dit is door u en uw voorganger niet overgenomen; het is volgens de BAC aan te raden alsnog een noodplan te ontwikkelen om zonodig een groot aantal dieren in korte tijd te verwijderen;
- instellen wetenschappelijke adviescommissie (4.10): door uw voorganger niet overgenomen; het is volgens de BAC wel aan te raden alsnog zo'n commissie in te stellen;

Verder geeft de BAC onder meer aan:

- onafhankelijke review: van een volledige en onafhankelijke review van het grotegrazersbeheer in 2015 (advies ICMO-2) kan worden afgezien, er is nu immers de BAC-evaluatie 2010-2014; wel adviseert de BAC u minimaal eens per vier jaar (of zoveel vaker als gewenst) een onafhankelijke – gestandaardiseerde - audit te laten uitvoeren naar de ontwikkeling en uitvoering van het grotegrazersbeheer;
- einde BAC: met het aflopen van de zittingstermijn van de BAC-leden kan ook de BAC worden opgeheven; SBB kan het nu zelf; wel wordt aangeraden een maatschappelijke adviescommissie in te stellen ter advisering SBB.

Overige zaken

- [REDACTED] van Lelystad wil vaart maken met een voorstel over het toelaten van edelherten in het Hollandse Hout, nu er ook de nodige steun vanuit de raad lijkt te zijn;
- Er zijn ruim 220 zienswijzen ingediend op het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen, met veel opmerkingen over het beheer van de grote grazers.

ICMO2 in de Oostvaardersplassen

*Evaluatie implementatie
van ICMO2-adviezen en het beheer
in het Oostvaardersplassengebied*

Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen, 2 december 2014

Inhoud

	Samenvatting	3
	Leeswijzer	6
1.	Inleiding	7
2.	Kader: beheerdoelen, ICMO2 en beleidslijn staatssecretaris van EZ	7
3.	Managementplan	11
4.	Implementatie van ICMO2	12
4.1	Vroeg-reactief beheer	12
4.2	Popultiecrash	16
4.3	Contraceptie	17
4.4	Openstelling Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos	17
4.5	Openstelling Hollandse Hout	18
4.6	Beschuttingsrichels	18
4.7	Ontsluiting Horsterwold via Oostvaarderswissel en eventuele aansluiting Oostvaarderswold	21
4.8	Vermijden van bijvoeren	21
4.9	Watermanagement en Natura 2000	21
4.10	Verbeteren van het beheer	22
4.11	PR-commissie	25
4.12	Reviewmomenten	25
4.13	Tellingen en populatieontwikkeling	26
5	Ten slotte	28
6	Overzicht implementatie ICMO2-adviezen	29
Bijlage	Protocol voor review zoals gebruikt in 2013 door BAC	31

Samenvatting

In de afgelopen vier jaar heeft Staatsbosbeheer (SBB), terzijde gestaan door de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC), een integraal managementplan voor het natuurgebied Oostvaardersplassen (het OVP-gebied) ontwikkeld en geïmplementeerd. Dit plan is gebaseerd op deels al in gebruik zijnde werkwijzen en deels op de introductie van nieuwe methoden. Het doel van deze inspanning is om het OVP-gebied anticiperend, consistent en transparant te beheren, en over dat beheer feitelijk juiste informatie tijdig naar buiten te brengen, waardoor een juiste beeldvorming bij geïnteresseerden en betrokkenen mogelijk wordt.

Het rapport van de tweede Internationale Commissie betreffende het Management van de Oostvaardersplassen (ICMO2) en de hoofdstelling voor het beheer van OVP-gebied, te weten het in stand houden en verder laten ontwikkelen van een natuurlijk moerasecosysteem met een hoge natuurwaarde als voortplantings- en verblijfgebied van vrij levende moerasvogels en zoogdieren, zijn de uitgangspunten geweest voor het ontwikkelen van de beheerdoelen van het managementplan. Er zijn vier beheerdoelen geformuleerd:

1. Natura 2000-doelen, waar mogelijk door bevordering van natuurlijke processen;
2. Minimaliseren potentieel dierenleed grote grazers (vroeg-reactief afschotprotocol);
3. Optimaliseren welzijn grote grazers (beschutting, keuzemogelijkheden t.a.v. gedrag bieden);
4. Draagvlak vergroten bij het publiek voor (het beheer van) het gebied (o.a. door middel van communicatie).

Deze vier doelen vormen de uitgangspunten voor het beheer zoals vastgelegd in het managementplan en de daarin opgenomen protocollen voor uitvoering van dat beheer. Over de resultaten is door SBB jaarlijks gerapporteerd, waarbij een verslagperiode begon op 1 mei en eindigde op 30 april.

In het eerste jaar is vooral aandacht gegeven aan het aanpassen van de organisatie die de operationele verantwoordelijkheid heeft voor het beheer van het OVP-gebied en aan het ontwikkelen van het managementplan, inclusief monitoringsprotocollen, in relatie met de vier genoemde doelstellingen. In deze fase is prioriteit gegeven aan het uitvoeren van de meest noodzakelijke operationele aanbevelingen uit ICMO2. Centraal voor het beheer van de drie soorten grote grazers stond hierbij de ontwikkeling en implementatie van een vroeg-reactief afschotprotocol. Ook is gestart met de aanleg van beschuttingswallen en met de ontwikkeling van een systematische communicatie-aanpak

In het tweede jaar is de methode voor tellingen van de populatie grote grazers vastgesteld. Deze methode is sinds het najaar van 2012 in gebruik. Daarnaast is aandacht gegeven aan de integratie van, deels al veel langer in gebruik zijnde, uitslagen van monitoring in een eenduidige jaarrapportage en aan het uitwerken van de overige aanbevelingen van ICMO2.

In het derde jaar is met deze systematiek gewerkt, zijn waar nodig onvolkomenheden aangepakt en is beoordeeld of methoden en uitkomsten voldoende robuust waren om ook op langere termijn te kunnen worden gebruikt voor het beheer van het OVP-gebied. Daartoe is voorafgaand aan de winter van het vierde verslag jaar een review uitgevoerd van de stand van zaken voor wat betreft de voortgang van implementatie van de op ICMO2 gebaseerde aanpak. De review

leverde geen observaties op die aanleiding gaven om het geïmplementeerde beheer bij te stellen. SBB gaf blijk, vooral op uitvoeringsniveau, van een hoge mate van motivatie en inspanning om de geformuleerde beheermaatregelen uit te voeren. De op basis van de review gedane aanbevelingen zijn door de directie van SBB overgenomen en voorzien van een actieplan.

In het vierde verslagjaar bleek dat de op basis van monitoringgegevens al langer bestaande zorg met betrekking tot de ontwikkeling van beschutting voor de grote grazers een meer intensieve aanpak voor behoud van kwaliteit van de bosgebieden op de lange termijn noodzakelijk maakte. SBB heeft hiervoor een planmatige aanpak gedefinieerd die ertoe moet leiden dat op middellange en lange termijn geen problemen ontstaan door terugloop van de kwaliteit van de als beschutting voor de grote grazers dienende bosgebieden.

Twee onderdelen van de in ICMO2 gedane aanbevelingen, te weten openstelling van het Hollandse Hout en de verbinding via de Oostvaarderswissel naar het Horsterwold, beogen onder andere om meer beschuttingsareaal in de winter beschikbaar te maken. Doordat de aanbeveling over het Hollandse Hout nog niet is gerealiseerd en die over de Oostvaarderswissel vooralsnog niet zal worden gerealiseerd, bestaat de kans dat ondanks alle inspanning op lange termijn toch blijvende schade aan bosgebieden binnen het Oostvaardersplassengebied ontstaat. Deze schade kan leiden tot afname van voor beschutting beschikbare percelen.

De commissie is van mening dat na het aflopen van haar aanstellingsperiode de verantwoordelijkheid voor uitvoering, onderhoud en aanpassing van het managementplan volledig bij SBB hoort te liggen. De BAC adviseert om ook in de toekomst één integraal managementplan door SBB te laten onderhouden, waaraan alle voor beheer van het gebied relevante zaken, zoals wet- en regelgeving, afspraken met beleidsmakers en adviezen van deskundigen, ten grondslag liggen. Gelet op het grote maatschappelijke spanningsveld waarin het beheer van het OVP-gebied zich afspeelt, adviseert de commissie de staatssecretaris van Economische Zaken om samen met de Provincie Flevoland en met SBB na te gaan in welke vorm en onder wiens verantwoordelijkheid het meest adequaat met de diverse aspecten van het gevoerde beheer en het ermee samenhangend spanningsveld kan worden omgegaan. Daarbij zou rekening gehouden moeten worden met de scheiding van verantwoordelijkheden tussen beleid en uitvoering.

Een mogelijke aanpak is om door SBB een maatschappelijke adviescommissie te laten instellen die de SBB-directie gevraagd en ongevraagd adviseert over de diverse met het beheer verbonden aspecten.

Als grondslag maken vertegenwoordigers van partijen, die verantwoordelijk zijn voor het beleid, zijnde EZ en provincie, en de eindverantwoordelijke voor het beheer van de planning- en uitvoeringscyclus, zijnde SBB, duidelijke en bindende afspraken. De noodzaak tot het waarborgen van diverse kwaliteitsaspecten, verbonden aan het onderhouden en uitvoeren van één integraal managementplan, vormt de aanleiding voor die afspraken. Daarbij moet worden uitgegaan van de aanname dat ook in de toekomst een maatschappelijk spanningsveld ten aanzien van het beheer van het OVP-gebied zal blijven bestaan.

De samenstelling van deze commissie is zodanig dat zowel inhoudelijke als bestuurlijke vaardigheden, relevant voor de opdracht, in de commissie vertegenwoordigd zijn. De commissie adviseert de directie van SBB gevraagd en ongevraagd over alle aan de planning- en uitvoeringscyclus verbonden aspecten, waaronder ook begrepen het vraagstuk hoe om te gaan met afwijkingen en voorstellen tot wijziging. Naast beleid en uitvoering dient de commissie in haar adviezen nadrukkelijk eerdere en verwachte ontwikkelingen en de daarbij behorende gevolgen voor maatschappelijk draagvlak mee te wegen.

De leden nemen zitting in de commissie op persoonlijke titel, zonder last of ruggenspraak.

Verder stelt de BAC voor om opnieuw de mogelijkheden tot instelling van een wetenschappelijke adviescommissie te onderzoeken, zoals door ICMO2 geadviseerd. Deze commissie brengt in geval van instelling advies uit aan de directie van SBB, zowel voor wat betreft onderzoeksvraagstellingen die van betekenis zijn voor het beheer als voor wetenschappelijk onderzoek zonder een directe relatie tot dat beheer. De adviezen van deze commissies zijn niet bindend. De primaire verantwoordelijkheid voor het managementplan en de ermee behaalde resultaten ligt immers bij de directie van SBB binnen het met EZ en provincie overeengekomen kader.

Tot slot adviseert de BAC om op initiatief van de staatssecretaris periodiek een onafhankelijke review te laten uitvoeren naar onderhoud en ontwikkeling van het managementplan, de daarmee behaalde resultaten en naar de systemen die bij de uitvoering van het plan worden gebruikt.

De BAC is ingesteld bij besluit van de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie van 4 maart 2011.

De samenstelling van de commissie is als volgt:

- De heer prof.dr. H. Vaarkamp, tevens voorzitter (2011-2012);
- De heer dr. R. Stolp, tevens voorzitter (2012-2014);
- De heer ing. J.R.K. Leidekker;
- Mevrouw prof.dr. F. Ohl;
- De heer ir. H.R. Oosterveld;
- De heer ir. W.G. de Raad;
- De heer ing. G.J. Spek.

Leeswijzer

In paragraaf 1 wordt de aanleiding voor deze evaluatie van de BAC over het OVP-gebied beschreven.

Paragraaf 2 gaat in op de kaders die de BAC heeft gehanteerd, waarbij wordt aangegeven hoe deze samenhangen met de beheerdoelstellingen voor het gebied.

Paragraaf 3 beschrijft het tot stand komen en de rol van het managementplan.

In paragraaf 4 wordt ingegaan op de stand van zaken van het beheer in relatie tot de onderliggende aanbevelingen zoals gedaan in ICMO2. De BAC geeft per aanbeveling haar standpunt en eventueel advies voor wat betreft omgang met toekomstige ontwikkelingen.

Paragraaf 5 vat de conclusies en aanbevelingen van de BAC samen, zowel met betrekking tot de doelstellingen als met betrekking tot het proces.

Voor het managementplan en voor een gedetailleerd overzicht van gebeurtenissen en resultaten verwijst de commissie naar de website van Staatsbosbeheer. Daarop staat de laatste versie van het plan en zijn per jaar de uitkomsten van het gevoerde beheer te vinden. De commissie vat die uitkomsten hier niet samen, maar benoemt de voornaamste trends, geeft conclusies over stand van zaken en daarmee verbonden risico's en doet aanbevelingen voor de toekomstige omgang daarmee.

1. Inleiding

Het OVP-gebied is een in de provincie Flevoland gelegen Natura 2000-gebied dat van nationaal en internationaal belang is voor verschillende soorten moerasvogels. De beheerfilosofie van het gebied is dat er zo veel als mogelijk gebruik gemaakt wordt van natuurlijke processen. In het behalen van de Natura 2000-doelstellingen via zoveel als mogelijk natuurlijke processen spelen de grote grazers een belangrijke rol: door hun begrazing wordt het gebied aantrekkelijk voor grauwe ganzen, die op hun beurt – door begrazing van het moerasgebied – het gebied aantrekkelijk maken voor de vogelsoorten waar het gebied conform Natura 2000 voor bedoeld is.

In 2005 en in 2010 publiceerden twee opeenvolgende commissies, *the International Commission on Management of the Oostvaardersplassen* (ICMO) 1 en 2, adviesrapporten naar aanleiding van de maatschappelijke onrust over het welzijn van de grote grazers in het OVP-gebied. Op basis van het ICMO2-advies heeft in 2010 de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) zijn beleidslijn opgesteld. Als gevolg daarvan werd o.a. de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) ingesteld om te adviseren over en toezicht te houden op het beheer van het OVP-gebied.¹ Die beleidslijn is in 2013 door de staatssecretaris van Economische Zaken (EZ) overgenomen, met uitzondering van het onderdeel Hollandse Hout (zie verder paragraaf 2).² Dit is de evaluatie door de BAC over de periode 2010–2014. Deze evaluatie is in lijn met het advies dienaangaande in het ICMO2-rapport.

2. Kader: beheerdoelen, ICMO2 en beleidslijn staatssecretaris van EZ

De hoofddoelstelling van het OVP-gebied als natuurgebied is het in stand houden en verder laten ontwikkelen van een natuurlijk moeras-ecosysteem met een hoge natuurwaarde als voortplantings- en verblijfgebied van vrij levende moerasvogels en zoogdieren. Deze hoofddoelstelling is letterlijk overgenomen als hoofddoelstelling in het managementplan. Daaronder zijn de volgende specifieke managementdoelen geformuleerd:

1. Natura 2000-doelen, waar mogelijk door bevordering van natuurlijke processen;
2. Minimaliseren potentieel dierenleed grote grazers (vroeg-reactief afschotprotocol);
3. Optimaliseren welzijn grote grazers (beschutting, keuzemogelijkheden t.a.v. gedrag bieden);
4. Draagvlak vergroten bij het publiek voor (het beheer van) het gebied (o.a. door middel van communicatie).

ICMO2 heeft zich uitgesproken over de voortgang van de implementatie van de adviezen van ICMO1, over de ecologische aspecten van het beheer, over de dierenwelzijnsvraagstukken in relatie tot het beheer zoals gevoerd tot in 2010 en over het beheer na 2010. In de samenvatting van haar rapport schrijft zij het volgende over het toekomstige beheer van het OVP-gebied:

“ICMO2 heeft een integraal pakket van aanbevelingen ontwikkeld voor de korte termijn (winter 2010-2011), de middellange termijn (tot het openstellen van

¹ Zie TK, vergaderjaar 2010–2011, 32 563, nrs. 1, 9, 10 en 24.

² Zie TK, vergaderjaar 2012–2013, 32 563, nr. 29.

het Oostvaarderswold) en de lange termijn (na de openstelling van het Oostvaarderswold). ICMO2 adviseert aanvullende beschutting te bieden door het OVP-gebied te verbinden met aangrenzende bospercelen (in het bijzonder het Hollandse Hout en het Oostvaardersbos) en het creëren van 1 km aan beschuttingsrichels in het zandstortgedeelte in het OVP-gebied (De Stort); dat gestart wordt met het realiseren van de Oostvaarderswissel, een 120 meter breed pad voor de dieren dat het OVP-gebied met het Horsterwold verbindt; dat individuele dieren in slechte conditie 's winters eerder worden gedood; dat plannen worden ontwikkeld voor een proactief populatiebeheer in geval er noodomstandigheden zijn waarbij anders grootschalige verhongering zou optreden; dat niet wordt bijgevoerd; dat onderzoek en modellering met betrekking tot de populatie grote grazers worden uitgebreid; dat regelmatige tellingen vanuit de lucht plaatsvinden van alle drie soorten. Verder wordt de noodzaak voor SBB benadrukt om binnen de organisatie effectievere sturingssystemen te ontwikkelen; om een effectieve wetenschappelijke adviescommissie in te stellen voor supervisie van monitoring en om specifieke aanbevelingen te doen voor de mate, de tijdstippen en de selectiviteit van het afschieten of verwijderen van individuele dieren; om een interne PR-commissie op te zetten; en om een platform van belanghebbenden in te stellen om de maatschappelijke betrokkenheid bij het beheer te vergroten."

In Tabel 1 is een overzicht opgenomen van de relatie tussen de specifieke aanbevelingen zoals opgenomen in het rapport van ICMO2 en de besluitvorming daaromtrent in 2010 door de staatssecretaris van EL&I en in 2013 door de staatssecretaris van EZ in relatie tot de vier geformuleerde managementdoelstellingen.

	Specifieke aanbevelingen zoals opgenomen in ICMO2	Wijzigingen door Staatssecretaris EL&I in 2010 en EZ in 2013	Natura-2000 Doestellingen	Voorkómen onnodig lijden	Verbetering welzijn	Draagvlak vergroten
1	Een nieuwe strategie van vroeg-reactief beheer van de grote grazers instellen	Geen		+		
2	Een noodplan voor populatiereductie opstellen, naar model van een populatiecrash	2010 Niet overgenomen		+		
3	Vermijden van contraceptie van de vrouwelijke dieren	Geen		+	+	
4	Creëren van 150 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van (gedeelten van) Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos	Geen			+	
5	Creëren van 500 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van een gedeelte van het Hollandse Hout	2010 Niet overgenomen; 2013 herzien.			+	
6	Creëren van extra beschutting voor paarden en runderen door het maken van 1000m beschuttingsrichels op De Stort	Geen			+	
7	Creëren van ontsluiting naar het Horsterwold in de vorm van een Oostvaarderswissel (later eventueel Oostvaarderswold)	2010 Niet overgenomen		+	+	
8	Vermijden van bijvoeren	Geen		+	+	
9	Een plan voor watermanagement ontwikkelen, om habitatdiversiteit en vogelbiodiversiteit in de toekomst te bevorderen	Geen	+		+	
10	Verbeteren van het beheer (<i>Governance</i>): <ul style="list-style-type: none"> o Instellen van een wetenschappelijke adviescommissie o Instellen van een stakeholderplatform om lange termijnbetrokkenheid van stakeholders te ontwikkelen o Instellen van een wetenschappelijke adviescommissie ten behoeve van het coördineren en agenderen van onderzoek in het OVP-gebied 	2010 Gewijzigd in BAC Geen Geen	+	+	+	+
11	Instellen van een interne PR-commissie met verbindingen naar het stakeholderplatform en de wetenschappelijke adviescommissie	Geen				+
12	Review van deze aanbevelingen kort na 1 april 2011 om eventuele aanpassingen aan het beheer d.m.v. afschot door te voeren en om de voortgang t.a.v. het creëren van beschutting te borgen	Geen		+	+	+
13	Professionaliseren en beter institutioneel inbedden van de tellingen van de grote grazers	Geen	+	+	+	+
14	Jaarlijkse review door een onafhankelijke commissie	Door BAC				+
15	Volledige onafhankelijke review in 2015	Geen	+	+	+	+

Tabel 1. Overzicht van de relatie tussen de specifieke aanbevelingen zoals opgenomen in ICMO2, het al of niet overnemen dan wel wijzigen van die aanbevelingen in 2010 door de staatssecretaris van EL&I en in 2013 door de staatssecretaris van EZ, en de relatie met de vier geformuleerde managementdoelstellingen.

De toenmalige staatssecretaris van EL&I heeft in 2010 de meeste aanbevelingen van ICMO2 overgenomen. Niet overgenomen zijn het opstellen van een protocol voor populatiereductie d.m.v. een populatiecrash, het creëren van extra beschutting door tijdelijke openstelling van het Hollandse Hout in de winterperiode en de ontsluiting van het Horsterwold door middel van de Oostvaarderswissel.

In zijn brief van 3 februari 2011 aan de Tweede Kamer (Kamerstuk 32 563, nr. 10) schrijft de staatssecretaris onder andere:

"De motie Lodders/Ormel (32 563, nr. 2) verzoekt de regering geen grote grazers en edelherten toe te staan in het Hollandse Hout. Zoals ik eerder aangaf, zal het toelaten van grazers uit de Oostvaardersplassen in een deel van het naastgelegen Hollandse Hout hun welzijn ten goede komen. Bovendien komen er in dat deel weinig wandelaars. Tegelijk hecht ik aan lokaal draagvlak. Hoewel twee derde van de klankbordgroep Hollandse Hout het toelaten van grote grazers in het Hollandse Hout onder voorwaarden bespreekbaar vindt, wil de gemeenteraad van Lelystad geen medewerking laten verlenen aan het toelaten van de grazers. Ik zal daarom nu niet vragen of Staatsbosbeheer stappen wil zetten om het advies van de commissie Gabor op het onderdeel Hollandse Hout uit te voeren. Daarmee geef ik uitvoering aan de motie."

en

"De motie Ormel/Lodders (32 563, nr. 7) verzoekt de regering de Oostvaarderswissel niet te realiseren. Ik geef uitvoering aan de motie door op dit moment geen acties te ondernemen ter realisatie van de Oostvaarderswissel."

De aanbeveling voor de instelling van een Wetenschappelijke Adviescommissie heeft de staatssecretaris van EL&I omgezet naar het instellen van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen. Deze commissie adviseert de staatssecretaris van EZ (voorheen: EL&I) gevraagd en SBB gevraagd en ongevraagd over het beheer van het OVP-gebied. SBB heeft een convenant met het Ministerie van EL&I (nu: EZ) getekend waarin zij verklaart de adviezen van de BAC als bindend te beschouwen.³

De huidige staatssecretaris van EZ heeft in 2013 de eerdere beleidsuitgangspunten onderschreven, behoudens voor het Hollandse Hout. In haar brief van 15 april 2013 aan de Tweede Kamer (Kamerstuk 32 563, nr. 29) schrijft zij onder meer:

"Naar aanleiding van een advies van de commissie-Gabor over het Hollandse Hout, merk ik verder nog het volgende op. Ik heb u aangegeven⁴ dat ik me realiseer dat onder meer de gemeenteraad van Lelystad zich heeft uitgesproken tegen het toelaten van – alle drie soorten – grote grazers in het Hollandse Hout, maar dat ik graag bereid ben om met de gemeente Lelystad in overleg te gaan over het ten dele toelaten van de dieren."

De aanbevelingen van ICMO2 en de wijzigingen daarop zoals in 2010 bepaald door de staatssecretaris van EZ, vormen het kader voor de werkzaamheden van SBB en van de BAC voor het OVP-gebied.

³ Zie TK, vergaderjaar 2010-2011, 32 563, nr. 24.

⁴ Bijvoegsel bij Handelingen TK 2012-2013, 44, item 4.

3. Managementplan

Het beleid binnen de door de eerder genoemde besluiten gewijzigde kaders is uitgewerkt in het *Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011-2015*. De richtlijnen en protocollen voor het dagelijkse beheer zijn als bijlagen bij het managementplan gevoegd. De bijlagen worden periodiek beoordeeld en wanneer noodzakelijk aangepast op basis van opgedane ervaringen en ontwikkelingen. Het managementplan en de meest recente versie van de bij het plan behorende bijlagen zijn te vinden op de website van Staatsbosbeheer

(http://www.staatsbosbeheer.nl/~media/Oostvaardersplassen/Managementplan_Oostvaardersplassen_dec_2013.ashx).

4. Implementatie van ICMO2: Ontwikkelingen en resultaten 2010-2014

In de volgende paragrafen bespreekt de BAC of en hoe de aanbevelingen uit het ICMO2-rapport zijn geïmplementeerd. Ook geeft de BAC haar oordeel over de trends en risico's zoals die blijken uit resultaten, behaald met de aanpak die is beschreven in het op die aanbevelingen gebaseerde managementplan.

De BAC heeft zich gebaseerd op de door Staatsbosbeheer gerapporteerde gegevens over implementatie en resultaten, op de uitkomsten van periodiek overleg tussen BAC en SBB, en op de review die in 2013 op verzoek van de BAC op het verloop van de implementatie is uitgevoerd.

De door SBB gerapporteerde gegevens zijn per verslagjaar beschikbaar op de website van Staatsbosbeheer.

4.1 Vroeg-reactief beheer

ICMO2 adviseerde om de methode van reactief beheer te veranderen van laat-reactief naar vroeg-reactief. Het essentiële verschil tussen beide is dat grote grazers in geval van mogelijk lijden als gevolg van ziekte of verzwakking door andere oorzaken veel eerder gedood worden dan in de periode voor de winter 2010-2011 het geval was. Volgens het oude beheer werden de dieren gedood net voordat ze spontaan zouden overlijden. Volgens het nieuwe beheer worden de dieren gedood wanneer de kans groot is dat ze als gevolg van ziekte of verzwakking of door andere oorzaken zoals aanbod van voedsel en weersverwachtingen (omgevingsfactoren) een aankomende periode niet zullen overleven.

Deze kans wordt bepaald door enerzijds het individuele dier te beoordelen voor wat betreft lichaamsconditie en gedrag, weergegeven op een schaal van 1 tot en met 5, waarbij een lagere score past bij een lagere conditie, en anderzijds de omgevingscore vast te stellen, bepaald door omstandigheden en verwachtingen van neerslag, wind, temperatuur, voedselaanbod en beschutting, weergegeven op een schaal van 1 tot en met 8. Een lagere score past bij minder gunstige omgevingsomstandigheden. De weersverwachting van het KNMI is bepalend voor de weersvoorspelling. De meetuitslagen van Meetstation Lelystad voor wat betreft temperatuur, neerslag en wind zijn achteraf bepalend voor het vaststellen van de feitelijke weersomstandigheden. Op basis van deze uitslagen wordt dan de aard van de voorbije periode bepaald, bijvoorbeeld of er sprake was van een natte herfst, een koud voorjaar of een zachte winter.

De uiteindelijke beoordeling of al dan niet moet worden ingegrepen, berust op het combineren van de uitslagen van de beoordeling van het individuele dier en de beoordeling van diens leefomgeving. Naarmate de omstandigheden verslechteren, moet de conditie van het dier, zoals uitgedrukt in de dierscore, beter zijn om afschot te voorkomen. Anders gezegd: bij slechtere omstandigheden moet een dier een betere conditie hebben om de aanname te rechtvaardigen dat het dier als gevolg van die omstandigheden niet onnodig zal lijden. Onder onnodig lijden wordt hierbij verstaan: het in leven laten van een dier in zodanige omstandigheden dat de aanname gerechtvaardigd is dat die omstandigheden voor het dier als uitzichtloos moeten worden beschouwd.

Door de omgevingsconditie mee te nemen in het afschotbeleid wordt de verwachte populatieontwikkeling beïnvloed. De verwachte beschuttingskwaliteit voor een winterperiode zal mede van invloed zijn op het bepalen van het moment van afschot

van dieren in een bepaalde conditie en daarmee op de populatieaanwas tijdens de zomer.

Het eerste protocol voor vroeg-reactief beheer is op 10 januari 2011 door de BAC geaccordeerd.

Een van de criteria om het succes van het afschotprotocol vast te stellen is het percentage van geschoten versus dood gevonden dieren. ICMO2 heeft aangegeven dat 90% of meer van de sterfte van grote grazers door afschot moet plaatsvinden. Het afschotpercentage wordt berekend door het aantal geschoten dieren te delen door de som van het aantal geschoten én het aantal dode niet-geschoten dieren. De dieren aantallen worden twee maal per jaar vastgesteld met behulp van een telmethode die in de zomer van 2012 door de BAC is goedgekeurd en die officieel voor het eerst is gebruikt in het najaar van 2012. Het definitief vaststellen van de methode heeft enige tijd gevergd, omdat het in afwijking van het in ICMO2 gestelde niet mogelijk bleek om twee maal per jaar een helikopter in te zetten. Bij de huidige aanpak wordt de telling vanuit een helikopter met steun van grondtellingen alleen ingezet in het najaar. Verder is de benadering voor het voor- en najaar door middel van grondtellingen gelijk. Deze tellingen geven inzicht in de ontwikkeling van de populatie grote grazers. Daarnaast dienen ze ter controle van de juistheid van de vastgestelde afschotpercentages.

Het berekende percentage geschoten dieren kan een overschatting zijn, omdat nooit kan worden bewezen dat alle gestorven dieren ook daadwerkelijk zijn gevonden. Onverklaarbare discrepanties tussen enerzijds het verschil van de resultaten van opeenvolgende tellingen in na- en voorjaar en anderzijds het totaal aantal dode dieren gevonden in diezelfde periode, kunnen een belangrijke aanwijzing vormen voor het bestaan van een dergelijke overschatting. De resultaten van tellingen die de laatste jaren zijn uitgevoerd, zijn zodanig van aard, dat de commissie de kans op een betekenisvolle overschatting gering acht.

Moeilijker toegankelijke gebieden vergen echter wel extra aandacht en inspanning. Bij waarnemingen vanuit de lucht in de winter 2012-2013 bevonden zich enkele tientallen edelherten in het moerasgedeelte. Ook werden dode dieren aangetroffen, die niet door afschot waren gestorven.

Het is moeilijk om maatregelen te treffen die het betreden van het natte gedeelte door edelherten geheel voorkomt. Wel blijkt het mogelijk om het aantal levende en dode dieren dat zich in het moeras ophoudt nauwkeurig vast te stellen en mee te nemen in de berekening van het afschotpercentage.

Omdat betreding door mensen van het moeras niet of slechts met grote inspanningen mogelijk is, zullen dieren vooral vanaf de rand worden geschoten. Deze beperking zal ook in de toekomst een negatief effect hebben op het behalen van het gewenste afschotpercentage.

In de afgelopen vier jaar is gebleken dat het behalen van de 90%-norm niet eenvoudig is. In de verslagperiode 2011-2012 en in die van 2012-2013 is deze norm niet gehaald. Het niet behalen van het afschotpercentage hangt samen met meerdere factoren.

Allereerst heeft de organisatie moeten leren werken volgens het goedgekeurd protocol. Dit leerproces heeft zeker in het begin geleid tot interpretatieverschillen, vooral voor wat betreft de beoordeling van de omgevingscondities, met een negatief effect op het gerealiseerde afschotpercentage.

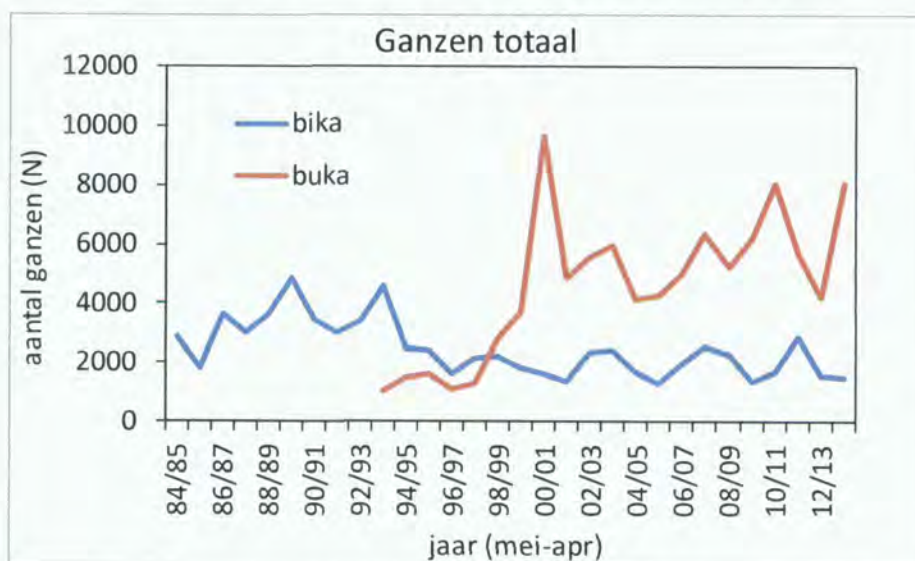
Verder kunnen bepaalde weersomstandigheden, zoals bijvoorbeeld ijsvorming, kunnen de haalbaarheid van de norm verminderen doordat deze leiden tot zwaardere terreinomstandigheden met een grotere kans op sterfte door incidenten, terwijl in die omstandigheden volgens het protocol ook vaak juist meer dieren moeten worden afgeschoten.

In het resultaat kunnen inschattingfouten van de omgevingsscore, de dierscore of het terreingebruik dus van invloed zijn op de berekende uitkomst van het afschotpercentage. Om dit te illustreren volgen hier enkele waarnemingen uit de afgelopen vier jaar.

Een voorbeeld van ontwikkelingen die leiden tot overschatting van de omgevingsscore is het stijgend aantal ganzen dat graast in het droge gebied. Deze begrazing leidt tot lagere voedselbeschikbaarheid voor de grote grazers. Zo ontstaan twee effecten: de omgevingsscore verslechtert vanwege minder voedselaanbod, en ook de dierscore neemt af vanwege het uit de concurrentie tussen ganzen en grote grazers voortkomende lagere voedselaanbod voor de laatste. Wanneer het effect van concurrentie bij begrazing onvoldoende of niet wordt meegewogen, leidt dit tot overschatting van de overlevingskansen van de grote grazers, met als gevolg dat dieren te laat of niet worden afgeschoten, c.q. tot een lager dan beoogd afschotpercentage.

Zie voor de ontwikkelingen van de ganzenpopulatie en de populatie grote grazers respectievelijk figuur 1 en 2.

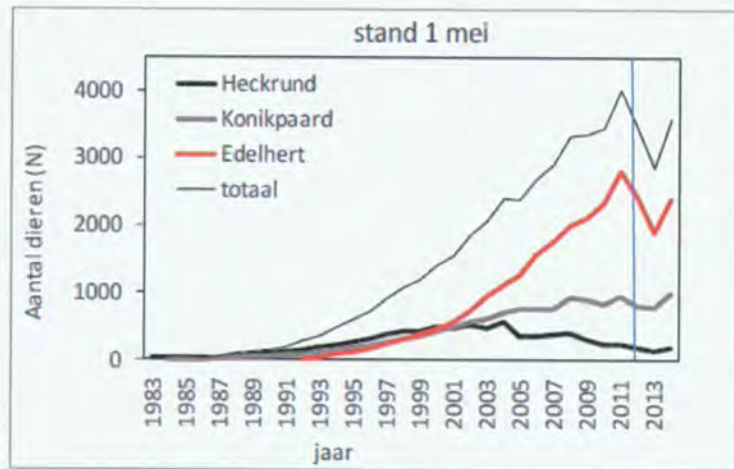
Figuur 1: Populatie ontwikkeling ganzen uit Jaarrapportage SBB

In figuur 1 wordt de ontwikkeling van de aantallen ganzen in de Oostvaardersplassen in het droge deel, buitenkaads, en moeras, binnenkaads, weergegeven. Het betreft hier de soorten grauwe gans, brandgans en kolgans. Deze laatste is maar in beperkte mate vertegenwoordigd in deze waarnemingen. De kolgans verblijft in de winter vooral tussen zonsondergang en -opkomst in het moerasdeel van gebied en wordt tijdens de tellingen overdag niet waargenomen. De aanwezigheid van ganzen in het droge deel resulteert in voedsel concurrentie tussen ganzen en grote grazers. Een toename van het aantal ganzen betekent derhalve een verlaging van de omgevingsscore voor de grote grazers met gevolgen voor de uitvoering van het afschotprotocol.

Figuur 2: Populatie ontwikkeling Grote Grazers uit Jaarrapportage Staatsbosbeheer over 2013 - 2014

Populatieontwikkelingen grote herbivoren. Aantallen op 1 mei van ieder jaar. De aantallen zijn exclusief kalveren die in het betreffende jaar zijn geboren en geven dus het aantal dieren van 1 jaar en ouder weer.

In figuur 2 zijn de trendmatige ontwikkelingen van de aantallen grote grazers per soort weergegeven. In 2012 is op advies van ICMO2 een nieuwe telmethode ingevoerd. De methode, gebruikt voor 2012, resulteerde waarschijnlijk in een onderschatting van de dieraantallen. Vergelijking tussen de beide telmethoden is niet uitgevoerd, zodat niet precies kan worden aangegeven hoe de resultaten zich tot elkaar verhouden. Dit dient bij de interpretatie van de ontwikkelingen te worden betrokken.

Het voorgaande in overweging nemend lijkt na de invoering van het vroeg-reactief beheer in 2010 een trendmatige afname van de aantallen grote grazers in te zetten met een gelijktijdige trendmatige toename van het aantal ganzen. De relatief milde winter van 2013-2014, zoals vastgesteld op basis van de metingen van het weermeetstation in Lelystad, vertaalt zich wederom in een toename van het aantal grote grazers. De toename dient volgens de BAC te worden geïnterpreteerd als een normale populatie, die ontstaat door uit te gaan van natuurlijke processen als basis voor het behalen van Natura 2000-doelstellingen. Om te kunnen beoordelen in welke mate de na ICMO2 ingezette beheermaatregelen de populatieontwikkeling beïnvloeden, zijn vier jaar niet toereikend.

De ontwikkelingstrend van de populatie Heckrunderen laat zien dat deze diersoort binnen de groep van grote grazers het meest onder concurrentiedruk staat t.o.v. andere grazers binnen het OVP-gebied. Deze ontwikkeling dient ook in de komende jaren aandacht te krijgen, waarbij van jaar tot jaar gekeken wordt naar de levensvatbaarheid van deze populatie als geheel.

Het vroeg-reactief beheer heeft enkele diersoort-specifieke aspecten, die het behalen van de beheerdoelen bemoeilijken, zoals bij de Heckrunderen.

Ten eerste is de populatie Heckrunderen relatief klein, waardoor een klein aantal dieren dat niet door afschot is gestorven een relatief grote impact heeft op het afschotpercentage van deze groep.

Ten tweede hebben Heckrunderen langer gras nodig dan paarden, edelherten en ganzen. Dit vermindert de concurrentiepositie van de Heckrunderen ten opzichte van deze drie diersoorten voor wat betreft voedselbeschikbaarheid.

Ten derde is het vaststellen van de lichaamscondities van de Heckrunderen problematisch. Het blijkt dat het oorspronkelijke scoringsmodel om de lichaamsconditie van deze dieren vast te stellen leidt tot een onderschatting van hun overlevingskans. Dit wordt veroorzaakt doordat die uiterlijk waarneembare lichaamskenmerken geen doorslaggevende parameters bleken voor het inschatten van een voor de kans van overleven representatieve dierscore. Na invoering van het

afschotprotocol overleefden dieren, die volgens protocol afgeschoten hadden moeten worden, toch de winter. Ook bleek bij sectie van dode dieren dat de voedingstoestand van die dieren beter was dan op basis van de dierscore zou mogen worden verwacht.

Inmiddels is het protocol zo aangepast dat gedrag bij runderen zwaarder meeweegt in het vaststellen van de dierconditie ten opzichte van de lichaamsconditie, om te voorkomen dat dieren met een reële overlevingskans onterecht worden afgeschoten. Hier bleek overigens het belang van het eerder genoemde leerproces. Het niet correct uitvoeren van het protocol, dat leidde tot niet afschieten terwijl dat wel had moeten gebeuren, is door de medewerkersesignaleerd en aangepakt. Door bovengenoemde factoren blijkt de uitvoering van het afschotprotocol voor Heck-runderen moeilijker dan voor de twee andere soorten. Dit leidt ertoe dat voor deze soort een grotere kans bestaat dat de 90%-norm niet zal worden gehaald.

Conclusies en aanbevelingen

Uit de met het vroeg-reactief beheer behaalde resultaten concludeert de commissie dat deze beheersvorm een werkbaar instrument is. Hiermee wordt het optreden van onnodig lijden van individuele dieren geminimaliseerd, zonder dat de populatie als geheel proactief moet worden beheerd.

De 90%-norm blijkt door de vele erop van invloed zijnde factoren niet eenvoudig te behalen. De commissie is van mening dat de norm niet kan worden verlaagd zonder dat een van de hoofddoelstellingen van het beheer, namelijk het voorkomen van onnodig lijden, losgelaten wordt. Daarom beveelt de commissie aan om:

1. de dagelijkse monitoring op soortniveau voort te zetten en per soort de resultaten te blijven analyseren. De uitkomst van deze analyses kan dan leiden tot aanpassingen van het beheer op soortniveau, zoals in het voorbeeld van de Heckrunderen, of op het niveau van beheer van alle grote grazers, zoals in het voorbeeld van concurrentie door ganzen.
2. het incidenteel niet behalen van de norm te accepteren, onder voorwaarde dat:
 - a. uit analyse blijkt dat er geen sprake is van structurele problemen die aanvullende beheermaatregelen voor de gehele of een deel van populatie noodzakelijk maken,
 - b. uit analyse blijkt dat de beheerder de juiste inspanningen heeft gedaan en het protocol heeft gevolgd, zodat het niet behalen niet aan nalatigheid van de beheerder te wijten is.

Uit bovenstaand blijkt dat enkel het bekijken van getallen zonder erbij behorende achtergrondinformatie tot een onvolledig oordeel over het behaalde resultaat kan leiden.

In het licht van het voorgaande benadrukt de BAC de noodzaak om wijzigingen in het afschotprotocol eenduidig vast te stellen, op te nemen in het managementplan en zowel binnen als buiten de organisatie kenbaar te maken, zodat veranderingen in trends niet als toeval worden beschouwd maar kunnen worden gerelateerd aan genomen beheermaatregelen.

4.2 Populatiecrash

De staatssecretaris van EZ (EL&I) heeft in 2010 aangegeven dat massale sterfte van dieren door verhongering of afschot moet worden voorkomen.⁵ Dit blijft een uitgangspunt voor het beheer.

⁵ Zie TK, vergaderjaar 2012-2013, 32 563, nr. 29

De BAC adviseert wel om, in overeenstemming met het advies in ICMO2, een protocol voor te bereiden om in noodgevallen in staat te zijn om op zeer korte termijn een groot aantal dieren uit het terrein te verwijderen.

4.3 Contraceptie

Conform het advies van ICMO2 is er niet ingezet op contraceptie van de vrouwelijke grote grazers. Medio 2011 is deze beleidslijn in overleg tussen de BAC en deskundigen van de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht bekrachtigd. Op basis van de in de afgelopen jaren opgedane ervaring is de commissie van mening dat heroverweging van het gebruik van contraceptie niet aan de orde is.

4.4 Openstelling Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos, toevoeging Oostvaardersveld in 2014

Het openen van bosgebieden in de winterperiode biedt de grote grazers keuzevrijheid voor wat betreft beschuttingsmogelijkheden. Daarmee draagt het bij aan het verbeteren van het welzijn van de grote grazers.

In 2010 was voor beschutting ongeveer 150 ha bos beschikbaar, het Kotterbos, de Driehoek, en het Oostvaardersbos. Dit betrof vooral productiebos, waarin zich met name populieren bevinden. In 2013 is daaraan 75 ha toegevoegd, Kotterbos deel 2. In 2014 is daarbij nog ongeveer 250 ha Oostvaardersveld heringericht die in 2015 zullen gaan functioneren als beschuttingsgebied. Daarmee komt het totaal voor beschutting beschikbare bosgebied op bijna 500 ha. Het Kotterbos en het Oostvaardersveld zijn vooralsnog alleen toegankelijk voor edelherten.

De bosgebieden worden door de beheerder opengesteld in de winterperiode. Het gebruik ervan door de dieren is selectief en neemt af naarmate de weersomstandigheden beter zijn. In de relatief milde winter van 2013-2014 hebben de dieren de bosgebieden nauwelijks betreden.

Tijdens de verslagperiode gebruikten runderen en paarden de bosgebieden minder dan de edelherten. Van de edelherten werd een minderheid van de dieren in de bosgebieden waargenomen.

Hoewel slechts een minderheid van de populatie grote grazers gebruik maakt van de op deze wijze aangeboden beschutting, blijkt uit monitoring dat dit gebruik leidt tot schade als gevolg van vraat. De schade varieert aanmerkelijk tussen boomsoorten. Sommige soorten zijn minder kwetsbaar dan anderen. In een aantal gevallen blijkt herstel mogelijk.

De monitoringsresultaten tonen een neerwaartse trend van de kwaliteit van de bosgebieden.

De eerder genoemde toename van het beschuttingsareaal vergroot de interventiemogelijkheden van de beheerder om de ongewenste ontwikkelingen te stoppen en de geconstateerde trend om te buigen. Vanwege deze ongewenste trend heeft SBB na de winter van 2013-2014 het "Beschuttingsplan" herzien, waarin het beheer van de bosgebieden is geregeld. Deze herziening moet ertoe leiden dat ook op lange termijn voldoende beschuttingsmogelijkheden aanwezig zijn om voldoende keuzevrijheid voor de grote grazers met betrekking tot beschutting te behouden. Twee belangrijke onderdelen van het plan zijn het beschermen van jonge aanplant en het ter beschikking hebben van de mogelijkheid om delen van de bosgebieden

ontoegankelijk te maken voor grote grazers. Voor details aangaande deze herziening van het plan verwijzen we naar het onderdeel beschutting in het managementplan.

Conclusies en aanbevelingen

De commissie is bezorgd over de risico's met betrekking tot de lange termijn ontwikkeling van de op dit moment beschikbare bosgebieden voor wat betreft de beschuttingskwaliteit. Wel is de BAC van mening dat met de uitbreiding van het beschuttingsareaal van ongeveer 150 naar circa 500 ha, in combinatie met de extra inspanning zoals geformuleerd in het beschuttingsplan om ongewenste effecten van gebruik van de bosgebieden door de grote grazers te voorkomen, de uitvoering van het managementplan met behoud van de daarin geformuleerde doelstellingen mogelijk is. De toekomstige uitslagen van monitoring van deze bosgebieden moeten dan wel aantonen dat, als gevolg van de extra maatregelen, de neerwaartse trend zo wordt omgebogen, dat de kans op blijvend verlies van beschuttingsgebieden voldoende klein is om de beschikbaarheid van kwalitatief goede beschutting ook voor de langere termijn te waarborgen.

De door ICMO2 voorgestelde maatregelen voor uitbreiding van voor beschutting beschikbare aanvullende voorzieningen zijn overigens niet allemaal mogelijk gebleken. In de volgende paragrafen geeft de BAC hierover haar inzichten.

4.5 Openstelling Hollandse Hout

De mogelijkheid voor het deels openstellen van het Hollandse Hout voor edelherten wordt opnieuw onderzocht. De onderzochte optie zou aan het per eind 2014 aanwezige areaal van ongeveer 500 ha nog eens 300 ha beschuttingsareaal toevoegen. Op basis van de in de vorige alinea genoemde voordelen van het voorhanden hebben van voldoende beschuttingsareaal verwacht de commissie dat eventuele openstelling zal bijdragen aan de keuzevrijheid van de dieren en aan keuzemogelijkheden voor SBB bij het uitvoeren van het beheer. Indien deze toevoeging kan worden gerealiseerd, dan dienen de al eerder gemaakte opmerkingen voor wat betreft het beheer van de beschuttingsgebieden daarbij in acht te worden genomen.

4.6 Beschuttingsrichels

Meteen na het verschijnen van het ICMO2-rapport heeft SBB 1200 meter beschuttingsrichels in het OVP-gebied gecreëerd. Direct na de winter van 2010-2011 zijn op deze richels doornige struiken, zoals meidoorn, aangeplant. Het doel van deze aanplant is het creëren van aanvullende beschutting in het open deel van het OVP-gebied. Om de aanplant te beschermen heeft SBB dood hout rondom de aarden wallen opgestapeld. Deze maatregel heeft op een aantal plaatsen een redelijke bescherming voor die aanplant geboden, hoewel uit monitoringsresultaten blijkt dat desondanks een deel is aangevreten. Toekomstige resultaten van monitoring moet inzicht geven in hoeverre deze aanplant zodanig aanslaat, dat zij werkelijk bijdraagt aan de voor de grote grazers beschikbare beschutting.

Uit de monitoring van het gebruik van de beschutting in de winterperiode blijkt verder, dat de voor de runderen en paarden gecreëerde beschuttingsrichels eigenlijk alleen, en dan nog sporadisch, door edelherten gebruikt worden.

De commissie heeft in 2011, overeenkomstig een aanbeveling uit het ICMO1-rapport, aan Staatsbosbeheer geadviseerd om extra beschutting in de vorm van *exclosures* langs de open randen van het OVP-gebied te creëren. In 2014 heeft SBB een perceel ter grootte van 3 ha aangeplant. Het perceel is nu nog niet toegankelijk

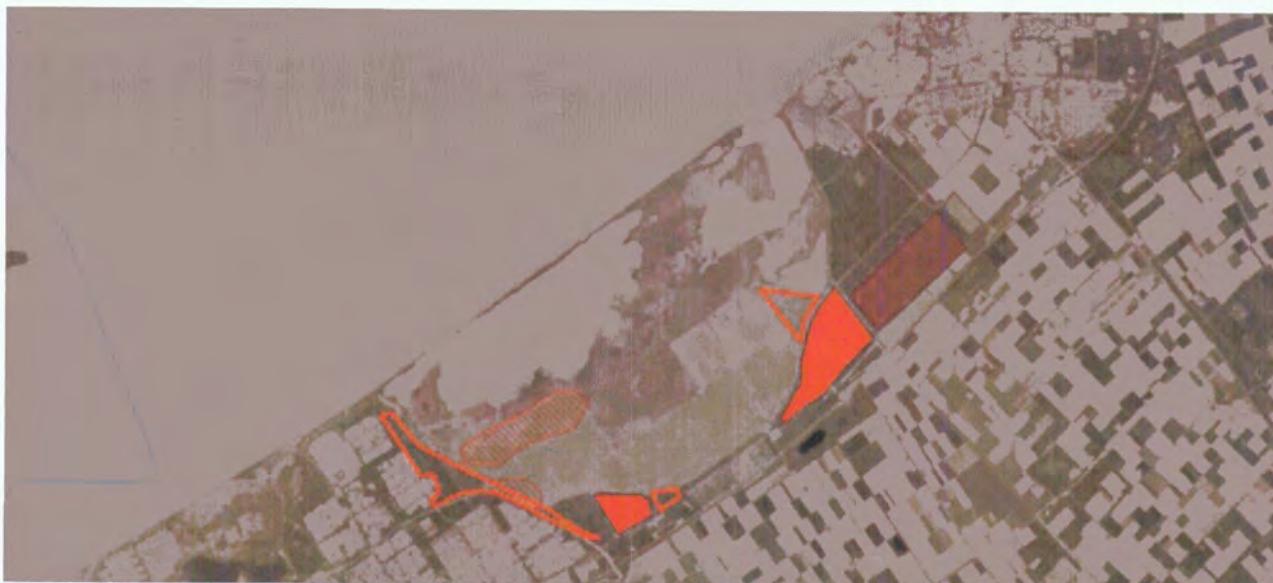
voor grote grazers. Het is opgenomen in het monitoringsprogramma. Het betreft een pilot. Indien succesvol wordt deze benadering over grotere oppervlakten ingezet.

In het ter visie gelegde Beheerplan Natura 2000 is een maatregel opgenomen voor het graven van poelen ten behoeve van de lepelaars. Als het Beheerplan wordt goedgekeurd, zal met de graafwerkzaamheden in 2015 gestart worden. De grond die daarbij vrij komt, zal gebruikt worden voor het creëren van beschutting voor de grote grazers in het open gedeelte van het OVP-gebied.

Conclusies en aanbevelingen

Ten opzichte van de oorspronkelijke situatie in 2010 is veel werk verzet om het aanbod van beschutting aan de dieren te vergroten. Verdere vergroting en aanpassing van dit aanbod, dat zowel ten goede komt aan de keuzevrijheid van de dieren als aan de flexibiliteit van de beheerder bij de uitvoering van het managementplan, verkeert nog in de analyse- of in planningsfase. Adequate monitoring is noodzakelijk om ongewenste effecten als gevolg van gebruik door grote grazers te signaleren. Als deze ongewenste gevolgen zich ondanks de genomen en nog te nemen maatregelen toch blijven voordoen, dan moet dat leiden tot een verlaging van de omgevingsscore, omdat er kwalitatief minder goede beschutting aanwezig is. Uiteindelijk heeft dit dan gevolgen voor de uitvoering van het afschotprotocol. Als een dergelijke aanpassing niet plaatsvindt, dan heeft het achterwege laten van zo'n aanpassing immers onmiddellijk gevolgen voor het realiseren van de beheerdoelstellingen. Of anders gezegd: de omvang van de populatie mag het realiseren van de beheerdoelstellingen niet in de weg staan.

Gezien de wijzigingen van de afgelopen jaren en de met monitoring opgedane ervaringen, raadt de BAC aan om kwaliteit en gebruik van de diverse beschuttingsgebieden in de komende periode nogmaals te analyseren. Daarbij dienen niet alleen de in 4.4 tot en met 4.6 genoemde voorzieningen te worden betrokken, maar ook andere in het droge deel aanwezige mogelijkheden, zoals kades, dijken en rietlanden.

De 3 gebieden die alleen omlijnd zijn met een dikke rode lijn zijn de beschuttingsgebieden die direct na het verschijnen van ICMO2 zijn toegevoegd als beschuttingsgebied. Het gaat hierbij om het Oostvaardersbos, het Kotterbos I en de Driehoek. De gebieden die vullend rood zijn, zijn de 2 gebieden die later als beschuttingsgebied zijn of worden toegevoegd. Het gaat hierbij om Kotterbos II (opgeleverd in januari 2014) en het Oostvaardersveld (op te leveren begin 2015). Het rood gearceerde gebied in het westelijk deel van de Oostvaardersplassen is een zoekgebied waar geplande maatregelen in het kader van het beheerplan Natura2000 gecombineerd zullen worden met de beschuttingsopgave. Het rechthoekige, transparant rode blok in het oosten van de Oostvaardersplassen tot slot is het voorgestelde gebied van de Hollandse Hout dat kan worden toegevoegd aan het beschuttingsareaal.

De T's op deze kaart zijn de beschuttingsrichels.

4.7 Ontsluiting Horsterwold via Oostvaarderswissel en eventuele aansluiting Oostvaarderswold

In 2010 heeft de staatssecretaris van EL&I besloten deze aanbeveling vooralsnog niet uit te willen voeren. Op dit moment worden geen activiteiten ontplooid die tot wijziging van dit besluit zullen leiden.

Aanbevelingen en conclusies

De BAC is van mening dat uitgaande van de uitvoering van de in de vorige paragrafen bepleite maatregelen, het openstellen van de Oostvaarderswissel en de daarmee samenhangende ontsluiting van het Horsterwold en eventueel het Oostvaarderswold, momenteel niet noodzakelijk is. De BAC adviseert de mogelijkheid open te houden, zodat bij zich wijzigende omstandigheden de discussie hierover opnieuw kan worden gevoerd.

4.8 Vermijden van bijvoeren

Conform het advies van ICMO2 worden de grote grazers in de winterperiode niet bijgevoerd. Gezien de ervaringen in de periode 2010-2014 is er volgens de commissie geen noodzaak om dit standpunt te wijzigen.

4.9 Watermanagement en Natura 2000

ICMO2 heeft geadviseerd om een watermanagementplan op te stellen om de biodiversiteit in het OVP-gebied en van de vogelsoorten in het bijzonder, te verbeteren. SBB heeft daartoe een Themagroep Watermanagement in het leven geroepen, die een advies aan SBB heeft uitgebracht. De Themagroep Watermanagement is daarna opgeheven. De aanbevelingen uit het advies van de Themagroep maken deel uit van het Beheerplan Natura 2000.

Op het moment waarop dit rapport wordt geschreven, ligt het Beheerplan Natura 2000 ter visie. De voorziene Natura 2000-doelstellingen zijn leidend in het vaststellen van het beleid met betrekking tot beheer van het OVP-gebied. Die doelstellingen zijn dus een gegeven, zoals onder andere blijkt uit de voor het managementplan voor het OVP-gebied geformuleerde hoofddoelstelling: *'Het in stand houden en verder laten ontwikkelen van een natuurlijk moerasesysteem met een hoge natuurwaarde als voortplantings- en verblijfgebied van vrij levende moerasvogels en zoogdieren'*. Om verenigbaar te zijn met de huidige managementdoelstellingen voor het OVP-gebied mogen de doelstellingen, zoals geformuleerd in het Beheerplan Natura 2000, niet strijdig zijn met de welzijnsbelangen van de grote grazers. Om dergelijke strijdigheid te voorkomen zijn twee zaken van belang.

Ten eerste mag het welzijn van de grote grazers niet door deze doelstellingen worden geschaad. In het concept Natura 2000-beheerplan wordt gesteld dat doelstellingen voor wat betreft het welzijn van de grote grazers nevenschikkend zijn aan de in Natura 2000 opgenomen doelstellingen. De commissie is daarom van mening dat als door met Natura 2000 samenhangende ontwikkelingen het welzijn van de grote grazers wordt bedreigd, dit een voldoende waarborg is om dat welzijn te agenderen binnen de doelstellingen van Natura 2000. Om te voorkomen dat een dergelijke situatie zich voordoet, is het ten tweede van belang om door de beheerder één integraal managementplan te laten opstellen en onderhouden. Daarin zijn alle voor het beheer relevante doelstellingen en uitvoeringsprotocollen opgenomen, zodat op basis van zo'n eenduidig plan de beheerorganisatie

ondubbelzinnig en consistent wordt aangestuurd. Die doelstellingen komen dus voort uit onder andere het Beheerplan Natura 2000, ICMO2 en relevante wet- en regelgeving.

Het alternatief, namelijk het door SBB laten onderhouden van meerdere managementplannen, leidt volgens de commissie tot onaanvaardbare risico's voor zowel het behalen van de Natura 2000-doelstellingen als voor het waarborgen van het welzijn van de grote grazers.

Omdat de uitgangspunten van Natura 2000 en de daarmee te behalen doelstellingen een gegeven zijn, gaan wij hier verder niet inhoudelijk in op de ontwikkelingen van de Natura 2000-doelsoorten. Wel wil de commissie de aandacht vestigen op twee aandachtspunten.

Ten eerste blijkt dat in de winterperiode vooral edelherten het moeras betreden. Los van de welzijnsproblematiek die hieruit kan voortkomen, wijst de BAC erop dat een dergelijke betreding invloed kan hebben op de resultaten, die in het kader van Natura 2000 moeten worden behaald.

Ten tweede is het van belang om met het oog op de in het Beheerplan Natura 2000 voorgestelde werkzaamheden rekening te houden met de mogelijkheid van een betere toegankelijkheid van het moerasgebied voor grote grazers. Dit kan tijdelijk leiden tot een toename van voedselaanbod en van beschutting voor de grote grazers, met als gevolg een stijging van de populatieomvang. Bij verhoging van het waterpeil zullen voedselaanbod en beschutting weer afnemen waardoor de groei van de populatie ongedaan zou moeten worden gemaakt.

Conclusies en aanbevelingen

1. De BAC is van mening dat het mogelijk is om de rol van de grote grazers bij het behalen van de Natura 2000-doelstellingen op verantwoorde wijze gestalte te blijven geven, onder voorwaarde van een correcte uitvoering van het managementplan en met aandacht voor het betreden van het moerasgebied door edelherten en monitoring van de met die betreding optredende effecten.
2. De BAC acht het onwenselijk dat de populatie grote grazers toeneemt als gevolg van werkzaamheden aan het moeras, omdat dit een incidentele en tijdelijke activiteit betreft. Daarom is het noodzakelijk om bij planning en uitvoering van deze werkzaamheden aandacht te besteden aan maatregelen die deze ongewenste betreding zo veel mogelijk tegen gaan.
3. Het is noodzakelijk om na vaststelling van het Natura 2000-beheerplan de daaruit voortvloeiende beheerdoelstellingen op te nemen in één integraal managementplan voor het OVP-gebied-gebied. Het werken met meerdere beheerplannen geeft aanleiding tot verwarring bij de uitvoerende organisatie en vergroot op onaanvaardbare wijze de kans dat onnodige problemen optreden tijdens het beheren van het gebied.

4.10 Verbeteren van het beheer

Het OVP-gebied omvat een grote diversiteit van processen. Het beheer ervan leidt tot uiteenlopende inzichten over de met dat beheer behaalde resultaten en als gevolg daarvan tot zeer diverse manieren van beleven van het OVP-gebied. Het beleidskader met de verschillende uitgangspunten voor het beheer is complex. Bovenstaande invloeden maakten en maken het noodzakelijk om de verschillende perspectieven te bundelen en zo één aanpak van het beheer te ontwikkelen en te onderhouden, dat kan steunen op een zo groot mogelijk maatschappelijk draagvlak. De diversiteit en complexiteit van het gebied, de wijze waarop daarmee is omgegaan, en de perceptie die dat in de maatschappij heeft opgeroepen, hebben geleid tot ICMO1 en 2. De uitkomsten van ICMO2 hebben in 2010 de staatsecretaris

van EL&I doen besluiten om de BAC in te stellen in plaats van de in ICMO2 voorgestelde wetenschappelijke adviescommissie. De BAC kreeg onder andere de opdracht om SBB gevraagd en ongevraagd te adviseren. De opdracht strekte zich uit over alle met het beheer van het OVP-gebied samenhangende factoren. De BAC kreeg tevens tot taak om de met dat beheer behaalde resultaten te evalueren, met inachtneming van de eerder genoemde diversiteit van invloeden en de daaruit voortvloeiende complexiteit.

Elders in dit rapport wordt beschreven waartoe de door de BAC uitgebrachte adviezen en uitgevoerde evaluaties hebben geleid. In deze paragraaf bespreekt de BAC die onderdelen, die elders niet aan de orde komen en geeft zij overwegingen die in de toekomst, na het aflopen van de aanstellingsperiode van de BAC-leden per 1 januari 2015, kunnen bijdragen aan het voortzetten van transparant, consistent en proactief uitvoeren van het beheer over het OVP-gebied.

Overeenkomstig het in ICMO2 gestelde, heeft SBB een Stakeholderplatform ingesteld om vroegtijdig en in een open sfeer met stakeholdergroepen te kunnen overleggen. Aan het Stakeholderoverleg nemen of namen deel: de Stichting Welzijn Grote Grazers, Vereniging Het Edelhert, De Dierenbescherming, De Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde, De Vogel- en Natuurwacht Zuid-Flevoland en de Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Veldbiologie. Ook zijn de secretaris van de BAC en een vertegenwoordiger van de provincie Flevoland regelmatig als toehoorder bij deze vergaderingen aanwezig geweest. Aan de instelling van een wetenschappelijke adviescommissie voor het agenderen en coördineren van onderzoek in het OVP-gebied, zoals door ICMO2 geadviseerd, is niet op structurele wijze opvolging gegeven. Wel heeft SBB toegang tot specifiek veterinaire-technische kennis door de instelling van een vaste driekoppige Veterinaire Klankbordgroep.

Alle maatregelen gezamenlijk, zoals in deze paragraaf en elders in dit rapport beschreven, hebben bijgedragen aan het tijdig uitbrengen van feitelijk juiste informatie over de grondslagen van het beheer en over de met dat beheer behaalde resultaten. Bij voortzetting van de gekozen aanpak doet zich de vraag voor hoe, in de context van de eerder genoemde diversiteit en complexiteit, ook in de toekomst gezorgd kan worden voor het tijdig ter beschikking krijgen van inzichten ten behoeve van de uitvoering van het beheer, waaronder begrepen het tijdig uitgeven van correcte informatie aan direct betrokkenen en belangstellenden.

Conclusies en aanbevelingen

1. Voor wat betreft de niet gerealiseerde instelling van een wetenschappelijke adviescommissie zoals voorgesteld door ICMO2 stelt de BAC voor om nu de mogelijkheden tot instelling van zo'n commissie te onderzoeken. Een wetenschappelijke adviescommissie brengt ingeval van instelling advies uit aan de directie van SBB en zou een belangrijke rol kunnen spelen in agenderen en coördineren van onderzoek in het OVP-gebied, zowel voor onderzoeksvraagstellingen die van betekenis zijn voor het beheer als voor wetenschappelijk onderzoek zonder een directe relatie tot dat beheer. Zo kan wetenschappelijk onderzoek, meer dan thans het geval is, bijdragen aan de kwaliteit van het managementplan. Vergroting van de diversiteit van inbreng kan de SBB organisatie ondersteunen in haar verantwoordelijkheid voor opstellen en uitvoeren van dat plan. De adviezen van de wetenschappelijke adviescommissie zouden overigens niet bindend zijn, de primaire verantwoordelijkheid voor het OVP-gebied ligt immers bij de directie van SBB. De rol van een deze commissie moet niet worden verward met die van een eventueel in te stellen maatschappelijke advies commissie. Zij hebben elk een eigen verantwoordelijkheid in de ondersteuning van de directie bij de uitvoering van haar taak.

2. Hoewel tijdig en juist informeren van betrokkenen en geïnteresseerden in de afgelopen periode sterk is verbeterd, blijkt uit de reacties van sommige deelnemers aan het Stakeholdersoverleg dat dit niet altijd heeft geleid tot acceptatie van de beheerdoelstellingen en de daaronder liggende uitvoering van het managementplan. De commissie verwacht dat het niet reëel is om aan te nemen dat kritische geluiden hierover zullen verdwijnen. Het enige wat in dit opzicht kan worden bereikt, is dat verschillen van inzicht worden gebaseerd op feitelijk juiste en tijdig beschikbaar komende informatie en dat deze verschillen van inzicht worden besproken in een sfeer van wederzijds respect.
3. De commissie is van mening dat na het aflopen van de aanstellingsperiode van de BAC-leden de verantwoordelijkheid voor uitvoering, onderhoud en aanpassing van het managementplan volledig binnen de SBB organisatie behoort te liggen. Als grondslag daarvoor gelden duidelijke en bindende afspraken tussen vertegenwoordigers van partijen, die verantwoordelijk zijn voor het beleid, zijnde EZ en provincie, en de eindverantwoordelijke voor het beheer van de planning- en uitvoeringscyclus, zijnde SBB. De noodzaak tot het waarborgen van diverse kwaliteitsaspecten, verbonden aan het onderhouden en uitvoeren van één integraal managementplan, vormt de basis voor die afspraken. Daarbij moet worden uitgegaan van de aanname dat ook in de toekomst een maatschappelijk spanningsveld ten aanzien van het beheer van het OVP-gebied aanwezig zal blijven.
Om met de gevolgen van complexiteit voor de planning- en uitvoeringscyclus zo goed mogelijk om te gaan, stelt de commissie voor om door SBB een maatschappelijke adviescommissie te laten benoemen. De samenstelling van deze commissie is zodanig, dat zowel inhoudelijke als bestuurlijke vaardigheden, relevant voor de opdracht, in de commissie vertegenwoordigd zijn. De commissie adviseert de directie van SBB gevraagd en ongevraagd over alle aan de planning- en uitvoeringscyclus verbonden aspecten, waaronder ook begrepen het vraagstuk hoe om te gaan met afwijkingen en voorstellen tot wijziging. Naast beleid en uitvoering dient de commissie in haar adviezen nadrukkelijk eerdere en verwachte ontwikkelingen en de daarbij behorende gevolgen voor maatschappelijk draagvlak mee te wegen. De leden nemen zitting in de commissie op persoonlijke titel, zonder last of ruggenspraak.
De adviezen van de commissie zijn niet bindend, de primaire verantwoordelijkheid voor het managementplan ligt immers bij de directie van SBB, en daarom heeft de commissie ook geen directe invloed op operationele taken.
Bij de instelling van zowel een maatschappelijke adviescommissie als een wetenschappelijke adviescommissie moeten taken en verantwoordelijkheden van beide gescheiden worden gehouden om te voorkomen dat adviezen van beide commissies elkaar op ongewenste wijze beïnvloeden. Zoals gezegd is het uiteindelijk aan de directie om adviezen al dan niet over te nemen en overgenomen adviezen zodanig te integreren dat ze een goede uitvoering van het beheer mogelijk maken.
4. Een cruciaal onderdeel voor de uitvoering van het managementplan zijn de medewerkers en hun direct leidinggevende, die gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor uitvoering van de werkzaamheden. Het is van groot belang dat alle functies die voor de operationele aspecten van analyse, planning, uitvoering en controle noodzakelijk zijn, rapporteren aan één leidinggevende, die primair verantwoordelijk is voor de realisatie van de vier doelstellingen van het huidige managementplan voor het OVP-gebied.
5. De commissie gaat ervan uit dat de aanbevelingen van ICMO2 ook in de toekomst deel blijven uitmaken van planning en uitvoering, zoals verwoord in het managementplan. Als deze aanname correct is, dan raadt de commissie de staatssecretaris van EZ aan om vast te leggen dat eventuele wijzigingen in het managementplan, die leiden tot afwijking van of strijdigheid met deze

aanbevelingen, uitsluitend mogen worden ingevoerd na goedkeuring door de staatssecretaris.

4.11 *PR-commissie*

ICMO2 adviseerde om een interne PR-commissie in te laten stellen door SBB. De taak van deze commissie is om ervoor te zorgen dat inkomende gegevens en informatie, zowel van binnen als van buiten de SBB-organisatie, leiden tot het verschaffen van tijdige en feitelijk juiste informatie over doelstellingen, ontwikkelingen en ethische overwegingen aan direct betrokkenen en geïnteresseerden. Dit heeft geresulteerd in het, vaak via internet, beschikbaar stellen en actueel houden van informatie over uiteenlopende onderwerpen, zoals publicatie van het managementplan en daarin optredende veranderingen, de wekelijks bulletins over de actuele en verwachte ontwikkelingen in de winterperiode en de jaarrapportage, met daarin een overzicht van alle relevante resultaten en ontwikkelingen in het verslagjaar. Ook incidentele onderwerpen, zoals de film 'De nieuwe wildernis', kregen in dit kader aandacht.

Het is moeilijk, en misschien wel onmogelijk, om een correcte kwantitatieve uitspraak te doen over het huidige draagvlak voor het in het OVP-gebied gevoerde beheer. Dit draagvlak komt voor een belangrijk deel tot stand door diverse communicatie-uitingen. In ieder geval is bereikt dat iedereen die dat wil, toegang heeft tot relevante informatie om zijn of haar mening op te baseren.

Conclusies en aanbevelingen

1. Zoals eerder opgemerkt, voorziet de BAC dat ook in de toekomst de gebeurtenissen in het OVP-gebied aanleiding zullen zijn tot een zeer uiteenlopende beleving in de maatschappij. Net als in de vorige paragraaf is opgemerkt naar aanleiding van de ervaring met het Stakeholdersoverleg, geldt ook voor de PR inspanningen dat het tijdig verschaffen van de juiste informatie, een van de kerntaken van goede PR, van groot belang is om belangstellenden in staat te stellen hun mening op feiten te baseren.
2. Het blijft noodzakelijk om te laten zien dat het zoveel mogelijk langs natuurlijke weg laten verlopen van processen in het OVP-gebied alleen mogelijk is door grote inspanningen van de beheerorganisatie. Een te eenzijdige voorstelling van zaken, als zouden natuurlijke processen in het OVP-gebied ongebreideld hun gang kunnen gaan, is feitelijk onjuist. Een dergelijke voorstelling doet afbreuk aan de door medewerkers geleverde inspanningen, maar brengt vooral het risico met zich mee dat het maatschappelijk draagvlak, ondanks deze aanzienlijke inspanningen, afneemt. Als voorbeeld wijst de commissie op de film 'De nieuwe wildernis', die een prachtig, maar onvolledig beeld geeft van het gebied. Met name het ontbreken van informatie over de beheerinspanning die deze beelden mogelijk maakte, tijdens het presenteren van de film vergroot volgens de BAC de kans op negatieve ontwikkelingen in het draagvlak voor het gevoerde beheer.

4.12 *Reviewmomenten*

Met de instelling van de BAC heeft deze de verantwoordelijkheid gekregen voor bewaken van de voortgang van de implementatie van de aanbevelingen van ICMO2. Met deze aanbevelingen als kader heeft de commissie geadviseerd over de ontwikkeling en implementatie van het managementplan en de erbij behorende plannings- en uitvoeringscyclus. Vervolgens heeft de BAC SBB geadviseerd over het omgaan met de behaalde resultaten, zoals die door SBB zijn gerapporteerd in

diverse rapportages. Over de ontwikkeling van het beheerplan en de eerste daarmee behaalde resultaten heeft de commissie in 2012 uitgebreid gerapporteerd aan de staatssecretaris, gevolgd door een beknopte rapportage in 2013 over de stand van zaken.

In het najaar van 2013 heeft op verzoek van de commissie een review plaatsgevonden van de status van de implementatie van het beheerplan. Bij deze review zijn geen grote afwijkingen ten opzichte van de voorgenomen implementatie vastgesteld. Deze review heeft geresulteerd in een beperkt aantal kleinere bevindingen. De hierop gebaseerde aanbevelingen zijn door de directie van SBB overgenomen en voorzien van een actieplan ter implementatie.

Het voorliggende rapport is de laatste terugblik van de BAC met aan die terugblik verbonden een aantal aanbevelingen voor de toekomst.

Conclusies en aanbevelingen

1. Ervan uitgaande dat met het aflopen van de aanstellingstermijn van de huidige BAC-leden per 1 januari 2015, ook de BAC zelf wordt opgeheven, is dit het laatste rapport van de commissie.
2. De BAC stelt voor om de mogelijkheid open te houden om op initiatief van de staatssecretaris ten minste eenmaal per vier jaar, of zoveel vaker als nodig, een onafhankelijke review te laten uitvoeren naar onderhoud en ontwikkeling van het managementplan, de daarmee behaalde resultaten en naar de systemen die bij de uitvoering van het plan worden gebruikt. Het format dat de BAC daarvoor heeft ontwikkeld en dat ook door SBB wordt gebruikt voor het volgen van ontwikkelingen, is als bijlage opgenomen in dit rapport.
3. De voorliggende evaluatie over de ontwikkelingen van beheersmaatregelen in het OVP-gebied gedurende de periode 2010 - 2014, in combinatie met de hierboven geschetste aanpak, kan volgens de BAC dienen als de in ICMO2 voor 2015 voorziene onafhankelijke review. Het voorstel voor deze review ging immers niet uit van het instellen van de BAC, die met haar instelling althans deels de taak kreeg om een evaluatie uit te voeren. Deze overweging, in combinatie met de in punt 2 en 3 voorgestelde aanpak, brengt de BAC tot het advies om de review van 2015 te laten vervallen.

4.13 Tellingen en Populatieontwikkeling

In de loop van 2012 is de thans gehanteerde telmethode voor het schatten van het aantal grote grazers in het OVP-gebied vastgesteld. De methode voorziet in een grondtelling in voor- en najaar, aangevuld met een telling vanuit een helikopter in het najaar. Inzet van een helikopter in het voorjaar wordt door de provincie niet vergund omdat zij de kans te groot acht dat broedende vogels hierdoor worden verstoord.

De commissie is van mening dat de thans in gebruik zijnde telmethode gegevens genereert die van voldoende kwaliteit zijn om de trendmatige ontwikkelingen in de aantallen grote grazers zodanig adequaat te volgen dat verantwoorde uitspraken kunnen worden gedaan over de populatieontwikkeling in relatie tot de geformuleerde beheerdoelstellingen.

In haar jaarrapportage 2013 vat SBB samen: *"De populaties grote herbivoren zijn na introductie exponentieel gegroeid[...]. De Heckrunderen bereikten rond het jaar 2000 de draagkracht van het gebied, waarbij de aanwas gelijk was aan de sterfte*

gedurende een paar jaren. De aantallen Konikpaarden en Edelherten namen gedurende die periode nog steeds toe. Vanaf 2004 zijn de aantallen Heckrunderen ieder jaar afgenomen, terwijl de aantallen paarden nog tot 2008 toenamen en de Edelherten tot aan 2011. In 2008 was ook voor de paarden de draagkracht bereikt en was de aanwas gelijk aan de sterfte. Tot aan 2011 bleven de aantallen vrij constant. In 2013 is hun aantal afgenomen. Voor de edelherten lijkt de draagkracht in 2011 bereikt te zijn. Hun aantallen zijn daarna niet constant gebleven, maar in 2012 en 2013 zijn de aantallen afgenomen (p. 27 jaarrapportage 2013)."

Het begrip 'draagkracht' van het OVP-gebied dient hier gerelateerd te worden aan de vier beheerdoelstellingen. Anders gezegd: de omvang van de populatie grote grazers mag niet zodanig zijn dat die het behalen van de vier geformuleerde beheerdoelstellingen in de weg staat.

Het is te verwachten dat zowel Natura 2000-ontwikkelingen als ontwikkelingen van de ganzenpopulatie, in combinatie met een strikte uitvoering van het vroeg-reactief-beheer, effecten op de populatieontwikkeling van de grote grazers zullen hebben. De uitvoering van werkzaamheden in het moeras, zoals voorzien in het Natura 2000-beheerplan, kan invloed hebben op het voor de grote grazers beschikbare areaal.

De in aantal toenemende populatie ganzen, voedselconcurrenten voor de grote grazers, heeft negatieve effecten op de omgevingsscore en daarmee op de uitvoering van het afschotprotocol.

Strikte uitvoering van het vroeg-reactief afschotprotocol leidt ertoe dat ook dieren worden afgeschoten die wellicht net door de winter heen waren gekomen. Hierdoor kan de populatie als geheel afnemen.

Monitoring van de ontwikkeling van de voor de dieren beschikbare beschutting kan tot resultaat hebben dat, ondanks de gepleegde inzet en de nog te leveren inspanningen, de kans bestaat dat de kwaliteit van die beschutting op langere termijn onvoldoende is. Dit is dan aanleiding tot het verlagen van de omgevingsscore en daarmee tot aanpassingen in de uitvoering van het afschotprotocol.

Conclusies en aanbevelingen

1. De tellingen van de afgelopen jaren laten tot en met 1 april 2013 een trendmatige afname van de populaties grote grazers zien, bij een gelijktijdige trendmatige toename van het aantal ganzen. De relatief milde winter van 2013-2014, zoals vastgesteld op basis van de metingen van het weermeetstation in Lelystad, heeft volgens de commissie een schijnbare breuk van de trend voor wat betreft de grote grazers geleid. Het betreft echter geen omkeer van de ingezette ontwikkeling, maar dient volgens de BAC te worden geïnterpreteerd als een normale modulatie, die ontstaat door uit te gaan van natuurlijke processen als basis voor het behalen van Natura 2000-doelstellingen. Zie ook figuren 1 en 2.
2. De ontwikkeling van de populatie Heckrunderen laat zien dat deze diersoort binnen de groep van grote grazers de zwakste is in het aangaan van concurrentie met andere grazers binnen het OVP-gebied. Deze ontwikkeling dient ook in de komende jaren aandacht te krijgen, waarbij van jaar tot jaar gekeken wordt naar de levensvatbaarheid van deze populatie als geheel.
3. Betrouwbare en consistent uitgevoerde populatietellingen blijven onmisbaar om trends in de ontwikkelingen van de populatie grote grazers vast te stellen. Deze trends maken het mogelijk om op verantwoorde wijze de behaalde resultaten te beoordelen en op basis daarvan eventuele wijzigingen door te voeren.

5. Ten slotte

De BAC is van mening dat goede voortgang is gemaakt met de implementatie van de aanbevelingen van ICMO2, met inachtneming van de in voorgaande tekst geformuleerde conclusies en aanbevelingen. Door de ontwikkeling en onderhoud van het managementplan op basis van een analyse-planning-uitvoering-controle-cyclus, is het mogelijk invloeden op het beheer in de uitvoering ervan op te nemen, zodoende een transparant, consistent en anticiperend beheer mogelijk makend. Ook zorgt deze benadering voor tijdig naar buiten brengen van feitelijk juiste informatie, zodat betrokkenen en geïnteresseerden de mogelijkheid hebben om dergelijke informatie bij hun meningsvorming te betrekken.

De BAC is met zijn werkzaamheden begonnen toen was gebleken dat de diversiteit van processen in en invloeden op het OVP-gebied zo complex waren, dat door het ontbreken van een eenduidige aanpak problemen ontstonden. Misschien wel het belangrijkste probleem was het verlies van maatschappelijk draagvlak. Hoewel thans een eenduidige aanpak, inclusief de communicatie daarover, is ontwikkeld, is ook duidelijk geworden dat het beheer van het OVP-gebied plaatsvindt in een aanzienlijk maatschappelijk spanningsveld, dat waarschijnlijk ondanks deze inspanningen zal blijven bestaan. Dat betekent dat de aanwezigheid van maatschappelijk draagvlak geen vaststaand gegeven is en dat daarom inspanningen voor het creëren van een op feiten gebaseerd maatschappelijk draagvlak onverkort moeten worden voortgezet.

Op grond van het voorgaande adviseert de BAC aan de staatssecretaris om goede afspraken te maken over het te voeren beheer en de beïnvloeding daarvan in de periode na 1 januari 2015. Dat betreft afspraken tussen beleidsmakers van EZ en provincie enerzijds en de directie van SBB, verantwoordelijk voor de uitvoering van beheer, anderzijds. Hoe deze afspraken uiteindelijk vorm krijgen, is aan de betrokken partijen. Wel adviseert de BAC de staatssecretaris van EZ om, ongeacht de gekozen vorm van deze afspraken, periodiek een onafhankelijke audit te laten uitvoeren op de verschillende aspecten van het beheer.

6. Overzicht implementatie ICMO2-adviezen

Doelstellingen uit het ICMO2-advies	Conclusies
Een nieuwe strategie van vroeg-reactief beheer van de grote grazers instellen	Het ICMO2-advies om een vroeg-reactief beheer van de grote grazers in te voeren is opgevolgd. De ervaringen tot op heden laten zien dat de methode effectief is en kan worden aangepast indien noodzakelijk. De 90%-norm, zoals in het oorspronkelijk advies geformuleerd, moet onverkort worden gehandhaafd. De BAC heeft aangegeven hoe met het niet behalen van de norm moet worden omgegaan.
Een noodplan voor populatiereductie opstellen, naar model van een populatiecrash	Overwogen om een noodprotocol te ontwikkelen dat het in korte tijd verwijderen van een groot deel van de populatie grote grazers uit het OVP-gebied mogelijk maakt.
Vermijden van contraceptie van de vrouwelijke dieren	Handhaven
Creëren van 150 ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van (gedeelten van) Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos	Is uitgevoerd. Monitoring doorzetten. Als blijkt dat de kwaliteit van de beschuttingsgebieden het risico loopt om blijvend te worden aangetast, dan dit risico vertalen in een afnemende omgevingsscore, c.q. in uitvoering van het afschotprotocol.
Creëren van 500 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van een gedeelte van het Hollandse Hout	Er worden gesprekken gevoerd over het deels openstellen van het Hollandse Hout (300 ha). Als het tot openstelling komt, dan zal dit de mogelijkheden voor de beheerder vergroten om de ongewenste trend voor wat betreft schade aan het huidig beschikbare beschuttingsareaal tot staan te brengen. Zie verder 'Creëren van 150 ha...'. Er is 1200 m aan beschuttingsrichels aangelegd en er zijn aanvullende maatregelen genomen. De dieren maken hier beperkt gebruik van. Verdere uitbreiding van deze vorm van beschutting lijkt niet zinvol
Creëren van extra beschutting voor paarden en runderen door het maken van 1000 m beschuttingsrichels op De Stort	In 2010 is dit voorstel is door de staatssecretaris niet overgenomen. Dit besluit hoeft het bereiken en onderhouden van de in het managementplan geformuleerde managementdoelstellingen op korte termijn niet in de weg te staan. De BAC adviseert om deze mogelijkheid niet definitief af te wijzen zodat bij het optreden van gewijzigde omstandigheden hierover opnieuw overleg kan worden gevoerd.
Creëren van ontsluiting naar het Horsterwold in de vorm van een Oostvaarderswissel (later eventueel Oostvaarderswold)	Handhaven
Vermijden van bijvoeren	Opgenomen in ter inzage liggend Beheerplan Natura 2000.
Een plan voor watermanagement ontwikkelen, om habitatdiversiteit en vogelbiodiversiteit in de toekomst te bevorderen	
Verbeteren van het beheer (<i>Governance</i>): <ul style="list-style-type: none"> o Instellen van een wetenschappelijke adviescommissie o Instellen van een stakeholderplatform om lange termijnbetrokkenheid van stakeholders te ontwikkelen o Instellen van een Wetenschappelijke Adviesraad ten behoeve van het coördineren en agenderen van onderzoek in het OVP-gebied 	Dit advies is omgezet in de instelling van de BAC. Uitgevoerd. Betrokkenheid leidt niet altijd tot acceptatie van grondslagen van beheer. Niet uitgevoerd. Opnieuw overwogen. Adviezen kunnen niet bindend zijn omdat uiteindelijke verantwoordelijkheid voor beheer van het OVP-gebied bij de directie van SBB berust. Taken en verantwoordelijkheden niet verwarren met die van eventueel in te stellen maatschappelijke adviescommissie.
Instellen van een interne PR-commissie met verbindingen naar het stakeholderplatform en de wetenschappelijke adviescommissie	Uitgevoerd binnen de mogelijkheden. Heeft geleid tot inbreng van invloeden op beheer en draagt bij aan tijdig verschaffen van feitelijk juiste informatie aan betrokkenen. Let op evenwichtige communicatie, vermijd eenzijdige nadruk op natuurlijke processen.
Review van deze aanbevelingen kort na 1 april 2011 om eventuele aanpassingen aan het beheer d.m.v. afschot door te voeren en om de voortgang t.a.v. het creëren van beschutting te borgen	Uitgevoerd

Professionaliseren en beter institutioneel inbedden van de tellingen van de grote grazers	Methode van grondtellingen in voor- en najaar vastgesteld, aangevuld met helikoptertelling in het najaar.
Jaarlijkse review door een onafhankelijke commissie	Vervangen door rol BAC
Volledige onafhankelijke review in 2015	BAC stelt voor dit review te vervangen door voorliggende evaluatie, door creëren van mogelijkheid tot review op initiatief van Staatssecretaris en door instellen van maatschappelijke adviescommissie door SBB.

Bijlage: Protocol voor review zoals gebruikt in 2013 door BAC.
Review of those monitoring measures which relate to delivery of overall strategic management objectives

In delivery of longer term overall objectives, management seeks to refine decisions and actions in the light of ongoing monitoring. Based on the proposals within SBB's Management Plan and specifically proposals for Monitoring contained in Appendix 4, the following programmes of monitoring were due to be undertaken, with results fed back into ongoing management.

	Monitoring dates	Currently responsible for monitoring	Currently responsible for analysing	Relevance to management	Observations, conclusion and recommendations
4A HERBIVORE POPULATIONS					
4A1 Population count herbivores, spring and autumn [individuals per species, age, gender]					
<i>Birthrate (horses and cattle)</i>					
<i>Birth (red deer)</i>					
Culling and natural death (date, species, sex, age, condition, location, cause, remarks)					
4A2 Distribution [use of area] herbivores, weekly [individuals per species, </>2year, gender; location, general environmental condition]					
Distribution of red deer in marsh area [fixed wing aircraft]					
4B BIRDS					
4B1 Counts water birds, monthly					
4B2 Breeding pairs Lepelaars, monthly					

4B3 Distribution breeding pairs, yearly					
Marsh area					
Grasslands					
4B4 Distribution and number geese, dry land, weekly					
Distribution and number birds, dry land, monthly					
4B5 Distribution and number geese, wetland, 2-weekly					
4C VEGETATION					
4C1/2 Overall Condition and development, once in 2011-15					
C2 Grasslands, species, height and coverage, monthly					
4D MISCELLANEOUS					
4D1 Abiotic [no details given in management plan]					
4D1.1 Ground water level, 2-weekly					
4D1.2 Water level wet areas, daily					

4D1.3 Ground monitoring wet areas [related to water management]					
Monitoring of water quality using standard biological indicators					
4D2 Recreation and education					
4D2.1 Communication, once in 2011-15 [no details]					
4D2.2 Distribution recreation, once in 2011-15 [no details]					
Number of visitors in visitor centre Lelystad					
4D2.3 Stakeholders, once in 2011-15 [no details]					
4D2.4 Valuing of nature education, once in 2011-15 [no details]					

Review of those monitoring measures which relate primarily to immediate day to day management decisions

Based on the proposals within SBB's own Management Plan and specifically proposals for Monitoring contained in Appendix 4, the following programmes of monitoring are undertaken, with results fed back into ongoing management.

	Monitoring dates	Currently responsible for monitoring	Currently responsibl e for analysing	Relevance to managem ent	Observations, conclusion and recommendati ons
4A3. HERBIVORE POPULATION CONDITION Animal condition and environment, monthly [per fixed square: species, age, sex, body condition score]					
INDIVIDUAL CONDITION					

During routine monitoring where animals are encountered in poor condition, condition of these thereafter monitored daily.					
4A3 ENVIRONMENTAL CONDITION SCORE					
4B BIRDS					
4B4 Distribution and number geese, dry land, weekly					
4B5 Distribution and number geese, wetland, 2-weekly					
4C VEGETATION					
C2 Grasslands, species, height and coverage, monthly					
4C3 Impact of herbivores on forestry areas, fixed plots, yearly [in April/May]					
4C4 Shelter quality, 4 x year ridges, once for other dead-wood shelter-areas					
4C5 Coverage and height of vegetation in shelter-like areas, monthly in 12 fixed plots					

Bijlage 30

TER INFORMATIE

Aan de Staatssecretaris

**Directoraat-generaal Natuur
& Regio**
Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

@minez.nl

Datum

12 november 2014

Kenmerk

DGNR-NB / 14185488

BHM: 14187257**Kopie aan****Bijlage(n)**

1

nota

Aanbieding Evaluatierapport 2010-2014 door de
Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

Parafenroute

Digitaal akkoord 26/11/14

Digitaal akkoord 28/11/14

Paraaf

wnd. MT-lid N&B

directeur Natuur & Biodiversiteit

DG Agro en wnd. DG Natuur & Regio

Medeparaaf

Medeparaaf

Medeparaaf

BBR-paraaf

Aanleiding

Op 2 december 2014 zal de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) u het evaluatierapport over het grotegrazersbeheer in de periode 2010-2014 aanbieden. Van de zijde van de BAC zullen daarbij de voorzitter, [redacted] en de vice-voorzitter, [redacted], aanwezig zijn.

Advies

- U kunt kennis nemen van het concept (bijlage 1). Het ondersteunt in hoofdlijnen uw beleid. U kunt enkele van onderstaande punten noemen bij het in ontvangst nemen van het rapport.
- U kunt daarbij ook ingaan op het opheffen van de BAC en de verkenning van WING naar de toekomstige advisering rond het beheer van de Oostvaardersplassen.
- Verder kunt u aankondigen dat u het evaluatierapport met een brief aan de Tweede Kamer aan wilt bieden, conform uw eerdere toezegging.

Kernpunten van het Evaluatierapport 2010-2014

De BAC:

- beschrijft per jaar de uitvoering van het ICMO-2-advies (Gabor) en oordeelt dat SBB daarin goede voortgang heeft gemaakt;
- heeft op onderdelen nog enige opmerkingen, als belangrijkste het in de toekomst borgen van voldoende beschuttingsmogelijkheden;
- denkt dat draagvlak voor het grotegrazersbeheer een uitdaging blijft;
- ziet voor zichzelf na 1 januari 2015 (einde zittingstermijn BAC-leden) geen toekomst en doet diverse aanbevelingen over hoe het grotegrazersbeheer op een genormaliseerde wijze ingeregeld kan worden;

Ontvangen BBR

- adviseert daarbij wel dat u periodiek (eens per vier jaar of zoveel vaker als gewenst) een onafhankelijke audit laat doen naar de uitvoering van het grotegrazersbeheer en stelt voor dat daarnaast SBB een maatschappelijke adviescommissie voor de OVP instelt ter advisering aan SBB zelf.
- Met Flevoland en SBB zal een gezamenlijke woordvoeringslijn worden afgesproken over hoe wij de komende periode naar buiten toe reageren op dit evaluatierapport. Rode draad daarbij is:
 - De Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) heeft op 2 december 2014 het Evaluatierapport 2010 – 2014 aangeboden aan de Staatssecretaris van Economische Zaken.
 - De BAC ondersteunt in belangrijke mate het beheer zoals de afgelopen jaren is gevoerd door SBB. De BAC geeft daarnaast adviezen voor de toekomst.
 - De Staatssecretaris zal het rapport met een beleidsreactie binnenkort aanbieden aan de Tweede Kamer. Over de beleidsreactie vindt overleg plaats met de provincie Flevoland en SBB.

Opheffing van de BAC en toekomstbeeld

- In opdracht van EZ/N&B en SBB heeft het adviesbureau WING inmiddels een verkenning opgesteld van mogelijke vormen van advisering na de opheffing van de BAC.
- WING heeft daartoe een verkenning uitgevoerd bij alle betrokken: de voorzitter van de BAC, EZ/N&B, SBB en provincie Flevoland.
- Deze verkenning heeft nog niet geleid tot een duidelijke keuze voor een vorm van advisering waar alle partijen tevreden mee zijn. Hierover wordt u in een later stadium geïnformeerd.

Toelichting op de inhoud van de BAC-evaluatie 2010-2014

Het evaluatierapport beschrijft per onderdeel van het ICMO-2-advies de BAC-oordelen, samengevat in een tabel (p. 29-30).

Over de volgende punten uit het ICMO-2-advies geeft de BAC onder meer aan:

- vroeg-reactief beheer (4.1): advies is opgevolgd, evt. niet-halen 90% norm (minimaal 90% dieren moet door afschot dood zijn gegaan) is alleen onder bepaalde voorwaarden acceptabel;
- beschutting (4.4-4.6): uitbreiding beschuttingsareaal door middel van bospercelen en richels is uitgevoerd; bezorgd over langetermijnontwikkeling beschuttingskwaliteit (door vraat); openstelling Hollandse Hout zal bijdragen aan mogelijkheden voor SBB om ongewenste ontwikkelingen tot staan te brengen;
- draagvlak vergroten (4.10-4.12): BAC, stakeholdersplatform en PR-commissie ingesteld; betrokkenheid stakeholders leidt niet altijd tot acceptatie van het gevoerde beheer; SBB moet in communicatie niet te eenzijdig nadruk leggen op natuurlijke processen.

Over niet overgenomen punten van het ICMO-2-advies:

- noodmaatregel populationcrash (4.2); dit is door u en uw voorganger niet overgenomen; het is volgens de BAC aan te raden alsnog een noodplan te ontwikkelen om zonodig een groot aantal dieren in korte tijd te verwijderen;
- instellen wetenschappelijke adviescommissie (4.10): door uw voorganger niet overgenomen; het is volgens de BAC wel aan te raden alsnog zo'n commissie in te stellen;

Verder geeft de BAC onder meer aan:

- onafhankelijke review: van een volledige en onafhankelijke review van het grotegrazersbeheer in 2015 (advies ICMO-2) kan worden afgezien, er is nu immers de BAC-evaluatie 2010-2014; wel adviseert de BAC u minimaal eens per vier jaar (of zoveel vaker als gewenst) een onafhankelijke – gestandaardiseerde - audit te laten uitvoeren naar de ontwikkeling en uitvoering van het grotegrazersbeheer;
- einde BAC: met het aflopen van de zittingstermijn van de BAC-leden kan ook de BAC worden opgeheven; SBB kan het nu zelf; wel wordt aangeraden een maatschappelijke adviescommissie in te stellen ter advisering SBB.

Overige zaken

- [REDACTED] van Lelystad wil vaart maken met een voorstel over het toelaten van edelherten in het Hollandse Hout, nu er ook de nodige steun vanuit de raad lijkt te zijn;
- Er zijn ruim 220 zienswijzen ingediend op het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen, met veel opmerkingen over het beheer van de grote grazers.

ICMO2 in de Oostvaardersplassen

*Evaluatie implementatie
van ICMO2-adviezen en het beheer
in het Oostvaardersplassengebied*

Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen, 2 december 2014

Inhoud

	Samenvatting	3
	Leeswijzer	6
1.	Inleiding	7
2.	Kader: beheerdoelen, ICMO2 en beleidslijn staatssecretaris van EZ	7
3.	Managementplan	11
4.	Implementatie van ICMO2	12
4.1	Vroeg-reactief beheer	12
4.2	Popultiecrash	16
4.3	Contraceptie	17
4.4	Openstelling Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos	17
4.5	Openstelling Hollandse Hout	18
4.6	Beschuttingsrichels	18
4.7	Ontsluiting Horsterwold via Oostvaarderswissel en eventuele aansluiting Oostvaarderswold	21
4.8	Vermijden van bijvoeren	21
4.9	Watermanagement en Natura 2000	21
4.10	Verbeteren van het beheer	22
4.11	PR-commissie	25
4.12	Reviewmomenten	25
4.13	Tellingen en populatieontwikkeling	26
5	Ten slotte	28
6	Overzicht implementatie ICMO2-adviezen	29
Bijlage	Protocol voor review zoals gebruikt in 2013 door BAC	31

Samenvatting

In de afgelopen vier jaar heeft Staatsbosbeheer (SBB), terzijde gestaan door de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC), een integraal managementplan voor het natuurgebied Oostvaardersplassen (het OVP-gebied) ontwikkeld en geïmplementeerd. Dit plan is gebaseerd op deels al in gebruik zijnde werkwijzen en deels op de introductie van nieuwe methoden. Het doel van deze inspanning is om het OVP-gebied anticiperend, consistent en transparant te beheren, en over dat beheer feitelijk juiste informatie tijdig naar buiten te brengen, waardoor een juiste beeldvorming bij geïnteresseerden en betrokkenen mogelijk wordt.

Het rapport van de tweede Internationale Commissie betreffende het Management van de Oostvaardersplassen (ICMO2) en de hoofdstelling voor het beheer van OVP-gebied, te weten het in stand houden en verder laten ontwikkelen van een natuurlijk moerasesysteem met een hoge natuurwaarde als voortplantings- en verblijfgebied van vrij levende moerasvogels en zoogdieren, zijn de uitgangspunten geweest voor het ontwikkelen van de beheerdoelen van het managementplan. Er zijn vier beheerdoelen geformuleerd:

1. Natura 2000-doelen, waar mogelijk door bevordering van natuurlijke processen;
2. Minimaliseren potentieel dierenleed grote grazers (vroeg-reactief afschotprotocol);
3. Optimaliseren welzijn grote grazers (beschutting, keuzemogelijkheden t.a.v. gedrag bieden);
4. Draagvlak vergroten bij het publiek voor (het beheer van) het gebied (o.a. door middel van communicatie).

Deze vier doelen vormen de uitgangspunten voor het beheer zoals vastgelegd in het managementplan en de daarin opgenomen protocollen voor uitvoering van dat beheer. Over de resultaten is door SBB jaarlijks gerapporteerd, waarbij een verslagperiode begon op 1 mei en eindigde op 30 april.

In het eerste jaar is vooral aandacht gegeven aan het aanpassen van de organisatie die de operationele verantwoordelijkheid heeft voor het beheer van het OVP-gebied en aan het ontwikkelen van het managementplan, inclusief monitoringsprotocollen, in relatie met de vier genoemde doelstellingen. In deze fase is prioriteit gegeven aan het uitvoeren van de meest noodzakelijke operationele aanbevelingen uit ICMO2. Centraal voor het beheer van de drie soorten grote grazers stond hierbij de ontwikkeling en implementatie van een vroeg-reactief afschotprotocol. Ook is gestart met de aanleg van beschuttingswallen en met de ontwikkeling van een systematische communicatie-aanpak

In het tweede jaar is de methode voor tellingen van de populatie grote grazers vastgesteld. Deze methode is sinds het najaar van 2012 in gebruik. Daarnaast is aandacht gegeven aan de integratie van, deels al veel langer in gebruik zijnde, uitslagen van monitoring in een eenduidige jaarrapportage en aan het uitwerken van de overige aanbevelingen van ICMO2.

In het derde jaar is met deze systematiek gewerkt, zijn waar nodig onvolkomenheden aangepakt en is beoordeeld of methoden en uitkomsten voldoende robuust waren om ook op langere termijn te kunnen worden gebruikt voor het beheer van het OVP-gebied. Daartoe is voorafgaand aan de winter van het vierde verslag jaar een review uitgevoerd van de stand van zaken voor wat betreft de voortgang van implementatie van de op ICMO2 gebaseerde aanpak. De review

leverde geen observaties op die aanleiding gaven om het geïmplementeerde beheer bij te stellen. SBB gaf blijk, vooral op uitvoeringsniveau, van een hoge mate van motivatie en inspanning om de geformuleerde beheermaatregelen uit te voeren. De op basis van de review gedane aanbevelingen zijn door de directie van SBB overgenomen en voorzien van een actieplan.

In het vierde verslagjaar bleek dat de op basis van monitoringgegevens al langer bestaande zorg met betrekking tot de ontwikkeling van beschutting voor de grote grazers een meer intensieve aanpak voor behoud van kwaliteit van de bosgebieden op de lange termijn noodzakelijk maakte. SBB heeft hiervoor een planmatige aanpak gedefinieerd die ertoe moet leiden dat op middellange en lange termijn geen problemen ontstaan door terugloop van de kwaliteit van de als beschutting voor de grote grazers dienende bosgebieden.

Twee onderdelen van de in ICMO2 gedane aanbevelingen, te weten openstelling van het Hollandse Hout en de verbinding via de Oostvaarderswissel naar het Horsterwold, beogen onder andere om meer beschuttingsareaal in de winter beschikbaar te maken. Doordat de aanbeveling over het Hollandse Hout nog niet is gerealiseerd en die over de Oostvaarderswissel vooralsnog niet zal worden gerealiseerd, bestaat de kans dat ondanks alle inspanning op lange termijn toch blijvende schade aan bosgebieden binnen het Oostvaardersplassengebied ontstaat. Deze schade kan leiden tot afname van voor beschutting beschikbare percelen.

De commissie is van mening dat na het aflopen van haar aanstellingsperiode de verantwoordelijkheid voor uitvoering, onderhoud en aanpassing van het managementplan volledig bij SBB hoort te liggen. De BAC adviseert om ook in de toekomst één integraal managementplan door SBB te laten onderhouden, waaraan alle voor beheer van het gebied relevante zaken, zoals wet- en regelgeving, afspraken met beleidsmakers en adviezen van deskundigen, ten grondslag liggen. Gelet op het grote maatschappelijke spanningsveld waarin het beheer van het OVP-gebied zich afspeelt, adviseert de commissie de staatssecretaris van Economische Zaken om samen met de Provincie Flevoland en met SBB na te gaan in welke vorm en onder wiens verantwoordelijkheid het meest adequaat met de diverse aspecten van het gevoerde beheer en het ermee samenhangend spanningsveld kan worden omgegaan. Daarbij zou rekening gehouden moeten worden met de scheiding van verantwoordelijkheden tussen beleid en uitvoering.

Een mogelijke aanpak is om door SBB een maatschappelijke adviescommissie te laten instellen die de SBB-directie gevraagd en ongevraagd adviseert over de diverse met het beheer verbonden aspecten.

Als grondslag maken vertegenwoordigers van partijen, die verantwoordelijk zijn voor het beleid, zijnde EZ en provincie, en de eindverantwoordelijke voor het beheer van de planning- en uitvoeringcyclus, zijnde SBB, duidelijke en bindende afspraken. De noodzaak tot het waarborgen van diverse kwaliteitsaspecten, verbonden aan het onderhouden en uitvoeren van één integraal managementplan, vormt de aanleiding voor die afspraken. Daarbij moet worden uitgegaan van de aanname dat ook in de toekomst een maatschappelijk spanningsveld ten aanzien van het beheer van het OVP-gebied zal blijven bestaan.

De samenstelling van deze commissie is zodanig dat zowel inhoudelijke als bestuurlijke vaardigheden, relevant voor de opdracht, in de commissie vertegenwoordigd zijn. De commissie adviseert de directie van SBB gevraagd en ongevraagd over alle aan de planning- en uitvoeringcyclus verbonden aspecten, waaronder ook begrepen het vraagstuk hoe om te gaan met afwijkingen en voorstellen tot wijziging. Naast beleid en uitvoering dient de commissie in haar adviezen nadrukkelijk eerdere en verwachte ontwikkelingen en de daarbij behorende gevolgen voor maatschappelijk draagvlak mee te wegen.

De leden nemen zitting in de commissie op persoonlijke titel, zonder last of ruggenspraak.

Verder stelt de BAC voor om opnieuw de mogelijkheden tot instelling van een wetenschappelijke adviescommissie te onderzoeken, zoals door ICMO2 geadviseerd. Deze commissie brengt in geval van instelling advies uit aan de directie van SBB, zowel voor wat betreft onderzoeksvraagstellingen die van betekenis zijn voor het beheer als voor wetenschappelijk onderzoek zonder een directe relatie tot dat beheer. De adviezen van deze commissies zijn niet bindend. De primaire verantwoordelijkheid voor het managementplan en de ermee behaalde resultaten ligt immers bij de directie van SBB binnen het met EZ en provincie overeengekomen kader.

Tot slot adviseert de BAC om op initiatief van de staatssecretaris periodiek een onafhankelijke review te laten uitvoeren naar onderhoud en ontwikkeling van het managementplan, de daarmee behaalde resultaten en naar de systemen die bij de uitvoering van het plan worden gebruikt.

De BAC is ingesteld bij besluit van de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie van 4 maart 2011. Het vigerende instellingsbesluit is het besluit van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 12 december 2012 (Staatscourant nr. 26297). De samenstelling van de commissie was als volgt:

- De heer prof.dr. H. Vaarkamp, tevens voorzitter (2011-2012);
- De heer dr. R. Stolp, tevens voorzitter (2012-2014);
- De heer ing. J.R.K. Leidekker;
- Mevrouw prof.dr. F. Ohl;
- De heer ir. H.R. Oosterveld;
- De heer ir. W.G. de Raad;
- De heer ing. G.J. Spek.

Leeswijzer

In paragraaf 1 wordt de aanleiding voor deze evaluatie van de BAC over het OVP-gebied beschreven.

Paragraaf 2 gaat in op de kaders die de BAC heeft gehanteerd, waarbij wordt aangegeven hoe deze samenhangen met de beheerdoelstellingen voor het gebied.

Paragraaf 3 beschrijft het tot stand komen en de rol van het managementplan.

In paragraaf 4 wordt ingegaan op de stand van zaken van het beheer in relatie tot de onderliggende aanbevelingen zoals gedaan in ICMO2. De BAC geeft per aanbeveling haar standpunt en eventueel advies voor wat betreft omgang met toekomstige ontwikkelingen.

Paragraaf 5 vat de conclusies en aanbevelingen van de BAC samen, zowel met betrekking tot de doelstellingen als met betrekking tot het proces.

Voor het managementplan en voor een gedetailleerd overzicht van gebeurtenissen en resultaten verwijst de commissie naar de website van Staatsbosbeheer. Daarop staat de laatste versie van het plan en zijn per jaar de uitkomsten van het gevoerde beheer te vinden. De commissie vat die uitkomsten hier niet samen, maar benoemt de voornaamste trends, geeft conclusies over stand van zaken en daarmee verbonden risico's en doet aanbevelingen voor de toekomstige omgang daarmee.

1. Inleiding

Het OVP-gebied is een in de provincie Flevoland gelegen Natura 2000-gebied dat van nationaal en internationaal belang is voor verschillende soorten moerasvogels. De beheerfilosofie van het gebied is dat er zo veel als mogelijk gebruik gemaakt wordt van natuurlijke processen. In het behalen van de Natura 2000-doelstellingen via zoveel als mogelijk natuurlijke processen spelen de grote grazers een belangrijke rol: door hun begrazing wordt het gebied aantrekkelijk voor grauwe ganzen, die op hun beurt – door begrazing van het moerasgebied – het gebied aantrekkelijk maken voor de vogelsoorten waar het gebied conform Natura 2000 voor bedoeld is.

In 2005 en in 2010 publiceerden twee opeenvolgende commissies, *the International Commission on Management of the Oostvaardersplassen* (ICMO) 1 en 2, adviesrapporten naar aanleiding van de maatschappelijke onrust over het welzijn van de grote grazers in het OVP-gebied. Op basis van het ICMO2-advies heeft in 2010 de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) zijn beleidslijn opgesteld. Als gevolg daarvan werd o.a. de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) ingesteld om te adviseren over en toezicht te houden op het beheer van het OVP-gebied.¹ Die beleidslijn is in 2013 door de staatssecretaris van Economische Zaken (EZ) overgenomen, met uitzondering van het onderdeel Hollandse Hout (zie verder paragraaf 2).² Dit is de evaluatie door de BAC over de periode 2010–2014. Deze evaluatie is in lijn met het advies dienaangaande in het ICMO2-rapport.

2. Kader: beheerdoelen, ICMO2 en beleidslijn staatssecretaris van EZ

De hoofddoelstelling van het OVP-gebied als natuurgebied is het in stand houden en verder laten ontwikkelen van een natuurlijk moeras-ecosysteem met een hoge natuurwaarde als voortplantings- en verblijfgebied van vrij levende moerasvogels en zoogdieren. Deze hoofddoelstelling is letterlijk overgenomen als hoofddoelstelling in het managementplan. Daaronder zijn de volgende specifieke managementdoelen geformuleerd:

1. Natura 2000-doelen, waar mogelijk door bevordering van natuurlijke processen;
2. Minimaliseren potentieel dierenleed grote grazers (vroeg-reactief afschotprotocol);
3. Optimaliseren welzijn grote grazers (beschutting, keuzemogelijkheden t.a.v. gedrag bieden);
4. Draagvlak vergroten bij het publiek voor (het beheer van) het gebied (o.a. door middel van communicatie).

ICMO2 heeft zich uitgesproken over de voortgang van de implementatie van de adviezen van ICMO1, over de ecologische aspecten van het beheer, over de dierenwelzijnsvraagstukken in relatie tot het beheer zoals gevoerd tot in 2010 en over het beheer na 2010. In de samenvatting van haar rapport schrijft zij het volgende over het toekomstige beheer van het OVP-gebied:

“ICMO2 heeft een integraal pakket van aanbevelingen ontwikkeld voor de korte termijn (winter 2010-2011), de middellange termijn (tot het openstellen van

¹ Zie TK, vergaderjaar 2010–2011, 32 563, nrs. 1, 9, 10 en 24.

² Zie TK, vergaderjaar 2012–2013, 32 563, nr. 29.

het Oostvaarderswold) en de lange termijn (na de openstelling van het Oostvaarderswold). ICMO2 adviseert aanvullende beschutting te bieden door het OVP-gebied te verbinden met aangrenzende bospercelen (in het bijzonder het Hollandse Hout en het Oostvaardersbos) en het creëren van 1 km aan beschuttingsrichels in het zandstortgedeelte in het OVP-gebied (De Stort); dat gestart wordt met het realiseren van de Oostvaarderswissel, een 120 meter breed pad voor de dieren dat het OVP-gebied met het Horsterwold verbindt; dat individuele dieren in slechte conditie 's winters eerder worden gedood; dat plannen worden ontwikkeld voor een proactief populatiebeheer in geval er noodomstandigheden zijn waarbij anders grootschalige verhongering zou optreden; dat niet wordt bijgevoerd; dat onderzoek en modellering met betrekking tot de populatie grote grazers worden uitgebreid; dat regelmatige tellingen vanuit de lucht plaatsvinden van alle drie soorten. Verder wordt de noodzaak voor SBB benadrukt om binnen de organisatie effectievere sturingssystemen te ontwikkelen; om een effectieve wetenschappelijke adviescommissie in te stellen voor supervisie van monitoring en om specifieke aanbevelingen te doen voor de mate, de tijdstippen en de selectiviteit van het afschieten of verwijderen van individuele dieren; om een interne PR-commissie op te zetten; en om een platform van belanghebbenden in te stellen om de maatschappelijke betrokkenheid bij het beheer te vergroten."

In Tabel 1 is een overzicht opgenomen van de relatie tussen de specifieke aanbevelingen zoals opgenomen in het rapport van ICMO2 en de besluitvorming daaromtrent in 2010 door de staatssecretaris van EL&I en in 2013 door de staatssecretaris van EZ in relatie tot de vier geformuleerde managementdoelstellingen.

	Specifieke aanbevelingen zoals opgenomen in ICMO2	Wijzigingen door Staatssecretaris EL&I in 2010 en EZ in 2013	Natura-2000 Doestellingen	Voorkómen onnodig lijden	Verbetering welzijn	Draagvlak vergroten
1	Een nieuwe strategie van vroeg-reactief beheer van de grote grazers instellen	Geen		+		
2	Een noodplan voor populatiereductie opstellen, naar model van een populatiecrash	2010 Niet overgenomen		+		
3	Vermijden van contraceptie van de vrouwelijke dieren	Geen		+	+	
4	Creëren van 150 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van (gedeelten van) Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos	Geen			+	
5	Creëren van 500 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van een gedeelte van het Hollandse Hout	2010 Niet overgenomen; 2013 herzien.			+	
6	Creëren van extra beschutting voor paarden en runderen door het maken van 1000m beschuttingsrichels op De Stort	Geen			+	
7	Creëren van ontsluiting naar het Horsterwold in de vorm van een Oostvaarderswissel (later eventueel Oostvaarderswold)	2010 Niet overgenomen		+	+	
8	Vermijden van bijvoeren	Geen		+	+	
9	Een plan voor watermanagement ontwikkelen, om habitatdiversiteit en vogelbiodiversiteit in de toekomst te bevorderen	Geen	+		+	
10	Verbeteren van het beheer (<i>Governance</i>): <ul style="list-style-type: none"> o Instellen van een wetenschappelijke adviescommissie o Instellen van een stakeholderplatform om lange termijnbetrokkenheid van stakeholders te ontwikkelen o Instellen van een wetenschappelijke adviescommissie ten behoeve van het coördineren en agenderen van onderzoek in het OVP-gebied 	2010 Gewijzigd in BAC Geen Geen	+	+	+	+
11	Instellen van een interne PR-commissie met verbindingen naar het stakeholderplatform en de wetenschappelijke adviescommissie	Geen				+
12	Review van deze aanbevelingen kort na 1 april 2011 om eventuele aanpassingen aan het beheer d.m.v. afschot door te voeren en om de voortgang t.a.v. het creëren van beschutting te borgen	Geen		+	+	+
13	Professionaliseren en beter institutioneel inbedden van de tellingen van de grote grazers	Geen	+	+	+	+
14	Jaarlijkse review door een onafhankelijke commissie	Door BAC				+
15	Volledige onafhankelijke review in 2015	Geen	+	+	+	+

Tabel 1. Overzicht van de relatie tussen de specifieke aanbevelingen zoals opgenomen in ICMO2, het al of niet overnemen dan wel wijzigen van die aanbevelingen in 2010 door de staatssecretaris van EL&I en in 2013 door de staatssecretaris van EZ, en de relatie met de vier geformuleerde managementdoelstellingen.

De toenmalige staatssecretaris van EL&I heeft in 2010 de meeste aanbevelingen van ICMO2 overgenomen. Niet overgenomen zijn het opstellen van een protocol voor populatiereductie d.m.v. een populatiecrash, het creëren van extra beschutting door tijdelijke openstelling van het Hollandse Hout in de winterperiode en de ontsluiting van het Horsterwold door middel van de Oostvaarderswissel.

In zijn brief van 3 februari 2011 aan de Tweede Kamer (Kamerstuk 32 563, nr. 10) schrijft de staatssecretaris onder andere:

“De motie Lodders/Ormel (32 563, nr. 2) verzoekt de regering geen grote grazers en edelherten toe te staan in het Hollandse Hout. Zoals ik eerder aangaf, zal het toelaten van grazers uit de Oostvaardersplassen in een deel van het naastgelegen Hollandse Hout hun welzijn ten goede komen. Bovendien komen er in dat deel weinig wandelaars. Tegelijk hecht ik aan lokaal draagvlak. Hoewel twee derde van de klankbordgroep Hollandse Hout het toelaten van grote grazers in het Hollandse Hout onder voorwaarden bespreekbaar vindt, wil de gemeenteraad van Lelystad geen medewerking laten verlenen aan het toelaten van de grazers. Ik zal daarom nu niet vragen of Staatsbosbeheer stappen wil zetten om het advies van de commissie Gabor op het onderdeel Hollandse Hout uit te voeren. Daarmee geef ik uitvoering aan de motie.”

en

“De motie Ormel/Lodders (32 563, nr. 7) verzoekt de regering de Oostvaarderswissel niet te realiseren. Ik geef uitvoering aan de motie door op dit moment geen acties te ondernemen ter realisatie van de Oostvaarderswissel.”

De aanbeveling voor de instelling van een Wetenschappelijke Adviescommissie heeft de staatssecretaris van EL&I omgezet naar het instellen van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen. Deze commissie adviseert de staatssecretaris van EZ (voorheen: EL&I) gevraagd en SBB gevraagd en ongevraagd over het beheer van het OVP-gebied. SBB heeft een convenant met het Ministerie van EL&I (nu: EZ) getekend waarin zij verklaart de adviezen van de BAC als bindend te beschouwen.³

De huidige staatssecretaris van EZ heeft in 2013 de eerdere beleidsuitgangspunten onderschreven, behoudens voor het Hollandse Hout. In haar brief van 15 april 2013 aan de Tweede Kamer (Kamerstuk 32 563, nr. 29) schrijft zij onder meer:

“Naar aanleiding van een advies van de commissie-Gabor over het Hollandse Hout, merk ik verder nog het volgende op. Ik heb u aangegeven⁴ dat ik me realiseer dat onder meer de gemeenteraad van Lelystad zich heeft uitgesproken tegen het toelaten van – alle drie soorten – grote grazers in het Hollandse Hout, maar dat ik graag bereid ben om met de gemeente Lelystad in overleg te gaan over het ten dele toelaten van de dieren.”

De aanbevelingen van ICMO2 en de wijzigingen daarop zoals achtereenvolgens in 2010 en in 2012 bepaald door de Staatssecretaris van EZ, vormen het kader voor de werkzaamheden van SBB en van de BAC voor het OVP-gebied.

³ Zie TK, vergaderjaar 2010-2011, 32 563, nr. 24.

⁴ Bijvoegsel bij Handelingen TK 2012-2013, 44, item 4.

3. Managementplan

Het beleid binnen de door de eerder genoemde besluiten gewijzigde kaders is uitgewerkt in het *Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011-2015*. De richtlijnen en protocollen voor het dagelijkse beheer zijn als bijlagen bij het managementplan gevoegd. De bijlagen worden periodiek beoordeeld en wanneer noodzakelijk aangepast op basis van opgedane ervaringen en ontwikkelingen. Het managementplan en de meest recente versie van de bij het plan behorende bijlagen zijn te vinden op de website van Staatsbosbeheer (http://www.staatsbosbeheer.nl/~media/Oostvaardersplassen/Managementplan_Oostvaardersplassen_dec_2013.ashx).

4. Implementatie van ICMO2: Ontwikkelingen en resultaten 2010-2014

In de volgende paragrafen bespreekt de BAC of en hoe de aanbevelingen uit het ICMO2-rapport zijn geïmplementeerd. Ook geeft de BAC haar oordeel over de trends en risico's zoals die blijken uit resultaten, behaald met de aanpak die is beschreven in het op die aanbevelingen gebaseerde managementplan.

De BAC heeft zich gebaseerd op de door Staatsbosbeheer gerapporteerde gegevens over implementatie en resultaten, op de uitkomsten van periodiek overleg tussen BAC en SBB, en op de review die in 2013 op verzoek van de BAC op het verloop van de implementatie is uitgevoerd.

De door SBB gerapporteerde gegevens zijn per verslagjaar beschikbaar op de website van Staatsbosbeheer.

4.1 *Vroeg-reactief beheer*

ICMO2 adviseerde om de methode van reactief beheer te veranderen van laat-reactief naar vroeg-reactief. Het essentiële verschil tussen beide is dat grote grazers in geval van mogelijk lijden als gevolg van ziekte of verzwakking door andere oorzaken veel eerder gedood worden dan in de periode voor de winter 2010-2011 het geval was. Volgens het oude beheer werden de dieren gedood net voordat ze spontaan zouden overlijden. Volgens het nieuwe beheer worden de dieren gedood wanneer de kans groot is dat ze als gevolg van ziekte of verzwakking of door andere oorzaken zoals aanbod van voedsel en weersverwachtingen (omgevingsfactoren) een aankomende periode niet zullen overleven.

Deze kans wordt bepaald door enerzijds het individuele dier te beoordelen voor wat betreft lichaamsconditie en gedrag, weergegeven op een schaal van 1 tot en met 5, waarbij een lagere score past bij een lagere conditie, en anderzijds de omgevingsscore vast te stellen, bepaald door omstandigheden en verwachtingen van neerslag, wind, temperatuur, voedselaanbod en beschutting, weergegeven op een schaal van 1 tot en met 8. Een lagere score past bij minder gunstige omgevingsomstandigheden. De weersverwachting van het KNMI is bepalend voor de weersvoorspelling. De meetuitslagen van Meetstation Lelystad voor wat betreft temperatuur, neerslag en wind zijn achteraf bepalend voor het vaststellen van de feitelijke weersomstandigheden. Op basis van deze uitslagen wordt dan de aard van de voorbije periode bepaald, bijvoorbeeld of er sprake was van een natte herfst, een koud voorjaar of een zachte winter.

De uiteindelijke beoordeling of al dan niet moet worden ingegrepen, berust op het combineren van de uitslagen van de beoordeling van het individuele dier en de beoordeling van diens leefomgeving. Naarmate de omstandigheden verslechteren, moet de conditie van het dier, zoals uitgedrukt in de dierscore, beter zijn om afschot te voorkomen. Anders gezegd: bij slechtere omstandigheden moet een dier een betere conditie hebben om de aanname te rechtvaardigen dat het dier als gevolg van die omstandigheden niet onnodig zal lijden. Onder onnodig lijden wordt hierbij verstaan: het in leven laten van een dier in zodanige omstandigheden dat de aanname gerechtvaardigd is dat die omstandigheden voor het dier als uitzichtloos moeten worden beschouwd.

Door de omgevingsconditie mee te nemen in het afschotbeleid wordt de verwachte populatieontwikkeling beïnvloed. De verwachte beschuttingskwaliteit voor een winterperiode zal mede van invloed zijn op het bepalen van het moment van afschot

van dieren in een bepaalde conditie en daarmee op de populatieaanwas tijdens de zomer.

Het eerste protocol voor vroeg-reactief beheer is op 10 januari 2011 door de BAC geaccordeerd.

Een van de criteria om het succes van het afschotprotocol vast te stellen is het percentage van geschoten versus dood gevonden dieren. ICMO2 heeft aangegeven dat 90% of meer van de sterfte van grote grazers door afschot moet plaatsvinden. Het afschotpercentage wordt berekend door het aantal geschoten dieren te delen door de som van het aantal geschoten én het aantal dode niet-geschoten dieren. De dieraantallen worden twee maal per jaar vastgesteld met behulp van een telmethode die in de zomer van 2012 door de BAC is goedgekeurd en die officieel voor het eerst is gebruikt in het najaar van 2012. Het definitief vaststellen van de methode heeft enige tijd gevergd, omdat het in afwijking van het in ICMO2 gestelde niet mogelijk bleek om twee maal per jaar een helikopter in te zetten. Bij de huidige aanpak wordt de telling vanuit een helikopter met steun van grondtellingen alleen ingezet in het najaar. Verder is de benadering voor het voor- en najaar door middel van grondtellingen gelijk. Deze tellingen geven inzicht in de ontwikkeling van de populatie grote grazers. Daarnaast dienen ze ter controle van de juistheid van de vastgestelde afschotpercentages.

Het berekende percentage geschoten dieren kan een overschatting zijn, omdat nooit kan worden bewezen dat alle gestorven dieren ook daadwerkelijk zijn gevonden. Onverklaarbare discrepanties tussen enerzijds het verschil van de resultaten van opeenvolgende tellingen in na- en voorjaar en anderzijds het totaal aantal dode dieren gevonden in diezelfde periode, kunnen een belangrijke aanwijzing vormen voor het bestaan van een dergelijke overschatting. De resultaten van tellingen die de laatste jaren zijn uitgevoerd, zijn zodanig van aard, dat de commissie de kans op een betekenisvolle overschatting gering acht.

Moeilijker toegankelijke gebieden vergen echter wel extra aandacht en inspanning. Bij waarnemingen vanuit de lucht in de winter 2012-2013 bevonden zich enkele tientallen edelherten in het moerasgedeelte. Ook werden dode dieren aangetroffen, die niet door afschot waren gestorven.

Het is moeilijk om maatregelen te treffen die het betreden van het natte gedeelte door edelherten geheel voorkomt. Wel blijkt het mogelijk om het aantal levende en dode dieren dat zich in het moeras ophoudt nauwkeurig vast te stellen en mee te nemen in de berekening van het afschotpercentage.

Omdat betreding door mensen van het moeras niet of slechts met grote inspanningen mogelijk is, zullen dieren vooral vanaf de rand worden geschoten. Deze beperking zal ook in de toekomst een negatief effect hebben op het behalen van het gewenste afschotpercentage.

In de afgelopen vier jaar is gebleken dat het behalen van de 90%-norm niet eenvoudig is. In de verslagperiode 2011-2012 en in die van 2012-2013 is deze norm niet gehaald. Het niet behalen van het afschotpercentage hangt samen met meerdere factoren.

Allereerst heeft de organisatie moeten leren werken volgens het goedgekeurd protocol. Dit leerproces heeft zeker in het begin geleid tot interpretatieverschillen, vooral voor wat betreft de beoordeling van de omgevingscondities, met een negatief effect op het gerealiseerde afschotpercentage.

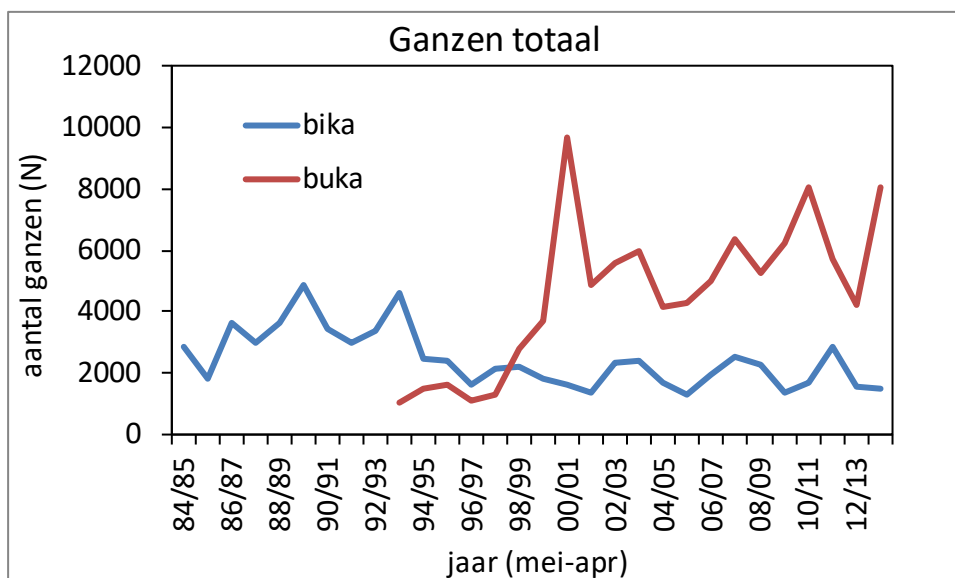
Verder kunnen bepaalde weersomstandigheden, zoals bijvoorbeeld ijsvorming, kunnen de haalbaarheid van de norm verminderen doordat deze leiden tot zwaardere terreinomstandigheden met een grotere kans op sterfte door incidenten, terwijl in die omstandigheden volgens het protocol ook vaak juist meer dieren moeten worden afgeschoten.

In het resultaat kunnen inschattingfouten van de omgevingsscore, de dierscore of het terreingebruik dus van invloed zijn op de berekende uitkomst van het afschotpercentage. Om dit te illustreren volgen hier enkele waarnemingen uit de afgelopen vier jaar.

Een voorbeeld van ontwikkelingen die leiden tot overschatting van de omgevingsscore is het stijgend aantal ganzen dat graast in het droge gebied. Deze begrazing leidt tot lagere voedselbeschikbaarheid voor de grote grazers. Zo ontstaan twee effecten: de omgevingsscore verslechtert vanwege minder voedselaanbod, en ook de dierscore neemt af vanwege het uit de concurrentie tussen ganzen en grote grazers voortvloeiende lagere voedselaanbod voor de laatste. Wanneer het effect van concurrentie bij begrazing onvoldoende of niet wordt meegewogen, leidt dit tot overschatting van de overlevingskansen van de grote grazers, met als gevolg dat dieren te laat of niet worden afgeschoten, c.q. tot een lager dan beoogd afschotpercentage.

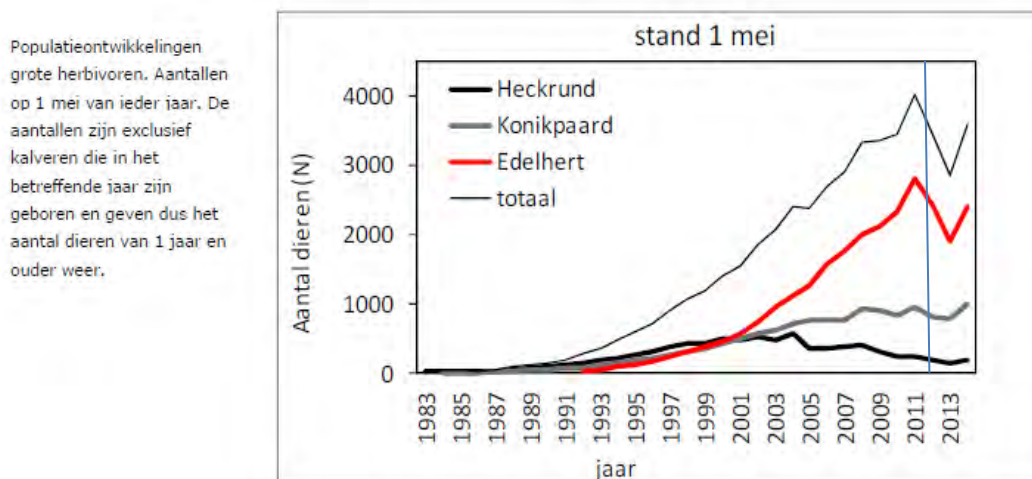
Zie voor de ontwikkelingen van de ganzenpopulatie en de populatie grote grazers respectievelijk figuur 1 en 2.

Figuur 1: Populatie ontwikkeling ganzen uit Jaarrapportage SBB

In figuur 1 wordt de ontwikkeling van de aantallen ganzen in de Oostvaardersplassen in het droge deel, buitenkaads, en moeras, binnenkaads, weergegeven. Het betreft hier de soorten grauwe gans, brandgans en kolgans. Deze laatste is maar in beperkte mate vertegenwoordigd in deze waarnemingen. De kolgans verblijft in de winter vooral tussen zonsondergang en -opkomst in het moerasdeel van gebied en wordt tijdens de tellingen overdag niet waargenomen. De aanwezigheid van ganzen in het droge deel resulteert in voedsel concurrentie tussen ganzen en grote grazers. Een toename van het aantal ganzen betekent derhalve een verlaging van de omgevingsscore voor de grote grazers met gevolgen voor de uitvoering van het afschotprotocol.

Figuur 2: Populatie ontwikkeling Grote Grazers uit Jaarrapportage Staatsbosbeheer over 2013 - 2014

In figuur 2 zijn de trendmatige ontwikkelingen van de aantallen grote grazers per soort weergegeven. In 2012 is op advies van ICMO2 een nieuwe telmethode ingevoerd. De methode, gebruikt voor 2012, resulteerde waarschijnlijk in een onderschatting van de dieraantallen. Vergelijking tussen de beide telmethoden is niet uitgevoerd, zodat niet precies kan worden aangegeven hoe de resultaten zich tot elkaar verhouden. Dit dient bij de interpretatie van de ontwikkelingen te worden betrokken.

Het voorgaande in overweging nemend lijkt na de invoering van het vroeg-reactief beheer in 2010 een trendmatige afname van de aantallen grote grazers in te zetten met een gelijktijdige trendmatige toename van het aantal ganzen. De relatief milde winter van 2013-2014, zoals vastgesteld op basis van de metingen van het weermeetstation in Lelystad, vertaalt zich wederom in een toename van het aantal grote grazers. De toename dient volgens de BAC te worden geïnterpreteerd als een normale modulatie, die ontstaat door uit te gaan van natuurlijke processen als basis voor het behalen van Natura 2000-doelstellingen. Om te kunnen beoordelen in welke mate de na ICMO2 ingezette beheermaatregelen de populatieontwikkeling beïnvloeden, zijn vier jaar niet toereikend.

De ontwikkelingstrend van de populatie Heckrunderen laat zien dat deze diersoort binnen de groep van grote grazers het meest onder concurrentiedruk staat t.o.v. andere grazers binnen het OVP-gebied. Deze ontwikkeling dient ook in de komende jaren aandacht te krijgen, waarbij van jaar tot jaar gekeken wordt naar de levensvatbaarheid van deze populatie als geheel.

Het vroeg-reactief beheer heeft enkele diersoort-specifieke aspecten, die het behalen van de beheerdoelen bemoeilijken, zoals bij de Heckrunderen.

Ten eerste is de populatie Heckrunderen relatief klein, waardoor een klein aantal dieren dat niet door afschot is gestorven een relatief grote impact heeft op het afschotpercentage van deze groep.

Ten tweede hebben Heckrunderen langer gras nodig dan paarden, edelherten en ganzen. Dit vermindert de concurrentiepositie van de Heckrunderen ten opzichte van deze drie diersoorten voor wat betreft voedselbeschikbaarheid.

Ten derde is het vaststellen van de lichaamscondities van de Heckrunderen problematisch. Het blijkt dat het oorspronkelijke scoringsmodel om de lichaamsconditie van deze dieren vast te stellen leidt tot een onderschatting van hun overlevingskans. Dit wordt veroorzaakt doordat die uiterlijk waarneembare lichaamskenmerken geen doorslaggevende parameters bleken voor het inschatten van een voor de kans van overleven representatieve dierscore. Na invoering van het

afschotprotocol overleefden dieren, die volgens protocol afgeschoten hadden moeten worden, toch de winter. Ook bleek bij sectie van dode dieren dat de voedingstoestand van die dieren beter was dan op basis van de dierscore zou mogen worden verwacht.

Inmiddels is het protocol zo aangepast dat gedrag bij runderen zwaarder meeweegt in het vaststellen van de dierconditie ten opzichte van de lichaamsconditie, om te voorkomen dat dieren met een reële overlevingskans onterecht worden afgeschoten. Hier bleek overigens het belang van het eerder genoemde leerproces. Het niet correct uitvoeren van het protocol, dat leidde tot niet afschieten terwijl dat wel had moeten gebeuren, is door de medewerkersesignaleerd en aangepakt.

Door bovengenoemde factoren blijkt de uitvoering van het afschotprotocol voor Heck-runderen moeilijker dan voor de twee andere soorten. Dit leidt ertoe dat voor deze soort een grotere kans bestaat dat de 90%-norm niet zal worden gehaald.

Conclusies en aanbevelingen

Uit de met het vroeg-reactief beheer behaalde resultaten concludeert de commissie dat deze beheersvorm een werkbaar instrument is. Hiermee wordt het optreden van onnodig lijden van individuele dieren geminimaliseerd, zonder dat de populatie als geheel proactief moet worden beheerd.

De 90%-norm blijkt door de vele erop van invloed zijnde factoren niet eenvoudig te behalen. De commissie is van mening dat de norm niet kan worden verlaagd zonder dat een van de hoofddoelstellingen van het beheer, namelijk het voorkomen van onnodig lijden, losgelaten wordt. Daarom beveelt de commissie aan om:

1. de dagelijkse monitoring op soortniveau voort te zetten en per soort de resultaten te blijven analyseren. De uitkomst van deze analyses kan dan leiden tot aanpassingen van het beheer op soortniveau, zoals in het voorbeeld van de Heckrunderen, of op het niveau van beheer van alle grote grazers, zoals in het voorbeeld van concurrentie door ganzen.
2. het incidenteel niet behalen van de norm te accepteren, onder voorwaarde dat:
 - a. uit analyse blijkt dat er geen sprake is van structurele problemen die aanvullende beheermaatregelen voor de gehele of een deel van populatie noodzakelijk maken,
 - b. uit analyse blijkt dat de beheerder de juiste inspanningen heeft gedaan en het protocol heeft gevolgd, zodat het niet behalen niet aan nalatigheid van de beheerder te wijten is.

Uit bovenstaand blijkt dat enkel het bekijken van getallen zonder erbij behorende achtergrondinformatie tot een onvolledig oordeel over het behaalde resultaat kan leiden.

In het licht van het voorgaande benadrukt de BAC de noodzaak om wijzigingen in het afschotprotocol eenduidig vast te stellen, op te nemen in het managementplan en zowel binnen als buiten de organisatie kenbaar te maken, zodat veranderingen in trends niet als toeval worden beschouwd maar kunnen worden gerelateerd aan genomen beheermaatregelen.

4.2 Populatiecrash

De staatssecretaris van EZ (EL&I) heeft in 2010 aangegeven dat massale sterfte van dieren door verhongering of afschot moet worden voorkomen. Dit is in 2012

bevestigd door de Staatssecretaris van EZ.⁵ Dit blijft een uitgangspunt voor het beheer.

4.3 Contraceptie

Conform het advies van ICMO2 is er niet ingezet op contraceptie van de vrouwelijke grote grazers. Medio 2011 is deze beleidslijn in overleg tussen de BAC en deskundigen van de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht bekrachtigd. Op basis van de in de afgelopen jaren opgedane ervaring is de commissie van mening dat heroverweging van het gebruik van contraceptie niet aan de orde is.

4.4 *Openstelling Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos, toevoeging Oostvaardersveld in 2014*

Het openen van bosgebieden in de winterperiode biedt de grote grazers keuzevrijheid voor wat betreft beschuttingsmogelijkheden. Daarmee draagt het bij aan het verbeteren van het welzijn van de grote grazers.

In 2010 was voor beschutting ongeveer 150 ha bos beschikbaar, het Kotterbos, de Driehoek, en het Oostvaardersbos. Dit betrof vooral productiebos, waarin zich met name populieren bevinden. In 2013 is daaraan 75 ha toegevoegd, Kotterbos deel 2. In 2014 is daarbij nog ongeveer 250 ha Oostvaardersveld heringericht die in 2015 zullen gaan functioneren als beschuttingsgebied. Daarmee komt het totaal voor beschutting beschikbare bosgebied op bijna 500 ha. Het Kotterbos en het Oostvaardersveld zijn vooralsnog alleen toegankelijk voor edelherten.

De bosgebieden worden door de beheerder opengesteld in de winterperiode. Het gebruik ervan door de dieren is selectief en neemt af naarmate de weersomstandigheden beter zijn. In de relatief milde winter van 2013-2014 hebben de dieren de bosgebieden nauwelijks betreden.

Tijdens de verslagperiode gebruikten runderen en paarden de bosgebieden minder dan de edelherten. Van de edelherten werd een minderheid van de dieren in de bosgebieden waargenomen.

Hoewel slechts een minderheid van de populatie grote grazers gebruik maakt van de op deze wijze aangeboden beschutting, blijkt uit monitoring dat dit gebruik leidt tot schade als gevolg van vraat. De schade varieert aanmerkelijk tussen boomsoorten. Sommige soorten zijn minder kwetsbaar dan anderen. In een aantal gevallen blijkt herstel mogelijk.

De monitoringsresultaten tonen een neerwaartse trend van de kwaliteit van de bosgebieden.

De eerder genoemde toename van het beschuttingsareaal vergroot de interventiemogelijkheden van de beheerder om de ongewenste ontwikkelingen te stoppen en de geconstateerde trend om te buigen. Vanwege deze ongewenste trend heeft SBB na de winter van 2013-2014 het "Beschuttingsplan" herzien, waarin het beheer van de bosgebieden is geregeld. Deze herziening moet ertoe leiden dat ook op lange termijn voldoende beschuttingsmogelijkheden aanwezig zijn om voldoende keuzevrijheid voor de grote grazers met betrekking tot beschutting te behouden. Twee belangrijke onderdelen van het plan zijn het beschermen van jonge aanplant

⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, 32 563, nr. 29

en het ter beschikking hebben van de mogelijkheid om delen van de bosgebieden ontoegankelijk te maken voor grote grazers. Voor details aangaande deze herziening van het plan verwijzen we naar het onderdeel beschutting in het managementplan.

Conclusies en aanbevelingen

De commissie is bezorgd over de risico's met betrekking tot de lange termijn ontwikkeling van de op dit moment beschikbare bosgebieden voor wat betreft de beschuttingskwaliteit. Wel is de BAC van mening dat met de uitbreiding van het beschuttingsareaal van ongeveer 150 naar circa 500 ha, in combinatie met de extra inspanning zoals geformuleerd in het beschuttingsplan om ongewenste effecten van gebruik van de bosgebieden door de grote grazers te voorkomen, de uitvoering van het managementplan met behoud van de daarin geformuleerde doelstellingen mogelijk is. De toekomstige uitslagen van monitoring van deze bosgebieden moeten dan wel aantonen dat, als gevolg van de extra maatregelen, de neerwaartse trend zo wordt omgebogen, dat de kans op blijvend verlies van beschuttingsgebieden voldoende klein is om de beschikbaarheid van kwalitatief goede beschutting ook voor de langere termijn te waarborgen.

De door ICMO2 voorgestelde maatregelen voor uitbreiding van voor beschutting beschikbare aanvullende voorzieningen zijn overigens niet allemaal mogelijk gebleken. In de volgende paragrafen geeft de BAC hierover haar inzichten.

4.5 Openstelling Hollandse Hout

De mogelijkheid voor het deels openstellen van het Hollandse Hout voor edelherten wordt opnieuw onderzocht. De onderzochte optie zou aan het per eind 2014 aanwezige areaal van ongeveer 500 ha nog eens 300 ha beschuttingsareaal toevoegen. Op basis van de in de vorige alinea genoemde voordelen van het voorhanden hebben van voldoende beschuttingsareaal verwacht de commissie dat eventuele openstelling zal bijdragen aan de keuzevrijheid van de dieren en aan keuzemogelijkheden voor SBB bij het uitvoeren van het beheer. Indien deze toevoeging kan worden gerealiseerd, dan dienen de al eerder gemaakte opmerkingen voor wat betreft het beheer van de beschuttingsgebieden daarbij in acht te worden genomen.

4.6 Beschuttingsrichels

Meteen na het verschijnen van het ICMO2-rapport heeft SBB 1200 meter beschuttingsrichels in het OVP-gebied gecreëerd. Direct na de winter van 2010-2011 zijn op deze richels doornige struiken, zoals meidoorn, aangeplant. Het doel van deze aanplant is het creëren van aanvullende beschutting in het open deel van het OVP-gebied. Om de aanplant te beschermen heeft SBB dood hout rondom de aarden wallen opgestapeld. Deze maatregel heeft op een aantal plaatsen een redelijke bescherming voor die aanplant geboden, hoewel uit monitoringsresultaten blijkt dat desondanks een deel is aangevreten. Toekomstige resultaten van monitoring moet inzicht geven in hoeverre deze aanplant zodanig aanslaat, dat zij werkelijk bijdraagt aan de voor de grote grazers beschikbare beschutting.

Uit de monitoring van het gebruik van de beschutting in de winterperiode blijkt verder, dat de voor de runderen en paarden gecreëerde beschuttingsrichels eigenlijk alleen, en dan nog sporadisch, door edelherten gebruikt worden.

De commissie heeft in 2011, overeenkomstig een aanbeveling uit het ICMO1-rapport, aan Staatsbosbeheer geadviseerd om extra beschutting in de vorm van *exlosures* langs de open randen van het OVP-gebied te creëren. In 2014 heeft SBB

een perceel ter grootte van 3 ha aangeplant. Het perceel is nu nog niet toegankelijk voor grote grazers. Het is opgenomen in het monitoringsprogramma. Het betreft een pilot. Indien succesvol wordt deze benadering over grotere oppervlakten ingezet.

In het ter visie gelegde Beheerplan Natura 2000 is een maatregel opgenomen voor het graven van poelen ten behoeve van de lepelaars. Als het Beheerplan wordt goedgekeurd, zal met de graafwerkzaamheden in 2015 gestart worden. De grond die daarbij vrij komt, zal gebruikt worden voor het creëren van beschutting voor de grote grazers in het open gedeelte van het OVP-gebied.

Conclusies en aanbevelingen

Ten opzichte van de oorspronkelijke situatie in 2010 is veel werk verzet om het aanbod van beschutting aan de dieren te vergroten. Verdere vergroting en aanpassing van dit aanbod, dat zowel ten goede komt aan de keuzevrijheid van de dieren als aan de flexibiliteit van de beheerder bij de uitvoering van het managementplan, verkeert nog in de analyse- of in planningsfase.

Adequate monitoring is noodzakelijk om ongewenste effecten als gevolg van gebruik door grote grazers te signaleren. Als deze ongewenste gevolgen zich ondanks de genomen en nog te nemen maatregelen toch blijven voordoen, dan moet dat leiden tot een verlaging van de omgevingsscore, omdat er kwalitatief minder goede beschutting aanwezig is. Uiteindelijk heeft dit dan gevolgen voor de uitvoering van het afschotprotocol. Als een dergelijke aanpassing niet plaatsvindt, dan heeft het achterwege laten van zo'n aanpassing immers onmiddellijk gevolgen voor het realiseren van de beheerdoelstellingen. Of anders gezegd: de omvang van de populatie mag het realiseren van de beheerdoelstellingen niet in de weg staan.

Gezien de wijzigingen van de afgelopen jaren en de met monitoring opgedane ervaringen, raadt de BAC aan om kwaliteit en gebruik van de diverse beschuttingsgebieden in de komende periode nogmaals te analyseren. Daarbij dienen niet alleen de in 4.4 tot en met 4.6 genoemde voorzieningen te worden betrokken, maar ook andere in het droge deel aanwezige mogelijkheden, zoals kades, dijken en rietlanden.

De 3 gebieden die alleen omlijnd zijn met een dikke rode lijn zijn de beschuttingsgebieden die direct na het verschijnen van ICMO2 zijn toegevoegd als beschuttingsgebied. Het gaat hierbij om het Oostvaardersbos, het Kotterbos I en de Driehoek. De gebieden die vullend rood zijn, zijn de 2 gebieden die later als beschuttingsgebied zijn of worden toegevoegd. Het gaat hierbij om Kotterbos II (opgeleverd in januari 2014) en het Oostvaardersveld (op te leveren begin 2015). Het rood gearceerde gebied in het westelijk deel van de Oostvaardersplassen is een zoekgebied waar geplande maatregelen in het kader van het beheerplan Natura2000 gecombineerd zullen worden met de beschuttingsopgave. Het rechthoekige, transparant rode blok in het oosten van de Oostvaardersplassen tot slot is het voorgestelde gebied van de Hollandse Hout dat kan worden toegevoegd aan het beschuttingsareaal.

De T's op deze kaart zijn de beschuttingsrichels.

4.7 Ontsluiting Horsterwold via Oostvaarderswissel en eventuele aansluiting Oostvaarderswold

In 2010 heeft de staatssecretaris van EL&I besloten deze aanbeveling vooralsnog niet uit te willen voeren. Op dit moment worden geen activiteiten ontplooid die tot wijziging van dit besluit zullen leiden.

Aanbevelingen en conclusies

De BAC is van mening dat uitgaande van de uitvoering van de in de vorige paragrafen bepleite maatregelen, het openstellen van de Oostvaarderswissel en de daarmee samenhangende ontsluiting van het Horsterwold en eventueel het Oostvaarderswold, momenteel niet noodzakelijk is. De BAC adviseert de mogelijkheid open te houden, zodat bij zich wijzigende omstandigheden de discussie hierover opnieuw kan worden gevoerd.

4.8 Vermijden van bijvoeren

Conform het advies van ICMO2 worden de grote grazers in de winterperiode niet bijgevoerd. Gezien de ervaringen in de periode 2010-2014 is er volgens de commissie geen noodzaak om dit standpunt te wijzigen.

4.9 Watermanagement en Natura 2000

ICMO2 heeft geadviseerd om een watermanagementplan op te stellen om de biodiversiteit in het OVP-gebied en van de vogelsoorten in het bijzonder, te verbeteren. SBB heeft daartoe een Themagroep Watermanagement in het leven geroepen, die een advies aan SBB heeft uitgebracht. De Themagroep Watermanagement is daarna opgeheven. De aanbevelingen uit het advies van de Themagroep maken deel uit van het Beheerplan Natura 2000.

Op het moment waarop dit rapport wordt geschreven, ligt het Beheerplan Natura 2000 ter visie. De voorziene Natura 2000-doelstellingen zijn leidend in het vaststellen van het beleid met betrekking tot beheer van het OVP-gebied. Die doelstellingen zijn dus een gegeven, zoals onder andere blijkt uit de voor het managementplan voor het OVP-gebied geformuleerde hoofddoelstelling: *'Het in stand houden en verder laten ontwikkelen van een natuurlijk moerasecosysteem met een hoge natuurwaarde als voortplantings- en verblijfgebied van vrij levende moerasvogels en zoogdieren'*. Om verenigbaar te zijn met de huidige managementdoelstellingen voor het OVP-gebied mogen de doelstellingen, zoals geformuleerd in het Beheerplan Natura 2000, niet strijdig zijn met de welzijnsbelangen van de grote grazers. Om dergelijke strijdigheid te voorkomen zijn twee zaken van belang.

Ten eerste mag het welzijn van de grote grazers niet door deze doelstellingen worden geschaad. In het concept Natura 2000-beheerplan wordt gesteld dat doelstellingen voor wat betreft het welzijn van de grote grazers nevenschikkend zijn aan de in Natura 2000 opgenomen doelstellingen. De commissie is daarom van mening dat als door met Natura 2000 samenhangende ontwikkelingen het welzijn van de grote grazers wordt bedreigd, dit een voldoende waarborg is om dat welzijn te agenderen binnen de doelstellingen van Natura 2000. Om te voorkomen dat een dergelijke situatie zich voordoet, is het ten tweede van belang om door de beheerder één integraal managementplan te laten opstellen en onderhouden. Daarin zijn alle voor het beheer relevante doelstellingen en uitvoeringsprotocollen opgenomen, zodat op basis van zo'n eenduidig plan de beheerorganisatie

ondubbelzinnig en consistent wordt aangestuurd. Die doelstellingen komen dus voort uit onder andere het Beheerplan Natura 2000, ICMO2 en relevante wet- en regelgeving.

Het alternatief, namelijk het door SBB laten onderhouden van meerdere managementplannen, leidt volgens de commissie tot onaanvaardbare risico's voor zowel het behalen van de Natura 2000-doelstellingen als voor het waarborgen van het welzijn van de grote grazers.

Omdat de uitgangspunten van Natura 2000 en de daarmee te behalen doelstellingen een gegeven zijn, gaan wij hier verder niet inhoudelijk in op de ontwikkelingen van de Natura 2000-doelsoorten. Wel wil de commissie de aandacht vestigen op twee aandachtspunten.

Ten eerste blijkt dat in de winterperiode vooral edelherten het moeras betreden. Los van de welzijnsproblematiek die hieruit kan voortkomen, wijst de BAC erop dat een dergelijke betreding invloed kan hebben op de resultaten, die in het kader van Natura 2000 moeten worden behaald.

Ten tweede is het van belang om met het oog op de in het Beheerplan Natura 2000 voorgestelde werkzaamheden rekening te houden met de mogelijkheid van een betere toegankelijkheid van het moerasgebied voor grote grazers. Dit kan tijdelijk leiden tot een toename van voedselaanbod en van beschutting voor de grote grazers, met als gevolg een stijging van de populatieomvang. Bij verhoging van het waterpeil zullen voedselaanbod en beschutting weer afnemen waardoor de groei van de populatie ongedaan zou moeten worden gemaakt.

Conclusies en aanbevelingen

1. De BAC is van mening dat het mogelijk is om de rol van de grote grazers bij het behalen van de Natura 2000-doelstellingen op verantwoorde wijze gestalte te blijven geven, onder voorwaarde van een correcte uitvoering van het managementplan en met aandacht voor het betreden van het moerasgebied door edelherten en monitoring van de met die betreding optredende effecten.
2. De BAC acht het onwenselijk dat de populatie grote grazers toeneemt als gevolg van werkzaamheden aan het moeras, omdat dit een incidentele en tijdelijke activiteit betreft. Daarom is het noodzakelijk om bij planning en uitvoering van deze werkzaamheden aandacht te besteden aan maatregelen die deze ongewenste betreding zo veel mogelijk tegen gaan.
3. Het is noodzakelijk om na vaststelling van het Natura 2000-beheerplan de daaruit voortvloeiende beheerdoelstellingen op te nemen in één integraal managementplan voor het OVP-gebied-gebied. Het werken met meerdere beheerplannen geeft aanleiding tot verwarring bij de uitvoerende organisatie en vergroot op onaanvaardbare wijze de kans dat onnodige problemen optreden tijdens het beheren van het gebied.

4.10 Verbeteren van het beheer

Het OVP-gebied omvat een grote diversiteit van processen. Het beheer ervan leidt tot uiteenlopende inzichten over de met dat beheer behaalde resultaten en als gevolg daarvan tot zeer diverse manieren van beleven van het OVP-gebied. Het beleidskader met de verschillende uitgangspunten voor het beheer is complex. Bovenstaande invloeden maakten en maken het noodzakelijk om de verschillende perspectieven te bundelen en zo één aanpak van het beheer te ontwikkelen en te onderhouden, dat kan steunen op een zo groot mogelijk maatschappelijk draagvlak. De diversiteit en complexiteit van het gebied, de wijze waarop daarmee is omgegaan, en de perceptie die dat in de maatschappij heeft opgeroepen, hebben geleid tot ICMO1 en 2. De uitkomsten van ICMO2 hebben in 2010 de staatsecretaris

van EL&I doen besluiten om de BAC in te stellen in plaats van de in ICMO2 voorgestelde wetenschappelijke adviescommissie. De BAC kreeg onder andere de opdracht om SBB gevraagd en ongevraagd te adviseren. De opdracht strekte zich uit over alle met het beheer van het OVP-gebied samenhangende factoren. De BAC kreeg tevens tot taak om de met dat beheer behaalde resultaten te evalueren, met inachtneming van de eerder genoemde diversiteit van invloeden en de daaruit voortvloeiende complexiteit.

Elders in dit rapport wordt beschreven waartoe de door de BAC uitgebrachte adviezen en uitgevoerde evaluaties hebben geleid. In deze paragraaf bespreekt de BAC die onderdelen, die elders niet aan de orde komen en geeft zij overwegingen die in de toekomst, na het aflopen van de aanstellingsperiode van de BAC-leden per 1 januari 2015, kunnen bijdragen aan het voortzetten van transparant, consistent en proactief uitvoeren van het beheer over het OVP-gebied.

Overeenkomstig het in ICMO2 gestelde, heeft SBB een Stakeholderplatform ingesteld om vroegtijdig en in een open sfeer met stakeholdergroepen te kunnen overleggen. Aan het Stakeholderoverleg nemen of namen deel: de Stichting Welzijn Grote Grazers, Vereniging Het Edelhert, De Dierenbescherming, De Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde, De Vogel- en Natuurwacht Zuid-Flevoland en de Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Veldbiologie. Ook zijn de secretaris van de BAC en een vertegenwoordiger van de provincie Flevoland regelmatig als toehoorder bij deze vergaderingen aanwezig geweest. Aan de instelling van een wetenschappelijke adviescommissie voor het agenderen en coördineren van onderzoek in het OVP-gebied, zoals door ICMO2 geadviseerd, is niet op structurele wijze opvolging gegeven. Wel heeft SBB toegang tot specifiek veterinaire-technische kennis door de instelling van een vaste driekoppige Veterinaire Klankbordgroep.

Alle maatregelen gezamenlijk, zoals in deze paragraaf en elders in dit rapport beschreven, hebben bijgedragen aan het tijdig uitbrengen van feitelijk juiste informatie over de grondslagen van het beheer en over de met dat beheer behaalde resultaten. Bij voortzetting van de gekozen aanpak doet zich de vraag voor hoe, in de context van de eerder genoemde diversiteit en complexiteit, ook in de toekomst gezorgd kan worden voor het tijdig ter beschikking krijgen van inzichten ten behoeve van de uitvoering van het beheer, waaronder begrepen het tijdig uitgeven van correcte informatie aan direct betrokkenen en belangstellenden.

Conclusies en aanbevelingen

1. Voor wat betreft de niet gerealiseerde instelling van een wetenschappelijke adviescommissie zoals voorgesteld door ICMO2 stelt de BAC voor om nu de mogelijkheden tot instelling van zo'n commissie te onderzoeken. Een wetenschappelijke adviescommissie brengt ingeval van instelling advies uit aan de directie van SBB en zou een belangrijke rol kunnen spelen in agenderen en coördineren van onderzoek in het OVP-gebied, zowel voor onderzoeksvraagstellingen die van betekenis zijn voor het beheer als voor wetenschappelijk onderzoek zonder een directe relatie tot dat beheer. Zo kan wetenschappelijk onderzoek, meer dan thans het geval is, bijdragen aan de kwaliteit van het managementplan. Vergroting van de diversiteit van inbreng kan de SBB organisatie ondersteunen in haar verantwoordelijkheid voor opstellen en uitvoeren van dat plan. De adviezen van de wetenschappelijke adviescommissie zouden overigens niet bindend zijn, de primaire verantwoordelijkheid voor het OVP-gebied ligt immers bij de directie van SBB. De rol van een deze commissie moet niet worden verward met die van een eventueel in te stellen maatschappelijke advies commissie. Zij hebben elk een eigen verantwoordelijkheid in de ondersteuning van de directie bij de uitvoering van haar taak.

2. Hoewel tijdig en juist informeren van betrokkenen en geïnteresseerden in de afgelopen periode sterk is verbeterd, blijkt uit de reacties van sommige deelnemers aan het Stakeholdersoverleg dat dit niet altijd heeft geleid tot acceptatie van de beheerdoelstellingen en de daaronder liggende uitvoering van het managementplan. De commissie verwacht dat het niet reëel is om aan te nemen dat kritische geluiden hierover zullen verdwijnen. Het enige wat in dit opzicht kan worden bereikt, is dat verschillen van inzicht worden gebaseerd op feitelijk juiste en tijdig beschikbaar komende informatie en dat deze verschillen van inzicht worden besproken in een sfeer van wederzijds respect.
3. De commissie is van mening dat na het aflopen van de aanstellingsperiode van de BAC-leden de verantwoordelijkheid voor uitvoering, onderhoud en aanpassing van het managementplan volledig binnen de SBB organisatie behoort te liggen. Als grondslag daarvoor gelden duidelijke en bindende afspraken tussen vertegenwoordigers van partijen, die verantwoordelijk zijn voor het beleid, zijnde EZ en provincie, en de eindverantwoordelijke voor het beheer van de planning- en uitvoeringcyclus, zijnde SBB. De noodzaak tot het waarborgen van diverse kwaliteitsaspecten, verbonden aan het onderhouden en uitvoeren van één integraal managementplan, vormt de basis voor die afspraken. Daarbij moet worden uitgegaan van de aanname dat ook in de toekomst een maatschappelijk spanningsveld ten aanzien van het beheer van het OVP-gebied aanwezig zal blijven.
 Om met de gevolgen van complexiteit voor de planning- en uitvoeringcyclus zo goed mogelijk om te gaan, stelt de commissie voor om door SBB een maatschappelijke adviescommissie te laten benoemen. De samenstelling van deze commissie is zodanig, dat zowel inhoudelijke als bestuurlijke vaardigheden, relevant voor de opdracht, in de commissie vertegenwoordigd zijn. De commissie adviseert de directie van SBB gevraagd en ongevraagd over alle aan de planning- en uitvoeringcyclus verbonden aspecten, waaronder ook begrepen het vraagstuk hoe om te gaan met afwijkingen en voorstellen tot wijziging. Naast beleid en uitvoering dient de commissie in haar adviezen nadrukkelijk eerdere en verwachte ontwikkelingen en de daarbij behorende gevolgen voor maatschappelijk draagvlak mee te wegen. De leden nemen zitting in de commissie op persoonlijke titel, zonder last of ruggenspraak.
 De adviezen van de commissie zijn niet bindend, de primaire verantwoordelijkheid voor het managementplan ligt immers bij de directie van SBB, en daarom heeft de commissie ook geen directe invloed op operationele taken.
 Bij de instelling van zowel een maatschappelijke adviescommissie als een wetenschappelijke adviescommissie moeten taken en verantwoordelijkheden van beide gescheiden worden gehouden om te voorkomen dat adviezen van beide commissies elkaar op ongewenste wijze beïnvloeden. Zoals gezegd is het uiteindelijk aan de directie om adviezen al dan niet over te nemen en overgenomen adviezen zodanig te integreren dat ze een goede uitvoering van het beheer mogelijk maken.
4. Een cruciaal onderdeel voor de uitvoering van het managementplan zijn de medewerkers en hun direct leidinggevende, die gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor uitvoering van de werkzaamheden. Het is van groot belang dat alle functies die voor de operationele aspecten van analyse, planning, uitvoering en controle noodzakelijk zijn, rapporteren aan één leidinggevende, die primair verantwoordelijk is voor de realisatie van de vier doelstellingen van het huidige managementplan voor het OVP-gebied.
5. De commissie gaat ervan uit dat de aanbevelingen van ICM02 ook in de toekomst deel blijven uitmaken van planning en uitvoering, zoals verwoord in het managementplan. Als deze aanname correct is, dan raadt de commissie de staatssecretaris van EZ aan om vast te leggen dat eventuele wijzigingen in het managementplan, die leiden tot afwijking van of strijdigheid met deze

aanbevelingen, uitsluitend mogen worden ingevoerd na goedkeuring door de staatssecretaris.

4.11 PR-commissie

ICMO2 adviseerde om een interne PR-commissie in te laten stellen door SBB. De taak van deze commissie is om ervoor te zorgen dat inkomende gegevens en informatie, zowel van binnen als van buiten de SBB-organisatie, leiden tot het verschaffen van tijdige en feitelijk juiste informatie over doelstellingen, ontwikkelingen en ethische overwegingen aan direct betrokkenen en geïnteresseerden. Dit heeft geresulteerd in het, vaak via internet, beschikbaar stellen en actueel houden van informatie over uiteenlopende onderwerpen, zoals publicatie van het managementplan en daarin optredende veranderingen, de wekelijks bulletins over de actuele en verwachte ontwikkelingen in de winterperiode en de jaarrapportage, met daarin een overzicht van alle relevante resultaten en ontwikkelingen in het verslagjaar. Ook incidentele onderwerpen, zoals de film 'De nieuwe wildernis', kregen in dit kader aandacht.

Het is moeilijk, en misschien wel onmogelijk, om een correcte kwantitatieve uitspraak te doen over het huidige draagvlak voor het in het OVP-gebied gevoerde beheer. Dit draagvlak komt voor een belangrijk deel tot stand door diverse communicatie-uitingen. In ieder geval is bereikt dat iedereen die dat wil, toegang heeft tot relevante informatie om zijn of haar mening op te baseren.

Conclusies en aanbevelingen

1. Zoals eerder opgemerkt, voorziet de BAC dat ook in de toekomst de gebeurtenissen in het OVP-gebied aanleiding zullen zijn tot een zeer uiteenlopende beleving in de maatschappij. Net als in de vorige paragraaf is opgemerkt naar aanleiding van de ervaring met het Stakeholdersoverleg, geldt ook voor de PR inspanningen dat het tijdig verschaffen van de juiste informatie, een van de kerntaken van goede PR, van groot belang is om belangstellenden in staat te stellen hun mening op feiten te baseren.
2. Het blijft noodzakelijk om te laten zien dat het zoveel mogelijk langs natuurlijke weg laten verlopen van processen in het OVP-gebied alleen mogelijk is door grote inspanningen van de beheerorganisatie. Een te eenzijdige voorstelling van zaken, als zouden natuurlijke processen in het OVP-gebied ongebreideld hun gang kunnen gaan, is feitelijk onjuist. Een dergelijke voorstelling doet afbreuk aan de door medewerkers geleverde inspanningen, maar brengt vooral het risico met zich mee dat het maatschappelijk draagvlak, ondanks deze aanzienlijke inspanningen, afneemt. Als voorbeeld wijst de commissie op de film 'De nieuwe wildernis', die een prachtig, maar onvolledig beeld geeft van het gebied. Met name het ontbreken van informatie over de beheerinspanning die deze beelden mogelijk maakte, tijdens het presenteren van de film vergroot volgens de BAC de kans op negatieve ontwikkelingen in het draagvlak voor het gevoerde beheer.

4.12 Reviewmomenten

Met de instelling van de BAC heeft deze de verantwoordelijkheid gekregen voor bewaken van de voortgang van de implementatie van de aanbevelingen van ICMO2. Met deze aanbevelingen als kader heeft de commissie geadviseerd over de ontwikkeling en implementatie van het managementplan en de erbij behorende plannings- en uitvoeringscyclus. Vervolgens heeft de BAC SBB geadviseerd over het omgaan met de behaalde resultaten, zoals die door SBB zijn gerapporteerd in

diverse rapportages. Over de ontwikkeling van het beheerplan en de eerste daarmee behaalde resultaten heeft de commissie in 2012 uitgebreid gerapporteerd aan de staatssecretaris, gevolgd door een beknopte rapportage in 2013 over de stand van zaken.

In het najaar van 2013 heeft op verzoek van de commissie een review plaatsgevonden van de status van de implementatie van het beheerplan. Bij deze review zijn geen grote afwijkingen ten opzichte van de voorgenomen implementatie vastgesteld. Deze review heeft geresulteerd in een beperkt aantal kleinere bevindingen. De hierop gebaseerde aanbevelingen zijn door de directie van SBB overgenomen en voorzien van een actieplan ter implementatie.

Het voorliggende rapport is de laatste terugblik van de BAC met aan die terugblik verbonden een aantal aanbevelingen voor de toekomst.

Conclusies en aanbevelingen

1. Ervan uitgaande dat met het aflopen van de aanstellingstermijn van de huidige BAC-leden per 1 januari 2015, ook de BAC zelf wordt opgeheven, is dit het laatste rapport van de commissie.
2. De BAC stelt voor om de mogelijkheid open te houden om op initiatief van de staatssecretaris ten minste eenmaal per vier jaar, of zoveel vaker als nodig, een onafhankelijke review te laten uitvoeren naar onderhoud en ontwikkeling van het managementplan, de daarmee behaalde resultaten en naar de systemen die bij de uitvoering van het plan worden gebruikt. Het format dat de BAC daarvoor heeft ontwikkeld en dat ook door SBB wordt gebruikt voor het volgen van ontwikkelingen, is als bijlage opgenomen in dit rapport.
3. De voorliggende evaluatie over de ontwikkelingen van beheersmaatregelen in het OVP-gebied gedurende de periode 2010 - 2014, in combinatie met de hierboven geschetste aanpak, kan volgens de BAC dienen als de in ICMO2 voor 2015 voorziene onafhankelijke review. Het voorstel voor deze review ging immers niet uit van het instellen van de BAC, die met haar instelling althans deels de taak kreeg om een evaluatie uit te voeren. Deze overweging, in combinatie met de in punt 2 en 3 voorgestelde aanpak, brengt de BAC tot het advies om de review van 2015 te laten vervallen.

4.13 Tellingen en Populatieontwikkeling

In de loop van 2012 is de thans gehanteerde telmethode voor het schatten van het aantal grote grazers in het OVP-gebied vastgesteld. De methode voorziet in een grondtelling in voor- en najaar, aangevuld met een telling vanuit een helikopter in het najaar. Inzet van een helikopter in het voorjaar wordt door de provincie niet vergund omdat zij de kans te groot acht dat broedende vogels hierdoor worden verstoord.

De commissie is van mening dat de thans in gebruik zijnde telmethode gegevens genereert die van voldoende kwaliteit zijn om de trendmatige ontwikkelingen in de aantallen grote grazers zodanig adequaat te volgen dat verantwoorde uitspraken kunnen worden gedaan over de populatieontwikkeling in relatie tot de geformuleerde beheerdoelstellingen.

In haar jaarrapportage 2013 vat SBB samen: *“De populaties grote herbivoren zijn na introductie exponentieel gegroeid[...]. De Heckrunderen bereikten rond het jaar 2000 de draagkracht van het gebied, waarbij de aanwas gelijk was aan de sterfte*

gedurende een paar jaren. De aantallen Konikpaarden en Edelherten namen gedurende die periode nog steeds toe. Vanaf 2004 zijn de aantallen Heckrunderen ieder jaar afgenomen, terwijl de aantallen paarden nog tot 2008 toenamen en de Edelherten tot aan 2011. In 2008 was ook voor de paarden de draagkracht bereikt en was de aanwas gelijk aan de sterfte. Tot aan 2011 bleven de aantallen vrij constant. In 2013 is hun aantal afgenomen. Voor de edelherten lijkt de draagkracht in 2011 bereikt te zijn. Hun aantallen zijn daarna niet constant gebleven, maar in 2012 en 2013 zijn de aantallen afgenomen (p. 27 jaarrapportage 2013)."

Het begrip 'draagkracht' van het OVP-gebied dient hier gerelateerd te worden aan de vier beheerdoelstellingen. Anders gezegd: de omvang van de populatie grote grazers mag niet zodanig zijn dat die het behalen van de vier geformuleerde beheerdoelstellingen in de weg staat.

Het is te verwachten dat zowel Natura 2000-ontwikkelingen als ontwikkelingen van de ganzenpopulatie, in combinatie met een strikte uitvoering van het vroeg-reactief-beheer, effecten op de populatieontwikkeling van de grote grazers zullen hebben. De uitvoering van werkzaamheden in het moeras, zoals voorzien in het Natura 2000-beheerplan, kan invloed hebben op het voor de grote grazers beschikbare areaal.

De in aantal toenemende populatie ganzen, voedselconcurrenten voor de grote grazers, heeft negatieve effecten op de omgevingsscore en daarmee op de uitvoering van het afschotprotocol.

Strikte uitvoering van het vroeg-reactief afschotprotocol leidt ertoe dat ook dieren worden afgeschoten die wellicht net door de winter heen waren gekomen. Hierdoor kan de populatie als geheel afnemen.

Monitoring van de ontwikkeling van de voor de dieren beschikbare beschutting kan tot resultaat hebben dat, ondanks de gepleegde inzet en de nog te leveren inspanningen, de kans bestaat dat de kwaliteit van die beschutting op langere termijn onvoldoende is. Dit is dan aanleiding tot het verlagen van de omgevingsscore en daarmee tot aanpassingen in de uitvoering van het afschotprotocol.

Conclusies en aanbevelingen

1. De tellingen van de afgelopen jaren laten tot en met 1 april 2013 een trendmatige afname van de populaties grote grazers zien, bij een gelijktijdige trendmatige toename van het aantal ganzen. De relatief milde winter van 2013-2014, zoals vastgesteld op basis van de metingen van het weermeetstation in Lelystad, heeft volgens de commissie een schijnbare breuk van de trend voor wat betreft de grote grazers geleid. Het betreft echter geen omkeer van de ingezette ontwikkeling, maar dient volgens de BAC te worden geïnterpreteerd als een normale modulatie, die ontstaat door uit te gaan van natuurlijke processen als basis voor het behalen van Natura 2000-doelstellingen. Zie ook figuren 1 en 2.
2. De ontwikkeling van de populatie Heckrunderen laat zien dat deze diersoort binnen de groep van grote grazers de zwakste is in het aangaan van concurrentie met andere grazers binnen het OVP-gebied. Deze ontwikkeling dient ook in de komende jaren aandacht te krijgen, waarbij van jaar tot jaar gekeken wordt naar de levensvatbaarheid van deze populatie als geheel.
3. Betrouwbare en consistent uitgevoerde populatietellingen blijven onmisbaar om trends in de ontwikkelingen van de populatie grote grazers vast te stellen. Deze trends maken het mogelijk om op verantwoorde wijze de behaalde resultaten te beoordelen en op basis daarvan eventuele wijzigingen door te voeren.

5. Ten slotte

De BAC is van mening dat goede voortgang is gemaakt met de implementatie van de aanbevelingen van ICMO2, met inachtneming van de in voorgaande tekst geformuleerde conclusies en aanbevelingen. Door de ontwikkeling en onderhoud van het managementplan op basis van een analyse-planning-uitvoering-controle-cyclus, is het mogelijk invloeden op het beheer in de uitvoering ervan op te nemen, zodoende een transparant, consistent en anticiperend beheer mogelijk makend. Ook zorgt deze benadering voor tijdig naar buiten brengen van feitelijk juiste informatie, zodat betrokkenen en geïnteresseerden de mogelijkheid hebben om dergelijke informatie bij hun meningsvorming te betrekken.

De BAC is met zijn werkzaamheden begonnen toen was gebleken dat de diversiteit van processen in en invloeden op het OVP-gebied gebied zo complex waren, dat door het ontbreken van een eenduidige aanpak problemen ontstonden. Misschien wel het belangrijkste probleem was het verlies van maatschappelijk draagvlak. Hoewel thans een eenduidige aanpak, inclusief de communicatie daarover, is ontwikkeld, is ook duidelijk geworden dat het beheer van het OVP-gebied plaatsvindt in een aanzienlijk maatschappelijk spanningsveld, dat waarschijnlijk ondanks deze inspanningen zal blijven bestaan. Dat betekent dat de aanwezigheid van maatschappelijk draagvlak geen vaststaand gegeven is en dat daarom inspanningen voor het creëren van een op feiten gebaseerd maatschappelijk draagvlak onverkort moeten worden voortgezet.

Op grond van het voorgaande adviseert de BAC aan de staatssecretaris om goede afspraken te maken over het te voeren beheer en de beïnvloeding daarvan in de periode na 1 januari 2015. Dat betreft afspraken tussen beleidsmakers van EZ en provincie enerzijds en de directie van SBB, verantwoordelijk voor de uitvoering van beheer, anderzijds. Hoe deze afspraken uiteindelijk vorm krijgen, is aan de betrokken partijen. Wel adviseert de BAC de staatssecretaris van EZ om, ongeacht de gekozen vorm van deze afspraken, periodiek een onafhankelijke audit te laten uitvoeren op de verschillende aspecten van het beheer.

6. Overzicht implementatie ICMO2-adviezen

Doelstellingen uit het ICMO2-advies	Conclusies
Een nieuwe strategie van vroeg-reactief beheer van de grote grazers instellen	Het ICMO2-advies om een vroeg-reactief beheer van de grote grazers in te voeren is opgevolgd. De ervaringen tot op heden laten zien dat de methode effectief is en kan worden aangepast indien noodzakelijk. De 90%-norm, zoals in het oorspronkelijk advies geformuleerd, moet onverkort worden gehandhaafd. De BAC heeft aangegeven hoe met het niet behalen van de norm moet worden omgegaan.
Een noodplan voor populatiereductie opstellen, naar model van een populatiecrash	Overwogen om een noodprotocol te ontwikkelen dat het in korte tijd verwijderen van een groot deel van de populatie grote grazers uit het OVP-gebied mogelijk maakt.
Vermijden van contraceptie van de vrouwelijke dieren	Handhaven
Creëren van 150 ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van (gedeelten van) Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos	Is uitgevoerd. Monitoring doorzetten. Als blijkt dat de kwaliteit van de beschuttingsgebieden het risico loopt om blijvend te worden aangetast, dan dit risico vertalen in een afnemende omgevingsscore, c.q. in uitvoering van het afschotprotocol.
Creëren van 500 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van een gedeelte van het Hollandse Hout	Er worden gesprekken gevoerd over het deels openstellen van het Hollandse Hout (300 ha). Als het tot openstelling komt, dan zal dit de mogelijkheden voor de beheerder vergroten om de ongewenste trend voor wat betreft schade aan het huidig beschikbare beschuttingsareaal tot staan te brengen. Zie verder 'Creëren van 150 ha...'.
Creëren van extra beschutting voor paarden en runderen door het maken van 1000 m beschuttingsrichels op De Stort	Er is 1200 m aan beschuttingsrichels aangelegd en er zijn aanvullende maatregelen genomen. De dieren maken hier beperkt gebruik van. Verdere uitbreiding van deze vorm van beschutting lijkt niet zinvol
Creëren van ontsluiting naar het Horsterwold in de vorm van een Oostvaarderswissel (later eventueel Oostvaarderswold)	In 2010 is dit voorstel is door de staatssecretaris niet overgenomen. Dit besluit hoeft het bereiken en onderhouden van de in het managementplan geformuleerde managementdoelstellingen op korte termijn niet in de weg te staan. De BAC adviseert om deze mogelijkheid niet definitief af te wijzen zodat bij het optreden van gewijzigde omstandigheden hierover opnieuw overleg kan worden gevoerd.
Vermijden van bijvoeren	Handhaven
Een plan voor watermanagement ontwikkelen, om habitatdiversiteit en vogelbiodiversiteit in de toekomst te bevorderen	Opgenomen in ter inzage liggend Beheerplan Natura 2000.
Verbeteren van het beheer (<i>Governance</i>): <ul style="list-style-type: none"> o Instellen van een wetenschappelijke adviescommissie o Instellen van een stakeholderplatform om lange termijnbetrokkenheid van stakeholders te ontwikkelen o Instellen van een Wetenschappelijke Adviesraad ten behoeve van het coördineren en agenderen van onderzoek in het OVP-gebied 	<p>Dit advies is omgezet in de instelling van de BAC.</p> <p>Uitgevoerd. Betrokkenheid leidt niet altijd tot acceptatie van grondslagen van beheer.</p> <p>Niet uitgevoerd. Opnieuw overwogen. Adviezen kunnen niet bindend zijn omdat uiteindelijke verantwoordelijkheid voor beheer van het OVP-gebied bij de directie van SBB berust. Taken en verantwoordelijkheden niet verwarren met die van eventueel in te stellen maatschappelijke adviescommissie.</p>
Instellen van een interne PR-commissie met verbindingen naar het stakeholderplatform en de wetenschappelijke adviescommissie	Uitgevoerd binnen de mogelijkheden. Heeft geleid tot inbreng van invloeden op beheer en draagt bij aan tijdig verschaffen van feitelijk juiste informatie aan betrokkenen. Let op evenwichtige communicatie, vermijd eenzijdige nadruk op natuurlijke processen.
Review van deze aanbevelingen kort na 1 april 2011 om eventuele aanpassingen aan het beheer d.m.v. afschot door te voeren en om de voortgang t.a.v. het creëren van beschutting te borgen	Uitgevoerd

Professionaliseren en beter institutioneel inbedden van de tellingen van de grote grazers	Methode van grondtellingen in voor- en najaar vastgesteld, aangevuld met helikoptertelling in het najaar.
Jaarlijkse review door een onafhankelijke commissie	Vervangen door rol BAC
Volledige onafhankelijke review in 2015	BAC stelt voor dit review te vervangen door voorliggende evaluatie, door creëren van mogelijkheid tot review op initiatief van Staatssecretaris en door instellen van maatschappelijke adviescommissie door SBB.

Bijlage: Protocol voor review zoals gebruikt in 2013 door BAC.**Review of those monitoring measures which relate to delivery of overall strategic management objectives**

In delivery of longer term overall objectives, management seeks to refine decisions and actions in the light of ongoing monitoring. Based on the proposals within SBB's Management Plan and specifically proposals for Monitoring contained in Appendix 4, the following programmes of monitoring were due to be undertaken, with results fed back into ongoing management.

	Monitoring dates	Currently responsible for monitoring	Currently responsible for analysing	Relevance to management	Observations, conclusion and recommendations
4A HERBIVORE POPULATIONS					
4A1 Population count herbivores, spring and autumn [individuals per species, age, gender]					
<i>Birthrate (horses and cattle)</i>					
<i>Birth (red deer)</i>					
Culling and natural death (date, species, sex, age, condition, location, cause, remarks)					
4A2 Distribution [use of area] herbivores, weekly [individuals per species, </>2year, gender; location, general environmental condition]					
Distribution of red deer in marsh area [fixed wing aircraft]					
4B BIRDS					
4B1 Counts water birds, monthly					
4B2 Breeding pairs Lepelaars, monthly					

4B3 Distribution breeding pairs, yearly					
Marsh area					
Grasslands					
4B4 Distribution and number geese, dry land, weekly					
Distribution and number birds, dry land, monthly					
4B5 Distribution and number geese, wetland, 2-weekly					
4C VEGETATION					
4C1/2 Overall Condition and development, once in 2011-15					
C2 Grasslands, species, height and coverage, monthly					
4D MISCELLANEOUS					
4D1 Abiotic [no details given in management plan]					
4D1.1 Ground water level, 2-weekly					
4D1.2 Water level wet areas, daily					

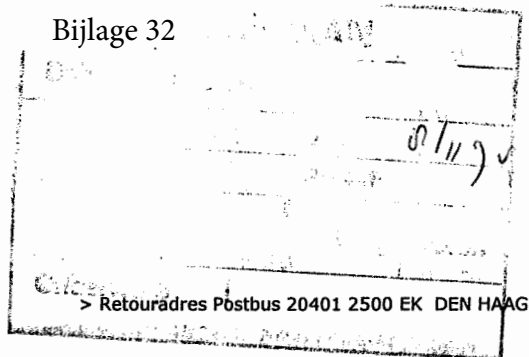
4D1.3 Ground monitoring wet areas [related to water management]					
Monitoring of water quality using standard biological indicators					
4D2 Recreation and education					
4D2.1 Communication, once in 2011-15 [no details]					
4D2.2 Distribution recreation, once in 2011-15 [no details]					
Number of visitors in visitor centre Lelystad					
4D2.3 Stakeholders, once in 2011-15 [no details]					
4D2.4 Valuing of nature education, once in 2011-15 [no details]					

Review of those monitoring measures which relate primarily to immediate day to day management decisions

Based on the proposals within SBB's own Management Plan and specifically proposals for Monitoring contained in Appendix 4, the following programmes of monitoring are undertaken, with results fed back into ongoing management.

	Monitoring dates	Currently responsible for monitoring	Currently responsibl e for analysing	Relevance to managem ent	Observations, conclusion and recommendati ons
4A3. HERBIVORE POPULATION CONDITION Animal condition and environment, monthly [per fixed square: species, age, sex, body condition score]					
INDIVIDUAL CONDITION					

During routine monitoring where animals are encountered in poor condition, condition of these thereafter monitored daily.					
4A3 ENVIRONMENTAL CONDITION SCORE					
4B BIRDS					
4B4 Distribution and number geese, dry land, weekly					
4B5 Distribution and number geese, wetland, 2-weekly					
4C VEGETATION					
C2 Grasslands, species, height and coverage, monthly					
4C3 Impact of herbivores on forestry areas, fixed plots, yearly [in April/May]					
4C4 Shelter quality, 4 x year ridges, once for other dead-wood shelter-areas					
4C5 Coverage and height of vegetation in shelter-like areas, monthly in 12 fixed plots					

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Directie Natuur, Landschap
en Platteland
Team Biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.minlnv.nl

Onze referentie
NLP.2010-2971

Uw referentie
32123-XIV-217/2010D35174,
218/2010D35177 en
2010Z15714

Datum 5 november 2010

Betreft Tellingen en evaluatie beheer grote grazers Oostvaardersplassen

Geachte Voorzitter,

In vervolg op de brief van 16 augustus 2010 (Kamerstuk 32123-XIV, nr. 218) van mijn ambtsvoorganger en naar aanleiding van twee verzoeken van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van uw Kamer van 16 september 2010, informeer ik u hierbij over discrepanties in tellingen van grote grazers (waaronder Heckrunderen) in de Oostvaardersplassen (OVP) en over de stand van zaken van de Commissie voor de evaluatie van het beheer van grote grazers in de OVP (de evaluatiecommissie).

Tellingen van grote grazers in de OVP

Per brief van 18 mei 2010 bent u geïnformeerd over de situatie van grote grazers in de OVP, waaronder over cijfers over de populatieomvang en sterfte van Heckrunderen, konikpaarden en edelherten (Kamerstuk 32123-XIV, nr. 205). Sindsdien heeft Staatsbosbeheer (SBB) nog een totaal telling laten uitvoeren van het aantal Heckrunderen. Daarover bent u per brief van 16 augustus 2010 geïnformeerd. Daarbij is aangegeven dat SBB is gevraagd ook voor konikpaarden en edelherten totaal tellingen uit te voeren en dat de onafhankelijke evaluatiecommissie zou worden gevraagd mij te adviseren over de wijze waarop in de toekomst geteld zou moeten worden. In de brief van 18 mei werd aangegeven dat dat periodiek zou moeten gebeuren volgens een methode die zo betrouwbaar mogelijk is en die wetenschappelijk algemeen aanvaard is.

Uitkomsten totaal tellingen

Inmiddels hebben de bureau's IPC Groene Ruimte en Equus voor SBB totaal tellingen verricht van de edelherten en de konikpaarden. Er werden circa 1.091 konikpaarden geteld en circa 2500 edelherten. Vanwege de gebruikte telmethode en de omvang van het gebied zijn deze getallen niet absoluut. Geschat wordt dat de werkelijke aantallen konikpaarden en edelherten respectievelijk 3 en 20% kunnen afwijken van genoemde getallen. Eerdere cijfers gingen nog uit van 876 konikpaarden en 1.514 edelherten (per 1 mei 2010).

BUREAU BESTUURSRAAD
afdeling Politiek

MEMO

Aan
Via:

contactpersoon BBR:

Mate van urgentie: Hoog / ~~Normaal~~ / Informatief

datum: 2 november 2010

MAP
TRCDEP/2010/

1368
4260

Toelichting voor de Staatssecretaris bij brief met kenmerk NLP.2010-2971

(bijlagen kunnen naar behoefte worden geraadpleegd)

N.a.v. een eerdere toezegging van uw ambtsvoorganger (bijl. 7) en twee verzoeken van de VC-LNV (bijl. 5 en 6) i.v.m. het WGO "Natuur" van 8 november a.s. informeert u de Kamer over de grote grazers in Oostvaardersplassen (OVP).

Voor uw informatie is een brief van de heer Gabor bij deze minute gevoegd (bijl. 3) met een tussentijds advies over de OVP. Ook treft u een daaraan voorafgaande nota aan uw voorganger aan (bijl. 4). Daarin werd de inhoud van de brief van Gabor alvast geduid en werd een aantal beslispunten voorgelegd over hoe daarmee om te gaan.

Ik stel voor de Kamer aldus te informeren:

- U meldt de uitkomsten van de meest recente totaalstellingen die Staatsbosbeheer (SBB) op verzoek van uw ambtsvoorganger heeft laten doen van edelherten en konikpaarden (bijl. 4-1). U vermeldt daarbij ook de eerder gemelde - lagere - cijfers (bijl. 9).
- U geeft aan dat de commissie Gabor zich tussentijds over de diverse cijfers heeft gebogen (bijl. 3) en dat deze stelt dat: (a) de afwijkingen in de totalen zijn ontstaan door opstapeling van fouten in jaarlijkse tellingen van geboorten en sterften; (b) die tellingen wel geschikt zijn voor het vaststellen van *trends*; (c) dat het tellen professioneler moet gebeuren, ook in de inbedding in de organisatie;
- U meldt het advies dat de commissie Gabor op verzoek van uw voorganger tussentijds heeft gegeven over de gewenste telmethode (bijl. 3): elk jaar in maart en oktober inventariseren vanuit een helikopter. U verwijst daarbij naar wat zij de Kamer eerder had gemeld (bijl. 7): zij wilde periodieke tellingen volgens een methode die zo betrouwbaar mogelijk is en wetenschappelijk aanvaard is. De commissie is unaniem van oordeel dat voor een betrouwbaar inzicht in de aantallen dieren in de OVP, één keer per jaar tellen niet voldoet en is daarom tot de aanbeveling van een voor- en najaarstelling gekomen.
- Ook geeft u aan dat u SBB zult vragen de nieuwe telmethode te implementeren.

Verder geeft u aan dat de commissie Gabor tenminste nog tot 22 november a.s. nodig heeft om met een integraal advies te komen en dat daarmee het advies later komt dan de oorspronkelijk voorziene datum van 1 november 2010, zoals nog door u genoemd in een recente brief (bijl. 2). U geeft aan dat u het advies na ontvangst zult bestuderen en dat u het vervolgens met uw reactie naar de Kamer zult sturen.

Achtergrond van e.e.a. is dat oorspronkelijk 1 november als einddatum naar de Kamer is gecommuniceerd (bijl. 8). Nadien heeft uw voorganger op 23 augustus j.l. telefonisch met de heer Gabor afgesproken dat er uiterlijk eind september j.l. een tussenadvies over de tellingen en uiterlijk 15 november 2010 een eindadvies over het geheel zou zijn. In uw recente beantwoording van Kamervragen (bijl. 2) is echter weer de datum van 1 november aangehaald. Naar aanleiding daarvan is inmiddels per gewone post een brief van Gabor naar u onderweg (bijl. 1). In die brief geeft Gabor tevens aan dat het nu 22 november a.s. wordt i.p.v. 15 november a.s.. Wel komt hij op 15 november met een "technische tekst".

Indien u dat wenst, kunt u tussen 15 en 22 november a.s. nog een onderhoud met de heer Gabor hebben over de "technische tekst".

MINUTE

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK DEN HAAG

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
Team Biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.minlnv.nl

Contactpersoon

@minlnv.nl

Datum 27 oktober 2010
Betreft Tellingen en evaluatie beheer grote grazers Oostvaardersplassen

Onze referentie
NLP.2010-2971

Uw referentie
32123-XIV-217/2010D35174 en
218/2010D35177

Geachte Voorzitter,

In vervolg op de brief van 16 augustus 2010 (Kamerstuk 32123-XIV, nr. 218) van mijn ambtsvoorganger en naar aanleiding van twee verzoeken van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van uw Kamer van 16 september 2010, informeer ik u hierbij over discrepanties in tellingen van grote grazers (waaronder Heckrunderen) in de Oostvaardersplassen (OVP) en over de stand van zaken van de Commissie voor de evaluatie van het beheer van grote grazers in de OVP (de evaluatiecommissie).

Tellingen van grote grazers in de OVP

Per brief van 18 mei 2010 bent u geïnformeerd over de situatie van grote grazers in de OVP, waaronder over cijfers over de populatieomvang en sterfte van Heckrunderen, konikpaarden en edelherten (Kamerstuk 32123-XIV, nr. 205). Sindsdien heeft Staatsbosbeheer (SBB) nog een totaalstelling laten uitvoeren van het aantal Heckrunderen. Daarover bent u per brief van 16 augustus 2010 geïnformeerd. Daarbij is aangegeven dat SBB is gevraagd ook voor konikpaarden en edelherten totaalstellingen uit te voeren en dat de onafhankelijke evaluatiecommissie zou worden gevraagd mij te adviseren over de wijze waarop in de toekomst geteld zou moeten worden. In de brief van 18 mei werd aangegeven dat dat periodiek zou moeten gebeuren volgens een methode die zo betrouwbaar mogelijk is en die wetenschappelijk algemeen aanvaard is.

Uitkomsten totaalstellingen

Inmiddels hebben de bureau's IPC Groene Ruimte en Equus voor SBB totaalstellingen verricht van de edelherten en de konikpaarden. Er werden ca. 1.091 konikpaarden geteld en ca. 2500 edelherten. Vanwege de gebruikte telmethode en de omvang van het gebied zijn deze getallen niet absoluut. Geschat wordt dat de werkelijke aantallen konikpaarden en edelherten respectievelijk 3 en 20% kunnen afwijken van genoemde getallen. Eerdere cijfers gingen nog uit van 876 konikpaarden en 1.514 edelherten (per 1 mei 2010).

MINUTE

Aanbevolen telmethode

Op de vraag van mijn ambtsvoorganger aan de evaluatiecommissie over de gewenste telmethode, heeft de commissie eerst de tot nu toe door SBB uitgevoerde telmethode bekeken: het berekenen van totaalaantallen op basis van jaarlijks bijgehouden geboorte- en sterftcijfers. Volgens de commissie zijn de hierboven aangegeven discrepanties - met de later uitgevoerde totaaltellingen op de grond - waarschijnlijk het gevolg van geaccumuleerde fouten in de jaarlijkse geboorte- en sterftcijfers. Daardoor weken de schattingen van SBB steeds verder af van het werkelijke totaalaantal dieren. De commissie stelt echter ook dat de jaarlijkse geboorte- en sterftcijfers op zichzelf van voldoende kwaliteit zijn om daarmee schattingen te kunnen doen van *trends* in populatieomvang. Verder stelt de commissie dat de wijze van het tellen van de populaties zou moeten worden geprofessionaliseerd en ook dat deze beter in de organisatie - van SBB - zou moeten worden ingebed.

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
Team Biodiversiteit

Datum
27 oktober 2010

Onze referentie
NLP.2010-2971

Over de gewenste methode zelf geeft de commissie aan dat het uitvoeren van inventarisaties vanuit een helikopter een internationaal gebruikelijke methode is om het aantal hoefdieren vast te stellen in open landschappen zoals de OVP. De commissie adviseert elk jaar in maart en oktober te tellen, omdat op deze manier tegelijk ook de omvang van het nakomelingschap en de sterfte kan worden vastgesteld. Bovendien vallen deze momenten buiten het reguliere vogelbroedseizoen. Ik zal SBB vragen de aanbevolen telmethode te implementeren.

Stand van zaken evaluatiecommissie grote grazers

De evaluatiecommissie heeft van 17-19 september 2010 haar eerste bijeenkomst gehad onder leiding van de heer Gabor. Op verzoek van mijn ambtsvoorganger heeft de commissie haar alvast advies uitgebracht over de gewenste telmethode (zie boven). De commissie heeft echter nog tot 22 november 2010 nodig om met een zorgvuldig integraal advies te komen. Dat betekent dat ik ~~over het advies en mijn reactie daarop~~ op een later moment zal informeren dan de oorspronkelijk voorziene datum van 1 november 2010, die ik noemde in mijn brief van 25 oktober jl. (NLP 2010-3093). Mocht het advies aanleiding zijn voor aanpassingen in het beheer in het gebied, dan kan daarmee nog tijdig worden begonnen voordat de periode aanbreekt waarin de dieren gevolgen van eventuele winterse omstandigheden zouden kunnen ondervinden.

DE STAATSSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN,
LANDBOUW EN INNOVATIE

dr. Henk Bleker

MINUTE

Toelichting voor de Staatssecretaris bij brief met kenmerk NLP.2010-2971

N.a.v. een eerdere toezegging van uw ambtsvoorganger (zie desgewenst achtergronddocumentatie: bijl. 7) en twee verzoeken van de VC-LNV (bijl. 5 en 6) i.v.m. het WGO "Natuur" van 8 november a.s. informeert u de Kamer over de grote grazers in Oostvaardersplassen (OVP).

Voor uw informatie is een brief van de heer Gabor bij deze minute gevoegd (bijl. 3) met een tussentijds advies over de OVP. Ook treft u een daaraan voorafgaande nota aan uw voorganger aan (bijl. 4). Daarin werd de inhoud van de brief van Gabor alvast geduïd en werd een aantal besispunten voorgelegd over hoe daarmee om te gaan.

Ik stel voor de Kamer aldus te informeren:

- U meldt de uitkomsten van de meest recente totaaltellingen die Staatsbosbeheer (SBB) op verzoek van uw ambtsvoorganger heeft laten doen van edelherten en konikpaarden (bijl. 4-1). U vermeldt daarbij ook de eerder gemelde - lagere - cijfers (bijl. 9).
- U geeft aan dat de commissie Gabor zich tussentijds over de diverse cijfers heeft gebogen (bijl. 3) en dat deze stelt dat: (a) de afwijkingen in de totalen zijn ontstaan door opstapeling van fouten in jaarlijkse tellingen van geboorten en sterften; (b) die tellingen wel geschikt zijn voor het vaststellen van *trends*; (c) dat het tellen professioneler moet gebeuren, ook in de inbedding in de organisatie;
- U meldt het advies dat de commissie Gabor op verzoek van uw voorganger tussentijds heeft gegeven over de gewenste telmethode (bijl. 3): elk jaar in maart en oktober inventariseren vanuit een helikopter. U verwijst daarbij naar wat zij de Kamer eerder had gemeld (bijl. 7): zij wilde periodieke tellingen volgens een methode die zo betrouwbaar mogelijk is en wetenschappelijk aanvaard is. De commissie is unaniem van oordeel dat voor een betrouwbaar inzicht in de aantallen dieren in de OVP, één keer per jaar tellen niet voldoet en is daarom tot de aanbeveling van een voor- en najaarstelling gekomen.
- Ook geeft u aan dat u SBB zult vragen de nieuwe telmethode te implementeren.

Verder geeft u aan dat de commissie Gabor nog tot 22 november a.s. nodig heeft om met een integraal advies te komen en dat daarmee het advies en uw reactie later zullen komen dan de oorspronkelijk voorziene datum van 1 november 2010, zoals nog door u genoemd in een recente brief (beantwoording Kamervragen over een conflict tussen u en de provincie Flevoland over maatregelen voor natuurbeleid in het Regeerakkoord; bijl. 2).

Achtergrond van e.e.a. is dat oorspronkelijk 1 november als einddatum naar de Kamer is gecommuniceerd (bijl. 8). Nadien heeft uw voorganger op 23 augustus j.l. telefonisch met de heer Gabor afgesproken dat er uiterlijk eind september j.l. een tussenadvies over de tellingen en uiterlijk 15 november 2010 een eindadvies over het geheel zou zijn. In uw recente beantwoording van Kamervragen (bijl. 2) is echter weer de datum van 1 november aangehaald. Naar aanleiding daarvan is inmiddels per gewone post een brief van Gabor naar u onderweg (bijl. 1). In die brief geeft Gabor tevens aan dat het nu 22 november a.s. wordt i.p.v. 15 november a.s.. Wel komt hij op 15 november met een "technische tekst".

Indien u dat wenst, kunt u tussen 15 en 22 november a.s. nog een onderhoud met de heer Gabor hebben over de "technische tekst".

MINUTE

SPOED:

Nee

Reden:

TRCDEP/2010/1868/1869

TRCDEP 2010/

+1539

IN TE VULLEN DOOR DE OPSTELLER

Documentnaam : NLP.2010/2971

Tstnr: : 5695

B.q.q. : 4378

Bestuursraad :

Directie/Dienst :

Naam redakteur :

Telefoon redakteur :

Hoofd directie /dienst :

Briefnummer : NLP.2010/2971

Paraaf/datum :

Paraaf/datum :

Onderwerp : Tellingen en evaluatie beheer grote grazers Oostvaardersplassen

AAN:

Dagtekening: 6 oktober 2010

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Bericht op schr. d.d.: 17 september 2010

Kenmerk: 32123-XIV-217/2010D35174

d.d.: 17 september 2010

Kenmerk: 32123-XIV-217/2010D35177

Indien antwoord op RS-brief origineel een Kopie bijvoegen.

De reden waarom beantwoording langer dan drie weken op zich heeft laten wachten:

Mee te zenden stukken Nee

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Aanbevolen telmethode

Op de vraag van mijn ambtsvoorganger aan de evaluatiecommissie over de gewenste telmethode, heeft de commissie eerst de tot nu toe door SBB uitgevoerde telmethode bekeken: het berekenen van totaalaantallen op basis van jaarlijks bijgehouden geboorte- en sterftcijfers. Volgens de commissie zijn de hierboven aangegeven discrepanties - met de later uitgevoerde totaaltellingen op de grond - waarschijnlijk het gevolg van geaccumuleerde fouten in de jaarlijkse geboorte- en sterftcijfers. Daardoor weken de schattingen van SBB steeds verder af van het werkelijke totaalaantal dieren. De commissie stelt echter ook dat de jaarlijkse geboorte- en sterftcijfers op zichzelf van voldoende kwaliteit zijn om daarmee schattingen te kunnen doen van *trends* in populatieomvang. Verder stelt de commissie dat de wijze van het tellen van de populaties zou moeten worden geprofessionaliseerd en ook dat deze beter in de organisatie - van SBB - zou moeten worden ingebed.

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
Team Biodiversiteit

Datum
3 november 2010

Onze referentie
NLP.2010-2971

Over de gewenste methode zelf geeft de commissie aan dat het uitvoeren van inventarisaties vanuit een helikopter een internationaal gebruikelijke methode is om het aantal hoefdieren vast te stellen in open landschappen zoals de OVP. De commissie adviseert elk jaar in maart en oktober te tellen, omdat op deze manier tegelijk ook de omvang van het nakomelingschap en de sterfte kan worden vastgesteld. Bovendien vallen deze momenten buiten het reguliere vogelbroedseizoen. Ik zal SBB vragen de aanbevolen telmethode te implementeren.

Stand van zaken evaluatiecommissie grote grazers

De evaluatiecommissie heeft van 17-19 september 2010 haar eerste bijeenkomst gehad onder leiding van de heer Gabor. Op verzoek van mijn ambtsvoorganger heeft de commissie haar alvast advies uitgebracht over de gewenste telmethode (zie boven). De commissie heeft echter nog tot 22 november 2010 nodig om met een zorgvuldig integraal advies te komen. Dat betekent dat ik u over het advies en mijn reactie daarop op een later moment zal informeren dan de oorspronkelijk voorziene datum van 1 november 2010, die ik noemde in mijn brief van 25 oktober jl. (NLP 2010-3093). ~~Mocht het advies aanleiding zijn voor~~
~~aanpassingen in het beheer in het gebied, dan kan daarmee nog tijdig worden~~
~~gecorrigeerd~~ voordat de periode aanbreekt waarin de dieren gevolgen van eventuele winterse omstandigheden zouden kunnen ondervinden.

DE STAATSSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN,
LANDBOUW EN INNOVATIE,

dr. Henk Bleker

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK DEN HAAG

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
Team Biodiversiteit
Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.minlnv.nl

Onze referentie
NLP.2010-2971

Uw referentie
32123-XIV-217/2010D35174 en
218/2010D35177

Datum 3 november 2010

Betreft Tellingen en evaluatie beheer grote grazers Oostvaardersplassen

Geachte Voorzitter,

In vervolg op de brief van 16 augustus 2010 (Kamerstuk 32123-XIV, nr. 218) van mijn ambtsvoorganger en naar aanleiding van twee verzoeken van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van uw Kamer van 16 september 2010, informeer ik u hierbij over discrepanties in tellingen van grote grazers (waaronder Heckrunderen) in de Oostvaardersplassen (OVP) en over de stand van zaken van de Commissie voor de evaluatie van het beheer van grote grazers in de OVP (de evaluatiecommissie).

Tellingen van grote grazers in de OVP

Per brief van 18 mei 2010 bent u geïnformeerd over de situatie van grote grazers in de OVP, waaronder over cijfers over de populatieomvang en sterfte van Heckrunderen, konikpaarden en edelherten (Kamerstuk 32123-XIV, nr. 205). Sindsdien heeft Staatsbosbeheer (SBB) nog een totaaltelling laten uitvoeren van het aantal Heckrunderen. Daarover bent u per brief van 16 augustus 2010 geïnformeerd. Daarbij is aangegeven dat SBB is gevraagd ook voor konikpaarden en edelherten totaaltellingen uit te voeren en dat de onafhankelijke evaluatiecommissie zou worden gevraagd mij te adviseren over de wijze waarop in de toekomst geteld zou moeten worden. In de brief van 18 mei werd aangegeven dat dat periodiek zou moeten gebeuren volgens een methode die zo betrouwbaar mogelijk is en die wetenschappelijk algemeen aanvaard is.

Uitkomsten totaaltellingen

Inmiddels hebben de bureau's IPC Groene Ruimte en EQuus voor SBB totaaltellingen verricht van de edelherten en de konikpaarden. Er werden circa 1.090 konikpaarden geteld en circa 2500 edelherten. Vanwege de gebruikte telmethode en de omvang van het gebied zijn deze getallen niet absoluut. Geschat wordt dat de werkelijke aantallen konikpaarden en edelherten respectievelijk 3 en 20% kunnen afwijken van genoemde getallen. Eerdere cijfers gingen nog uit van 876 konikpaarden en 1.514 edelherten (per 1 mei 2010).

Bureau Bestuursraad
Afdeling Politiek
14 oktober 2010

**TE BEANTWOORDEN BRIEF
VAN DE TWEEDE KAMER**

Aan : ondergenoemde directie(s)
i.a.a. portefeuillehouder:
Van : het hoofd afdeling Politiek

Voorbereiding door directie(s)*: NLP / N2000
(eerstgenoemde coördineert)

Verzoek van: VC LNV
(2010Z14669/2010D39828)

Onderwerp(en): Evaluatie Oostvaardersplassen

Inlevering conceptbrief op minute 21 oktober 2010
bij DCC, Graan 4, uiterlijk op:

Contactpersoon bij BBR-P:

*** De minister heeft te kennen gegeven Kamervragen en schriftelijke verzoeken sneller af te willen doen, gelieve u daarom aan de termijn te houden.**

Minister	TRCN/2010/3055
	Afsch. Ter beh. WLP
	Voorts. Afschr. Aan N 2000
Datum: 15 OKT. 2010 J2	

TRCDEP/2010/1499

*)Indien naar uw mening een andere directie of dienst de (eerst) aangewezen is voor de (coördinatie van de) actie, gelieve u dit over te dragen aan het betrokken dienstonderdeel en BBR-P, tst. 4631, eveneens te berichten. **S.v.p. bij de beantwoording het kenmerknummer van de afzender (VCLNV of fractie/kamerlid) te vermelden.**

Commissie LNV

Aan de minister van Landbouw, Natuur
en Voedselkwaliteit

Plaats en datum: Den Haag, 13 oktober 2010
Betreft: Evaluatie Oostvaardersplassen
Ons kenmerk: 2010Z14669/2010D39828

In de procedurevergadering van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 12 oktober 2010 is gesproken over de evaluatie van de Oostvaardersplassen.

De commissie heeft besloten u te verzoeken het evaluatierapport van de commissie Gabor over de Oostvaardersplassen uiterlijk 1 november 2010 naar de Kamer te sturen ten behoeve van het wetgevingsoverleg Natuur op 8 november 2010.

Bij dezen breng ik u het verzoek van de commissie over.

Hoogachtend,

De griffier van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK DEN HAAG

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
Team Biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.minlnv.nl

Contactpersoon

@minlnv.nl

Datum 27 oktober 2010
Betreft Tellingen en evaluatie beheer grote grazers Oostvaardersplassen

Onze referentie
NLP.2010-2971

Uw referentie
32123-XIV-217/2010D35174 en
218/2010D35177

Geachte Voorzitter,

In vervolg op de brief van 16 augustus 2010 (Kamerstuk 32123-XIV, nr. 218) van mijn ambtsvoorganger en naar aanleiding van twee verzoeken van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 16 september 2010, informeer ik u hierbij over discrepanties in tellingen van grote grazers (waaronder Heckrunderen) in de Oostvaardersplassen (OVP) en over de stand van zaken van de Commissie voor de evaluatie van het beheer van grote grazers in de OVP (de evaluatiecommissie).

Tellingen van grote grazers in de OVP

Per brief van 18 mei 2010 bent u geïnformeerd over de situatie van grote grazers in de OVP, waaronder over cijfers over de populatieomvang en sterfte van Heckrunderen, konikpaarden en edelherten (Kamerstuk 32123-XIV, nr. 205). Sindsdien heeft Staatsbosbeheer (SBB) nog een totaal telling laten uitvoeren van het aantal Heckrunderen. Daarover bent u per brief van 16 augustus 2010 geïnformeerd. Daarbij is aangegeven dat SBB is gevraagd ook voor konikpaarden en edelherten totaal tellingen uit te voeren en dat de onafhankelijke evaluatiecommissie zou worden gevraagd te adviseren over de wijze waarop in de toekomst geteld zou moeten worden. In de brief van 18 mei werd aangegeven dat dat periodiek zou moeten gebeuren volgens een methode die zo betrouwbaar mogelijk is en die wetenschappelijk algemeen aanvaard is.

Uitkomsten totaal tellingen

Inmiddels hebben de bureau's IPC Groene Ruimte en EQuus voor SBB totaal tellingen verricht van de edelherten en de konikpaarden. Er werden ca. 1.091 konikpaarden geteld en ca. 2500 edelherten. Vanwege de gebruikte telmethode en de omvang van het gebied zijn deze getallen niet absoluut. Geschat wordt dat de werkelijke aantallen konikpaarden en edelherten respectievelijk 3 en 20% kunnen afwijken van genoemde getallen. Eerdere cijfers gingen nog uit van 876 konikpaarden en 1.514 edelherten (per 1 mei 2010).

MINUTE

Aanbevolen telmethode

Op de vraag van mijn ambtsvoorganger aan de evaluatiecommissie over de gewenste telmethode, heeft de commissie eerst de tot nu toe door SBB uitgevoerde telmethode bekeken: het berekenen van totaalaantallen op basis van jaarlijks bijgehouden geboorte- en sterftecijfers. Volgens de commissie zijn de hierboven aangegeven discrepanties - met de later uitgevoerde totaaltellingen op de grond - waarschijnlijk het gevolg van geaccumuleerde fouten in de jaarlijkse geboorte- en sterftecijfers. Daardoor weken de schattingen van SBB steeds verder af van het werkelijke totaalaantal dieren. De commissie stelt echter ook dat de jaarlijkse geboorte- en sterftecijfers op zichzelf van voldoende kwaliteit zijn om daarmee schattingen te kunnen doen van *trends* in populatieomvang. Verder stelt de commissie dat de wijze van het tellen van de populaties zou moeten worden geprofessionaliseerd en ook dat deze beter in de organisatie - van SBB - zou moeten worden ingebed.

Over de gewenste methode zelf geeft de commissie aan dat het uitvoeren van inventarisaties vanuit een helikopter een internationaal gebruikelijke methode is om het aantal hoefdieren vast te stellen in open landschappen zoals de OVP. De commissie adviseert elk jaar in maart en oktober te tellen, omdat op deze manier tegelijk ook de omvang van het nakomelingschap en de sterfte kan worden vastgesteld. Bovendien vallen deze momenten buiten het reguliere vogelbroedseizoen. Ik zal SBB vragen de aanbevolen telmethode te implementeren.

Stand van zaken evaluatiecommissie grote grazers

De evaluatiecommissie heeft van 17-19 september 2010 haar eerste bijeenkomst gehad onder leiding van de heer Gabor. Op verzoek van mijn ambtsvoorganger heeft de commissie haar alvast advies uitgebracht over de gewenste telmethode (zie boven). De commissie heeft echter tenminste nog tot 22 november 2010 nodig om met een zorgvuldig integraal advies aan mij te komen. Dat betekent dat ik het advies op een later moment zal ontvangen dan de oorspronkelijk voorziene datum van 1 november 2010, die ik noemde in mijn brief van 25 oktober jl. (NLP 2010-3093). Na ontvangst zal ik het advies bestuderen en vervolgens met mijn reactie naar de Kamer sturen. Mocht het advies aanleiding zijn voor aanpassingen in het beheer in het gebied, dan kan daarmee nog tijdig worden begonnen voordat de periode aanbreekt waarin de dieren gevolgen van eventuele winterse omstandigheden zouden kunnen ondervinden.

DE STAATSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN,
LANDBOUW EN INNOVATIE

dr. Henk Bleker

Directie Natuur, Landschap
en Platteland
Team Biodiversiteit

Datum
27 oktober 2010

Onze referentie
NLP.2010-2971

Bureau Bestuursraad
Afdeling Politiek
17 september 2010

**TE BEANTWOORDEN BRIEF
VAN DE TWEEDE KAMER**

Aan : ondergenoemde directie(s)
i.a.a. portefeuillehouder:
Van : het hoofd afdeling Politiek

**Vorbereiding door directie(s)*: NLP
(eerstgenoemde coördineert)**

Verzoek van: VC LNV
(32123-XIV-218/2010D35177)

Onderwerp(en): Heckrunderen in de Oostvaardersplassen

**Inlevering conceptbrief op minute 30 september 2010
bij DCC, Graan 4, uiterlijk op:**

Contactpersoon bij BBR-P:

*** De minister heeft te kennen gegeven Kamervragen en schriftelijke verzoeken sneller af te willen doen, gelieve u daarom aan de termijn te houden.**

Minister	Afsch. Ter beh.
	Voorts. Afschr. Aan
	Datum: 20 SEP. 20

TRCDEP/2010/1368

*)Indien naar uw mening een andere directie of dienst de (eerst) aangewezen is voor de (coördinatie van de) actie, gelieve u dit over te dragen aan het betrokken dienstonderdeel en BBR-P, tst. 4631, eveneens te berichten. **S.v.p. bij de beantwoording het kenmerknummer van de afzender (VCLNV of fractie/kamerlid) te vermelden.**

Commissie LNV

Aan de minister van Landbouw, Natuur
en Voedselkwaliteit

Plaats en datum: Den Haag, 16 september 2010
Betreft: Heckrunderen in de Oostvaardersplassen
Oms kenmerk: 32123-XIV-218/2010D35177

In de procedurevergadering van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 14 september 2010 is gesproken over de telling van Heckrunderen in de Oostvaardersplassen.

De commissie heeft besloten u te verzoeken de uitkomst van uw bespreking met Staatsbosbeheer over de gegevens, gehanteerde methode en gerezen onzekerheden inzake de telling van de Heckrunderen in de Oostvaardersplassen, uiterlijk één week voor het te plannen wetgevingsoverleg Natuur naar de Kamer te sturen.

Bij dezen breng ik u het verzoek van de commissie over.

Hoogachtend,

De griffier van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Commissie LNV

Aan de minister van Landbouw, Natuur
en Voedselkwaliteit

Plaats en datum: Den Haag, 16 september 2010
Betreft: Heckrunderen in de Oostvaardersplassen
Ons kenmerk: 32123-XIV-218/2010D35177

In de procedurevergadering van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 14 september 2010 is gesproken over de telling van Heckrunderen in de Oostvaardersplassen.

De commissie heeft besloten u te verzoeken de uitkomst van uw bespreking met Staatsbosbeheer over de gegevens, gehanteerde methode en gerezen onzekerheden inzake de telling van de Heckrunderen in de Oostvaardersplassen, uiterlijk één week voor het te plannen wetgevingsoverleg Natuur naar de Kamer te sturen.

Bij dezen breng ik u het verzoek van de commissie over.

Hoogachtend,

De griffier van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Bureau Bestuursraad
Afdeling Politiek
17 september 2010

**TE BEANTWOORDEN BRIEF
VAN DE TWEEDE KAMER**

Aan : ondergenoemde directie(s)
i.a.a. portefeuillehouder:
Van : het hoofd afdeling Politiek

Vorbereiding door directie(s)*: NLP
(eerstgenoemde coördineert)

Verzoek van: VC LNV
(32123-XIV-218/2010D35177)

Onderwerp(en): Heckrunderen in de Oostvaardersplassen

Inlevering conceptbrief op minute 30 september 2010
bij DCC, Graan 4, uiterlijk op:

Contactpersoon bij BBR-P:

*** De minister heeft te kennen gegeven Kamervragen en schriftelijke verzoeken sneller af te willen doen, gelieve u daarom aan de termijn te houden.**

Minister	Afsch. Ter beh.	NLP
	Voorts. Afschr. Aan	JZ
	Datum:	20 SEP. 2010

TRCDEP/2010/1368

*)Indien naar uw mening een andere directie of dienst de (eerst) aangewezen is voor de (coördinatie van de) actie, gelieve u dit over te dragen aan het betrokken dienstonderdeel en BBR-P, eveneens te berichten. S.v.p. bij de beantwoording het kenmerknummer van de afzender (VCLNV of fractie/kamerlid) te vermelden.

Commissie LNV

Aan de minister van Landbouw, Natuur
en Voedselkwaliteit

Plaats en datum: Den Haag, 16 september 2010
Betreft: Heckrunderen in de Oostvaardersplassen
Ons kenmerk: 32123-XIV-218/2010D35177

In de procedurevergadering van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 14 september 2010 is gesproken over de telling van Heckrunderen in de Oostvaardersplassen.

De commissie heeft besloten u te verzoeken de uitkomst van uw bespreking met Staatsbosbeheer over de gegevens, gehanteerde methode en gerezen onzekerheden inzake de telling van de Heckrunderen in de Oostvaardersplassen, uiterlijk één week voor het te plannen wetgevingsoverleg Natuur naar de Kamer te sturen.

Bij dezen breng ik u het verzoek van de commissie over.

Hoogachtend,

De griffier van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Bureau Bestuursraad
Afdeling Politiek
17 september 2010

**TE BEANTWOORDEN BRIEF
VAN DE TWEEDE KAMER**

Delphi 2067

Aan : ondergenoemde directie(s)
i.a.a. portefeuillehouder:
Van : het hoofd afdeling Politiek

Vorbereiding door directie(s)*: NLP
(eerstgenoemde coördineert)

Verzoek van: VC LNV
(32123-XIV-217/2010D35174)

Onderwerp(en): Evaluatie van het beheer van grote grazers in de
Oostvaardersplassen

Inlevering conceptbrief op minute 30 september 2010
bij DCC, Graan 4, uiterlijk op:

Contactpersoon bij BBR-P:

*** De minister heeft te kennen gegeven Kamervragen en schriftelijke verzoeken sneller af te willen doen, gelieve u daarom aan de termijn te houden.**

Minister	Afsch. Ter beh.	NLP
	Voorts. Afschr. Aan	JZ
	Datum	20 SEP. 2010

TRCDEP/2010/1369

*)Indien naar uw mening een andere directie of dienst de (eerst) aangewezen is voor de (coördinatie van de) actie, gelieve u dit over te dragen aan het betrokken dienstonderdeel en BBR-P, tst. 4631, eveneens te berichten. **S.v.p. bij de beantwoording het kenmerknummer van de afzender (VCLNV of fractie/kamerlid) te vermelden.**

Commissie LNV

Aan de Minister van Landbouw, Natuur
en Voedselkwaliteit

Plaats en datum: Den Haag, 16 september 2010
Betreft: Evaluatie van het beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen
Ons kenmerk: 32123-XIV-217/2010D35174

In de procedurevergadering van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 14 september 2010 is gesproken over de evaluatie van het beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De commissie heeft besloten u te verzoeken om een stand van zakenbrief inzake deze evaluatie, en de brief uiterlijk één week voor het te plannen wetgevingsoverleg Natuur naar de Kamer te sturen.

Bij dezen breng ik u het verzoek van de commissie over.

Hoogachtend,

De griffier van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,

Mw. drs. C.J.M. Dortmans

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Bureau Bestuursraad
Afdeling Politiek
3 november 2010

**TE BEANTWOORDEN BRIEF
VAN DE TWEEDE KAMER**

Aan : ondergenoemde directie(s)
i.a.a. portefeuillehouder: **DG Wouters**
Van : het hoofd afdeling Politiek

Vorbereiding door directie(s)*: **NLP**
(eerstgenoemde coördineert)

Verzoek van: VC LNV
 (2010Z15714)

Onderwerp(en): Verzoek van het [REDACTED] om geen onomkeerbare
 stappen te zetten als het gaat om afschot van
 dieren Oostvaardersplassen

Inlevering conceptbrief op minute 17 november 2010
bij DCC, Graan 4, uiterlijk op:

Contactpersoon bij BBR-P: [REDACTED]

*** De minister heeft te kennen gegeven Kamervragen en schriftelijke verzoeken sneller af te willen doen, gelieve u daarom aan de termijn te houden.**

TRCDEP/2010/1539

*)Indien naar uw mening een andere directie of dienst de (eerst) aangewezen is voor de (coördinatie van de) actie, gelieve u dit over te dragen aan het betrokken dienstonderdeel en BBR-P, tst. 4631, eveneens te berichten. **S.v.p. bij de beantwoording het kenmerknummer van de afzender (VCLNV of fractie/kamerlid) te vermelden.**

Voorzitter

Aan de staatssecretaris van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

Den Haag, 2 november 2010

Kenmerk: 2010Z15714

Geachte heer Bleker,

Hierbij zend ik u het stenografisch verslag van het ordedebat van heden toe.
Met deze brief breng ik het verzoek van het lid Graus over en vraag u mij te willen
berichten of u aan dit verlangen kunt voldoen.

Met vriendelijke groet,

Gerdi A. Verbeet
Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal

Regeling van werkzaamheden d.d. 2 november 2010 (16de vergadering)
Concept

Het woord is aan de heer Graus.

**

De heer **Graus** (PVV): Mevrouw de voorzitter. Ik wil graag namens de PVV-fractie, en zeker namens onze tweede woordvoerder dierenwelzijn, mijnheer Wilders, een spoeddebat aanvragen over het dierenleed in de Oostvaardersplassen. De kranten stonden er vol van: men wil mogelijk gaan afschieten of niet bijvoeren. Ik wil daar graag een spoeddebat over aanvragen.

De **voorzitter**: Maar die kranten heeft de heer Wilders niet gelezen aan zijn gezicht te zien.

**

De heer **Ormel** (CDA): Ik zou de heer Wilders willen feliciteren met zijn promotie binnen zijn partij.

De **voorzitter**: Namens ons allen.

**

De heer **Ormel** (CDA): Ik wil hieraan toevoegen dat wij dit voorjaar als Kamer een debat hebben gevoerd over de Oostvaardersplassen. Naar aanleiding daarvan is een evaluatiecommissie opgestart, die deze maand met een rapport komt. Ik vraag de heer Graus om zijn verzoek om een spoeddebat aan te houden en dit om te zetten in een verzoek aan de regering om te bevorderen dat dit rapport deze maand aan de Kamer wordt gezonden.

Ik geef nu geen steun voor het spoeddebat.

De **voorzitter**: Dat was mij niet ontgaan.

**

Mevrouw **Lodders** (VVD): Voorzitter. Ik heb een opmerking in dezelfde lijn. Ons is toegezegd dat wij het evaluatierapport voor 1 november ontvangen. Ik verwijs vervolgens naar het wetgevingsoverleg natuur waar dit punt geagendeerd zou worden. Ik geef dus geen steun aan het verzoek om een spoeddebat. Wel wil ik graag dat dit geagendeerd wordt bij het wetgevingsoverleg natuur.

De **voorzitter**: Dat was duidelijk. Mevrouw Ouwehand?

**

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Voorzitter. Ik was ook in de veronderstelling dat de heer Wilders vandaag een spoeddebat zou aanvragen. Dat is tenminste vanuit het Wildersaccount getwitterd, maar misschien moet daar nog het een en ander over worden afgestemd binnen de PVV-fractie.

Voorzitter. Ik zou via u het kabinet willen vragen om de evaluatie van het beheer van de Oostvaardersplassen aan de Kamer te doen toekomen. Ik geef de heer Graus in overweging om er een verzoek om een debat van te maken als die evaluatie binnen is. Ik zou dit punt niet bij het wetgevingsoverleg natuur willen betrekken. Dat hebben we afgesproken binnen de commissie, maar op voorwaarde dat die evaluatie op 1 november binnen zou zijn. Dat was gisteren. Ik wil heel graag van het kabinet weten wanneer die evaluatie er is en dan wil ik een normaal debat voeren met ruime spreektijden.

Mevrouw **Jacobi** (PvdA): Voorzitter. De PvdA geeft geen steun aan dit verzoek om een spoeddebat, maar ziet wel heel spoedig het werk van de commissie-Gabor, die deze zaak evalueert, tegemoet en voert daarna graag een vol debat.

De heer **El Fassed** (GroenLinks): Voorzitter. Ons lijkt een spoeddebat ook prematuur zolang het onderliggende rapport niet bekend is.

De heer **Van Gerven** (SP): Voorzitter. Ik heb niet de indruk dat er nu al runderen overlijden. Dus laten we gewoon het rapport-Gabor en het standpunt van het kabinet daarover afwachten en dan een debat organiseren.

De voorzitter: Mijnheer Graus, uw verzoek wordt niet gesteund. U hebt wel steun voor het verzoek om het rapport van de commissie-Gabor snel naar de Kamer toe te zenden.

Wij zullen het stenogram doorgeleiden naar het kabinet.

**

De heer Graus (PVV): Mevrouw de voorzitter. Mag ik daar een korte reactie op geven?

De voorzitter: Nou, dat lijkt me eigenlijk niet nodig.

**

De heer Graus (PVV): Nu ik geen steun krijg voor mijn verzoek, wil ik de regering in ieder geval verzoeken geen onomkeerbare stappen te zetten als het gaat om de afschot van dieren. Dat is wel belangrijk.

De voorzitter: Dat begrijp ik. We zullen het stenogram doorgeleiden naar het kabinet.

Achtergronddocumentatie bij toelichting aan de Staatssecretaris bij brief met kenmerk NLP.2010-2971

(van recent naar oud:)

- Bijlage 1 Brief d.d. 28 oktober 2010 van de heer Gabor aan de Staatssecretaris van EL&I.
- Bijlage 2 Brief d.d. 25 oktober 2010 van de Staatssecretaris aan de Kamer over "conflict tussen de Staatssecretaris en provincie Flevoland aangaande maatregelen voor natuurbeleid in het Regeerakkoord" (NLP 2010-3093).
- Bijlage 3 Brief d.d. 24 september 2010 van de heer Gabor aan de Minister van LNV (tussentijds advies van de evaluatiecommissie (Gabor) over tellingen en telmethode n.a.v. eerste bijeenkomst van de evaluatiecommissie).
- Bijlage 4 Nota d.d. 21 september 2010 van de Directeur NLP aan de Minister van LNV over "informatie over tellingen SBB paarden en edelherten OVP en uitkomsten eerste bijeenkomst cie Gabor" (NLP 2010-2856).
- Bijlage 4-1 Brief d.d.17 september 2010 van de Directeur Staatsbosbeheer aan de Minister van LNV over "tellingen Oostvaardersplassen".
- Bijlage 4-2 Door de Minister van LNV aan de evaluatiecommissie (Gabor) meegegeven vragen.
- Bijlage 5 Verzoek d.d. 16 september 2010 van de vaste commissie voor LNV over de stand van zaken van de evaluatie van het beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen, uiterlijk 1 week voor WGO (32123-XIV-217/2010D35174).
- Bijlage 6 Verzoek d.d. 16 september 2010 van de vaste commissie van LNV over de uitkomst van bespreking met Staatsbosbeheer over de gegevens, gehanteerde methode en gerezen onzekerheden inzake de telling van Heckrunderen in de Oostvaardersplassen, uiterlijk 1 week voor WGO ((23123-XIV-217/2010D35177).
- Bijlage 7 Brief d.d. 16 augustus 2010 van de Minister van LNV aan de Kamer over tellingen van Heckrunderen (kst. 32123-XIV, nr. 218).
- Bijlage 8 Brief d.d. 12 juli 2010 van de Miinister van LNV aan de Kamer over de instellingen van de commissie ter evaluatie van het beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen. (kst. 32123-XIV, nr. 217).
- Bijlage 9 Brief d.d. 18 mei 2010 van de Minister van LNV aan de Kamer over de situatie van de dieren in de Oostvaardersplassen (kst. 32123-XIV, nr. 205).

Aan de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie
De heer dr. H. Bleeker
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

Datum : 28 oktober 2010

Excellentie,

Naar ik uit de beantwoording van de Kamervragen uwerzijds d.d. 25 oktober 2010 heb begrepen, heeft u de Tweede Kamer gemeld dat de Evaluatiecommissie Oostvaardersplassen gevraagd is om op 1 november 2010 advies uit te brengen. Zulks is volstrekt correct.

In het licht van de planning van activiteiten van de evaluatiecommissie heb ik op 23 augustus nader overleg gevoerd met uw ambtsvoorganger. Toen was reeds bekend dat de eerste zitting van de commissie plaats zou vinden op 17-19 september, terwijl de tweede zitting op 5-7 november plaats zou vinden. Toenmalig Minister Verburg heeft uitdrukkelijk verzocht over een aantal vragen tussentijds te willen rapporteren, zodat de Tweede Kamer nog tijdig kon worden geïnformeerd.

Van mijn kant heb ik toegezegd te zullen bevorderen, dat aantal van de aan de commissie meegegeven vragen reeds in de eerste zitting zo mogelijk definitief afgehandeld zouden kunnen worden, zodat in de daaropvolgende week de minister daarover geïnformeerd zou kunnen worden.

De commissie is er in geslaagd om de meest urgente vragen indicatief, en wat de methodiek voor tellingen betreft zelfs definitief te beantwoorden. Hierover is op 24 september per separaat schrijven aan uw ambtsvoorganger bericht.

In het licht van de tweede voltallige zitting van 5-7 november zal naar het zich laat aanzien de eerste technische tekst van het rapport per 15 november gereed zijn, terwijl het streven is dat afstemming met de commissieleden er toe zal kunnen leiden dat per 22 november een definitieve rapportage gereed is.

Ik hoop u naar genoegen te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

Voorzitter commissie evaluatie oostvaardersplassen

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK DEN HAAG

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

**Natuur, Landschap en
Platteland**
Team Gebieden
Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.minlnv.nl

Onze referentie
NLP 2010-3093

Uw referentie
2010Z15020

Datum 25 oktober 2010

Betreft Conflict tussen de staatssecretaris en provincie Flevoland aangaande de
maatregelen voor natuurbeleid in het Regeerakkoord

Geachte Voorzitter,

Hierbij stuur ik u de antwoorden op vragen van de leden Van Gerven en Jansen
(beiden SP) aan de minister en de staatssecretaris van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie over het conflict tussen de staatssecretaris en de provincie
Flevoland aangaande de maatregelen voor natuurbeleid in het Regeerakkoord
(Ingezonden 20 oktober 2010)

1

*Is het waar dat u op uw eerste werkdag - zonder enig overleg met betrokkenen in
de provincie Flevoland - hebt gezegd niet door te willen gaan met de aanleg van
natuurgebied Oostvaarderswold, de robuuste verbinding tussen de Veluwe en de
Oostvaardersplassen? 1)*

Ja. Dat voornemen staat in het regeerakkoord.

2

*Welke communicatie heeft er exact tussen u en betrokkenen in Flevoland
plaatsgevonden?*

Op 20 oktober heb ik de provincie Flevoland een brief (kenmerk NLP 2010-3065)
gestuurd over de Rapportage Midterm Review, waarin ik ook inga op de
beëindiging van een aantal investeringen, in het bijzonder voor Robuuste
Verbindingszones.

3

*Vindt u consultatie en overleg nog nodig bij de rest van het traject? Hoe gaat u
dat vormgeven?*

Verdere consultatie en overleg zijn nodig. Ik heb op korte termijn overleg hierover
met de provincies.

De geplande aanleg van het Oostvaarderswold had een belangrijke functie in het vergroten van het leefgebied voor de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

Het schrappen van het Oostvaarderswold maakt hieraan een einde.

Ik beraad mij op de consequenties hiervan voor het beleid inzake het beheer van de Oostvaardersplassen en gebruik daarbij het advies de commissie ter evaluatie van het beheer van grote grazers in het natuurgebied de Oostvaardersplassen (Committee on the evaluation of management of large herbivores in the Oostvaardersplassen), die door het voormalige ministerie van LNV is ingesteld (brief met kenmerk NLP2010/2412 d.d. 12-7-2010).

De commissie evalueert onder leiding van de heer drs. J.D. Gabor het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De commissie is gevraagd om 1 november 2010 met een advies te komen.

**Natuur, Landschap en
Platteland**
Team Gebieden

Datum
25 oktober 2010

Onze referentie
NLP 2010-3093

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

**Natuur, Landschap en
Platteland**
Team Gebieden

Datum
25 oktober 2010

Onze referentie
NLP 2010-3093

DE STAATSSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN,
LANDBOUW EN INNOVATIE,

dr. Henk Bleker

1) Brabants Dagblad, 'Staatssecretaris Bleker meteen onder vuur', 15 oktober
2010

The Minister of Agriculture, Nature and Food quality
Mrs. Gerda Verburg
Postbus 20401
6706 KN DEN HAAG
The Netherlands

Date 24 september 2010
Concerns Progress of work of ICMO-2: the Commission on the Evaluation of Management of large herbivores
in the Oostvaardersplassen

Dear Minister,

I am pleased to inform you on the progress of work of the Commission on the Evaluation of Management of large herbivores in the Oostvaardersplassen (ICMO-2).

ICMO-2 started its activities directly after its initialization on July 12. Over the last two months data collection has taken place, several interviews have been done and an audit was performed by two ICMO-2 members regarding the reliability of existing data on herbivores. The nature of the full set of questions and the underpinning dilemmas require ICMO-2 to follow a working process with two multi-day meetings as a minimum, in order to be able to deliver a report with sufficient quality to be of substantial use.

The first meeting took on September 17-19. During this meeting we addressed the questions you asked us to consider. We also dealt with your additional question on the preferable methodology for counting the large herbivores. I further promised that ICMO-2 would provide you with (preliminary) answers as far as possible, including the question on the counting methodology, by the end of September.

During the first meeting the question on the counting methodology was answered and agreed upon amongst its members. In addition ICMO-2 was able to give its judgment on the reliability of existing data on the monitoring of the large herbivores (Red deer, Heck cattle and Konik horses).

The other questions need more fundamental elaboration and hence more time. For example, the term carrying capacity, a static single species concept, needs to be reinterpreted in accordance with current scientific insights, and the question how we merge ethical considerations (how to deal with suffering) with ecological judgments (benefits of management system) also needs further elaboration.

Further clarification of the strategic management goals by Staatsbosbeheer is also needed to be able to evaluate the present ecological qualities of the area and thus the effectiveness of current management approaches in delivering ecological goals. The important issue of the provision of shelter needs dialogue with parties involved. In addition, one of the members was unable to attend the first meeting, so most issues need further discussion during the second meeting to reach unanimity.

Appendix I Preliminary answers to questions on ecology and animal welfare

Ecology

Question 2. Does the Oostvaardersplassen area, with its herbivore management system, operate as a predominantly naturally functioning ecosystem?

Preliminary answer. We reviewed three main aspects determining the characteristics of the ecosystem: its initial conditions, its boundary conditions and its internal processes (see Appendix II)

We conclude that while the initial stages and some of the current boundary conditions are manmade or managed, most of the internal processes occur spontaneously, and hence can be considered as "naturally functioning".

Animal Welfare

Question 4. Could you give your opinion on the culling policy operated by Staatsbosbeheer to prevent unnecessary suffering in sick and weak animals?

Question 5. What is the commission's opinion on tightening culling criteria to raise the welfare standards of individual animals?

Preliminary answers

The commission judges, that the wardens of Staatsbosbeheer do a good job within the framework of the protocol. However, the protocol is still a compromise between the objectives of non-intervention and minimizing unnecessary suffering. Unnecessary suffering is understood here as prolonged suffering when it is likely that the animal will not survive the next few weeks.

The commission recommends to change the protocol to further minimize unnecessary suffering. There are several possibilities to do this within the framework of current management.

- a. The functioning of the animal in its environment should be the primary criterion, rather than simply considering single behaviours (such as passive behaviour while being approached by the warden) or single environmental circumstances such as time of the year, temperature. It has to be considered that animals will show certain behaviour like fleeing until it is really not able to move anymore.
- b. The wardens should be allowed to be more pro-active in their final decision. Changes in the formal protocol could for example include a larger distance of approaching the animals (10-15 m instead of 3 m). Moreover, an environmental score, taking into account all environmental factors (e.g. time of the year, recent period, weather forecast of the coming period) could be combined with the condition score already used. This would lead to a more straight-forward protocol.
- c. The circumstances for culling during winter could be improved for example by closing parts of the Oostvaardersplassen accessible to the public during the morning to enable culling without danger for human beings.

However, ICMO-2 recommends to implement changes systematically. The developing protocol should be evaluated systematically on the basis of the experience of the wardens in consultation with other experts.

We wish to emphasise at this point, however, that giving our opinion on how to improve the present protocol does not imply that ICMO-2 already has qualified the present method of reactive culling as the best possible method. This needs further consideration and will be concluded in the second meeting.

Food web assembly, dynamics, trophic interactions above- and belowground food web are strongly affected by the assembly of large herbivores present	N	N
Strong interactions between birds, mammals with soil formation and geomorphological factors	N	N
Clear resource partitioning, competition, facilitation within trophic levels, such as among large herbivores	N	N
Interplay between large herbivores, small herbivores (geese) and heterogeneity in vegetation structure and composition	N	N
Vegetation differentiation strongly responds to both geomorphological and hydrological variation, and to grazing and browsing	N	N
Nutrient cycling is strongly dominated by large Herbivores	N	N
Soil fauna, and species that depend on it (eg meadow birds), are strongly affected by large herbivores	N	N
Large herbivores facilitate for smaller ones (eg geese)	N	N

Appendix III References

Daniels MJ (2006). Estimating red deer *Cervus elaphus* populations: an analysis of variation and cost-effectiveness of counting methods. *Mammal Review* 36:235-247.

Mayle BA, Staines BW (1998) An overview of methods used for estimating the size of deer populations in Great Britain. In: Goldspink CR, King S, Putman RJ (eds) *Population Ecology, Management and Welfare of Deer*, 19-31. British Deer Society/Universities' Federation for Animal Welfare.

Morellet N, Klein F, Andersen, R (2011) The census and management of populations of ungulates in Europe. In: Putman RJ, Apollonio M, Andersen R (eds) *Ungulate Management in Europe: Problems and Practices*, Cambridge University Press *in press*.

Putman RJ, Watson, Langbein J (2011) Assessing deer densities and impacts at the appropriate level for management: a review of methodologies for use beyond the site scale. *Mammal Review*, *in press*

Ministerie van Landbouw, Natuur en
Voedselkwaliteit

retour van minister

Aan:
de Minister

**Natuur, Landschap en
Platteland**

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.minInv.nl

Contactpersoon

@minInv.nl

Van:

nota

informatie over tellingen SBB paarden en edelherten OVP
en uitkomsten eerste bijeenkomst cie Gabor

Datum
21 september 2010

Onze referentie
NLP2010-2856

Bijlagen
2

Hierbij informeer ik u over de recente totaalstellingen van de konikpaarden en edelherten in de Oostvaardersplassen (OVP) en over de aanstaande beantwoording van een aantal vragen na de eerste bijeenkomst van de commissie Gabor afgelopen weekend. Ook doe ik een voorstel voor hoe met e.e.a. om te gaan.

Totaaltellingen konikpaarden en edelherten in de OVP

Tot voor kort schatte SBB de totaalaantallen grote grazers in de OVP uitsluitend op basis van een jarenlange reeks cijfers van alleen sterfte en geboorten. Onlangs heeft SBB het totale aantal Heckrunderen in de OVP daadwerkelijk laten tellen. Daar kwam een beduidend lager aantal uit dan de eerdere aantallen die u ook aan de TK had gemeld. U heeft daarop SBB verzocht snel ook het totale aantal konikpaarden en edelherten daadwerkelijk te tellen. Ook heeft u de commissie Gabor verzocht een uitspraak te doen over de meest wenselijke telmethode van grote grazers in de OVP.

De directeur SBB heeft u nu de resultaten van de totaalstellingen van de paarden en herten gemeld (bijlage 1). Net als bij de runderen, wijken ook die af van eerdere schattingen. In dit geval zijn de totale aantallen dieren echter juist hoger dan eerder geschat.

Tegelijk heeft ook de commissie Gabor zich over de telmethode gebogen (zie hierna). De commissie adviseert nu een geheel andere telmethode. Daarmee lijken ook de nieuwste cijfers van SBB van beperkte waarde.

Resultaten eerste bijeenkomst commissie Gabor over de OVP

De commissie Gabor was afgelopen weekend voor het eerst bijeen. Er is in goede harmonie voortvarend gewerkt. Vanuit LNV was [redacted] bij de sessies. Conform uw telefoongesprek met de heer Gabor bereidt de commissie nu een brief aan u voor met een antwoord op uw aanvullende vraag over de gewenste telmethode en met voorlopige antwoorden op een aantal vragen die u de commissie eerder had meegegeven (bijlage 2).

Naar verwachting zullen de antwoorden kortweg als volgt zijn:

**Natuur, Landschap en
Platteland**

Recente discrepanties in SBB-cijfers en de meest gewenste telmethode:

- Een systematische fout in de tot voor kort door SBB gebruikte methode om totaalaantallen dieren te schatten is waarschijnlijk de oorzaak voor de verschillen met de onlangs daadwerkelijk getelde totaalaantallen; de eerdere SBB-cijfers zijn wel geschikt voor het afleiden van jaarlijkse populatietrends;
- Het is de hoogste tijd dat SBB professioneler gaat tellen en dat SBB het tellen beter inbedt in de interne organisatie;
- Aanbevolen wordt twee keer per jaar (buiten het vogelbroedseizoen: maart en oktober) totaalstellingen te laten verrichten vanuit een helikopter.

Datum
21 september 2010

Onze referentie
NLP2010-2856

Voorlopig antwoord op vraag 2 onder "ecologie" (functioneren de OVP, mede gelet op het gevoerde beheer van de grote grazers, als het beoogde nagenoeg natuurlijke systeem?):

- De commissie heeft drie ecologische aspecten bekeken die hierbij van belang zijn: de condities toen de OVP ontstonden, de condities die van buitenaf op de OVP inwerken, en interne ecologische processen van de OVP zelf; de commissie concludeert dat de begincondities en sommige condities van buitenaf door de mens zijn of worden bepaald, maar dat de meeste interne ecologische processen spontaan zijn (= "natuurlijk functioneren").

Voorlopige antwoorden op de vragen 4 en 5 onder "dierenwelzijn" (4: kan de commissie oordeel geven over de uitvoering van het afschotprotocol dat door Staatsbosbeheer wordt gehanteerd om verzwakte dieren tijdig uit hun lijden te verlossen?; 5: zouden deze afschotcriteria bij het gevoerde beheer aangescherpt kunnen of moeten worden met het oog op het welzijnsniveau van het individuele dier?):

- De commissie vindt dat de SBB-boswachters hun werk nauwgezet doen conform het protocol; het protocol zelf is echter een compromis tussen niet ingrijpen en het verminderen van onnodig dierenleed;
- Aanbevolen wordt om bij afschot meer uit te gaan van hoe het dier in zijn omgeving functioneert in plaats van het gebruiken van criteria zoals temperatuur; de boswachters zouden meer pro-actief moeten kunnen afschieten en ook van een grotere afstand; afschot kan zonodig worden vergemakkelijkt door terreinen tijdelijk af te sluiten voor publiek;
- Aanbevolen wordt het protocol aan te scherpen, veranderingen systematisch te implementeren, en permanent te evalueren; de commissie doet op dit moment nog geen uitspraak over of de huidige methode van reactief beheer de best mogelijke methode is; daarvoor is meer discussie nodig tijdens de volgende bijeenkomst.

Voorstel

Mede omdat de VC-LNV heeft verzocht om een stand-van-zakenbrief inzake de evaluatie van het OVP-beheer en de uitkomsten van overleg met SBB over de discrepanties in de populatiecijfers, vóór het WGO, zou ik u het volgende willen voorstellen:

Zodra de brief van de commissie Gabor u heeft bereikt:

- de Kamer informeren over de discrepanties in de tellingen en over het advies van de commissie Gabor over de gewenste telmethode (zie boven);
- de Kamer daarbij ook melden dat het eindadvies van de commissie over alle andere zaken niet eerder dan in de eerste helft van november a.s. kan worden verwacht;
- SBB verzoeken vast te starten met de implementatie van de door de commissie geadviseerde telmethode en ook dat verzoek de Kamer melden.

Daarnaast zou ik alvast willen voorstellen:

- Zodra het concepteindadvies van de tweede en laatste bijeenkomst van de commissie gereed is, een onderhoud te plannen tussen u en de heer Gabor over dat concepteindadvies, alvorens dat definitief wordt gemaakt.

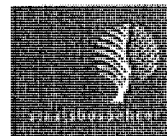
**Natuur, Landschap en
Platteland**

Datum
21 september 2010

Onze referentie
NLP2010-2856

bijl. 1.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Mevrouw G. Verburg
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Datum 17 september 2010
Onderwerp Tellingen Oostvaardersplassen
Verzonden door [redacted]
Ons kenmerk 2010-2098
Uw kenmerk
Bijlagen 2

Geachte mevrouw Verburg,

Conform uw verzoek heb ik, naast de eerder verrichte tellingen van de heckrunderen, in de afgelopen weken aanvullende tellingen laten houden voor de edelherten en konikpaarden in de Oostvaardersplassen. Met deze nota wil ik u informeren over de uitkomsten van de in september 2010 gehouden tellingen.

Algemeen

Zoals ik eerder heb bericht, is het uitvoeren van exacte tellingen van de grote grazers in de Oostvaardersplassen een complexe opgave. Het betreft een groot en gedifferentieerd terrein, waarin de dieren (en dan met name de edelherten) zeer mobiel zijn. Tellingen van absolute aantallen grazers in de Oostvaardersplassen zijn dan ook geruime tijd niet meer gehouden omdat ingeschat werd dat de onnauwkeurigheid te groot werd. Daarom is besloten over te gaan op een zo nauwkeurig mogelijke registratie van de aantallen gestorven en geboren dieren om daarmee een goed beeld te krijgen van de tendensen in de populatieontwikkeling.

Uit de telling van de heckrunderen zijn afwijkingen gebleken in het absolute aantal aanwezige dieren. Ik deel dan ook uw mening dat een wijziging van de gebruikte telmethodiek en rapportage gewenst is. Ik heb inmiddels stappen gezet om de meest recente inzichten op het gebied van tellingen te benutten. Bovendien heeft u de Commissie Evaluatie en Advies Management voor de Oostvaardersplassen advies op dit punt gevraagd.

Uitgevoerde veldtellingen

Gelet op uw verzoek is vooruitlopend op de toepassing van een te ontwikkelen telmethode, ook een telling gedaan van het aantal aanwezige konikpaarden en edelherten in de Oostvaardersplassen. De telverslagen treft u hierbij aan. De tellingen zijn uitgevoerd door:

Edelherten: IPC Groene Ruimte [redacted]

Konikpaarden: EQUUS ([redacted])

bijl. 2

Vraagstelling voor de evaluatiecommissie

De Minister wil graag onderstaande vragen beantwoord zien.

Ecologie

1. Hoe is in het beheer van de OVP uitvoering gegeven aan de doelstellingen en uitgangspunten van het advies van het *International Committee on the Management of large herbivores in the Oostvaardersplassen* (ICMO)?
2. Functioneren de OVP, mede gelet op het gevoerde beheer van de grote grazers, als het beoogde nagenoeg natuurlijke systeem?
3. Hoe ontwikkelt zich de populatieopbouw en -omvang en hoe interpreteert u deze ontwikkelingen in relatie tot natuurlijke draagkracht van het gebied voor de grote grazers?

Dierenwelzijn

1. Kunnen de dieren in de Oostvaardersplassen hun natuurlijk gedrag vertonen?
2. Hoe is het dierenwelzijnsniveau van de grote grazers in de Oostvaardersplassen in relatie tot andere (nagenoeg) natuurlijk functionerende ecosystemen?
3. Hoe is het dierenwelzijnsniveau van de grote grazers in de OVP in relatie tot anders beheerde ecosystemen met grote grazers?
4. Kan de commissie oordeel geven over de uitvoering van het afschotprotocol dat door Staatsbosbeheer wordt gehanteerd om verzwakte dieren tijdig uit hun lijden te verlossen?
5. Zouden deze afschotcriteria bij het gevoerde beheer aangescherpt kunnen of moeten worden met het oog op het welzijnsniveau van het individuele dier?

Concluderende vragen

1. In welke mate is er binnen de kaders van het ICMO-advies ruimte voor interventies in het beheer, waarbij wordt bijgevoerd en afgeschoten om de populatie te reguleren?
2. Zijn, gezien de uitkomsten en evaluatie van het op grond van het ICMO-advies gevoerde beheer, volgens de evaluatiecommissie aanpassingen van het ICMO-advies wenselijk? Zo ja, welke?

Vergaderjaar 2009–2010

32 123 XIV

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) voor het jaar 2010

Nr. 218

BRIEF VAN DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKWALITEIT

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 16 augustus 2010

De directeur Staatsbosbeheer heeft mij geïnformeerd dat een recente telling van Heckrunderen in de Oostvaardersplassen (OVP) in zijn opdracht aangeeft dat de geregistreerde omvang van de populatie naar beneden moet worden bijgesteld.

De aantallen grote grazers in de OVP worden door Staatsbosbeheer sinds het jaar 2000, naar mij nu blijkt, alleen bijgehouden door registratie van geboorte en sterfte en niet meer door tellingen van de gehele populatie. Bij de totaalstelling van de Heckrunderen is nu gebleken dat met de gekozen werkwijze in de loop der jaren een behoorlijke discrepantie is ontstaan tussen het werkelijke aantal volwassen dieren en de geregistreerde omvang.

Bovenstaande impliceert dat cijfers van Staatsbosbeheer, die ik u eerder heb toegestuurd, voor de Heckrunderen achteraf niet juist blijken. Ik betreur dat zeer. Ik heb Staatsbosbeheer gevraagd het verschil te verklaren.

Voor het bijhouden van de aantallen konikpaarden en edelherten hanteert Staatsbosbeheer dezelfde methode als voor Heckrunderen. Een hertelling van de gehele populatie heeft voor die soorten nog niet plaatsgevonden. Ik heb Staatsbosbeheer gevraagd zo snel mogelijk ook een hertelling van konikpaarden en edelherten te doen.

Staatsbosbeheer heeft de populatietelling van Heckrunderen op 29 juli jl. laten uitvoeren door een onderzoeker van de Zoogdiervereniging en zijn medewerker. Er zijn toen 250 volwassen dieren geteld. Uitgaande van de geregistreerde sterfte zou dit betekenen dat er op 1 januari jl. 406 volwassen dieren waren in plaats van de eerder door Staatsbosbeheer gerapporteerde 548. De telling van 29 juli is vanaf de grond en door twee

Vergaderjaar 2009–2010

32 123 XIV

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) voor het jaar 2010

Nr. 217

BRIEF VAN DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKWALITEIT

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 12 juli 2010

Hierbij informeer ik u over de instelling van de commissie ter evaluatie van het beheer van grote grazers in het natuurgebied de Oostvaardersplassen (*Committee on the evaluation of the management of large herbivores in the Oostvaardersplassen*).

Een dergelijke evaluatie zou aanvankelijk in 2011 plaatsvinden, overeenkomstig het advies uit 2006 van het *International Committee on the Management of large herbivores in the Oostvaardersplassen* (ICMO). Conform mijn eerder uitgesproken voornemen¹, laat ik de evaluatie nu vervroegd plaatsvinden.

De evaluatiecommissie zal onderzoek doen naar:

- ecologische vragen over hoe bij het beheer van de Oostvaardersplassen uitvoering is gegeven aan het advies van het *International Committee on the Management of large herbivores in the Oostvaardersplassen* (ICMO), over de mate waarin de Oostvaardersplassen als het beoogde nagenoeg natuurlijke systeem functioneert en over de wijze waarop zich de populatieopbouw en -omvang van grote grazers ontwikkelt;
- dierenwelzijnsvragen over de mate waarin dieren in de Oostvaardersplassen hun natuurlijk gedrag kunnen vertonen, over het dierenwelzijnsniveau ter plaatse ten opzichte van dat in andere ecosystemen en over gehanteerde en wenselijke afschotcriteria mede met het oog op het welzijnsniveau van individuele dieren;
- vragen over het in de toekomst gewenste beheer, waarbij ook het in 2006 uitgebrachte ICMO-advies nog eens tegen het licht zal worden gehouden.

De vragen die ik aan de evaluatiecommissie heb meegegeven, treft u in de bijlage aan.

¹ zie Handelingen 2009–2010, nr. 64, pag. 5598–5623.

BIJLAGE

Aan de evaluatiecommissie meegegeven vragen

Ecologie

1. Hoe is in het beheer van de OVP uitvoering gegeven aan de doelstellingen en uitgangspunten van het advies van het International Committee on the Management of large herbivores in the Oostvaardersplassen (ICMO)?
2. Functioneren de OVP, mede gelet op het gevoerde beheer van de grote grazers, als het beoogde nagenoeg natuurlijke systeem?
3. Hoe ontwikkelt zich de populatieopbouw en -omvang en hoe interpreteert u deze ontwikkelingen in relatie tot natuurlijke draagkracht van het gebied voor de grote grazers?

Dierenwelzijn

1. Kunnen de dieren in de Oostvaardersplassen hun natuurlijk gedrag vertonen?
2. Hoe is het dierenwelzijnniveau van de grote grazers in de Oostvaardersplassen in relatie tot andere (nagenoeg) natuurlijk functionerende ecosystemen?
3. Hoe is het dierenwelzijnniveau van de grote grazers in de OVP in relatie tot anders beheerde ecosystemen met grote grazers?
4. Kan de commissie oordeel geven over de uitvoering van het afschotprotocol dat door Staatsbosbeheer wordt gehanteerd om verzwakte dieren tijdig uit hun lijden te verlossen?
5. Zouden deze afschotcriteria bij het gevoerde beheer aangescherpt kunnen of moeten worden met het oog op het welzijnsniveau van het individuele dier?

Concluderende vragen

1. In welke mate is er binnen de kaders van het ICMO-advies ruimte voor interventies in het beheer, waarbij wordt bijgevoerd en afgeschoten om de populatie te reguleren?
2. Zijn, gezien de uitkomsten en evaluatie van het op grond van het ICMO-advies gevoerde beheer, volgens de evaluatiecommissie aanpassingen van het ICMO-advies wenselijk? Zo ja, welke?

Vergaderjaar 2009–2010

32 123 XIV

**Vaststelling van de begrotingsstaten van het
Ministerie van Landbouw, Natuur en
Voedselkwaliteit (XIV) voor het jaar 2010**

Nr. 205

**BRIEF VAN DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKWALITEIT**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 18 mei 2010

Per brief van 12 mei 2010 heeft de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van uw Kamer (2010Z08083/2010D22143) mij verzocht om geïnformeerd te worden over de situatie van de dieren in de Oostvaardersplassen. Het verzoek bevat enkele onderdelen, waarop ik hieronder afzonderlijk zal reageren.

Sterfte dieren Oostvaardersplassen

In-ervolg op mijn brief van 10 maart 2010 (Tweede Kamer, 2009–2010, 32 132 XIV, nr. 174) stuur ik u hierbij een overzicht van de sterfte van de dieren in de Oostvaardersplassen in de periode 1 januari 2010 tot 1 mei 2010. Een uitgebreider overzicht is ook te vinden op www.staatsbosbeheer.nl.

	Stand per 1-1-2010	Sterfte tot en met 1-5-2010
Heckrund	548	140
Konikpaard	1171	295
Edelhert	2172	658
Totaal	3891	1093

Bijvoederen

In mijn brief van 26 maart 2010 (Tweede Kamer, 2009–2010, 32 123 XIV, nr. 191) heb ik u geïnformeerd over de uitvoering van de motie-Ormel c.s. (Tweede Kamer, 2009–2010, 32 123 XIV, nr. 188) inzake het beschikbaar stellen van schraal hooi aan de dierpopulaties in de Oostvaardersplassen en de Veluwezoom. In vervolg op deze brief deel ik u het volgende mee.

AANKOMST		
: d.d. 01/11		
: Paraaf: 7v		
Levering nr:	Eerwig	Jaren
Onderwerp:		
> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag		

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
Programma Biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ Den Haag
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
www.minlnv.nl

Onze referentie
159365

Uw referentie
2010Z14670/2010D39829

Bijlagen
1

Datum 4 november 2010
Betreft Voortgangsrapportage Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008-2011

Geachte Voorzitter,

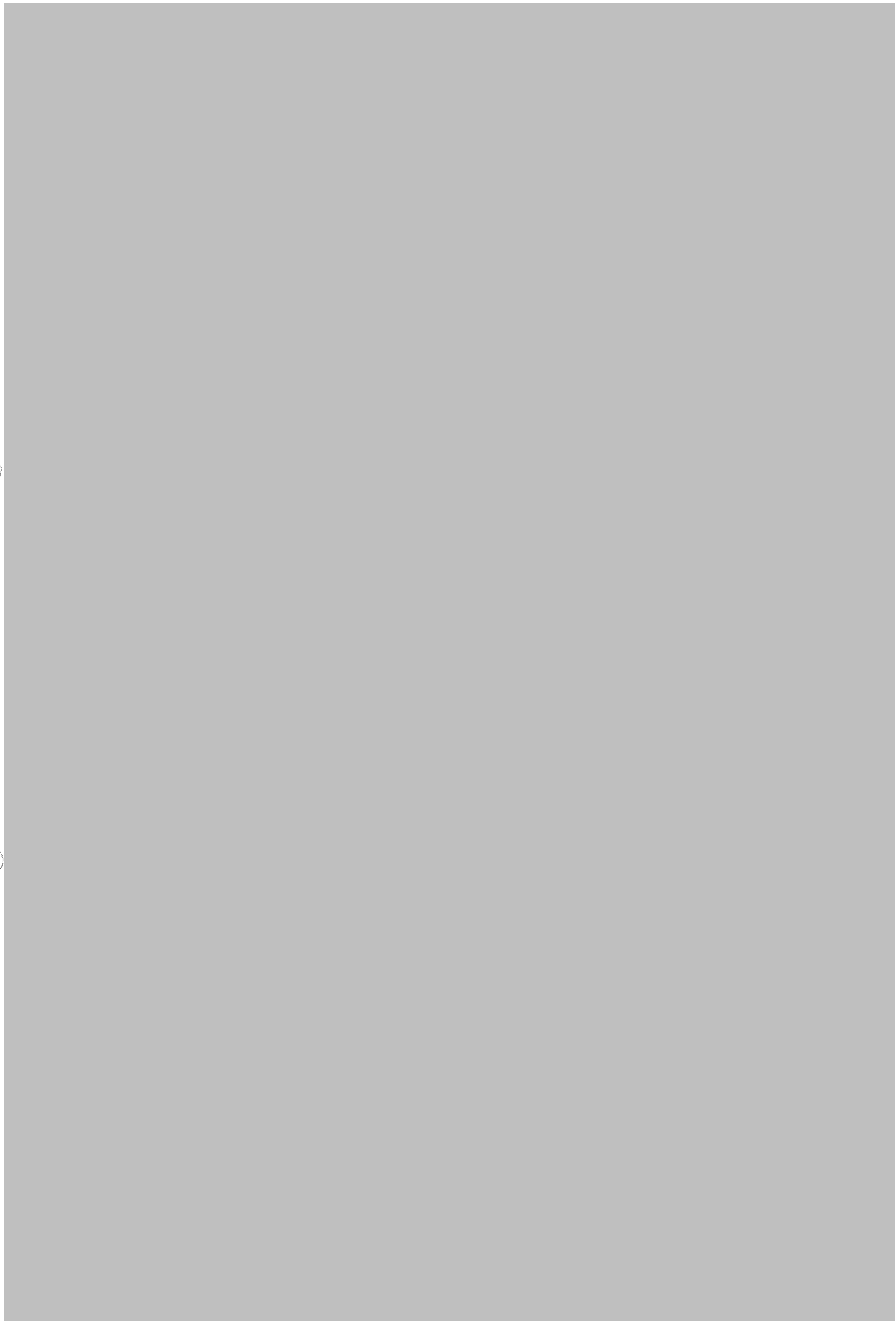
In antwoord op het verzoek van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (brief 13 oktober 2010, kenmerk 2010Z/14670/2010D39829) bied ik u, mede namens de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris van Infrastructuur & Milieu, de voortgangsrapportage 2008-2009 van het Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008 – 2011 aan.
Deze rapportage heeft betrekking op de periode 1 januari 2008 t/m 30 juni 2010.

DE STAATSSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN,
LANDBOUW EN INNOVATIE

dr. Menk Bleker

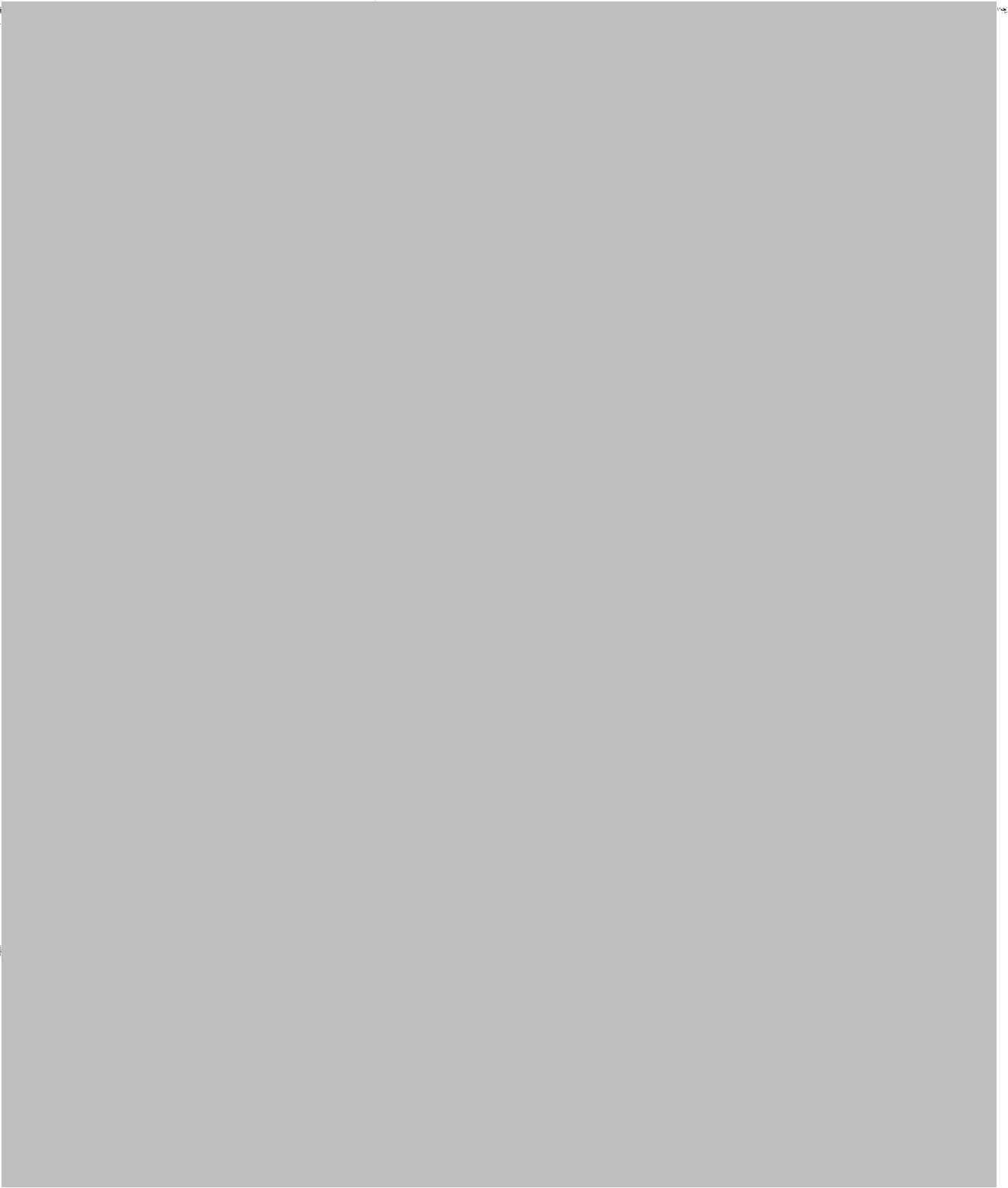

MINUTE

SPOED: Nee **Reden:****IN TE VULLEN DOOR DE OPSTELLER**

Bestuursraad : [redacted] 2111
Directie/Dienst : Natuur, Landschap en Platteland
Naam redakteur : [redacted]
Telefoon redakteur : [redacted]
Hoofd directie /dienst : [redacted]
Onderwerp : Voortgangsrapportage Biodiversiteit

Documentnaam : 159362

Tstnr: [redacted]

B.g.g. : [redacted]

Briefnummer : [redacted]

Paraaf/datum :

Paraaf/datum :

AAN:

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Dagtekening:**Bericht op d.d.:
schr.****Kenmerk:****d.d.:****Kenmerk:****Indien antwoord op RS-brief origineel een Kopie bijvoegen.**

De reden waarom beantwoording langer dan drie weken op zich heeft laten wachten:

Mee te zenden stukken Ja/Nee

1.

In te vullen door DOCUMENTVERWERKINGSCENTRUM

Getypt

Coll

Verzenden

Verzonden

PDOC01/159362

Toelichting voor de Staatssecretaris bij brief 159365

Bijgaande Voortgangsrapportage 2008 -2009 van het beleidsprogramma Biodiversiteit 2008 -2011 wordt op verzoek van de Commissie Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (Cie LNV) naar de Kamer gestuurd.

De rapportage betreft de voortgang van de motie Polderman (Uitvoeringsprogramma) en beslaat de periode t/m 1 juli 2010. Met toezending aan de Kamer is gewacht totdat het nieuwe kabinet was aangetreden.

De Cie LNV wil de voortgangsrapportage betrekken bij het Wetgevingsoverleg Natuur op 8 november a.s. en verzoekt om die reden om toezending uiterlijk op 1 november a.s.

Het Interdepartementaal Programma Biodiversiteit wordt uitgevoerd door de oude departementen van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit, van Ontwikkelingssamenwerking en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer met betrokkenheid van het departement van Economische Zaken.

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK DEN HAAG

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA 'S-GRAVENHAGE

**Natuur, Landschap en
Platteland**
Programma Biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.minlnv.nl

Contactpersoon

@minlnv.nl

Datum 25 oktober 2010
Betreft Voortgangsrapportage Biodiversiteit

Onze referentie
159365

Geachte Voorzitter,

In antwoord op het verzoek van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (brief 13 oktober 2010, kenmerk 2010Z/14670/2010D39829) bied ik u, mede namens de ~~Staatssecretarissen~~ van Buitenlandse Zaken en de ~~Staatssecretaris~~ van Infrastructuur & Milieu, de voortgangsrapportage 2008-2009 van het Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008 – 2011 aan.
Deze rapportage heeft betrekking op de periode 1 januari 2008 t/m 30 juni 2010.

DE STAATSSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN,
LANDBOUW EN INNOVATIE

Dr. Henk Bleker

Aanbiedingsformulier voor: DS Natuur datum: 01-06-2005

1. Directie/dienst	Directie Natuur	Paraaf	
Onderwerp	Grote Grazers Oostvaardersplassen	Nummer	DN.2005-1861
Stuk is ter	kennisname	Auteur	

2. Voorstel vloeit voort uit Verzoek Staf

3. Inhoud en doelstelling: korte samenvatting

Deze nota stelt u op de hoogte van de stand van zaken met betrekking tot Grote Grazers in de Oostvaardersplassen. Hiervoor wordt een overzicht gegeven van de voortgang rond de toezeggingen die de minister heeft gedaan tijdens het spoeddebat in de Kamer van 10 maart j.l. over de leefomstandigheden van edelherten in de Oostvaardersplassen.

4. Voorgestelde conclusies

Inzet is om het huidige beleid op hoofdlijnen staande te houden. Een nadere beoordeling van het beheer is mogelijk zodra de RDA en RLG advies hebben geleverd.

5. Verdere procedure

10 juni advies RDA en RLG over afgelopen wintersituatie op basis van rapportage SBB (zie bijlage 2)
 13 juni een brief van de minister aan de Kamer met een evaluatie van afgelopen wintersituatie
 22 juni het algemeen overleg
 September 2005 calamiteitenplan SBB
 Herfst 2005 wetenschappelijke beoordeling leidraad Grote Grazers
 2006 meerjarig beheerplan SBB

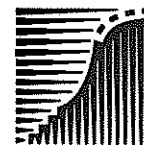
6. Gevolgen

- ☐ Het voorstel leidt tot nieuwe regelgeving
- ☐ Het voorstel heeft gevolgen voor de administratieve lasten voor burgers en bedrijven
- ☐ Het voorstel heeft budgettaire gevolgen
- ☐ Het voorstel heeft formatieve gevolgen
- ☐ Voorlichting wenselijk

AFGELEZEN		
Directie NATUUR		
Afgelezen	:	d.d. 1/6
Redacteur	:	Paraaf: [handtekening]
Bewaartermijn	:	Eeuwig Jaren
Onderwerp	:	

7. Voorbereid met

binnen departement : DRZ-West / SBB
 andere departementen :
 doelgroepen :
 overeenstemming bereikt : ☐ ja ☐ nee (evt. hieronder specificeren per actor/doelgroep)
 nadere opmerking : DRZ heeft informatie aangeleverd omtrent de Robuuste verbinding, SBB de bijgevoegde rapportage

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

aan Dossierstaf Natuur

van Directeur Natuur

afschrift aan

redacteur

uw brief van

uw kenmerk

ons kenmerk

datum

DN/2005/1861

01-06-2005

onderwerp

doorkiesnummer

bijlagen

Grote Grazers Oostvaardersplassen

070-3785521

Concept rapportage
SBB

Deze nota stelt u op de hoogte van de stand van zaken met betrekking tot Grote Grazers in de Oostvaardersplassen. Hiervoor wordt een overzicht gegeven van de voortgang rond de toezeggingen die de minister heeft gedaan tijdens het spoeddebat in de Kamer van 10 maart j.l. over de leefomstandigheden van edelherten in de Oostvaardersplassen.

De minister heeft tijdens het debat de volgende toezeggingen gedaan:

- 1) De situatie van de edelherten zal de komende dagen gemonitord worden. Bij meer dan gemiddelde sterfte gaat de minister na of tijdelijk bijvoederen noodzakelijk is.
Actie: DN/DRZ/SBB

De monitoring is afgelopen winter uitgevoerd, maar de noodzaak om over te gaan tot bijvoederen is niet gebleken

- 2) Er komt een calamiteitenplan waarbij de adviezen van de Wetenschappelijke adviescommissie Oostvaardersplassen en de ervaringen van winter 2004-2005 worden betrokken. Dit plan zal binnen enkele maanden naar de TK gezonden worden. **Actie: DN/DRZ/SBB**

Voortgang calamiteitenplan

SBB heeft aangegeven dat het calamiteitenplan in concept gereed is en is voorgelegd aan de Wetenschappelijke Adviescommissie Oostvaardersplassen, die deze zomer hierover schriftelijk zal adviseren. Vervolgens stemt SBB het plan af met Natuurmonumenten vanwege het beheer op de Veluwezoom. Het calamiteitenplan zal volgens SBB beschikbaar zijn voor het einde van het groeiseizoen. Om in lijn met de toezegging van de minister de Kamer ruimte te bieden om ruim voor het winterseizoen een mening te vormen over het plan, wil DN dat het calamiteitenplan eind augustus ter beschikking komt. In het calamiteitenplan wordt onder andere aandacht gegeven aan hoe moet worden omgegaan met bijvoederen.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
01-06-2005	DN/2005/1861	2

Meerjarig beheerplan

SBB is voornemens het meerjarig beheerplan voor de Oostvaardersplassen in 2006 op te stellen op basis van de beheersevaluatie over de afgelopen 10 jaar die dit jaar wordt uitgevoerd; e.e.a. volgens contract tussen Min.LNV en Staatsbosbeheer.

- 3) In samenwerking met de provincie Flevoland bezien of versnelde aanleg van de robuuste verbinding tussen de Veluwe en de Oostvaardersplassen mogelijk is.
Actie: DN/DRZ

Staatsbosbeheer heeft een plan en een begroting gemaakt om het leefgebied van de edelherten in de Oostvaardersplassen versneld uit te breiden met de Hollandse Hout. Ook wordt verkend of de Hollandse Hout en het Kotterbos een mogelijk aansluitingspunt kunnen vormen voor de robuuste verbinding.

De versnelde aanleg van de RV is besproken in de stuurgroep van het project Middengebied Flevoland waarin de directeur Regionale Zaken West zitting heeft. Het project beoogt integrale ontwikkeling van het middengebied van zuidelijk Flevoland, waar naast natuur ook andere functies als waterberging, recreatie, wonen en werken een plek moeten krijgen. De stuurgroep heeft met enthousiasme gereageerd op de mogelijkheden van een versnelde aanleg.

Inmiddels is het projectplan aangepast en wordt gestreefd naar een akkoord op hoofdlijnen met de betreffende gemeenten en het waterschap eind 2005. Hiermee komt de mogelijke versnelling en realisatie van de RV in 2015 dichterbij.

LNv financiert onderzoek dat de mogelijkheden verkent voor de aanleg van de RV en de combinatie met andere functies.

Op dit moment worden de mogelijkheden verkend om de benodigde financiering voor aankoop van gronden versneld beschikbaar te stellen. Verder onderzoeken de provincies Flevoland en Gelderland momenteel de knelpunten en oplossingen voor de aansluiting van de RV van Flevoland naar de Veluwe.

- 4) De Leidraad Grote Grazers zal op zijn actualiteit worden bezien door deskundigen.
Actie: DN/DRZ/SBB

De Leidraad Grote Grazers wordt aan diverse deskundigen voorgelegd met het verzoek deze op haar actualiteit te bezien, gezien de huidige wetenschappelijke inzichten. Hierbij zal rekening worden gehouden met suggesties de stichting tot het behoud van het Veluws Hert (opponent van SBB) op dit punt heeft gedaan.

Verzoek van de Kamer om een evaluatie van afgelopen wintersituatie

De vaste kamercommissie voor LNV heeft de minister op 27 april verzocht een evaluatie op te stellen, in samenwerking met de Raad voor Dieraangelegenheden, met betrekking tot Grote Grazers in de Oostvaardersplassen de afgelopen winter en deze eind mei aan de Kamer aan te bieden. Dit verzoek loopt vooruit op de toezegging van de minister om de ervaringen van de winter van 2004-2005 te verwerken in het calamiteitenplan.

Staatsbosbeheer heeft 26 mei op verzoek van DN de conceptgegevens aangeleverd ten behoeve van de bovengenoemde evaluatie (zie bijlage). Op 27 mei heeft de minister de Raad voor Dieraangelegenheden en de Raad voor het Landelijk Gebied gevraagd om hierover een advies te leveren vóór 10 juni. Aangezien de RDA de Minister adviseert over

Datum
01-06-2005

Kenmerk
DN/2005/1861

Vervolgblad
3

strategische vraagstukken op het gebied van de gezondheid en het welzijn van *gehouden* dieren kan de RLG aanvullend advies uitbrengen op het gebied van natuurbeheer en ecologie. Naar verwachting stuurt de minister op dinsdag 14 juni een brief naar de Kamer met de evaluatie van afgelopen wintersituatie, waarin het advies van de Raden en de cijfers van staatsbosbeheer zijn verwerkt.

De conceptrapportage van Staatsbosbeheer geeft een globaal en op een aantal punten onvolledig beeld van de situatie van afgelopen winter. Op verzoek van de RDA is aanvullende informatie gevraagd zoals de sterfte per soort, tijdstip van sterfte en doodsoorzaken.

Werkbezoek Kamer aan Oostvaardersplassen na spoeddebat van 10 maart

Op 18 april heeft de vaste kamercommissie van LNV een werkbezoek gebracht aan de Oostvaardersplassen. N.a.v. dit bezoek lijken met name de leden van de VVD en het CDA zich nog zorgen te maken over de situatie in de Oostvaardersplassen. Het valt te verwachten dat tijdens het Algemeen Overleg vanuit de Kamer het zwaartepunt van de discussie vooral zal worden gelegd bij het dierenwelzijn.

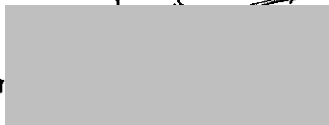
Conclusies:

1. De huidige ontwikkelingen geven aan dat de realisering van de EHS en de aanleg van robuuste verbindingen nodig zijn en bekrachtigen dus op hoofdlijnen het beleid van de minister. Totdat dit is gerealiseerd doen zich nog een aantal fricties voor waar op kortere termijn een oplossing voor wordt gezocht (calamiteitenplan en openstellen aanliggende bospercelen).
2. Afgelopen weken is voortgang geboekt op de toezeggingen die de minister heeft gedaan. Momenteel zijn er nog geen definitieve resultaten beschikbaar.
3. De Kamer zet waarschijnlijk het dierenwelzijn centraal tijdens het AO van 22 juni. De aanvullende informatie die aan SBB is gevraagd moet op dit gebied meer inzicht geven en zal een centraal onderwerp zijn voor het advies van RDA en RLG.
4. SBB is voornemens om, vooruitlopend op de realisering van de Robuuste Verbinding naar de Veluwe, de Hollandse Hout en het Kotterbos open te stellen. Daarmee komt een deel van de oplossing in zicht, maar het is onduidelijk of dit vóór komende winter kan worden gerealiseerd.
5. Naar verwachting sturen met name CDA en VVD in het AO aan op het verlenen van meer zorg (bijvoederen) aan grote Grazers en op populatiebeheer in de herfst. SBB geeft aandacht aan deze onderwerpen in haar calamiteitenplan.

Advies

Alles overziend lijkt er op dit moment geen aanleiding te zijn voor een fundamentele wijziging van het beleid van de minister. De Kamer kan worden gewezen op komende producten die er op zijn gericht om binnen de Leidraad grote Grazers te komen tot adequaat beheer.

DE DIRECTEUR NATUUR

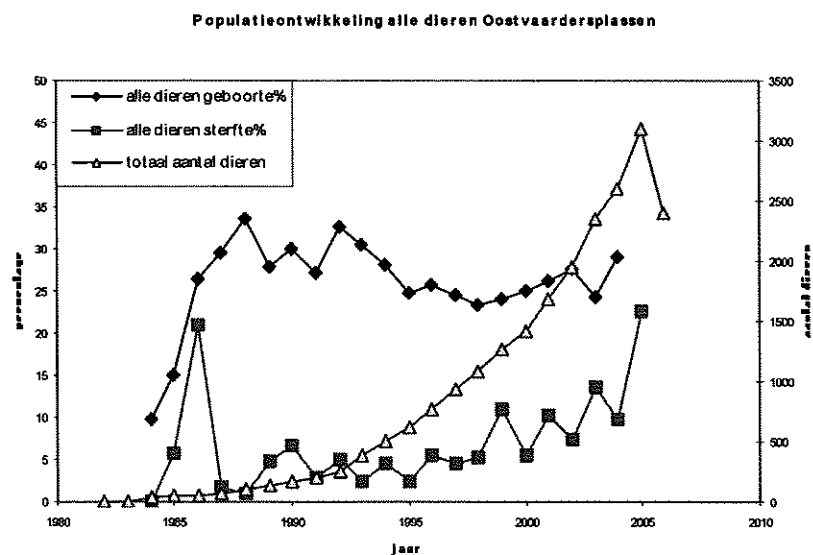
Bijlage bij agendapunt Oostvaardersplassen

Geachte heer Veerman

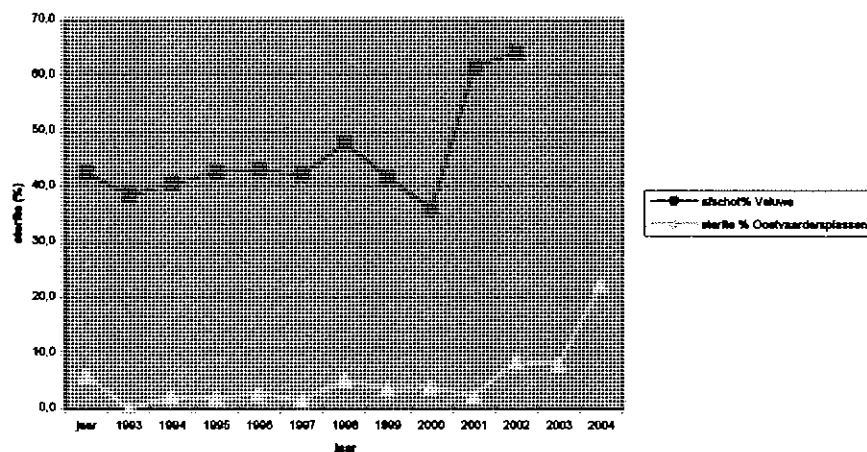
Naar aanleiding van uw brief dd. 18 mei 2005 waarin u verzoekt om nadere informatie ten behoeve van een evaluatie met betrekking tot de situatie van de grote grazers in de Oostvaardersplassen de afgelopen winter, bericht ik u het volgende.

U vraagt de volgende informatie:

1. de meest recente gegevens over de ontwikkeling van de populatie-omvang van Edelherten, Heckrunderen en Koniks (update brief 7 april jl.).
 - een overzicht van de sterfte- en geboortecijfers over de periode van de afgelopen vijf jaar, inclusief afgelopen winter, alsmede een overzicht van het afschotpercentage van de afgefallen dieren treft u aan in bijgaande grafieken.

sterfte edelherten Oostvaardersplassen tov de Veluwe

2. Ik ben van mening dat er geen sprake was van een extreme situatie, zowel naar weersomstandigheden als naar sterfte, in de Oostvaardersplassen in de afgelopen winter.
 - Een overzicht van voedselaanbod gedurende de afgelopen winter is niet voorhanden. In het reguliere monitoringsprogramma wordt de hoogte en bedekking van de vegetatie gemeten. Daarnaast vind er gerichte onderzoeken plaats over de relatie tussen vegetatiegroei en de grazers. In de beheersevaluatie, die in 2005 plaatsvindt, zal de resultaten van deze meerjarige ontwikkeling worden geevalueerd.
 - Gegevens over het kopergehalte in de levers en een oordeel over relatie daarmee met ataxie zijn niet geschikt. Hiervoor is aanvullend onderzoek noodzakelijk en hiervoor is een onderzoeksvoorstel opgesteld.
 - Er vindt nog een analyse plaats van de meerjarige ontwikkeling van de de conditie van de dieren.
3. De conclusies ten aanzien van het gevoerde beheer zijn dat het predatormodel logistiek en communicatief beheersbaar is gebleken onder deze omstandigheden. De maatschappelijke acceptatie voor het gevoerde beheer is toegenomen. In geval van een snelle terugval in conditie bij edelherten is de beoordeling wanneer ingrijpen in een aantal gevallen lastig. Deze dieren blijven lang in de groep meelopen en afschot leidt dan tot welzijnsproblemen van de rest van de groep. Deze vraag is in het kader van de evaluatie ook voorgelegd aan de wetenschappelijke adviescommissie. Op basis van dit advies zal de directie Staatsbosbeheer besluiten hoe hier mee om te gaan.
4. Met betrekking tot het toekomstige beleid zal de Wetenschappelijke Adviescommissie deze zomer het advies beschikbaar stellen aan Staatsbosbeheer. Op basis van dit advies neemt de directeur Staatsbosbeheer een besluit. Het onderwerp van bijvoeden zal worden uitgewerkt in het Calamiteitenplan.
5. met betrekking tot uitbreiding van het leefgebied van de Edelherten is een plan gemaakt voor uitbreiding met de Hollandse Hout. Hiervoor is een begroting gemaakt en worden wegen gezocht om de uitbreiding met de Hollandse Hout en het Kotterbos als toegangspoort tot de toekomstige

Bijlage 35

AFGEDAAN		
Directie NATUUR 73		
Afgedaan	:	d.d. 8/1/04
Redacteur	:	Paraaf: MK
Bewaartermijn	:	Eeuwig Jaren
Onderwerp	:	

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

aan de Minister van LNV

van Regiodirecteur West;

afschrift aan

redacteur

uw brief van

uw kenmerk

ons kenmerk

datum

DNW/03-1889

7 januari 2003

onderwerp

doorkiesnummer

bijlagen

Gesprek over Oostvaardersplassen

020-4953125

Ter voorbereiding van uw gesprek met [redacted] op woensdag 14 januari 2004, informeer ik u, mede in overleg met Staatsbosbeheer, hierbij als volgt.

Verwachte inhoud van het gesprek

[redacted] naar verwachting, met u overleggen over het beheer van de Oostvaardersplassen. Hierbij zal met name worden ingezoomd op het beheer/dierenwelzijn van de "grote grazers". De [redacted] is vanuit twee functies bij dit onderwerp betrokken:

- Als voorzitter van de Raad voor Dieraangelegenheden (met name gericht op dierenwelzijn).
- Als voorzitter van de wetenschappelijke begeleidingscommissie Oostvaardersplassen.

Deze laatste commissie is ingesteld om te komen tot een advies aan SBB over het gewenste beheer. In deze commissie zijn verschillende partijen vertegenwoordigd. Het advies van deze commissie zal op afzienbare termijn moeten worden opgeleverd.

Uit telefonisch contact met [redacted] is gebleken dat hij, vanuit zijn rol als voorzitter van de Raad van Dieraangelegenheden, zich ernstig zorgen maakt over het huidige beheer. Deze zorgen spitsen zich toe op het dierenwelzijn van de grazers in de Oostvaardersplassen. Deze zorgen worden niet door de totale begeleidingscommissie gedeeld. De problematiek is zodanig dat [redacted] zich afvraagt of hij beide rollen bij de voortzetting van de huidige beheer wel kan blijven invullen.

In het gesprek verwacht [redacted] een visie van u op de beheersproblematiek van de Oostvaardersplassen.

Problematiek

In de Oostvaardersplassen wordt door SBB een zo natuurlijk mogelijk beheer voorgestaan. In dit beheer hebben de "grote grazers" (runderen, paarden) een belangrijke rol. Het aantal dieren is in de afgelopen periode sterk gegroeid. Uit het werk van o.a. de Wetenschappelijke Commissie is duidelijk geworden dat de grenzen van de draagkracht van het terrein (aantallen grazers in de Oostvaardersplassen) bereikt is. Er zijn verschillende filosofieën hoe met dit gegeven om te gaan. Vanuit de meer ecologisch

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Noordwest
Dalsteindreef 5
Postadres: 603
1110 AP Diemen-Zuid
Telefoon: 020-4953100
Fax: 020-4953111
Telegramadres: Landvis
Web: www.minlnv.nl
Email: info@lnv.nw.agro.nl

Datum
7 januari 2003

Kenmerk
DNW/03-1889

Vervolgblad
2

georiënteerde stroming wordt er vanuit gegaan dat er sprake zal zijn van "zelfregulatie". Een andere filosofie is meer gebaseerd op dierenwelzijn motieven. Hierbij wordt een vroegtijdige ingrijpen (afschot in het najaar) voorgestaan om hiermee sterfte door bijvoorbeeld verhongering te voorkomen.

Beleidslijn ten aanzien van "grote grazers"

Het beleid ten aanzien van grote grazers is in 2000 verwoord in de Leidraad Grote Grazers die aan de 2^e Kamer is aangeboden (bijlage).

Ten aanzien van het onderwerp "welzijn" geeft de leidraad de volgende beleidslijn:

- Bij dreigende overschrijding van de draagkracht in grote eenheden natuurgebied (zoals de Oostvaardersplassen) dient preventief aantallenbeheer plaats te vinden, zowel met het oog op de lange termijn ontwikkeling van de kudde als met het oog op de structurele beschikbaarheid van voedsel.
- De beoordeling of sprake is van dreigende overschrijding van de draagkracht en een kans op grote wintersterfte ligt primair bij de terreinbeheerder (in casu SBB) die hierover zonodig adviezen van derden inwint.
- Een beheerder moet in het beheerplan aangeven wat de draagkracht en de mogelijke mate van zelfregulatie van het terrein is en welke maatregelen worden getroffen om overschrijding van de draagkracht te voorkomen.

Tijdens het AO over de Flora- en Faunawet op 4 december j.l heeft u aan de Kamer aangegeven dat u zich realiseert dat er binnen deze beleidslijn twee beheersfilosofieën zijn. U heeft aangegeven dat de leidraad grote grazers voor u uitgangspunt is en dat u ervan uit gaat dat Staatsbosbeheer daarmee werkt.

Beleid ten aanzien van overige hoefdieren (o.a. edelherten)

De discussie kan ook het beleid betreffen dat SBB voert in de Oostvaardersplassen ten aanzien van de edelherten. Op de edelherten zijn de regels van de Flora- en Faunawet en het beleid van het Beleidskader Faunabeheer van toepassing. Dit betekent dat populatiebeheer voor deze soorten nu wettelijk mogelijk wordt gemaakt als grondslag om in te grijpen in de omvang van de kudde.

Advies aan de Minister

1. Het gesprek vindt plaats op verzoek van [REDACTED] J kunt in eerste instantie kennisnemen van zijn bevindingen.
2. In het telefonisch onderhoud met [REDACTED] is gebleken dat hij van mening is dat een actiever beheer mogelijk is binnen de huidige beleidslijn. Het is van belang dit gezamenlijk te constateren. Het gaat om een wetenschappelijk advies. De uiteindelijke afweging voor het beheer moet door SBB worden gemaakt.
3. U kunt aan [REDACTED] uitspreken dat u voorstander bent van een zo natuurlijk mogelijk beheer in de Oostvaardersplassen, maar dat voorkomen moet worden dat grote aantallen dieren van de honger sterven, nu de draagkracht van de OVP bereikt is. De leidraad grote grazers biedt daarvoor het kader.

Met een dergelijke uitspraak wordt [REDACTED] n staat gesteld om binnen de Wetenschappelijk Commissie voor Oostvaarderplassen verdere stappen te zetten.

Datum
7 januari 2003

Kenmerk
DNW/03-1889

Vervolgblad
3

Ondersteuning bij het gesprek

Bij het gesprek met [REDACTED] stel ik de volgende ambtelijke ondersteuning voor:

- De heer [REDACTED]
- De heer [REDACTED]

Ik ga er vanuit u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben.

Vergaderjaar 1999–2000

26 800 XIV

Vaststelling van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (XIV) voor het jaar 2000

Nr. 85

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN LANDBOUW, NATUUR- BEHEER EN VISSERIJ

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 26 januari 2000

In het algemeen overleg met de vaste commissie voor landbouw, natuurbeheer en visserij op 2 juni 1999 (26 200-XIV, nr. 62) heb ik toegezegd, een Leidraad Grote Grazers op te stellen, waarin verduidelijkt wordt hoe om te gaan met grote grazers in natuurgebieden.

Met genoegen bied ik u hierbij de Leidraad Grote grazers aan.

De Leidraad Grote Grazers (hierna: de Leidraad) biedt het beleidskader voor de omgang met runderen, paarden en schapen in natuurterreinen. Terreinbeheerders worden geacht deze leidraad te volgen. Voor de implementatie zullen met hen de nodige afspraken worden gemaakt.

De leidraad betreft de volgende onderwerpen:

- De zorg voor genoemde diersoorten, rekening houdende met de verschillende beheersdoelstellingen die in het terreinbeheer gehanteerd worden:
 - Het ingrijpen bij lijden, ziekte of verwonding
 - Het welzijn in relatie tot de draagkracht van natuurgebieden
 - Het bijvoederen
- De bestrijding van dierziekten
- Gestorven en gedode dieren.
- De implementatie in samenwerking met terreinbeheerders en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties.

De Leidraad sluit volledig aan op de ethische richtlijnen die Staatsbosbeheer op 11 november jl. samen met de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren heeft gepresenteerd. Dit houdt in dat veel van de beleidsstandpunten die in de Leidraad staan al in praktijk worden gebracht. Daarnaast handelt de Leidraad over de bestrijding van dierziekten en het afvoeren van kadavers.

De Leidraad past geheel binnen het bestaande juridisch kader van onder meer de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren en de Destructiewet en

ook binnen het Europees wettelijk kader. Dit betekent dat ik aan de zorgplicht uitwerking heb gegeven.

In de Leidraad wordt verschil gemaakt tussen grazers in de meest natuurlijke terreinen enerzijds (genoemd de grote eenheden natuurgebied) zoals de Oostvaardersplassen en grazers in overige natuurterreinen anderzijds. Om aan te sluiten bij de omstandigheden die bijvoorbeeld in de Oostvaardersplassen heersen en bij de doelstelling van het natuurbeleid om – waar mogelijk – de natuurlijkheid van onze natuurterreinen te vergroten, krijgen de grazers zoveel mogelijk de gelegenheid om door de natuur gereguleerd te leven en te sterven.

De beschikkingsmacht van de mens over de dieren in deze terreinen is geringer dan die in kleinere natuurgebieden waar de dieren veel meer met de mens in aanraking komen. Ook is het in de grote eenheden natuurgebied praktisch onmogelijk de dieren zorg te bieden die voor gehouden dieren gewoon is, zoals inenting tegen aandoeningen zoals maagdarmparasieten of hulp bij bevallingen. Dit geldt ook voor het identificeren en registreren van de dieren.

Dat wil niet zeggen dat aan de grote grazers in de grote eenheden natuurgebied geen zorg wordt besteed. De Leidraad geeft aan, dat de beheerder preventieve maatregelen moet nemen in de vorm van aantalsbeheer (om de kuddes voldoende klein te houden) en bijvoederen wanneer de terreinomstandigheden en het weer dat vergen en dat hij doeltreffend dient in te grijpen indien een dier uitzichtloos lijdt of in een uitzichtloze situatie dreigt te geraken. Dit zal in de meeste gevallen bestaan uit het uit de kudde verwijderen of het doden van het betreffende dier.

In andere veelal kleinere terreinen worden de dieren intensiever begeleid en behandeld. Dit houdt in dat ze geïdentificeerd en geregistreerd worden, dat ze bij voorbaat de nodige zorg en het benodigde voer krijgen aangeboden en bij ziekte, verwonding of andere vormen van hulpbehoefte de nodige verzorging en behandeling krijgen.

Binnen het ecosysteem is het vergaan van kadavers een natuurlijk proces. Ze mogen echter geen risico vormen voor de omgeving. Daarom ben ik van mening dat de huidige beleidslijn gehandhaafd moet blijven, namelijk dat kadavers van grote grazers – waar mogelijk – moeten worden afgevoerd. De terreinomstandigheden van grote eenheden natuurgebied zijn echter van dien aard, dat kadavers niet altijd kunnen worden afgevoerd. De terreinbeheerder dient in die gevallen alle maatregelen te nemen die nodig zijn om besmettingsgevaar te vermijden.

De vraag of het vlees van gezonde overtollige dieren, die ter voorkoming van massale sterfte gedood worden, op de markt kan worden gebracht wanneer deze niet zijn geïdentificeerd en geregistreerd beantwoord ik ontkennend. De communautaire regelgeving terzake van het in de voedselketen brengen van deze dieren staat dit niet toe.

De concept leidraad is voorgelegd aan vertegenwoordigers van de dierenbescherming, LTO Nederland en de grote terreinbeherende natuurbeschermings-organisaties.

Zij onderschrijven op hoofdlijnen de maatregelen op het gebied van zorg, dierziektenbestrijding en het verwijderen van dieren en karkassen, die in de Leidraad staan beschreven.

LTO Nederland en de Dierenbescherming houden desondanks vast aan de opvatting dat ook grazers in de grote eenheden natuurgebied beschouwd zouden moeten worden als gehouden dieren in de zin van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren.

Zij zijn van mening, dat elk rund, paard of varken in een natuurgebied waar een hek om heen staat als zodanig moet worden beschouwd. Met

het oog op de onmogelijkheid om grazers in deze grote gebieden net zo te behandelen als dieren op een veehouderijbedrijf heb ik gemeend de zorg op de andere manier in te moeten vullen, namelijk door preventief ingrijpen en bijvoederen. Bij deze maatregelen past voor de graasdieren beter de status van niet-gehouden dieren dan die van gehouden dieren. In het voorgaande heb ik deze keuze reeds nader toegelicht.

Ook hebben de organisaties aangegeven dat er nog veel werk zal moeten worden verzet om de Leidraad in de praktijk te implementeren. Daarbij gaat het onder meer om de concrete uitwerking van de regels die bij het verlenen van zorg in acht worden genomen, de activiteiten die daarbij worden ontplooit, zoals het inwinnen van deskundig advies, en de organisatie van het toezicht op de uitvoering van de regels die in de Leidraad staan. Hieraan wordt door de betrokken partijen momenteel reeds gewerkt

De Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij,
G. H. Faber

LEIDRAAD GROTE GRAZERS

1. Algemeen

1.1 Inleiding

Op 2 juni 1999 is aan de Kamer toegezegd een Leidraad voor grote grazers. Achtergrond is dat er behoefte bestaat aan een duidelijk kader waarbinnen de beheerders dienen te opereren ten aanzien van de grote grazers in natuurgebieden als de Oostvaardersplassen. In overleg met betrokken organisaties is nagegaan welke aspecten een rol spelen bij het beheer van grote grazers vanaf de geboorte tot aan hun dood.

1.2 Opzet van de Leidraad

De leidraad gaat over de in natuurterreinen door de beheerder ingezette grote grazers zoals runderen, paarden, schapen en geiten. Met deze Leidraad wordt beoogd richting te geven aan een zorgvuldig en adequaat omgaan met grote grazers in verschillende typen natuurterreinen.

De leidraad betreft de toepassing van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) en de Destructiewet en daarmee verband houdende regelingen en besluiten op het gebied van *zorg*, *dierziekten* en *kadavers*. De leidraad gaat niet over de grote grazers die onder de werking van de Jachtwet en Flora- en faunawet vallen, zoals reeën en herten.

De Leidraad betreft het beheer van grote grazers in alle natuurterreinen. De maatschappelijke discussie heeft zich tot nu toe toegespitst op de runderen en paarden in de twee meest natuurlijke natuurterreinen in Nederland waar dergelijke dieren rondlopen, te weten de Oostvaardersplassen en De Veluwezoom¹. Aan deze situaties, die als voorbeeld dienen voor andere, nog te ontwikkelen terreinen, besteedt de leidraad dan ook veel aandacht.

1.3 Grote grazers in het natuurbeleid

Grote grazers vervullen tezamen met herten en reeën een onmisbare rol in het natuurbeheer. Hun functie binnen het ecosysteem komt voort uit het soorteigen gedrag: ze maken paden, open plekken en zorgen voor gevarieerde vegetaties, die weer het leefgebied vormen voor een scala van andere dieren.

Als vervanger van uitgestorven soorten die oorspronkelijk onderdeel vormden van het ecosysteem, oerrund en oerpaard, zijn de laatste decennia in natuurgebieden verschillende soorten (primitieve) runderen, paarden, schapen en geiten geïntroduceerd die ook op veehouderij-bedrijven voorkomen of die – zoals het Heckrund – speciaal gefokt zijn voor het leven in natuurgebieden.

In de meest natuurlijke natuurgebieden is, conform het Natuurbeleidsplan (TK 89/90, 21 149, nrs. 2–3, p. 49) gekozen voor systemen waarin het handelen van de mens een ondergeschikte rol speelt. Natuurlijke processen, zoals opbouw en afbraak, predatie en begrazing door grote zoogdieren, nemen hier een belangrijke plaats in. Hierbij vormt de ontplooiing van soorteigen gedrag en de populatieontwikkeling een onlosmakelijk onderdeel van de ontwikkeling van het gehele ecosysteem². De terreinen waar dit beheersdoel wordt nagestreefd, worden in het vervolg van deze leidraad aangeduid met *grote eenheden natuurgebied*.

¹ Het gebied De Imbos maakt hiervan onderdeel uit.

² Deze terreinen zijn door een hek omgeven. Ook al zijn de terreinen voor Nederlandse begrippen groot, ze zijn te beperkt van omvang om natuurlijk trekgedrag op grote schaal mogelijk te maken.

In andere natuurgebieden worden grote grazers meer gezien als dieren die (een deel van) het onderhoud dat in de huidige tijd anders door de mens zou worden gedaan, hebben overgenomen. Het gaat hier om een grote range van terreinen, variërend van heide tot stadsparken. Deze terreinen bieden grote grazers veel minder mogelijkheden dan de grote eenheden natuurgebied om zonder intensieve verzorging voort te bestaan. Deze terreinen worden in deze Leidraad benoemd als *overige natuurterreinen*.

Tot de *grote eenheden natuurgebied* behoren de «nagenoeg natuurlijke terreinen» en «begeleid natuurlijke terreinen»¹ (handboek Natuurdoeltypen in Nederland, IKC-Natuurbeheer, 1995) en daarnaast de aan te wijzen andere natuurterreinen waar de beheersdoelstelling voor grote grazers mede is gericht op een hoge mate van zelfregulatie² (o.a. grootschalig en moeilijk toegankelijk). Hoe deze terreinen worden aangewezen staat in paragraaf 2.1. aangegeven.

2. Zorg

2.1 Algemeen

De Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) vormt de wettelijk basis voor de zorg van beheerders voor grote grazers. De vraag is daarbij welke mate van zorg dient te worden geboden in verschillende situaties tegen de achtergrond van verschillende doelstellingen ten aanzien van de mate van natuurlijkheid en zelfregulatie die natuurterreinen hebben. De wet zelf geeft hiervoor geen directe invulling.

Wettelijk kader

In de GWWD is de zorgplicht als volgt verwoord (artikel 36):

1e lid: «Het is verboden zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken, dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen»

3e lid: «Een ieder is verplicht hulpbehoevende dieren de nodige zorg te verlenen.»

De GWWD maakt onderscheid tussen gehouden en niet-gehouden dieren. Voor gehouden dieren gelden naast artikel 36 ook alle overige zorgbepalingen, voor niet-gehouden dieren niet. Bepalend criterium voor het onderscheid tussen gehouden en niet-gehouden dieren is of de mens beschikkingsmacht heeft over een dier.

Belangen en afweging

In omheinde gebieden zijn grote grazers beperkt in hun mogelijkheden tot migratie. De beheerder zal hiermee rekening moeten houden, door tijdig in te grijpen in de omvang van de populatie en bij dreigende calamiteiten, bijvoorbeeld wanneer een voedsel tekort dreigt.

In het natuurbeleid wordt nagestreefd in natuurterreinen de natuurlijke processen zo ongestoord mogelijk te laten verlopen. In paragraaf 1.3 is aangegeven dat in de grote eenheden natuurgebied ook de grazers hiervan onderdeel zijn. Dit betekent, dat zo min mogelijk wordt ingegrepen in het bestaan van deze dieren.

Grote grazers kunnen zich in de grote eenheden natuurgebied, behoudens calamiteiten, zonder menselijk ingrijpen goed redden. Intensieve behandelingen zijn niet mogelijk zonder grote stress bij de grazers en andere dieren in het terrein en in veel gevallen is het praktisch onmogelijk dieren in handen te krijgen voor een behandeling of om ze intensief zorg te

¹ Dit betreft op dit moment twee terreinen: De Oostvaardersplassen en de Veluwezoom, die beiden aangemerkt worden als «begeleid natuurlijk». In de categorie «nagenoeg natuurlijk» valt alleen het Waddengebied.

² Hierbij valt te denken aan gebieden zoals de Slikken van Flakkee en het Lauwersmeergebied.

verlenen bij geboorte, verwonding en aandoeningen zoals schurft of worminfecties.

Eveneens is het in deze natuurgebieden onmogelijk om alle dieren dagelijks onder toezicht te houden. De beschikkingsmacht die de beheerder aldus over de dieren heeft, is in grote eenheden natuurgebied veel geringer dan in overige natuurgebieden.

Gezien het voorgaande worden grote grazers in de grote eenheden natuurgebied beschouwd als niet-gehouden dieren. In de overige natuurterreinen worden grote grazers beschouwd als gehouden dieren.

Wellicht ten overvloede wordt benadrukt dat dit onderscheid niet betekent dat aan grote grazers die worden aangemerkt als niet-gehouden dieren geen zorg dient te worden gegeven. In de navolgende onderwerpen in deze zorgparagraaf zal duidelijk worden hoe deze zorg er uit ziet. Daarbij is aan het begrip «hulpbehoevend» (artikel 36 van de GWWD) aandacht besteed door te bezien welke zorg moet worden geboden bij overschrijding van de draagkracht van het gebied (2.2), bij lijden, ziekte, verwonding of uitzichtloze situaties (2.3) en bij gebrek aan voedsel (2.4).

Beleidslijn:

- *Aan elk dier in een natuurterrein wordt zorg verleend. De vorm waarin zorg wordt verleend, is afhankelijk van de aard van het terrein, de omstandigheden waarin de dieren leven en de mate van verwildering.*

Consequenties en acties

- De grote grazers in de Oostvaardersplassen en de Veluwezoom worden beschouwd als niet-gehouden dieren.
- In overleg met de provincies en de terreinbeherende natuurorganisaties zal bij de vaststelling van natuurdoelen in het kader van het Programma Beheer nader worden aangegeven in welke andere terreinen runderen en paarden als niet-gehouden worden beschouwd.

2.2 Dierenwelzijn in relatie tot de draagkracht van een natuurgebied

Stand van zaken

Het natuurbeleid is erop gericht het leefgebied van grote grazers uit te breiden en de mogelijkheden voor migratie naar andere leefgebieden te vergroten.

Onder Nederlandse omstandigheden zal evenwel nooit de situatie ontstaan dat de grazers vrijelijk kunnen trekken (migreren).

In alle typen natuurterreinen zal zich de situatie kunnen voordoen dat er dusdanig veel grote grazers aanwezig zijn dat er een structureel gebrek aan voedsel en/of geschikt leefgebied dreigt te ontstaan. De draagkracht van een terrein wordt dan overschreden.

Voor de Oostvaardersplassen heeft IBN-DLO een model opgesteld dat een voorspelling doet over de grenzen van de draagkracht op langere termijn en de getalsontwikkeling in relatie tot de draagkracht.

Waar het de korte termijn betreft kan de beheerder goed inschatten of het voedselaanbod voldoende is voor het aantal dieren.

Zodoende kan zowel op de korte als de lange termijn een beheer worden gevoerd, waarmee massale sterfte ten gevolge van voedseltekort kan worden voorkomen.

Door de beheerders is de wens geuit om gezonde grote grazers die, als gevolg van noodzakelijk ingrijpen ter voorkoming van overschrijding van de draagkracht worden verwijderd, te kunnen inzetten in andere Nederlandse of buitenlandse natuurgebieden of te gebruiken voor de consumptie.

Wettelijk kader

Het voorkómen van lijden door getalsregulatie, is binnen het kader van de GWWD een goede mogelijkheid om de vereiste zorg te bieden. Indien bij dreigende overbevolking besloten wordt om in te grijpen, bestaat de mogelijkheid om dit door afschot te doen. In de terreinen waar de grazers worden beschouwd als niet-gehouden is hiervoor ingevolge het Besluit doden van dieren geen verdere vergunning of ontheffing nodig. In de overige natuurterreinen (gehouden dieren) wel.

Alleen dieren die in het identificatie- en registratiesysteem (I&R-regeling) zijn opgenomen (dieren met een oormerk) en die levend bij de slachterij worden aangeleverd komen – mits goedgekeurd – in aanmerking voor consumptiedoeleinden. Dit betekent dat alle dieren die worden afgevoerd uit de grote eenheden natuurgebied of die dood (en geoormerkt) uit de overige natuurterreinen worden afgevoerd moeten worden aangeboden voor destructie.

In gevolge van de ter uitvoering van Verordening EG nr. 820/97 vastgestelde Verordening I&R runderen 1998 van het PVV, artikel 5, is het verboden runderen te vervoeren die niet zijn geoormerkt en waarvan de geboorte en de afvoer niet is gemeld aan het I&R registratiesysteem. Het vervoeren van niet-geïdentificeerde en geregistreerde dieren naar andere natuurterreinen is dan ook niet mogelijk. Grote eenheden natuurgebied waar de grazers niet geoormerkt (kunnen) worden, worden niet beschouwd als (veehouderij) bedrijven. Dit heeft tot gevolg dat deze dieren ook niet bij de afvoer alsnog geïdentificeerd en geregistreerd kunnen worden omdat formeel gezien de herkomst niet bekend is¹.

Belangen en afweging

Regulatie van de omvang van de populatie is in grote eenheden natuurgebied in beginsel niet nodig en ongewenst. Relatief grote fluctuaties van het aantal dieren horen bij het natuurlijk proces. In de overige natuurterreinen zal de beheersdoelstelling veel nadrukkelijker bepalend zijn voor het aantal te houden dieren.

Vanuit welzijnsoptiek is preventieve aantalsregulatie in alle terreinen zonder meer noodzakelijk indien er een gerede kans bestaat op het optreden van een grote sterfte als gevolg van overschrijding van de draagkracht (structureel gebrek aan voldoende voedsel en/of geschikt leefgebied).

Met het oog op de Europese veterinaire regelgeving terzake, kan het in het consumptiekanaal brengen van niet geïdentificeerde/geregistreerde dieren uit de grote eenheden natuurgebied niet worden nagestreefd. Om bloedverversing en de ontwikkeling van een evenwichtige of nieuwe kudde mogelijk te maken, zal onderzocht worden of het mogelijk kan worden gemaakt, om niet-geïdentificeerde/geregistreerde dieren onder gecontroleerde omstandigheden te vervoeren tussen grote eenheden natuurgebied. Dit met inachtneming van het EU-rechtelijk kader.

Beleidslijn

- *Bij dreigende overschrijding van de draagkracht in grote eenheden natuurgebied dient preventief aantalsregulatie plaats te vinden, zowel met het oog op de lange termijn ontwikkeling van de kudde, als met het oog op de structurele beschikbaarheid van voedsel.*
- *De beoordeling of sprake is van dreigende overschrijding van de draagkracht en een kans op grote (winter)sterfte ligt primair bij de terreinbeheerder die hiervoor zo nodig adviezen van derden inwint.*
- *Een beheerder moet in het beheerplan aangeven wat de draagkracht en de mogelijke mate van zelfregulatie van het terrein is en welke*

¹ In het recente verleden is hierop 2 maal ontheffing verleend door het PVV (runderen uit Imbos naar Tiengemet en wisenten uit Lelystad naar Rusland).

maatregelen worden getroffen om overschrijding van de draagkracht te voorkomen.

- *Van de beheerder wordt verwacht dat hij minstens 1 maal per jaar beoordeelt of ingrijpen noodzakelijk is. Dit gebeurt in de praktijk al.*
- *In overige natuurterreinen dient de beheerder het beoogde aantal dieren in relatie tot de beheersdoelen te voren vast te stellen. Dit gebeurt in de praktijk al.*
- *De beheerder bepaalt wanneer en op welke wijze wordt ingegrepen.*
- *Alleen dieren die conform de I&R-regeling zijn geoormarkt en geregistreerd kunnen – indien goedgekeurd – voor consumptie worden gebruikt indien zij levend bij het slachthuis worden aangevoerd.*
- *Alleen dieren die conform de I&R-regeling zijn geoormarkt en geregistreerd kunnen worden overgebracht naar andere natuurterreinen in binnen- of buitenland. Er zal onderzocht worden of het mogelijk kan worden gemaakt, om niet-geïdentificeerde/geregistreerde dieren onder gecontroleerde omstandigheden te vervoeren tussen grote eenheden natuurgebied (zoals reeds 2 maal is gebeurd middels ontheffingen). Dit met inachtneming van het EU-rechtelijk kader.*

Toelichting

Er zijn nog geen praktijkvoorbeelden van wat er gebeurt als de draagkracht van een terrein voor runderen en paarden wordt bereikt. De verwachting op grond van het model dat is opgesteld voor de Oostvaardersplassen, is dat de toename van de populatie grazers zal afvlakken op het moment dat de draagkracht van het terrein wordt genaderd. Op basis van dit model is de verwachting dat er in de Oostvaardersplassen over 10 jaar sprake zal zijn van tamelijk constante aantallen runderen en paarden. De ontwikkeling in de praktijk wordt nauwlettend gevolgd door de beheerder, gesteund door de begeleidingscommissie voor dit terrein.

Consequenties en acties

Een beheerder moet in het beheerplan aangeven wat de draagkracht en de mogelijke mate van zelfregulatie van het terrein is en welke maatregelen worden getroffen om overschrijding van de draagkracht te voorkomen.

De beheerder beoordeelt tenminste één keer per jaar – zo nodig in overleg met deskundigen – of en zo ja, welke maatregelen noodzakelijk zijn met het bereiken of dreigend overschrijden van de draagkracht.

Er zal worden onderzocht of het mogelijk kan worden gemaakt, om niet-geïdentificeerde/geregistreerde dieren onder gecontroleerde omstandigheden te vervoeren tussen grote eenheden natuurgebied. Dit met inachtneming van het EU-rechtelijk kader.

2.3 Ingrijpen bij lijden, ziekte, verwonding en uitzichtloze situaties

Stand van zaken:

In alle typen natuurterreinen kan zich de situatie voordoen dat een ziek of gewond dier wordt aangetroffen of dieren worden gezien die zich in een uitzichtloze situatie bevinden. De vraag is dan hoe moet worden gehandeld, met name wanneer de indruk bestaat dat sprake kan zijn van (toekomstig) ernstig lijden of grote stress.

Wettelijk kader

Artikel 36 van de GGWD betreft de zorgplicht in situaties waarin het dier lijdt.

Dit geldt voor alle dieren.

De wet omschrijft niet op welke wijze ingegrepen zou moeten worden bij ernstig lijden, ziekte, verwonding of andere uitzichtloze situaties.

Belangen en afweging

Uitgangspunt in het natuurbeleid is dat in natuurterreinen natuurlijke processen zo ongestoord mogelijk kunnen plaatsvinden en dat zo min mogelijk wordt ingegrepen in deze processen, zolang het dier wordt behoed voor ernstig en uitzichtloos lijden. Anderzijds moet voorkomen worden dat wordt ingegrepen als hiervan geen sprake is of dat dit ingrijpen juist tot extra lijden (pijn en stress) leidt.

In grote eenheden natuurgebied is de beschikkingsmacht van de mens relatief gering. Alhoewel van een beheerder verlangd mag worden dat hij goed op de hoogte is van de status van de in zijn terrein aanwezige populatie grote grazers kan in grote eenheden natuurgebied uiteraard niet van een beheerder worden verwacht dat hij elk dier individueel en intensief volgt.

Ingrijpen bij ernstig lijden of andere uitzichtloze situaties zal daar vooral moeten bestaan uit het – zonder extra lijden – doden van dieren.

In overige natuurgebieden zijn de mogelijkheden om het dier te verzorgen en te behandelen groter, en zal verwijderen/afschieten meer tot de uitzonderingen behoren.

Beleidslijn

• Alle natuurterreinen:

- *Een beheerder dient in alle natuurterreinen in te grijpen als hij geconfronteerd wordt met een gewond of ziek dier dat uitzichtloos of ernstig lijdt of zich anderszins in een uitzichtloze situatie bevindt. Bij twijfel raadpleegt de beheerder een dierenarts en/of andere deskundige.*
- *Van de beheerder mag een redelijke inspanning worden verwacht om toe te zien op het welzijn van grote grazers in zijn terreinen.*
- *Het doden van dieren dient zo pijnloos mogelijk en met een zo gering mogelijke stress te gebeuren.*

• Grote eenheden natuurgebied:

Gewonde en zieke grote grazers in grote eenheden natuurgebied worden niet verzorgd wanneer verwacht wordt dat zij uit zichzelf zullen herstellen.

Indien de verwonding dermate ernstig is of een ziekte zover is gevorderd dat het dier ernstig of uitzichtloos lijdt of indien de situatie waarin het dier zich bevindt uitzichtloos is en ernstig lijden moet worden gevreesd, dient de beheerder doeltreffende maatregelen te treffen, zoals het doden van het betreffende dier.

• Overige natuurterreinen:

In de overige natuurterreinen dienen grote grazers bij ziekte, verwonding of andere vormen van hulpbehoefte de noodzakelijke verzorging en behandeling te ontvangen. Indien geen effectieve behandeling mogelijk is en het dier ernstig of uitzichtloos lijdt dient het te worden gedood.

Toelichting

Met uitzichtloos lijden wordt bedoeld dat het dier uiteindelijk zal sterven aan een onherstelbare verwonding, ziekte of gebrek.

Met ernstig lijden wordt bedoeld dat het dier veel pijn heeft en/of duidelijke tekenen van stress vertoont¹.

Met een uitzichtloze situatie wordt bedoeld dat een dier door sociale processen in de kudde komt te verkeren in een situatie waarin het dier ernstig en uitzichtloos gaat lijden.

De beleidslijn betekent niet dat bij ieder stervend dier wordt ingegrepen. Indien een dier stervend is maar niet ernstig lijdt heeft de beheerder de mogelijkheid het dier rustig te laten sterven en derhalve niet in te grijpen.

¹ Hiertoe kunnen ook behoren die situaties dat een dier als gevolg van natuurlijk sociaal gedrag (zie ook 2.4) een tekort aan voedsel heeft en ernstig gaat lijden of dat een dier (onnatuurlijk) onaangepast sociaal gedrag vertoont.

Consequenties en acties

- Uitwerking van de beleidslijn door de natuurbeheerders in concrete beheersacties per relevant natuurterrein, bij voorkeur als onderdeel van een beheersvisie of beheersplan.

2.4 Bijvoeren

Stand van zaken:

In alle natuurterreinen kan zich ook al is de grens van de draagkracht niet bereikt, de situatie voordoen waarbij sprake is van voedselgebrek of gebrek aan bepaalde voedingsstoffen. Gedacht kan worden aan calamiteiten, zoals extreem winterse omstandigheden of overstroming van het terrein. De wens bestaat om nader richting te geven aan de gewenste handelwijze in dergelijke situaties.

Wettelijk kader

Het wettelijk kader is gelijk aan hetgeen in paragraaf 2.3 is beschreven.

Belangen en afweging

Het is een normaal natuurlijk proces dat jaarlijks (vooral 's winters) een deel van de populatie sterft. Het betreft dan vooral de oudere en zwakkere dieren.

Hierin kan per jaar, maar ook per periode in het jaar aanzienlijke variatie optreden, afhankelijk van de terreingesteldheid en de weersomstandigheden.

Deze sterfte en de variatie daarin is aanvaardbaar mits wordt ingegrepen indien individuele dieren ernstig en uitzichtloos lijden of in een uitzichtloze situatie geraken. Een niet aanvaardbare situatie ontstaat, indien door uitzonderlijke weersomstandigheden massale sterfte optreedt (crash). Dit temeer daar de dieren niet de mogelijkheid hebben deze omstandigheden te ontlopen.

Individuele dieren kunnen een zodanig gedrag vertonen dat zij niet op zoek gaan naar betere voedselomstandigheden. In grote eenheden natuurgebied wordt dit, indien zo'n dier of een groep van dergelijke dieren sterft door voedseltekort, gezien als een onderdeel van het natuurlijke proces. Bijvoeren is in deze omstandigheden niet mogelijk, omdat dit het sociale gedrag van de kudde onaanvaardbaar verstoort. De beheerder dient in deze situaties conform de beleidslijn onder 2.3 te voorkomen dat de dieren ernstig gaan lijden en de dieren tijdig te doden.

Beleidslijn

- *Grote eenheden natuurgebied:*

Grote grazers worden in principe niet bijgevoerd. Daarop bestaan 2 uitzonderingen:

- *er moet worden bijgevoerd als essentiële voedingsstoffen (zoals mineralen) ontbreken of onbereikbaar zijn.*
- *er moet worden bijgevoerd als er vanwege onvoorziene omstandigheden (bv. overstroming) grote sterfte dreigt (crash).*

Dit houdt ook in dat individuele dieren niet worden bijgevoerd.

- *Overige natuurterreinen:*

In overige natuurterreinen wordt bij voorbaat de dieren de nodige zorg verleend en het benodigde voer aangeboden.

Toelichting

Bovenstaande beleidslijnen wijken niet af van het beleid dat tot nu toe is gevoerd.

Als de situatie van afgelopen winter in de Oostvaardersplassen zich nu wederom zou voordoen, zou opnieuw niet worden bijgevoerd aan oudere

stieren. Wel zouden de stieren die destijds hevig leden, onder toepassing van de Leidraad, eerder worden gedood.

Consequenties en acties

- uitwerking van de beleidslijn door de natuurbeheerders in concrete beheersacties per relevant natuurterrein, bij voorkeur als onderdeel van een beheers- of begrazingsplan.

3. Besmettelijke ziekten

Stand van zaken

De veterinaire regelgeving is onverkort van toepassing op alle grazers in natuurgebieden, dus ook op grote grazers in de Oostvaardersplassen. Gebleken is dat er in verschillende natuurgebieden verschillend optreden wordt bij de preventie en bestrijding van dierziekten, bijvoorbeeld op het punt van preventief enten. Er bestaat bij de veehouderij veel onzekerheid over de risico's die grote grazers in natuurgebieden met zich mee brengen voor de gezondheid van de veestapels. In de draaiboeken voor het bestrijden van besmettelijke dierziekten wordt geen specifieke aandacht besteed aan grazers in natuurterreinen.

Juridisch kader

Ingevolge de EU-regelgeving zijn Lid-Staten gehouden – bij een aantal besmettelijke dierziekten zoals mond- en klauwzeer – alle in die regelgeving genoemde noodzakelijke maatregelen te treffen en eventueel – afhankelijk van de omstandigheden – extra passende maatregelen uit te vaardigen om deze ziekten te bestrijden en volledig uit te bannen. Dit Europeesrechtelijk kader is neergelegd in de GWWD. De uit te bannen dierziekten liggen vast in de Regeling aanwijzing besmettelijke dierziekten. De noodzakelijke en passende maatregelen kunnen te allen tijde worden toegepast en kunnen ook op natuurterreinen toegesneden worden. Op dit bestrijdingskader bestaat geen wezenlijke beleidsvrijheid. De GWWD is wat dierziektebestrijding betreft onverkort van toepassing op alle gewervelde dieren (dus ook de grote grazers). De veterinaire regelgeving prevaleert en uitzonderingen zijn hierop niet mogelijk.

De bestrijding van bedrijfsgebonden ziekten zoals IBR, ziekten waarvan uitroeiing wenselijk is vooral vanuit landbouweconomisch oogpunt, is in dit stadium in autonomie overgelaten aan het bedrijfsleven. Het Produkt-schap voor Vee, Vlees en Eieren (PVE) heeft ten aanzien van een aantal ziekten verordeningen vastgesteld. Deze verordeningen zijn ook van toepassing op de grote grazers.

Bij het PVE is een verzoek om ontheffing van de verplichting voor IBR ingediend voor de Oostvaardersplassen, omdat het niet mogelijk is de dieren in dit terrein te enten. Er wordt nog overleg gevoerd over de voorwaarden waaronder de ontheffing verleend zou kunnen worden.

Belangen en afweging

De landbouw is er niet mee gediend als dierziekten zich vanuit de natuurterreinen verspreiden. Hier zijn grote economische belangen in het geding. Omgekeerd kunnen dierziekten die van buiten de terreinen afkomstig zijn een bedreiging vormen voor de ontwikkeling van grazers in natuurgebieden. De risico's op dit vlak zijn nog onvoldoende bekend. Het is in elk geval van groot belang, dat onzekerheid voor de veehouderij omtrent dierziektenrisico's worden verminderd, en dat meer inzicht wordt verkregen in de gezondheidsstatus van de kuddes in de natuurterreinen.

Als onderdeel van natuurlijke processen vormen ziekten een belangrijke factor bij de natuurlijke regulatie van de populatie van grote grazers.

Aanpak van bedrijfsgebonden ziekten zal afhankelijk zijn van aspecten als preventief enten, welzijn en de uitoefening van de beschikkingsmacht. In grote eenheden natuurgebied zal zoals in paragraaf 2.3 is aangegeven, bij deze ziekten – bij uitzichtloos lijden – vooral worden ingegrepen door afschot. In de overige natuurgebieden zijn de mogelijkheden wel aanwezig om «bedrijfsgebonden» ziekten te bestrijden, uitzonderingen daargelaten.

Ten aanzien van de bedrijfsgebonden ziekten zal meer evenwicht gezocht worden tussen de veterinaire-, de welzijns- en de natuurdoelstellingen. Hiertoe wordt in 2000 het nodige onderzoek verricht.

Bij de bestrijding van de aangewezen bedrijfsgebonden ziekten kan worden onderzocht worden of – onder een effectieve aanpak van de bestrijding van de ziekte – aspecten zoals de aard en de ligging van natuurterreinen in het draaiboek moet worden opgenomen.

Beleidslijn

- *Alle natuurterreinen:*
 - *Bij uitbraken van besmettelijke dierziekten zoals mond- en klauwzeer geldt het veterinair bestrijdingsprogramma voluit. In geval van een dergelijke uitbraak wordt met behulp van maatwerk, afhankelijk van de aard van de ziekte en de situatie, binnen de Europees-rechtelijke en de GWWD-kaders gekeken met welk instrumentarium ingegrepen moet worden.*
 - *De toepassing van het instrumentarium van de GWWD op natuurterreinen wordt expliciet neergelegd in de bestaande draaiboeken ter bestrijding van besmettelijke dierziekten.*
 - *Op alle natuurterreinen waar grote grazers voorkomen dient elk jaar middels een steekproef de gezondheidsstatus te worden vastgesteld.*
 - *In alle natuurterreinen vallen de dieren onder de verplichtingen die gelden voor bedrijfsgebonden ziekten.*
- *Grote eenheden natuurgebied:*
 - *Voor bedrijfsgebonden ziekten kan in grote eenheden natuurgebied geen grootscheepse koppelbehandeling plaatsvinden, omdat het niet mogelijk is de dieren preventief te enten, bij elkaar te drijven of wat dan ook. Voor het niet preventief te hoeven enten moet een ontheffing worden aangevraagd.*
- *Overige natuurterreinen:*
 - *Dieren in de overige natuurterreinen vallen onverkort onder de verplichtingen die gelden voor bedrijfsgebonden ziekten.*
 - *In geval van besmetting van bedrijfsgebonden ziekten zal eerst worden gekeken wat het besmettingsgevaar is voor de omgeving en de mens.*

Hierbij geldt het uitgangspunt dat het dier niet ernstig mag lijden en dat er geen onaanvaardbare risico's mogen optreden voor mens (dit geldt uiteraard ook voor de beheerder), landbouw en natuur. Er zijn daarbij 4 stappen te nemen:

 - 1. als verwacht wordt dat de ziekte – op grond van veterinair/ecologisch deskundigenadvies door een veterinaire begeleidingscommissie – uit zichzelf uit de populatie zal verdwijnen en geen onaanvaardbaar risico vormt voor mens, landbouw en natuur, wordt niet ingegrepen*
 - 2. als de ziekte niet vanzelf uit de populatie zal verdwijnen maar er geen onaanvaardbaar risico is voor mens, landbouw en natuur wordt niet ingegrepen*
 - 3. als blijkt dat de ziekte niet vanzelf uit de populatie zal verdwijnen en er een risico is voor mens, landbouw en natuur, worden alleen de zieke (besmette) dieren verwijderd*
 - 4. als blijkt dat ook dit onvoldoende effect resulteert, wordt een aanpak op populatieniveau overwogen.*

Consequenties en acties

- De toepassing van het instrumentarium in natuurterreinen zal worden opgenomen in de bestaande draaiboeken ter bestrijding van besmettelijke dierziekten.
- In elk natuurterrein met grote grazers wordt jaarlijks middels een steekproef het voorkomen van bedrijfsgebonden ziektes vastgesteld. De samengestelde resultaten worden jaarlijks voorgelegd aan de Veterinaire Begeleidingscommissie Natuur waarna zal worden besloten of vervolgactie nodig is.
- De beheerder dient (voor zover nog niet aanwezig) een draaiboek op te stellen dat aangeeft hoe moet worden gehandeld indien het voorkomen van een ziekte wordt vastgesteld.

4. Kadavers

Stand van zaken

Kadavers van grote grazers worden zowel in zelfregulerende als in overige natuurterreinen afgevoerd naar de destructor voor zover redelijkerwijs mogelijk, dat wil zeggen voor zover de terreingesteldheid dit toelaat.

Juridisch kader

Kadavers worden beschouwd als hoog-risico materiaal in de zin van de Destructiewet. Op grond van artikel 12 van de Destructiewet is de eigenaar of houder van hoog-risico-materiaal verplicht het materiaal overeenkomstig door de Minister van VWS te stellen regelen te administreren, het aan te geven bij, alsmede het ter beschikking te houden van en af te staan aan de ondernemer binnen wiens werkgebied het materiaal zich bevindt. Kadavers van grote grazers vallen ook onder de reikwijdte van de Destructiewet en moeten derhalve gedestruëerd worden.

Belangen en afweging

Hoewel binnen het ecosysteem het vergaan van kadavers een natuurlijk proces is, mogen zij geen risico vormen voor de omgeving, de volksgezondheid en omliggende veehouderijbedrijven.

Vanwege de terreingesteldheid is het voor beheerders niet altijd mogelijk om een kadaver af te voeren. De terreinbeheerder dient in die gevallen alle maatregelen te nemen die nodig zijn om besmettingsgevaar te vermijden.

Beleidslijn

- *Kadavers van grote grazers worden – waar mogelijk – afgevoerd.*

5. Implementatie van de leidraad

Uit bovenstaande leidraad volgt dat er een aantal acties moeten worden verricht. Terreinbeheerders van natuurterreinen waar grote grazers rondlopen zullen de leidraad moeten implementeren, de Veterinaire Begeleidingscommissie Natuur krijgt een aantal aanvullende taken en er zal aan een aantal zaken een nadere uitwerking moeten worden gegeven.

Terreinbeheerders

Om te zorgen dat de beleidslijnen zoals in deze leidraad zijn verwoord op adequate wijze ingang vinden in het beheer van natuurterreinen worden op korte termijn nadere afspraken gemaakt met die terreinbeherende organisaties waar grote grazers worden ingezet bij het natuurbeheer. Het betreft in het bijzonder:

1. uitwerking van de leidraad in concrete beheersacties per relevant natuurterrein, bij voorkeur als onderdeel van een beheers- of begrazingsplan;

2. jaarlijkse beoordeling door de beheerder of maatregelen noodzakelijk zijn met het bereiken of dreigend overschrijden van de draagkracht;
3. jaarlijkse steekproef op het voorkomen van ziekten bij grote grazers;
4. opstellen van een draaiboek waarin staat hoe zal worden gehandeld indien het voorkomen van ziekten bij grote grazers wordt vastgesteld;
5. goede voorlichting en communicatie over het beheer van grote grazers en hun betekenis voor het natuurbeheer.

Veterinaire Begeleidingscommissie Natuur

De landelijke Veterinaire Begeleidingscommissie Natuur (hierin is naast ambtenaren ook een breed maatschappelijk veld vertegenwoordigd) zal worden verzocht om de resultaten van de steekproef op het voorkomen van ziekten bij grote grazers te bespreken alsmede voorstellen te doen voor eventuele vervolgacties.

Nadere uitwerking

De volgende activiteiten worden in gang gezet:

1. In overleg met provincies en terreinbeheerders zal bij de vaststelling van natuurdoelen in het kader van Programma Beheer worden aangegeven voor welke andere terreinen dan de Oostvaardersplassen en de Imbos, runderen en paarden als niet-gehouden worden beschouwd.
2. Uitwerking van het «Plan van aanpak» wat zal resulteren in een definitieve beleidslijn voor de toepassing van de Europese regelgeving voor ziektebestrijding in natuurterreinen. Dit met inachtneming van het EU-rechtelijk kader.
3. Omschrijven van de steekproef.
4. Er zal worden onderzocht of het mogelijk kan worden gemaakt, om niet-geïdentificeerde/geregistreerde dieren onder gecontroleerde omstandigheden te vervoeren tussen grote eenheden natuurgebied.

TRCLNVNW/2004/14

Minister van Landbouw Natuurbeheer en Voedselkwaliteit
De heer C.P. Veerman
Postbus 20401
2500 EK 'S-GRAVENHAGE

Minister	Afsch. Ter beh.
	Voorts. Afschr. Aan
Datum	

LNU Noordwest

S B

DN

Datum

7 JAN. 2004

Bijlage

1

Ow kenmerk

Ow kenmerk

ROV/04.000098/B

Onderwerp

Begravingsdruk Oostvaardersplassen

Mijnheer de minister,

Provinciale Staten van Flevoland heeft in een motie haar zorg uitgesproken over de begravingsdruk in de Oostvaardersplassen, de consequenties die dit heeft voor het dierenwelzijn en de effecten hiervan op het imago van het gebied. Bijgevoegd vindt u deze motie. Naar aanleiding van deze motie heeft overleg plaatsgevonden met Staatsbosbeheer, zijnde de beheerder van het gebied. Staatsbosbeheer heeft ons uitgenodigd om aan het eind van het winterseizoen (half maart of begin april) een bezoek aan de Oostvaardersplassen te brengen om hierover met de leden van onze commissie van gedachten te kunnen wisselen. De zorg die hierover binnen de Staten van Flevoland leeft willen wij via deze brief aan u, de eindverantwoordelijke voor dit beleid, kenbaar maken. Deze zorg maken we ook kenbaar aan directeur van het Instituut voor Natuurbeheer te Brussel en ook in de richting van de wetenschappelijke adviescommissie voor de Oostvaardersplassen is aandacht voor deze beheersaspecten gevraagd. Het gaat daarbij vooral over de begravingsdruk in het gebied en de gevolgen die dat heeft op de conditie van de dieren. Naar de mening van de Staten is het huidige beheer ontoereikend om ethisch verantwoord om te gaan met de aanwezige dieren. In de toelichting op de motie is dan ook aangedrongen op aanpassing van het beheer door preventief uitplaatsen van dieren of tijdiger afschot zodat voorkomen wordt dat dieren van ellende dood gaan of moeten worden afgeschoten. Wij achten het van belang dat wij met de beheerder van het gebied een goede discussie over dit beleid kunnen voeren. Voor meer informatie of vragen kunt u contact opnemen met [redacted], senior beleidsmedewerkster natuur en landschap.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,
de secretaris. de voorzitter.

DIRECTIE NOORDWEST	
Reg. nr.	TRCLNVNW/14
Datum	08 JAN. 2004
Kl. nr.	
Nr.	
D. Naam	
L. Directeur	
B. E & V	
N. E	
ABO	
VER	

Inlichtingen bij

Doorzichtsnummer

Verzonden d.d.

Bezoekadres

Visarenddreef 1

Lelystad

7 JAN. 2004

MINUTE

SPOED: Nee**Reden:****IN TE VULLEN DOOR DE OPSTELLER**

Bestuursraad :
Directie/Dienst :
Naam redakteur :
Telefoon redakteur :
Hoofd directie /dienst :
Onderwerp : Begrazingsdruk Oostvaardersplassen

Documentnaam : Begrazingsdruk
OostvaarderplassenTstnr:
B.g.g. : 120

Briefnummer : DNW/04-81

Paraaf/datum :

Paraaf/datum :

AAN:

Gedeputeerde Staten van de provincie Flevoland

Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

Dagtekening:**Bericht op schr. d.d.:**
d.d.:**Kenmerk:**
Kenmerk:**Indien antwoord op RS-brief origineel een Kopie bijvoegen.**

De reden waarom beantwoording langer dan drie weken op zich heeft laten wachten:

Mee te zenden stukken Ja/Nee

- 1.
- 2.

K.	K.	K.	K.
d.d.	d.d.	d.d.	d.d.

Afschrift:

K.	K.	K.	K.	K.	K.
----	----	----	----	----	----

In te vullen door DOCUMENTVERWERKINGSCENTRUM

Getypt

Coll

Verzenden

Verzonden

Gedeputeerde Staten van de provincie Flevoland

Postbus 55
8200 AB LELYSTAD

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
7 jan. 2004	ROV/04.000098/B	DNW/04-81	21 januari 2004
onderwerp	doorkiesnummer	bijlagen	
Begrazingsdruk Oostvaardersplassen	020-4953120		

Geachte

Naar aanleiding van uw brief van 7 januari j.l. met bovengenoemd kenmerk inzake het beheer van de Oostvaardersplassen, bericht ik u als volgt.

De ontwikkeling van het natuurgebied Oostvaardersplassen en de rol die grote grazers in dit gebied spelen, is een voortdurend punt van aandacht. Bij de invulling van het beheer zijn verschillende belangen in het geding. Het gaat hierbij enerzijds om het realiseren van de gewenste natuurdoelen, maar aan de ander kant ook het welzijn van de grote grazers. Mijn beleid in deze is vastgelegd in de Leidraad Grote Grazers, die door de Tweede Kamer is geaccordeerd.

In de Leidraad worden de Oostvaardersplassen aangemerkt als grote eenheid natuurgebied waar een zo natuurlijke mogelijke ontwikkeling dient plaats te vinden. In dit kader worden de grote grazers (paarden, runderen en andere hoefdieren) aangemerkt als niet-gehouden dieren (dit in tegenstelling tot wat u in uw brief aangeeft, waar u spreekt van gehouden dieren). Consequentie hiervan is dat de grote grazers zoveel mogelijk de gelegenheid krijgen om door de natuur gereguleerd te leven en te sterven.

Dat wil echter niet zeggen dat er aan de grote grazers in de Oostvaardersplassen geen zorg wordt besteed. De Leidraad geeft aan dat de beheerder, Staatsbosbeheer, bij dreigende overschrijding van de draagkracht van het gebied, preventieve maatregelen moet nemen in de vorm van aantalsbeheer. Dit met het oog op de lange termijn ontwikkeling van de kudde, maar ook gericht op de structurele beschikbaarheid van voedsel. Daarnaast dient de beheerder doeltreffend in te grijpen indien een dier uitzichtloos lijdt of in een uitzichtloze situatie dreigt te geraken. Dit zal in de meeste gevallen bestaan uit het uit de kudde verwijderen of het doden van het betreffende dier.

Ik ben met u van mening dat ook binnen een grote eenheid natuurgebied als de Oostvaarderplassen, respectvol met dieren omgegaan dient te worden. Met het oog hierop heeft Staatsbosbeheer, in overleg met diverse organisaties, een Ethische Richtlijn

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
21 januari 2004	DNW/04-81	2

opgesteld. Ik ben van mening dat de Leidraad en de Ethische Richtlijn een adequaat beheer met respect voor het dierenwelzijn mogelijk maken.

Omdat de ontwikkeling van een nieuw, groot natuurgebied als de Oostvaardersplassen ook veel nieuwe elementen in zich heeft, ben ik van mening dat voortdurende aandacht noodzakelijk is. Door de beheerder is dan ook besloten om een Wetenschappelijke Begeleidingscommissie in te stellen om te adviseren over het te voeren beheer in de Oostvaardersplassen en de rol van de grote grazers daarin. Deze commissie is breed samengesteld en staat onder voorzitterschap van [REDACTED]. Naar verwachting zullen in zijn uit te brengen advies verschillende beheersscenario's in beeld gebracht worden. Ik ga er vanuit dat het Staatsbosbeheer, die eerstverantwoordelijk is, dit advies zal benutten voor het toekomstige beheer van de Oostvaardersplassen. Overigens heb ik van Staatsbosbeheer begrepen dat zij u heeft uitgenodigd om een bezoek te brengen aan de Oostvaardersplassen. Ik beveel u aan om van deze uitnodiging gebruik te maken en op deze wijze uw zorgen te delen met de beheerder.

Ik hoop u hiermede voldoende geïnformeerd te hebben.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR
EN VOEDSELKWALITEIT

[REDACTED]

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
21 januari 2004	DNW/04-81	3

TOELICHTING VOOR DE HEER DE MINISTER

Gedeputeerde Staten van Flevoland uiten in de bijgaande brief haar zorg over het dierenwelzijn in de Oostvaardersplassen. In uw reactie geeft u blijk van uw aandacht voor het onderwerp en geeft u uw beleidslijn weer.

De beleidslijn is vastgelegd in de Leidraad Grote grazers (geaccordeerd in de Kamer) en is nader ingevuld in de Ethische Richtlijn (Staatsbosbeheer).

Over dit onderwerp heeft u onlangs overleg gevoerd met [REDACTED] voorzitter van de Wetenschappelijke begeleidingscommissie Oostvaarderplassen. In dit gesprek is afgesproken dat de [REDACTED] in opdracht van Staatsbosbeheer, zal proberen het advies nader uit te werken en daarbij verschillende scenario's in beeld te brengen.

Met uw reactie maakt u tevens duidelijk dat de beheerder, Staatsbosbeheer, de eerst verantwoordelijke is. Omdat het behandelde onderwerp veel emotionele aspecten in zich heeft en hierdoor beelden kunnen ontstaan die niet altijd door feiten onderbouwd worden, beveelt u een rechtstreeks contact met de beheerder aan.

GEWIJZIGDE MOTIE

gaysd 0

Provinciale Staten van Flevoland;

in vergadering bijeen;

overwegende dat de Oostvaardersplassen een uniek gebied natuur(schoon) zijn;

dat het gebied over een vogelnijldom, wilde paarden, honderden heckrunderen en ruim duizend herten beschikt;

dat het provinciaal bestuur trots is op dit fraaie natuurgebied;

dat het natuurgebied bijdraagt tot (naams)bekendheid van Flevoland;

dat het provinciaal bestuur een zorgvuldig flora- en faunabeheer voorstaat;

dat het beschikbare foerageergebied in en nabij de Oostvaardersplassen, met name in de wintermaanden, beperkt is;

dat de grote grazers, die in het kader van de wet "opgehouden dieren" worden genoemd, daardoor een te beperkt oppervlakte hebben;

dat Flevoland in 1999 negatief in het nieuws kwam door het lijden, de sterfte en het laten liggen (en onder druk van de publieke opinie verwijderen) van circa 80 heckrunderen;

dat de beheerder van het natuurgebied nochtans een eigen beleidsvrijheid heeft;

verklaren

1. dat genoemde Staten een diervriendelijk beleid voorstaan;
2. dat uitgaande van de eigen waarde, ook dieren in het wild met respect behandeld moeten worden, als zelfstandige wezens met gevoelens, bewustzijn en integriteit;
3. dat binnen het dierenwelzijnsbeleid het lijden van dieren (ondermeer door ondervoeding) niet past;

verzoeken

het college van Gedeputeerde Staten

- a. de minister van LNV het vorenstaande kenbaar te maken en zijn verantwoordelijkheid in deze te nemen;
- b. het vorenstaande eveneens onder de aandacht van de directeur van het Instituut voor Natuurbeheer in Brussel te brengen

en gaan over tot de orde van de dag.

D

TELEFAX

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

aan
instelling / bedrijf zie onder opmerkingen datum 23-1-2004

ter attentie van zie onder opmerkingen
faxnummer zie onder opmerkingen aantal pagina's 7
kenmerk inclusief deze

van
contactpersoon [redacted]
kenmerk [redacted]

opmerkingen

SBB;
Fax C

Directie Natuur;
Fax C

Gaarne voor bijgaande minute uw medeparaaf z.s.m. retourneren op faxnummer
[redacted] Voor vragen over deze minute kunt u contact opnemen met de heer
[redacted]

Met vriendelijke groet,
[redacted]
Secretariaat

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Er

*** TX RAPPORT ***

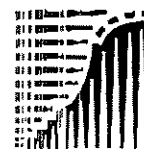
VERZENDING OK

TX/RX NR 4568
TEL. AANSLUITING
SUB-ADRES
ID AANSLUITING DIRECTIE NOORDWE
ST. TIJD 26/01 15:16
GEBR. T. 01'58
VERZONDEN PAGINA'S 8
RESULTAAT OK

Natuur

Ministerie van
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

TELEFAX

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

aan
instelling / bedrijf

datum ~~07-01-2004~~ 25/01/04

ter attentie van *Dire. Noordwest*
faxnummer

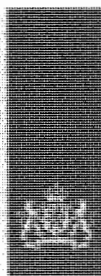
aantal pagina's 8.
inclusief deze

kenmerk

van
contactpersoon *Dire. Natuur.*
kenmerk

opmerkingen

*Bijgaand medeparaaf
retour!*

4 3722

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

Aan:
De Staatssecretaris

Van:
Directeur Natuur, Landschap en Platteland, [redacted]

Directie Natuur, Landschap
en Platteland
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

nota

Stand van zaken grote grazers Oostvaardersplassen

@minlnv.nl

Hierbij informeer ik u over de grote grazers in de Oostvaardersplassen (a) in het algemeen; en met betrekking tot: (b) het nieuwe afschotprotocol en (c) het standpunt van Lelystad over het Hollandse Hout. Ook adviseer ik u de commissie Vaarkamp snel te laten kijken naar het afschotprotocol en het Hollandse Hout. Desgewenst kunt u met [redacted] bellen over het Hollandse Hout.

Datum
21 december 2010

Onze referentie
173720

Kopie aan
Directeur Regionale Zaken West
Directeur Juridische Zaken

Bijlagen
3

(a) algemeen

Staatsbosbeheer (SBB) meldt dat de conditie van de dieren nu ruim voldoende tot goed is. Ze hebben een vetvoorraad. Er worden nu alleen edelhertkalfjes geschoten (10-15 per week). Verder zijn van 1100 meter aan te realiseren richels, al 800 m klaar en van de 6 km aan te realiseren werkwegen (t.b.v. observatie en afschot), al 4 km. SBB wil al voor de kerst het bos Driehoek, en al voor de jaarwisseling het Oostvaardersbos en Fluitbos openen voor alle grazers (in totaal 150 ha). Bij groen licht kan SBB elk moment met het Hollandse Hout beginnen.

SBB wil ons ambtelijk twee keer per week op de hoogte houden van de situatie.

De Commissie Vaarkamp komt donderdag a.s. voor het eerst bijeen. Aan een instellingsbesluit wordt nog gewerkt. JZ stuurt u een nota over het regelen van de bindendheid van adviezen van de commissie Vaarkamp.

(b) het nieuwe afschotprotocol

SBB heeft u al op 14 december j.l. het nieuwe afschotprotocol gestuurd (zie bijlage). Onze eerste indruk is dat het er goed uitziet. Wel hebben we ambtelijk SBB vast verzocht een aantal tekstpassages te wijziglen. SBB zal dat doen en een nieuwe versie sturen. Het gaat om:

- Passages (eind paragraaf 2 en eind paragraaf 6.1) waarin de positie van de commissie Vaarkamp nog onvoldoende tot uitling komt.
- Passages (paragraaf 6.3 en bijlage 3) waarin het gebruik van geluiddempers wordt genoemd. Deze worden geschrapt. Hoewel SBB nog tot in 2012 ontheffing heeft voor het gebruik van geluiddempers en dat gebruik bovendien nodig is voor een effectief afschot, ligt het juridisch gevoelig en heeft uw ambtsvoorganger in dat kader uitgesproken dat SBB ze niet nodig zou hebben.

Lijn is nu om hierover niet nu een discussie uit te lokken, maar de kwestie op een later moment op te pakken.

Directie Natuur, Landschap
en Platteland
team biodiversiteit

Advies:

De aangepaste tekst van het afschotprotocol nog deze week door de commissie Vaarkamp laten beoordelen en SBB dat daarna laten uitvoeren.

Datum
21 december 2010

Onze referentie
173720

(c) standpunt Lelystad over het Hollandse Hout

B&W Lelystad heeft – ook via de pers – bekendgemaakt de gemeenteraad in januari twee opties te willen voorleggen voor het toelaten van grazers in het Hollandse hout: (1) niet instemmen en (2) instemmen onder voorwaarden¹ (zie bijlagen). Daarbij is volgens B&W het kiezen voor één van deze opties alleen aan de orde als u eerst zou hebben aangegeven de motie Lodders over het Hollandse Hout naast u neer te willen leggen. De gemeenteraad van Lelystad kan op 11 januari 2011 een besluit nemen, maar komt ook op 5 januari al bijeen (waarschijnlijk meningsvormend).

Zelf wil B&W nu geen voorkeur uitspreken. Reden is een niet eenduidige uitslag van de Klankbordgroep Hollandse Hout. Eénderde is zondermeer tegen. Tweederde stelt voorwaarden, waarbij er evenveel "nee-tenzij"- als "ja-mits"-geluiden zouden zijn. Overigens is de Klankbordgroep onduidelijk over of de standpunten een tijdelijke of langdurige openstelling betreffen.

De commissie Gabor had zo'n 500 ha Hollandse Hout voor ogen, waarmee dit bos het belangrijkste deel van de beschutting zou leveren. In de meest vergaande optie van B&W Lelystad zou slechts 250 ha Hollandse Hout open kunnen.

Verder stelt Waterschap Zuiderzeeland dat in het stormseizoen (tot 15 maart) niet in de dijk mag worden gewerkt. In de weg die *langs* de voet van de dijk loopt zouden twee wildroosters moeten komen. De weg is van Lelystad, maar de ondergrond behoort formeel tot de dijk, waardoor ook het Waterschap (dijkgraaf: Tiesinga) eventueel dwars kan gaan liggen.

Advies, in afwachting van uw beslissing over de motie Lodders:

- Ook de commissie Vaarkamp vast vragen hoe zij denken over het belang van het Hollandse Hout (in het kader van het Plan van Aanpak van SBB).
- Desgewenst telefooncontact opnemen met [redacted] over de ontstane patstelling en met [redacted] over de dijk.

¹ maximaal 250 ha; (b) geen onaanvaardbare aantasting bos; (c) dieren mogen niet uit begraaide deel kunnen, maar mensen moeten wel in het begraaide deel kunnen; (d) passage grazers over Knardijk mag niet leiden tot afsluiting van verkeer en de waterstaatkundige functie moet in tact blijven; (e) effecten moeten op 15 april 2011 worden geëvalueerd; (f) kosten komen niet ten laste van Lelystad.

Protocol Early reactive culling Oostvaardersplassen **Versie 1.0**

(protocol vroeg reactief beheer)

Staatsbosbeheer
Versie 1.0, d.d. 13 december 2010.

Inhoud

1. Inleiding
2. Proces naar een nieuw protocol
3. Doelstellingen vroeg beheer
4. Uitwerking vroeg reactief beheer
5. Uitvoeringschema vroeg reactief beheer
6. Operationele uitvoering vroeg reactief beheer

Bijlagen

Bijlage 1.	Kaart Oostvaardersplassen
Bijlage 2.	Geraadpleegde personen.
Bijlage 3.	Operationele afspraken en veiligheid

1. Inleiding

Het natuurgebied Oostvaardersplassen is van groot internationaal belang op het gebied van de biodiversiteit. Het is een Europees beschermd gebied (Natura 2000) waar met name de vogelwaarden van groot belang zijn. In het natuurgebied Oostvaardersplassen zijn natuurlijke processen een essentieel onderdeel van het in stand houden en ontwikkelen van de natuurwaarden. De grote grazers die in de Oostvaardersplassen leven, de Edelherten, Konikpaarden en Heckrunderen, spelen hierin een belangrijke rol. Zoveel als mogelijk wordt deze dieren de ruimte geboden om op een natuurlijke wijze te leven. Dit geldt voor de perioden van overvloed zoals de zomer en herfst, maar ook voor de perioden waarin voedsel en dekking schaars zijn zoals de winter en het vroege voorjaar. Het welzijn van de Edelherten, Konikpaarden en Heckrunderen is regelmatig onderwerp van gesprek. In maart 2010 heeft de Tweede Kamer verzocht om een versnelde evaluatie van het bestaande beheer dat gebaseerd is op de adviezen van de International Committee on the Management of the Oostvaardersplassen (ICMO, 2006). De evaluatie van het beheer is in 2010 uitgevoerd door een nieuwe ICMO-commissie (ICMO2) onder leiding van de heer Gabor. Op 22 november 2010 heeft de ICMO2-commissie haar bevindingen aangeboden aan Staatssecretaris Bleker van Economie, Landbouw en Innovatie (EL&I). Staatssecretaris Bleker heeft Staatsbosbeheer verzocht een aantal aanbevelingen uit te werken. In dit protocol is de aanbeveling om te komen tot "early reactive culling" uitgewerkt en vertaald in een operationeel protocol.

ICMO aanbeveling early reactive culling

Adapt a new strategy of early reactive culling which takes into account environment conditions and start implementing it on december 15 (2010). This includes culling animals that are visibly in poor condition or with deviant behaviour before unnecessary suffering occurs in late winter. Apply the same strategy to all the three species.

2. Proces naar een nieuw protocol

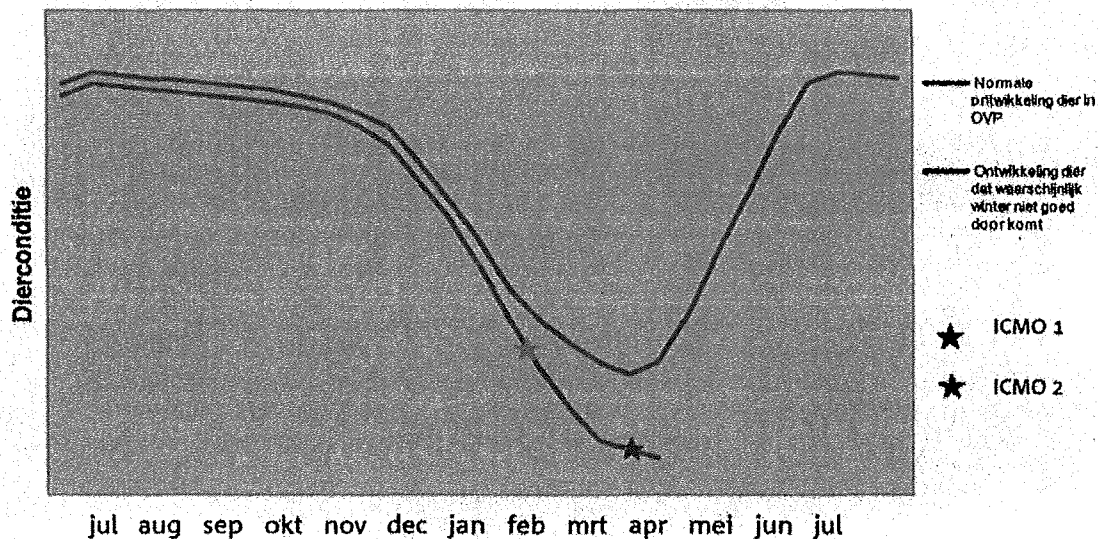
Op 1 december 2010 is in de Tweede Kamer gedebatteerd over de ICMO2 aanbevelingen. Gezien de korte termijn (ICMO advies luidde: start met nieuwe beleidslijn per 15 december 2010) is Staatsbosbeheer parallel aan de parlementaire behandeling gestart met het opstellen van een nieuw protocol. Hiertoe is een bijeenkomst belegd met deskundigen en een bijeenkomst met belanghebbenden (zie bijlage 2). Op basis van deze bijeenkomsten is dit protocol opgesteld en op 14 december aangeboden aan de Staatssecretaris van EL&I. Omdat een aantal punten van het ICMO2-advies nadere uitwerking vragen en omdat de Staatssecretaris en Staatsbosbeheer er veel waarde aan hechten om nauwlettend de nieuwe beheerswijze te evalueren en zonodig te optimaliseren, heeft dit protocol de werknaam 1.0 gekregen. Aanpassingen en aanscherpingen van het protocol kunnen plaatsvinden op grond van nieuwe wetenschappelijke inzichten of ervaringen uit het veld. De procedure hiervoor is dat Staatsbosbeheer als beherende organisatie eventuele voorstellen hiertoe opstelt, deze voorlegt aan de ingestelde beheersadvies die hier een advies over geeft. Aanpassingen van het protocol worden door Staatsbosbeheer direct gecommuniceerd met de Staatssecretaris van EL&I. Eventuele aanpassingen dienen te passen binnen de door ICMO2 geadviseerde kaders.

3. Doelstellingen vroeg reactief beheer

Het vroeg reactief beheer heeft als primair doel om onnodig en langdurig lijden van de grote grazers maximaal te beperken. Onder 'lijden' wordt hierbij verstaan, dat dieren aan omstandigheden worden blootgesteld, die hun natuurlijk aanpassingsvermogen overschrijden. (Dat is bijvoorbeeld het geval als een dier aan een voedseltekort wordt blootgesteld, terwijl zijn vetreserve al is verbruikt.) Onder 'onnodig, langdurig lijden' wordt verstaan, als er niet ingegrepen wordt op het moment dat herkenbaar is, dat het aanpassingsvermogen van een dier wordt overschreden en ingrijpen wel mogelijk is.

Naast het primaire doel om onnodig en langdurig lijden maximaal te beperken, wordt ook beoogd om in de Oostvaardersplassen zoveel mogelijk uit te gaan van natuurlijke selectie binnen en ontwikkeling van de populatie grote grazers. De natuurlijke processen binnen de OVP bepalen daarbij hoeveel dieren er op een bepaald moment kunnen leven (en dat kan fluctueren per jaar en door de tijd) en welke dieren bijvoorbeeld de komende winterperiode niet zullen overleven. Terwijl het eerder vastgestelde management van laat reactief beheer erop gericht was de natuurlijke processen zo lang mogelijk door te laten gaan, zal nu veel eerder ingegrepen worden door dieren al dan af te schieten als er eerste duidelijke signalen zijn dat individuele dieren weinig perspectief hebben om te overleven. Hierbij speelt naast de dierconditie ook de omstandigheden van de omgeving (omgevingsconditie) een belangrijke rol.

Dit protocol is gedurende het gehele jaar operationeel. Echter het meeste impact zal er in de winterperiode zijn, omdat het aanpassingsvermogen van de grote grazers tijdens deze periode onder grote druk staat. In de praktijk zal dit er toe leiden dat - waar afschot op basis van het vigerende protocol met name plaatsvond in de maanden maart en april - er een verschuiving naar eerder in het jaar zal gaan plaatsvinden. Beoogd wordt om een intensief toezicht op de conditie van de grote grazers het beheer vooral in de periode januari-februari te laten plaatsvinden. Effect hiervan is dat dieren die met een zekere waarschijnlijkheid de winter niet zullen overleven niet onnodig en langdurig in een slechte conditie zullen verkeren.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat niet te voorkomen is dat er toch ook dieren op een natuurlijke wijze zullen sterven aan het einde van de winter. Een plotselinge verslechtering van de conditie kan optreden. Dit gebeurt overal in de natuur, waarbij een plotselinge verslechtering inhoudt dat er geen sprake is van langdurig lijden. Verder wordt bij het vroeg reactief beheer geaccepteerd dat niet uit te sluiten is dat er dieren geschoten worden die mogelijk toch de winter overleefd zouden hebben. In de praktijk is in eerdere jaren gebleken dat er ieder jaar dieren zijn die ondanks een slechte conditie toch in staat zijn de winter te overleven.

4. Uitwerking vroeg reactief beheer

In het advies van ICMO2 wordt geadviseerd om in het uit te voeren beheer en het op te stellen protocol rekening te houden met een tweetal hoofdpunten:

- Dierconditie (uiterlijke conditiescore en gedrag)
- Omgevingsconditie (populatie dichtheid, voedselbeschikbaarheid, beschutting en weercondities).

Het ICMO heeft hiervoor het volgende schema opgesteld (blz 36 ICMO2 Advies):

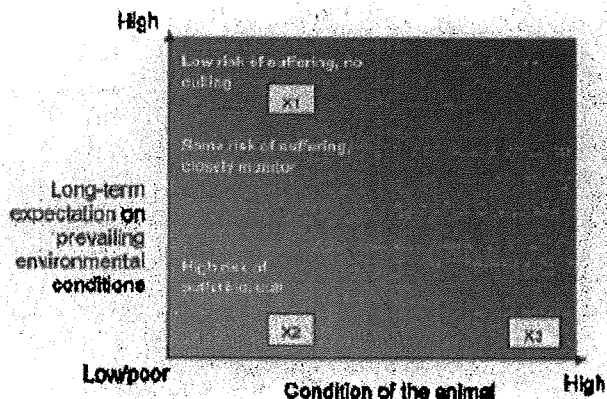

Figure 3.1. Phase plane showing the trade-off between animal condition and long-term expectation on prevailing conditions in determining the need to prevent long-term unnecessary suffering by reactive culling. By way of example: an animal that is in very poor body condition but experiencing good environmental conditions (X1) would not be culled, while an animal with the same body condition but in harsh long-term environmental conditions (X2) will be culled. By contrast, another animal which is in good body condition under the same harsh environmental conditions will not be culled (X3).

Kern van het ICMO2 advies is dat onderkent wordt dat de dierconditie gedurende het jaar sterk verandert. Zo loopt de conditie van de dieren normaal gesproken terug in de winter en wordt weer goed in voorjaar en zomer. Dit is een natuurlijk proces, dat plaatsvindt binnen de grenzen van het aanpassingsvermogen van grazers. Er is hierbij geen sprake is van onnodig lijden, als de dieren in de gelegenheid worden gesteld adequaat te kunnen reageren op slechte omgevingscondities. Voldoende beschutting is hierbij voor de grazers een vereiste. Een sterk teruggelopen conditie van de dieren waarbij de omgevingsfactoren (bv voedsel, beschutting, weersomstandigheden) nog voor een langere periode sterk negatief zullen blijven en er derhalve weinig of geen perspectief is voor de dieren om hier op een succesvolle manier mee om te kunnen gaan, wordt als onnodig lijden en dus als niet acceptabel beschouwd. Het nieuwe afschotprotocol maakt in essentie geen onderscheid naar het moment in het seizoen, omdat onnodig lijden op ieder moment van het jaar maximaal beperkt zal worden. Mocht er in een periode van het jaar, waarin de dieren in een prima conditie zijn een calamiteit (bv een grootschalige overstroming) zijn waardoor de omgevingsfactoren zodanig slecht zijn dat er geen perspectief is, dan leidt dit afwegingskader tot passende ingrepen. Omgekeerd zal een dier ondanks goede omgevingsomstandigheden worden afgeschoten, als het in een zodanig slechte conditie verkeert, dat het zeer waarschijnlijk niet zal overleven. Vanzelfsprekend zullen echter de omgevingconditie en de dierconditie met name in de winterperiode teruggelopen waardoor feitelijk ingrijpen in grotere omvang in de winterperiode zal plaatsvinden.

5. Uitvoeringschema vroeg reactief beheer

5.1 Dierconditie

Er zijn mondiaal diverse beschrijvingen operationeel om de individuele conditie van dieren te beschrijven. Deze beschrijvingen zijn veelal specifiek gemaakt per diersoort en vaak gericht op gehouden dieren. De conditiebepaling die in dit protocol gehanteerd wordt, is primair gericht op de leefomstandigheden in de Oostvaardersplassen. De classificatie is opgebouwd uit een combinatie van visueel beeld en gedragskenmerken.

Dierconditie	Lichamelijke kenmerken	gedragskenmerken
Dierconditie 1 (slecht)	<ul style="list-style-type: none"> • Doornuitsteeksels als tanden van een zaag • Zeer sterk ingevallen bedekking tussen doorn- en dwarsuitsteeksels • Zeer sterk ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen ernstig ingevallen, geen vlees aanwezig • Zitbeenderen zeer prominent met diepe V-vormige holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: zeer traag, onregelmatige bewegingen, struikelen vaak, niet vast op de benen • Onderzoekend gedrag: gedesoriënteerd, apathisch • Sociaal gedrag: afgezonderd • Foerageergedrag: geen
Dierconditie 2 (slecht - matig)	<ul style="list-style-type: none"> • Doornuitsteeksels als duidelijk zichtbaar • Sterk ingevallen bedekking tussen doorn- en dwarsuitsteeksels • Sterk ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen duidelijk ingevallen, weinig vlees aanwezig • Zitbeenderen prominent met diepe, bijna V-vormige holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: traag, onregelmatige bewegingen, struikelen vaak, minder vast op de benen • Onderzoekend gedrag: gedesoriënteerd, niet alert, passief • Sociaal gedrag: volgt de groep vertraagd • Foerageergedrag: geen
Dierconditie 3 (matig)	<ul style="list-style-type: none"> • Doornuitsteeksels individueel te onderscheiden • Duidelijk ingevallen bedekking tussen doorn- en dwarsuitsteeksels • Sterk ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen sterk ingevallen, zeer licht bekleed • Zitbeenderen prominent U-vormig, holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: minder krachtige bewegingen, • Onderzoekend gedrag: licht passief • Sociaal gedrag: minder interactief, wel in de buurt van de groep • Foerageergedrag: blijvend op zoek naar voedsel
Dierconditie 4 (matig - goed)	<ul style="list-style-type: none"> • Doornuitsteeksels individueel te onderscheiden • Duidelijk ingevallen bedekking tussen doorn- en dwarsuitsteeksels • Enigszins ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen enigszins ingevallen, licht bekleed • Zitbeenderen prominent U-vormig, holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: krachtige bewegingen, • Onderzoekend gedrag: actief • Sociaal gedrag: matig interactief, wel in of bij de groep • Foerageergedrag: blijvend op zoek naar voedsel
Dierconditie 5 (goed)	<ul style="list-style-type: none"> • Geraamte en bedekking goed in balans • Doornuitsteeksels niet meer goed te onderkennen • Geen afzonderlijke dwarsuitsteeksels zichtbaar • Geen ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen licht tot goed bekleed • Zitbeenderen afgerond, ondiepe holte 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: goed gecoördineerd, krachtig • Onderzoekend gedrag: alert, reagerend op aanwezigheid mensen of andere dieren • Sociaal gedrag: interactief, verzorgt zichzelf, in de groep • Foerageergedrag: passend bij omgeving

	onder de staart	
--	-----------------	--

5.2 Omgevingsconditie.

Naast de diercondities zijn de omgevingsfactoren van belang voor het waarden van de welzijnssituatie van de dieren. In het ICMO2 rapport zijn de volgende omgevingsfactoren hierbij benoemd:

- Beschikbaarheid van voedsel in relatie tot de populatiedichtheid
- De aanwezigheid van beschutting voor slechtweersomstandigheden
- De weersituatie (ook daarin meegenomen de lange termijn verwachtingen)

In het protocol zal gewerkt worden met een samengestelde waardering van de bovenstaande factoren. Hiervoor is gekozen omdat niet één aspect van de omgevingsfactoren bepalend is, maar vooral de combinatie. Als voorbeeld: als de weersituatie slecht is, hoeft dit op zichzelf niet negatief te zijn, als er bijvoorbeeld voldoende beschutting is. Of als de voedselsituatie slecht is, is dit ernstiger als ook de weersvooruitzichten voor de lange termijn slecht zijn.

De waardering van de omgevingscondities is als volgt opgebouwd:

Omgevingsfactor	Waardering (punten)	Beschrijving
Voedsel	Goed Matig Slecht	Optimale beschikbaarheid voor 100% van de dieren Beschikbaarheid voor 50% van populatiebehoefte Vrijwel geen voedsel aanwezig
Beschutting	Goed Matig Slecht	Goede beschutting voor 100% van de dieren Beschutting voor 50% van de populatiebehoefte Vrijwel geen beschutting aanwezig
Temperatuur	Goed Matig Slecht	Wisselend, binnen aanpassingsvermogen Extreem, periode 5 tot 10 dagen Extreem, periode meer dan 15 dagen
Wind	Goed Matig Slecht	Wisselend, binnen aanpassingsvermogen Periode tot 5 dagen, meer dan windkracht 5 Periode meer dan 10 dagen, meer dan windkracht 5
neerslag	Goed Matig Slecht	Weinig of wisselend neerslag Periode met meer dan 3 dagen neerslag Periode meer dan 5 dagen zware neerslag

5.3 Interactie dierconditie – omgevingsconditie.

In het navolgende schema zijn de dierconditie en de omgevingscondities samengebracht.

dierconditie	Omgevingsconditie							
	slecht							goed
5.00 (goed)								
4.00								
3.00	X							
2.00	X	X	X	X	X			
1.00 (slecht)	X	X	X	X	X	X	X	X

X = actief ingrijpen door middel van afschot.

Met behulp van het bovenstaande schema wordt nadrukkelijk een handvat geboden om naast de dierconditie ook de omgevingsconditie te benutten in de afweging om in te grijpen of niet. Het individuele dier wordt beoordeeld op dierconditie (lichamelijk en gedrag) en vervolgens wordt met behulp van het bovenstaande schema een zo goed mogelijke inschatting gemaakt of het aannemelijk is of het dier de komende periode kan doorstaan. Het bovenstaande schema is niet bedoeld als rekenmodel met absolute uitkomsten, maar ondersteunt de beheerders in het nemen van breder gefundeerde uitvoeringsbeslissingen.

Aanvullend op het bovenstaande schema zijn voor een aantal bijzondere situaties additionele richtlijnen:

- **Ziekten en verwondingen.** Hoewel er in de Oostvaardersplassen een zeer laag ziektebeeld is (gebaseerd op oa secties door de Gezondheidsdienst voor Dieren) is er soms sprake van individuele dieren met een herkenbaar ziektebeeld. Het meest voorkomend is ataxie onder de edelherten. Indien er symptomen zijn die er op wijzen dat dieren een ziekte hebben die zal leiden tot (op termijn) de dood, zal actief ingegrepen worden (afschot). E.e.a in nauw overleg met de dierenarts. Dit geldt ook voor verwondingen (bv verwonde edelherten als gevolg van bronst: vorkelen).
- **Slecht ontwikkelde jonge dieren en zeer laat geboren dieren** (met name hertenkalfjes) Jonge dieren die bij het ingaan van de winter slecht ontwikkeld zijn, blijken een zodanig kleine kans te hebben om de winter te overleven dat vroegtijdig ingegrepen zal worden.

6. Operationele uitvoering van het vroeg reactief beheer

6.1 Verantwoordelijkheden

Staatsbosbeheer is verantwoordelijk voor de uitvoering van het beheer zoals beschreven in dit protocol. Het Districtshoofd Flevoland van SBB stuurt de uitvoering aan. De dagelijkse coördinatie van het beheer wordt uitgevoerd door de verantwoordelijke boswachter(s). Een nadere beschrijving van de uitvoering is opgenomen in bijlage 3. De Beheeradviescommissie monitort de uitvoering en adviseert hier over, binnen de kaders van dit protocol. Indien adviezen de reikwijdte van dit protocol overstijgen, kan met goedkeuring van de Staatssecretaris van EL&I eventueel aanpassing van het protocol plaatsvinden.

6.2 Veiligheid – publieke toegankelijkheid

In het vroeg reactief beheer staat het dierenwelzijn uitgangspunt. Beperkingen om niet te kunnen schieten indien dit noodzakelijk is, dienen zoveel mogelijk weggenomen te worden. Hiertoe zal Staatsbosbeheer de toegankelijkheid van het gebied voor het beheer vergroten (verbeteren / uitbreiden beheerswegen). Veiligheid voor zowel dienstdoende beheerders als publiek zijn randvoorwaardelijk. Omdat delen van het Oostvaardersplassengebied (en de beoogde aangekoppelde bosgebieden zoals Oostvaardersbos en Driehoek) voor publiek toegankelijk zijn, zullen maatregelen genomen moeten worden. In de periode waarin beheer (afschot) aan de orde is, zullen beperkingen ten aanzien van de toegankelijkheid onvermijdelijk zijn. Er zullen gebieden afgesloten worden, maar Staatsbosbeheer hecht er aan hecht dat het publiek zo veel als verantwoord is (veiligheid, dierenwelzijn) het gebied kan blijven bezoeken. Voor de winterperiode 2010 - 2011 wordt voor de aan te sluiten gebieden vooralsnog uitgegaan van de volgende keuzes.

Gebied	Maatregelen en openstelling
Oostvaardersbos	<ul style="list-style-type: none">• Wandelpaden worden afgesloten• Doorgaand fietspad, uitkijkpunt opengesteld na 12.00 uur.• Indien noodzakelijk vanwege dierenwelzijn / veiligheid kan overgegaan worden tot volledige afsluiting
Driehoek	<ul style="list-style-type: none">• Wordt afgesloten voor publiek• In de weekenden in de middag (na 12.00 uur) begeleide excursies
Kotterbos	<ul style="list-style-type: none">• Indien opgesteld voor grazers wordt dit (kleine) gebied afgesloten voor publiek
Hollandse Hout	<ul style="list-style-type: none">• Indien besloten wordt tot openstelling voor de grazers zullen nader te bepalen beperkingen aan de orde zijn voor publiek

6.3 Middelen

Voor het afschot zijn bij Staatsbosbeheer kogelbuksen en een jachtgeweer met zogenaamde Brenneke patronen aanwezig. Deze geweren zijn voorzien van geluiddempers waardoor het dierenwelzijn in dit open gebied in belangrijke mate wordt bevorderd (beperken van verstoring).

6.4 Situatie waarin het protocol niet voorziet

Indien er zich omstandigheden voordoen waarin het protocol niet voorziet, zal de beheerder deze omstandigheden overleggen met het Districtshoofd Flevoland en vanuit deskundigheid handelen. Te allen tijde wordt van deze situaties schriftelijk verslag gedaan en bekend gemaakt aan de Beheeradviescommissie Grote Grazers. Dit kan leiden tot aanvulling / aanpassing van het protocol.

Bijlage 1. Kaart Oostvaardersplassen

Bijlage 2. Betrokken en geraadpleegde deskundigen / belanghebbenden

Deskundigen 1^e Informatieronde:

A large rectangular grey box used to redact information for the first round of experts.

Belanghebbenden:

A large rectangular grey box used to redact information for interested parties.

Supervisie

A large rectangular grey box used to redact information for supervision.

Bijlage 3. Operationele afspraken en veiligheid

Middelen

In de Oostvaardersplassen zijn kogelbuksen met demper aanwezig die gebruikt kunnen worden. Indien noodzakelijk, kan eventueel ook gebruik worden gemaakt van een jachtgeweer met Brenneke patronen. De wapens staan opgeborgen in een braakvrije kast. Hierin worden munitie en kogelbuksen gescheiden bewaard. Wapens en munitie staan **ALTIJD** in dezelfde kast wanneer ze niet worden gebruikt. De bewaarplaats van de sleutels is bij de gebruikers bekend.

Afvoer

Geschoten Heckrunderen en Konikpaarden worden in beginsel afgevoerd. Daar waar de terrein-omstandigheden dit niet toelaten, kan hier in bijzondere situaties van afgeweken worden. De beheerder die een Heckrund of Konikpaard afschiet draagt ook de verantwoording voor het afvoeren van het kadaver uit het terrein. Hij kan dit aan anderen overdragen of zelf doen.

De Edelherten blijven in beginsel in het terrein liggen. Van de mannelijke dieren worden de geweastangen verwijderd. Hiermee worden mensen gedemotiveerd om geweeien in de Oostvaardersplassen te gaan zoeken en mee te nemen, waardoor ongewenste verstoring plaatsvindt. Verplaatsing en/of afvoer van dode edelherten kan aan de orde zijn indien dit uit milieuhygiënische overwegingen dan wel recreatieve beleving aan de orde is.

Vastlegging gegevens

Van ieder dier worden op een voorgedrukt formulier de volgende gegevens vastgelegd door de medewerkers van Staatsbosbeheer die het afschot doen:

- a) diersoort
- b) geslacht
- c) leeftijd: zo nauwkeurig mogelijk
- d) locatie
- e) reden voor afschot
- f) eventuele bijzonderheden
- g) datum van afschot
- h) bij twijfel over de gezondheid wordt via de coördinator faunabeheer de dierenarts gebeld.
- i) in overleg met de coördinator faunabeheer worden dieren ten behoeve van een bepaling van de gezondheidsstatus aangeboden aan de Gezondheidsdienst voor Dieren

De boswachter Monitoring/coördinator faunabeheer zorgt voor aanlevering van de gegevens aan het Bureau Ontwikkeling en Beheer van het Staatsbosbeheer.

Veiligheid

Voor medewerkers van Staatsbosbeheer die bij het afschot betrokken zijn gelden strenge veiligheidsprocedures. De medewerker is verzekerd via de algemene verzekering van Staatsbosbeheer. Deze verzekering geeft wettelijke dekking voor de medewerkers van Staatsbosbeheer. M.a.w mocht de betrokken medewerker iets anders raken dan het beoogde doel en daarmee schade veroorzaken, dan is hij hiervoor verzekerd.

Dit betekent dat buiten de Oostvaardersplassen en niet in opdracht van Staatsbosbeheer er dan ook **NOOIT** met de Staatsbosbeheergeweren geschoten mag worden, want deze handeling is niet verzekerd.

Voor noodsituaties in opdracht van de politie, én in overleg met de coördinator faunabeheer, kan een uitzondering gemaakt worden. Er wordt alleen gewerkt conform geldende vergunningen.

De volgende veiligheidsregels moeten strikt worden opgevolgd:

- a) voordat men het terrein in gaat altijd kijken en op de hoogte stellen van wie er in het terrein is;
- b) als men het geweer uit de kast pakt, altijd controleren of het wapen ongeladen is;
- c) werking van het geweer vooraf controleren: demper goed vastmaken, controleren of er geen rommel voor of in de loop zit;
- d) geweer altijd ongeladen en met open grendel wegzetten.
- e) bij regelmatig gebruik van het geweer de demper er van af halen (condensvorming geeft corrosie);
- f) nooit omhoog schieten (bijvoorbeeld wanneer een dier op de kade staat);
- g) in principe naar binnen schieten richting het centrum van het gebied;
- h) zorg voor een goed kogelvanger, zandbult, bomengroep;

- j) niet schieten bij mist, slecht zicht en te weinig licht;
- j) in principe geen afschot wanneer er excursies zijn in het gebied, uitzonderingen daar gelaten;
- k) rij nooit met een doorgeladen wapen rond dat niet op safe staat;
- l) in principe niet met meerdere personen in één auto tijdens het afschot;
- m) bij ijs en sneeuw geldt er een verscherpt veiligheidsregime in verband met gladheid en afketsgevaar.

In het Oostvaarderbos (Fluitbos) /Driehoek / Kotterbos (en evt. Hollandse Hout) gelden de volgende aanvullende veiligheidsregels:

- a) ga na of er publiek in het gebied is;
- b) bij twijfel **NOOIT** schieten;
- c) hou er rekening mee dat als de kogel iets anders raakt dan het beoogde dier (tak, riet of boom) hij van baan kan veranderen (ook kleine afwijkingen kunnen grote gevolgen hebben);
- d) als het afschot gezien/gehoord wordt, altijd even contact op nemen met de bezoeker en uitleggen waarom het afschot gepleegd is;
- e) ook bij afvoer van het dier (wanneer men langs mensen rijdt) altijd even stoppen en uitleggen

" VEILIGHEID GAAT VOOR ALLES. "

Afschot in het veld

Kijk goed rond en volg het beslisschema.

Regels bij afschot:

- a) zorg voor een goede kogelvanger (naar beneden schieten, dichte takken);
- b) zorg dat een dier goed dwars staat en dat er niets achter of naast staat;
- c) beperk de schootsafstand tot maximaal 100 m;
- d) op korte afstand kan een schot op de kop bovenkant nek of oor worden afgegeven mits onder optimale omstandigheden (opgelegd);
- e) boven de 30 m altijd blad schieten (direct achter voorpoot omhoog en een hand er achter ter hoogte van de schouder). Nooit langs de voorloper omhoog, dit geeft verhoogde kans op loperschoten;
- f) zorg dat de demper vrij is (als de demper ergens op rust geeft dit afwijkingen in het schot beeld);
- g) bij niet te verklaren misers, altijd op nieuw inschieten bij voorkeur samen met een collega;
- h) blijf na het afschot het dier goed volgen, en kijk wat het effect is van het schot;
- i) nooit direct naar het dier toe gaan (dit geeft teveel relatie met gevaar/auto);
- j) in principe niet schieten in grote roedels, uitzonderingen daar gelaten;
- k) schiet niet als je niet voldoende in rust bent en voorkom het afgeven van een schot onder tijdsdruk of spanning;
- l) ga er vanuit dat wat je doet altijd bekend is bij collega's en publiek
- m) houdt er rekening mee dat niet iedereen geconfronteerd wil worden met afschot van een dier;
- n) wanneer er afschot plaats vindt direct voor een uitkijkpunt en /of hut even naar de mensen toe voor uitleg / of vraag even een collega.

Personele structuur

Het districtshoofd is eindverantwoordelijk voor het faunabeheer in de Oostvaardersplassen.

De Boswachter I&M Grote Grazers is gedelegeerd verantwoordelijk, voor het daadwerkelijke afschot, gebruik van de kogelbuksen en zorg voor monitoring.

Wie afschot pleegt is op het moment van het schot daadwerkelijk verantwoordelijk voor de effecten van zijn schot. **M.a.w de schutter is (wettelijk) verantwoordelijk. Deze verantwoordelijkheid is niet overdraagbaar.**

Algemene afspraken :

- a) deze instructie is bindend en kan niet naar eigen inzicht worden ingevuld;
- b) de boswachter I&M Grote grazers controleert en coördineert;
- c) als er iemand in het veld afschot pleegt is de coördinator faunabeheer altijd op de hoogte, daadwerkelijk op de hoogte gesteld of via de voicemail;
- d) als hij er niet is (ziekte, vakantie), delegeert hij zijn bevoegdheden /verantwoordelijkheden in overleg met het Districtshoofd;
- e) steekproefsgewijs controleert de coördinator faunabeheer het afschot aan de hand van het beslisschema en conditiescore. Na herhaalde fouten rapporteert hij dit aan het districtshoofd en volgt een gesprek met de betrokkene;
- f) bij overtreding van de veiligheidsinstructie vervalt direct de bevoegdheid van het gebruik van een dienstgeweer en het uitvoeren van afschot. Na een gesprek met het districtshoofd en coördinator faunabeheer wordt de bevoegdheid opnieuw gegeven of vervalt definitief;
- g) er worden geen afgeschoten dieren of delen daarvan meegenomen uit het veld c.q. vanaf de beheersgebouwen;
- h) de coördinator faunabeheer verzorgt de instructie en praktische opleiding;
- i) Bij uitbreiding van gebieden geldt in principe deze instructie.

In alle gevallen waarin deze instructie niet voorziet, beslist de coördinator faunabeheer in overleg met het Districtshoofd.

Betrokken medewerkers bij het afschot/ beheer fauna:

Districtshoofd

Boswachter I&M

Boswachter VPR (2 personen)

Senior veldmedewerker beheer

Veldmedewerker (2 personen)

Medewerker BOB

verantwoordelijk voor beheer OVP

betrokken bij afschot

betrokken bij afschot

betrokken bij afschot

betrokken bij afschot

op afroep beschikbaar

Onderwerp	Grote Grazers in de Hollandse Hout		A	B
Portefeuillehouder	Fackeldey		Openbaar	
Programma	Benutten en profileren van kernkwaliteiten			
Aan	☐ Directie ☒ College ☐ Burgemeester	Bijlagen		
Registratie			☐ Financiële paragraaf ☒ Raadsvoorstel ☐ Openbare bekendmaking vereist ☐ Anders, nl.:	
Steller	[Redacted]		Datum	
Doorkiesnummer	[Redacted]		15 december 2010	
Afdeling	CS		Ingekomen brief d.d.	
			Afkomstig van	

Parafen				
Afdelingshoofd	Controller	Medeparaaf Naam: Afd.:	Medeparaaf Naam: Afd.:	Gemeentesecretaris/ Algemeen directeur
Besproken met portefeuillehouder		ja	nvt	
Besproken in directie		☐ nee	☐ ja, zie bijgevoegd advies/besluit d.d.	
AKKOORD		BESPREKEN		Besluit via A-procedure
[Redacted]				Conform Gewijzigd Aangehouden
				Datum besluit:
				Besluit via B-procedure
				Conform Gewijzigd Aangehouden
				Datum besluit:
				Agendnummer:

Voorgesteld besluit

1. de raad via bijgaande brief te informeren over de stand van zaken met betrekking tot grote grazers in de Hollandse Hout.
2. De raad voor te stellen een keuze te maken uit de varianten zoals aangegeven onder de punten 3a en 3b in het raadsvoorstel met betrekking tot de positie en inzet van de gemeente Lelystad ten aanzien van de grote grazers in de Hollandse Hout voor het overleg met de staatssecretaris.

Voorgesteld besluit

1. de raad via bijgaande brief te informeren over de stand van zaken met betrekking tot grote grazers in de Hollandse Hout.
2. De raad voor te stellen een keuze te maken uit de varianten zoals aangegeven onder de punten 3a en 3b in het raadsvoorstel met betrekking tot de positie en inzet van de gemeente Lelystad ten aanzien van de grote grazers in de Hollandse Hout voor het overleg met de staatssecretaris.

Aanleiding

De afgelopen weken is op diverse plaatsen door diverse gremia veel gesproken over grote grazers in relatie tot de Hollandse Hout. Ter voorbereiding op de raadsbijeenkomst die begin 2011 over dit onderwerp gehouden zal worden, wil het college de raad informeren over de actuele stand van zaken met betrekking tot dit onderwerp. Tevens vraagt het college de raad een uitspraak te doen met betrekking tot de positie en inzet van de gemeente Lelystad ten aanzien van de grote grazers in de Hollandse Hout voor het overleg met de staatssecretaris.

Beoogd effect

Te komen tot gedragen standpunten over het onderwerp grote grazers in de Hollandse Hout waarmee het overleg met de staatssecretaris gevoerd kan worden.

Argumenten

- 1.1 De afgelopen weken is er veel gebeurd in het dossier Grote grazers in de Hollandse Hout. Door de stand van zaken beknopt in een brief aan de raad weer te geven, krijgen de leden van de raad een goed overzicht hetgeen kan bijdragen aan de meningsvorming door de raad.
- 1.2 Het college heeft, mede kennis genomen hebbende van het advies van de klankbordgroep Hollandse Hout, een aantal conclusies geformuleerd op basis waarvan naar de mening van het college, de opvattingen van de regio goed bij de staatssecretaris over het voetlicht gebracht kunnen worden.
- 2.1 Het gebied Hollandse Hout is eigendom van Staatsbosbeheer. Het besluit om al dan niet grote grazers toe te laten in dit gebied ligt bij het bevoegd gezag, het rijk. De gemeente heeft geen beslissingsbevoegdheid in deze, maar kan slechts aan het bevoegd gezag haar opvattingen kenbaar maken.
- 2.2 In eerdere behandeling in de raad van dit onderwerp, o.a. bij het opstellen van het Coalitieakkoord 2010-2014, is een keuze gemaakt voor procesmatige afspraken met betrekking tot de gebiedsvisie Hollandse Hout. In lijn met deze coalitieafspraken kiest het college ervoor geen inhoudelijk standpunt in te nemen, maar de raad 2 varianten aan te bieden. Het is dan aan de raad om op basis van alle beschikbare informatie een eigen afweging in deze te maken.

Kanttekeningen

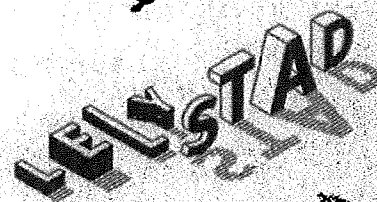
Geen

Communicatie

De brief aan de raad wordt ook verzonden naar de klankbordgroep Hollandse Hout

Voorstel aan de raad

afdeling: CS
steller:
doorkiesnummer:
e-mailadres:
begrotingsparagraaf: Benutten en promieren van kernkwaliteiten

2010

Nr.

Punt ... van de agenda voor de vergadering van

Onderwerp

Grote grazers in de Hollandse Hout

Voorgesteld besluit

- A1. Kennis te nemen van de stand van zaken met betrekking tot grote grazers in de Hollandse Hout.
- A2. Geen medewerking te verlenen aan de permanente toelating van grote grazers in de Hollandse Hout.
- A3. Geen medewerking te verlenen aan tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout,

danwel

- B1. Kennis te nemen van de stand van zaken met betrekking tot grote grazers in de Hollandse Hout.
- B2. Geen medewerking te verlenen aan de permanente toelating van grote grazers in de Hollandse Hout.
- B3. Wel medewerking te verlenen aan tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout onder het navolgende ondeelbare pakket voorwaarden.
 - 1. Het open te stellen areaal mag niet groter zijn dan 260 ha.
 - 2. Er mag geen sprake zijn van onaanvaardbare aantasting van het bos. De Commissie Gabor verwacht niet dat dit het geval zal zijn. Men verwacht zelfs dat door de tijdelijke begrazing de biodiversiteit van het bos er op vooruit zal gaan. Mocht onverhoopt het bos toch onaanvaardbaar aangetast worden, dan wordt de toelating – ook voor de daaropvolgende jaren – gestopt. De gemeente Lelystad stelt voor de ontwikkeling van dit bos door een onafhankelijke commissie te laten monitoren. Voor deze monitoring zal budget beschikbaar moeten zijn en er zullen door de commissie toelatingscriteria ontwikkeld moeten worden. Wellicht kan aansluiting gezocht worden bij de wetenschappelijke commissie die wordt geadviseerd in te stellen in het rapport van de Commissie Gabor
 - 3. Het te begrazen deel van het bos zal zodanig afgezet moeten worden dat de dieren er niet uit kunnen. Ook het begraasde deel zal voor mensen toegankelijk moeten zijn.
 - 4. De "oversteek" van de Oostvaardersplassen naar Hollandse Hout mag niet leiden tot een afsluiting van de Knardijk voor verkeer en zal op een zodanige wijze uitgevoerd moeten worden dat verkeersveiligheid en waterstaatkundige functie onaangetaast blijven.
 - 5. Conform het ICMO2-advies zal het effect van de tijdelijke toelating van grote grazers in de omliggende bosgebieden na 15 april worden geëvalueerd. Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie zal tot voortzetting worden besloten.

6. De kosten van maatregelen die nodig zijn om de tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout mogelijk te maken, komen niet ten laste van de gemeente Lelystad.

Inleiding

Op 22 november heeft de commissie Gabor het 2^e ICMO rapport gepresenteerd. Het rapport geeft een helder inzicht in de problematiek van de grote grazers in de Oostvaardersplassen en draagt oplossingen aan. In het rapport heeft de commissie aan 5 aspecten bijzondere aandacht gegeven, waaronder de noodzaak tot beschutting bij extreme weersomstandigheden. Het bieden van deze beschutting is cruciaal voor dierenwelzijn. Voldoende beschutting kan in het gebied zelf niet gerealiseerd worden. De commissie adviseert deze beschutting te zoeken in bosgebieden rondom de Oostvaardersplassen.

Beoogd effect

Te komen tot gedragen standpunten over het onderwerp grote grazers in de Hollandse Hout waarmee het overleg met de staatssecretaris gevoerd kan worden.

Argumenten

1. De afgelopen weken is er veel gebeurd in het dossier Grote grazers in de Hollandse Hout. Door de stand van zaken beknopt in een brief aan de raad weer te geven, krijgen de leden van de raad een goed overzicht hetgeen kan bijdragen aan de meningsvorming door de raad. Het college heeft, mede kennis genomen hebbende van het advies van de klankbordgroep Hollandse Hout, een aantal conclusies geformuleerd op basis waarvan naar de mening van het college, de opvattingen van de regio goed bij de staatssecretaris over het voetlicht gebracht kunnen worden.

Het bevoegd gezag (rijk) heeft nog geen integraal besluit genomen over de uitvoering van het ICMO2 rapport. De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (ELI) heeft als reactie op het rapport aangegeven gebruik te willen maken van de Hollandse Hout als beschuttingsgebied, mits daar in de regio voldoende draagvlak voor is. Met een brief d.d. 25 november (in uw bezit) heeft het college de staatssecretaris gevraagd om de opvattingen van regio te betrekken bij de definitieve besluitvorming, en derhalve overleg met het college te hebben alvorens een definitief besluit te nemen.

Het gebied Hollandse Hout is eigendom van Staatsbosbeheer. Het besluit om al dan niet grote grazers toe te laten in dit gebied ligt bij het bevoegd gezag, het rijk. De gemeente heeft geen beslissingsbevoegdheid in deze, maar kan slechts aan het bevoegd gezag haar opvattingen kenbaar maken.

2. De commissie Gabor benadrukt in zijn rapport dat toelating van grote grazers in de Hollandse Hout niet kan en niet mag leiden tot gebiedsuitbreiding c.q. vergroting. Dat betekent dat de commissie negatief adviseert over permanente openstelling van de beschuttingsgebieden. De toelating dient beperkt te worden tot de periode 15 december – 1 april.
3. In eerdere behandeling in de raad van dit onderwerp, o.a. bij het opstellen van het Coalitieakkoord 2010-2014, is een keuze gemaakt voor procesmatige afspraken met betrekking tot de gebiedsvisie Hollandse Hout. In lijn met deze coalitieafspraken kiest het college ervoor geen inhoudelijk standpunt in te nemen, maar de raad 2 varianten aan te bieden. Het is dan aan de raad om op basis van alle beschikbare informatie een eigen afweging in deze te maken.

Kanttekeningen

Geen

Lelystad,

Het college van de gemeente Lelystad,

de secretaris,

de burgemeester,

Raadsbesluit

2010

Nr.

De raad van de gemeente Lelystad,

op voorstel van het college van de gemeente Lelystad d.d.

BESLUIT:

- A1. Kennis te nemen van de stand van zaken met betrekking tot grote grazers in de Hollandse Hout.
- A2. Geen medewerking te verlenen aan de permanente toelating van grote grazers in de Hollandse Hout.
- A3. Geen medewerking te verlenen aan tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout,

danwel

- B1. Kennis te nemen van de stand van zaken met betrekking tot grote grazers in de Hollandse Hout.
- B2. Geen medewerking te verlenen aan de permanente toelating van grote grazers in de Hollandse Hout.
- B3. Wel medewerking te verlenen aan tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout onder het navolgende ondeelbare pakket voorwaarden.
 - 1. Het open te stellen areaal mag niet groter zijn dan 250 ha.
 - 2. Er mag geen sprake zijn van onaanvaardbare aantasting van het bos. De Commissie Gabor verwacht niet dat dit het geval zal zijn. Men verwacht zelfs dat door de tijdelijke begrazing de biodiversiteit van het bos er op vooruit zal gaan. Mocht onverhoopt het bos toch onaanvaardbaar aangetast worden, dan wordt de toelating – ook voor de daaropvolgende jaren – gestopt. De gemeente Lelystad stelt voor de ontwikkeling van dit bos door een onafhankelijke commissie te laten monitoren. Voor deze monitoring zal budget beschikbaar moeten zijn en er zullen door de commissie toetsingscriteria ontwikkeld moeten worden. Wellicht kan aansluiting gezocht worden bij de wetenschappelijke commissie die wordt geadviseerd in te stellen in het rapport van de Commissie Gabor
 - 3. Het te begrazen deel van het bos zal zodanig afgezet moeten worden dat de dieren er niet uit kunnen. Ook het begraasde deel zal voor mensen toegankelijk moeten zijn.
 - 4. De "oversteek" van de Oostvaardersplassen naar Hollandse Hout mag niet leiden tot een afsluiting van de Knardijk voor verkeer en zal op een zodanige wijze uitgevoerd moeten worden dat verkeersveiligheid en waterstaatkundige functie onaangetaast blijven.
 - 5. Conform het ICMO2-advies zal het effect van de tijdelijke toelating van grote grazers in de omliggende bosgebieden na 15 april worden geëvalueerd. Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie zal tot voortzetting worden besloten.
 - 6. De kosten van maatregelen die nodig zijn om de tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout mogelijk te maken, komen niet ten laste van de gemeente Lelystad.

Lelystad,

De raad van de gemeente Lelystad,

de griffier,

de voorzitter,

Aan de gemeenteraad van Lelystad

uw brief van

uw kenmerk

ons kenmerk
U10-27451

datum

behandeld door

doorkiesnummer

bijlagen

dossiernummer

onderwerp

pr-nummer

Stand van zaken Grote Grazers in Hollandse Hout

Geachte leden van de raad,

De afgelopen weken is op verschillende plekken door diverse gremia veel gesproken over grote grazers in relatie tot de Hollandse Hout. Ter voorbereiding op de raadsbijeenkomst die begin 2011 over dit onderwerp gehouden zal worden, wil het college u informeren over de actuele stand van zaken met betrekking tot dit onderwerp. Tevens vraagt het college in deze brief een uitspraak van de raad omtrent de positie en inzet van de gemeente Lelystad voor het overleg met de staatssecretaris. De positie en inzet van de gemeente Lelystad beperken zich tot de consequenties voor de Hollandse Hout. De afwegingen met betrekking tot beheer en het dierenwelzijn laten we aan het bevoegd gezag, in dit geval de staatssecretaris.

Het ICMO2-rapport (reeds in uw bezit)

Op 22 november heeft de commissie Gabor het 2^e ICMO rapport gepresenteerd. Het rapport geeft een helder inzicht in de problematiek en draagt oplossingen aan. In het rapport heeft de commissie aan 5 aspecten bijzondere aandacht gegeven, waaronder de noodzaak tot beschutting bij extreme weersomstandigheden. Het bieden van deze beschutting is cruciaal voor dierenwelzijn. Beschutting kan niet in voldoende mate in het gebied zelf gerealiseerd worden. De commissie adviseert deze beschutting te zoeken in bosgebieden rondom de Oostvaardersplassen. De commissie benadrukt dat het daarbij niet kan en niet mag gaan om gebiedsuitbreiding c.q. vergroting. Dat betekent dat de commissie negatief adviseert over permanente openstelling van de beschuttingsgebieden. De toelating dient beperkt te worden tot de periode 15 december – 1 april.

Het bevoegd gezag

Het bevoegd gezag (rijk) heeft nog geen integraal besluit genomen over de uitvoering van het ICMO2 rapport. De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (ELI) heeft als reactie op het rapport aangegeven gebruik te willen maken van de Hollandse Hout als beschuttingsgebied, mits daar in de regio voldoende draagvlak voor is. Met een brief d.d. 25 november (in uw bezit) heeft het college de staatssecretaris gevraagd om de opvattingen van regio te betrekken bij de definitieve besluitvorming, en derhalve overleg met het college te hebben alvorens een definitief besluit te nemen. Tijdens het Voortgezet Algemeen Overleg (VAO) op 8 december 2010 heeft de staatssecretaris de regio deze ruimte geboden. In bovengenoemd VAO heeft de Kamer een 7-tal moties ingediend met

Gemeente Lelystad
Postbus 91
8200 AB Lelystad
T 0320 27 89 11
F 0320 27 82 45
www.lelystad.nl
gemeente@lelystad.nl

betrekking tot dit onderwerp. Stemming over de moties heeft op 14 december plaatsgevonden. O.a. is een motie Ladders aangenomen die de staatssecretaris oproept geen grote grazers in de Hollandse Hout toe te laten. De staatssecretaris heeft nog niet laten weten hoe hij met deze motie om zal gaan.

De Klankbordgroep

De Klankbordgroep Hollandse Hout werkt voortvarend, intensief en integer mee aan het opstellen van een gebiedsvisie. Begin januari hoopt zij haar advies hierover af te ronden. Vervolgens zal het college een standpunt over de visie en het advies bepalen en dit aan uw raad toezenden. Deze visie kan dan volgens de normale BOB-procedure behandeld worden. Op ons verzoek heeft de Klankbordgroep zich – vooruitlopend op de visie – ook expliciet gebogen over de eventuele toelating van grote grazers in de Hollandse Hout. Daartoe zijn ze – net als uw raad – door een vertegenwoordiging van de commissie Gabor over het ICMO2 advies geïnformeerd. De Klankbordgroep maakt in haar advies – het verslag van haar overleg is bijgesloten – geen onderscheid tussen permanente toelating en tijdelijke winter-toelating. Het advies is verdeeld; 1/3^e deel van de Klankbordgroep is principieel tegen toelating van grote grazers in de Hollandse Hout, 1/3 zegt nee tenzij en 1/3 zegt ja mits. Geen enkel lid is zonder voorwaarden voor.

Het Waterschap

Het Waterschap heeft aangegeven geen principiële bezwaren te hebben tegen het doorlaten van grote grazers over de dijk, maar wijst er wel op dat er tijdens het stormseizoen (periode van 15 oktober tot 15 maart) geen werkzaamheden in de dijk mogen worden uitgevoerd.

Conclusies

Het geheel overziend komt het college tot de volgende conclusies.

- Het college deelt de opvatting van de commissie Gabor dat permanent toelaten van grote grazers in de Hollandse Hout onwenselijk is. Het college zal dit meenemen in haar standpuntbepaling t.a.v. de gebiedsvisie.

In eerdere behandeling in de raad van dit onderwerp, o.a. bij het opstellen van het Coalitieakkoord 2010-2014, is een keuze gemaakt voor procesmatige afspraken met betrekking tot de gebiedsvisie Hollandse Hout. In lijn met deze coalitieafspraken kiest het college ervoor geen inhoudelijk standpunt in te nemen, maar de raad 2 varianten aan te bieden. Het is dan aan de raad om op basis van alle beschikbare informatie een eigen afweging in deze te maken.

- Als de staatssecretaris besluit uitvoering te geven aan de motie Ladders die op 14 december is aangenomen, dan is er geen sprake meer van het toelaten van grote grazers in de Hollandse Hout en is overleg met de staatssecretaris niet meer nodig.
- Als de staatssecretaris besluit geen uitvoering te geven aan de eerdergenoemde motie Ladders, dan zijn er twee opties denkbaar.

1. De gemeente Lelystad geeft geen medewerking aan de tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout. Daarmee wordt dan gehoor gegeven aan de bezwaren die onder andere door een deel van de klankbordgroep zijn verwoord.

2. De gemeente Lelystad is onder voorwaarden bereid mee te werken aan het tijdelijk (gedurende de wintermaanden) toelaten van grote grazers in een beperkt deel van de Hollandse Hout. Volgens de commissie Gabor is het ICMO2-advies één en ondeelbaar en het niet in samenhang uitvoeren van alle maatregelen zal leiden tot een onacceptabele aanslag op het dierenwelzijn met de daarbij behorend taferelen en emoties.

De gemeente Lelystad is bereid mee te werken onder de volgende voorwaarden:

1. Het open te stellen areaal mag niet groter zijn dan 250 ha.
2. Er mag geen sprake zijn van onaantoonbare aantasting van het bos. De Commissie Gabor verwacht niet dat dit het geval zal zijn. Men verwacht zelfs dat door de tijdelijke begrazing de biodiversiteit van het bos er op vooruit zal gaan. Mocht onverhoopt het bos toch onaantoonbaar aangetast worden, dan wordt de toelating – ook voor de daaropvolgende jaren – gestopt. De gemeente Lelystad stelt voor de ontwikkeling van dit

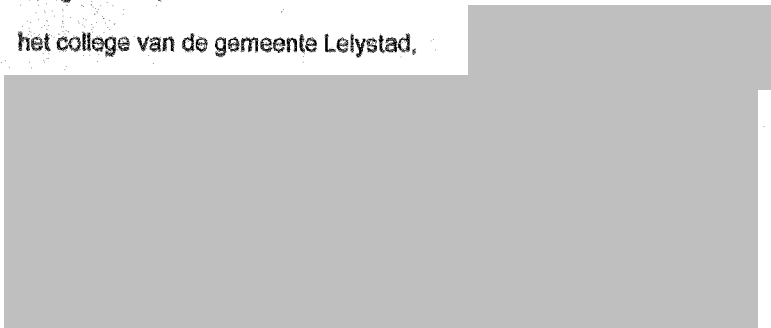

bos door een onafhankelijke commissie te laten monitoren. Voor deze monitoring zal budget beschikbaar moeten zijn en er zullen door de commissie toetsingscriteria ontwikkeld moeten worden. Wellicht kan aansluiting gezocht worden bij de wetenschappelijke commissie die wordt geadviseerd in te stellen in het rapport van de Commissie Gabor

3. Het te begrazen deel van het bos zal zodanig afgezet moeten worden dat de dieren er niet uit kunnen. Ook het begraasde deel zal voor mensen toegankelijk moeten zijn.
4. De "oversteek" van de Oostvaardersplassen naar Hollandse Hout mag niet leiden tot een afsluiting van de Knardijk voor verkeer en zal op een zodanige wijze uitgevoerd moeten worden dat verkeersveiligheid en waterstaatkundige functie onaangetast blijven.
5. Conform het ICMO2-advies zal het effect van de tijdelijke toelating van grote grazers in de omliggende bosgebieden na 15 april worden geëvalueerd. Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie zal tot voortzetting worden besloten.
6. De kosten van maatregelen die nodig zijn om de tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout mogelijk te maken, komen niet ten laste van de gemeente Lelystad.

Hoogachtend,

het college van de gemeente Lelystad,

Aan:
De Staatssecretaris

Van:

Directie Natuur, Landschap
en Platteland
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

@minlnv.nl

nota

3e Situatierapport SBB over OVP en de Vaarkamp

Datum
11 januari 2011

Onze referentie
177965

Bijlagen
1

Derde Situatierapport SBB over OVP

Bijgaand treft u ter informatie het derde situatierapport Oostvaardersplassen (OVP) van Staatsbosbeheer (SBB) aan. Het beeld is onveranderd: het afschot betreft nog steeds vooral edelhertenkalfjes.

Advisering commissie Vaarkamp over Hollandse Hout

U heeft formeel nog geen standpunt ingenomen over de motie Lodders. Ook ligt er nu een negatieve uitspraak van de gemeenteraad van Lelystad.

Het (nog) niet openstellen van het Hollandse Hout voor de grazers kan echter implicaties hebben voor het huidige beheer van de grazers. Er is immers nog steeds veel minder beschutting dan door de commissie Gabor beoogd en beschuttingsrichels bieden weinig bescherming tegen neerslag. Het opgestelde protocol (d.d. 13 december jl.) neemt de mate beschutting weliswaar mee als criterium, maar misschien zou het nu zwaarder moeten meewegen (aanscherping)). Bovendien, mocht u op een gegeven moment wel willen overgaan tot openstelling, moet dat nog wel worden voorbereid op basis van een deugdelijk Plan van Aanpak.

Er is dus aanleiding om de commissie Vaarkamp vast naar de kwestie te laten kijken. Dat zou kunnen op basis van een aantal scenario's (uitgaande van het afschotprotocol van 13 december jl.):

- scenario 1: het Hollandse Hout zal voorlopig niet worden geopend;
- scenario 2: het Hollandse Hout wordt op enig moment geopend op basis van het reeds door SBB opgestelde Plan van Aanpak;
- scenario 3: het Hollandse Hout wordt op enig moment alleen voor edelherten geopend op basis van een aangepast Plan van Aanpak.

Vragen die de commissie Vaarkamp daarbij zou kunnen beantwoorden zijn:

- (a) moet bij bepaalde scenario's het afschotprotocol zelf worden aangepast?
- (b) zijn de door SBB opgestelde Plannen van Aanpak voor het toelaten van grazers in het Hollandse Hout in principe goed?

Wilt u dat de commissie Vaarkamp alvast oordeelt over beheersopties in relatie tot het wel of niet openstellen van het Hollandse Hout voor grazers, onafhankelijk van uw eventuele besluit daarover?

Aan:
De Staatssecretaris

Van:

nota

Situatierapport OVP dinsdag 18 januari 2011

Bijgaand treft u ter informatie het situatierapport van dinsdag 18 januari 2011 aan van Staatsbosbeheer over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De volgende aandachtspunten hieruit:

- het afschot betreft nog steeds voornamelijk edelhertenkalfjes;
- de conditie van Heckrunderen en konikpaarden wordt nu zichtbaar minder; de noodzaak van afschot van deze dieren wordt onverminderd beoordeeld op basis van het huidige afschotprotocol.

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

@minlnv.nl

Datum
18 januari 2011

Onze referentie
179376

Bijlagen
1

dd : 1/2/11

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

181110

Aan:
De staatssecretaris

Van:

nota

Situatierapporten grote grazers Oostvaardersplassen 21
en 25 januari 2011

Bijgaand treft u ter informatie de situatierapporten van vrijdag 21 en dinsdag 25
januari 2011 aan van Staatsbosbeheer over de grote grazers in de
Oostvaardersplassen.

De volgende aandachtspunten hieruit:

- er worden inmiddels ook meer konikpaarden geschoten (situatierapporten 21 en
25 januari j.l.);
- hoewel de vorige keer (situatierapport d.d. 18 januari j.l.) de conditie van
sommige jonge Heckrunderen en jonge konikpaarden zichtbaar minder werd,
blijken de meeste volwassen dieren nog in behoorlijk goede conditie te zijn
(situatierapport d.d. 21 januari j.l.).

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]@minInv.nl

Datum
25 januari 2011

Onze referentie
181050

Bijlagen
2

Geschoten / natuurlijke dood grote grazers

		Week 3	Cumulatief
		Rapport Nr. 6	v.a. 15-12-2010
Heckrund	Geschoten	0	1
	Natuurlijke dood	0	0
Konikpaard	Geschoten	9	11
	Natuurlijke dood	1	2
Edelhert	Geschoten	12	72
	Natuurlijke dood	2	2
Cumulatief			
	Geschoten	21	84
	Natuurlijke dood	3	4
	Totaal	24	88

Weersomstandigheden

Normaal weer voor de tijd van het jaar. Dagtemperatuur aanvankelijk ruim boven de 5 graden, inmiddels wat lager maar ruim boven nul. 's Nachts weer enkele graden vorst. Begin van de week erg nat geweest, inmiddels wat verbeterd. Behoorlijk nat in het terrein.

Voedselsituatie

Door de grote hoeveelheid neerslag is het gras minder beschikbaar. Er is nog ruim voldoende rietachtig materiaal beschikbaar.

Beschutting.

Geen verandering ten opzichte van vorige rapportage.

Bijzonderheden

In lijn met het protocol zijn er deze week meer edelherten en paarden geschoten. Het betreft vooral jonge dieren ("jaarlingen"). In een natuurlijk systeem is het een gegeven dat vooral jonge dieren in het eerste jaar kwetsbaar zijn. De jonge dieren gebruiken relatief veel energie voor groei en ontwikkeling waardoor zij minder reserves kunnen opbouwen.

Er zijn nog geen paarden en Heckrunderen het Oostvaardersbos ingetrokken.

Dinsdag 18 januari is er een uitgebreide ronde in het terrein gemaakt met dierenarts Luten. Geconstateerd dat de meeste volwassen dieren in een behoorlijk goede conditie verkeren.

Geschoten / natuurlijke dood grote grazers

		Week 4	Cumulatief
		Rapport Nr. 7	v.a. 15-12-2010
Heckrund	Geschoten	0	1
	Natuurlijke dood	0	0
Konickpaard	Geschoten	7	18
	Natuurlijke dood	0	2
Edelhert	Geschoten	9	81
	Natuurlijke dood	1	3
Cumulatief			
	Geschoten	16	100
	Natuurlijke dood	1	5
	Totaal	17	105

Weersomstandigheden

Temperaturen nog ruim boven nul, ook in de nachten, al wordt voor komende dagen lichte nachtvorst voorspeld. Regen wat verminderd. Nog wel erg nat in het terrein.

Voedselsituatie

Weinig verandering ten opzichte van vorige situatierapport.

Beschutting.

Er zijn nog geen paarden en runderen het Oostvaardersbos in getrokken, edelherten lopen er wel. In de Driehoek houdt zich al een aantal dagen een klein groepje paarden op.

Er wordt gewerkt aan de voorbereiding van de openstelling van een deel van het Kotterbos.

Bijzonderheden

* De excursies die worden georganiseerd in de Driehoek voor publiek zijn met name in het weekend erg druk bezocht. Er wordt nu meer menskracht georganiseerd om extra excursies in het weekend te verzorgen.

* Vanmiddag (25 januari) vindt de tweede stakeholdersbijeenkomst plaats met o.a. mensen van de Dierenbescherming KNMvD, Stichting Welzijn Grote Grazers en Vereniging Het Edelhert, waarin met name het nieuwe protocol vervroegd reactief beheer onderwerp van gesprek is.

retour van STA

d.d. : 10/2

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

102345

Aan:
de Staatssecretaris

Van:

nota

Nota Situatierapport 28 januari 2011

Bijgaand treft u ter informatie het situatierapport van vrijdag 28 januari 2011 aan van Staatsbosbeheer over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De volgende aandachtspunten hieruit:

- afschot betreft weer vooral jonge edelherten;
- het beeld is dat de overige dieren in het algemeen in goede conditie zijn;
- Staatsbosbeheer heeft op 25 januari j.l. een stakeholderbijeenkomst gehouden (St. Welzijn Grote Grazers, Dierenbescherming, Vereniging het Edelhert en Koninklijke Maatschappij voor Diergeneeskunde) die naar hun zeggen goed verliep.

Vanmiddag komt ook de commissie Vaarkamp weer bijeen. Er wordt onder meer verder gesproken over de beschuttingssituatie nu het Hollandse Hout niet opengaat en de dieren mogelijk te grote druk uitoefenen op de reeds wel opengestelde bospercelen. Mogelijk komt ook de Oostvaarderswissel aan bod (u had tijdens het VAO van 8 december j.l. uitgesproken te willen dat ook de commissie Vaarkamp naar de Oostvaarderswissel kijkt).

Directie Natuur, Landschap
en Platteland
Team Biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ Den Haag
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

j@minlnv.nl

Datum
28 januari 2011

Onze referentie
182348

Bijlagen
1

Geschoten / natuurlijke dood grote grazers

		Week 4	Cumulatief
		Rapport Nr. 8	v.a. 15-12-2010
Heckrund	Geschoten	0	1
	Natuurlijke dood	0	0
Konickpaard	Geschoten	0	18
	Natuurlijke dood	0	2
Edelhert	Geschoten	18	99
	Natuurlijke dood	0	3
Cumulatief			
	Geschoten	18	118
	Natuurlijke dood	0	5
	Totaal	18	123

Weersomstandigheden

Het is de laatste dagen duidelijk kouder geweest. 's Nachts lichte tot matige vorst (tot ca. min 5C). Overdag net onder nul. Matige oostenwind. Veel zon. Verwachting is dat het de komende dagen zonnig is, wind afneemt en de temperatuur na het weekeinde geleidelijk op gaat lopen.

Voedselsituatie

Geen grote veranderingen. Nog steeds rietachtig materiaal beschikbaar, gras zoals gebruikelijk in de winter in bescheiden mate nog aanwezig. Wel is het terrein geleidelijk minder drassig geworden in de afgelopen dagen, veel dieren zoeken de grasvlaktes (nog) op.

Beschutting.

Geen grote veranderingen ten opzichte van vorig rapport. Zoals verwacht zal de hoeveelheid "oud riet" in de loop van de winter heel geleidelijk minder worden. Het Oostvaardersbos en de Driehoek zijn open voor de grazers. In de Driehoek is een 30 tal koniks aanwezig, in het Oostvaardersbos lopen nog geen koniks of Heckrunderen. Groepen koniks houden zich wel in de omgeving van het Oostvaardersbos op.

Bijzonderheden

Op 25 januari heeft een bijeenkomst met excursie plaatsgevonden met stakeholders. Betreft o.a. Stichting Welzijn Grote Grazers, Dierenbescherming, Vereniging Het Edelhert en de Koninklijke Maatschappij voor Diergeneeskunde. Zeer nuttige bijeenkomst waarbij waardering is gebleken voor het opgestelde Protocol Early Reactive Culling. Gedeeld beeld over de huidige conditie van de dieren (behoorlijk goed en feitelijk geen dieren in slechte conditie). Afspraken over "jaarrondconsultatie" met de stakeholders zijn bevestigd (in de winter 1x per maand, na de winter 1 x per twee maanden).

Dam tussen Oostvaardersplassen en Oostvaardersbos

Aan:
De Staatssecretaris

Van:

nota

Situatierapport grote grazers Oostvaardersplassen 1
februari 2011

Bijgaand treft u ter informatie het situatierapport van dinsdag 1 februari 2011 aan van Staatsbosbeheer over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De volgende aandachtspunten hieruit:

- het afschot betreft nog steeds vooral jonge edelherten;
- hoewel normaal voor de tijd van het jaar, begint bij een aantal Heckrunderen conditievermindering zichtbaar te worden.

Verder zal er op initiatief van de commissie Vaarkamp een werkweekend met betrokken deskundigen worden gehouden (18-20 februari 2011) waarin de beheersituatie van grote grazers in de Oostvaardersplassen nog eens integraal wordt bekeken tegen het licht van het ICMO-2-advies, nu het Hollandse Hout niet opengaat.

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

[Redacted]

[Redacted]

@minlnv.nl

Datum
1 februari 2011

Onze referentie
182919

Bijlagen
1

Aan:
De Staatssecretaris

Van:

nota

Situatierapport grote grazers Oostvaardersplassen 8
februari 2011

Bijgaand treft u ter informatie het situatierapport van woensdag 8 februari 2011
aan van Staatsbosbeheer over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De volgende aandachtspunten hieruit:

- het afschot van de afgelopen dagen betrof alleen edelherten; 1 konikpaard
stierf op natuurlijke wijze.

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

@minlnv.nl

Datum
8 februari 2011

Onze referentie
184651

Bijlagen
1

Aan:
De Staatssecretaris

Van:

nota

Situatierapport grote grazers Oostvaardersplassen 18
februari 2011

Bijgaand treft u ter informatie het situatierapport van vrijdag 18 februari 2011
aan van Staatsbosbeheer over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De volgende aandachtspunten hieruit:

- Voedselsituatie, weersomstandigheden en beschutting redelijk gunstig;
- Geen Heckrunderen geschoten, wel afschot van Konickpaarden (13) en edelherten (21).
- Het bezoek woensdag jl. van een delegatie van de Stichting Welzijn Grote Grazers de Oostvaardersplassen is ontspannen verlopen. Hoewel de Stichting ten principale niet voor het beheersregime is, werd geconstateerd dat de dieren in goede conditie zijn.

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

[Redacted]

[Redacted]

@minInv.nl

Datum
18 februari 2011

Bijlagen
1

Aan:
De Staatssecretaris

Van:

nota

Situatierapport grote grazers Oostvaardersplassen 22
februari 2011

Bijgaand treft u ter informatie het situatierapport aan van dinsdag 22 februari 2011 door Staatsbosbeheer over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De volgende aandachtspunten hieruit:

- Het afschot van de afgelopen dagen betrof, naast één Heckrund, weer alleen - jonge - edelherten.

Daarnaast was er het afgelopen week-end, zoals eerder aangekondigd, een door de commissie Vaarkamp en Staatsbosbeheer geïnitieerde bijeenkomst met vertegenwoordigers van Staatsbosbeheer, de commissie Vaarkamp en oud-leden van de commissie Gabor (ICMO-2). Op de agenda stonden diverse beheer-aspecten, onder meer in de context van de huidige situatie (i.e.: geen concreet perspectief op aanvullende beschutting in Hollandse Hout en/of Horsterwold (via Oostvaarderswissel)). Een en ander krijgt nog een vervolg. Men was positief over de uitvoering van het afschotprotocol tot nu toe.

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

@minlnv.nl

Datum
22 februari 2011

Onze referentie
188190

Bijlagen
1

Aan:
de Staatssecretaris

Van:

nota

Situatierapport grote grazers Oostvaardersplassen 25
februari 2011

Bijgaand treft u ter informatie het situatieapport van Staatsbosbeheer aan van
vrijdag 25 februari 2011 over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De volgende aandachtspunten hieruit:

- naast - jonge - edelherten zijn er de afgelopen dagen ook vijf Heckrunderen
geschoten;
- het voedselaanbod van de open vlaktes neemt zichtbaar langzaam af;
- er zijn geen dieren aangetroffen in slechte conditie;
- enkele Heckrunderen hebben de doorgang onder de spoorlijn ontdekt naar een
recent voor de grazers geopend stuk Kotterbos (ten oosten van de spoorlijn).

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
Team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

[Redacted]

[Redacted]

@minlnv.nl

Datum
25 februari 2011

Onze referentie
189101

Bijlagen
1

Aan:
De Staatssecretaris

Van:

nota

Situatierapport grote grazers Oostvaardersplassen 1 maart 2011

Bijgaand treft u ter informatie het situatierapport van Staatsbosbeheer aan van dinsdag 1 maart 2011 over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De volgende aandachtspunten hieruit:

- naast edelherten zijn er de afgelopen dagen ook 9 konikpaarden geschoten;
- inmiddels hebben tientallen Heckrunderen de toegang tot het recent geopende deel van het Kotterbos gevonden.

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]@minlnv.nl

Datum
1 maart 2011

Onze referentie
189581

Bijlagen
1

Aan:
de Staatssecretaris

Van:

nota

Situatierapport grote grazers Oostvaardersplassen 4 maart
2011

Bijgaand treft u ter informatie het situatierapport van Staatsbosbeheer aan van
vrijdag 4 maart 2011 over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De volgende aandachtspunten hieruit:

- er worden inmiddels duidelijk meer konikpaarden geschoten (afgelopen dagen:
13);
- het voedselaanbod neemt steeds meer af.

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
Team Biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ Den Haag
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

@minlnv.nl

Datum
4 maart 2011

Onze referentie
190497

Bijlagen
1

Aan:
de Staatssecretaris

Van:

nota

Situatierapport grote grazers Oostvaardersplassen 11
maart 2011 en enige aanvullende aandachtspunten

Bijgaand treft u ter informatie het situatierapport van Staatsbosbeheer aan van
vrijdag 11 maart 2011 over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De volgende aandachtspunten hieruit:

- er is de afgelopen dagen weer een flink aantal dieren geschoten (80 edelherten, 14 konikpaarden, 6 Heckrunderen) en ook ging een aantal dieren op natuurlijke wijze dood;
- door de werking van het protocol vroeg reactief beheer is ook het cumulatieve afschot van deze winterperiode duidelijk hoger dan voorheen.

Enige aanvullende aandachtspunten:

- onder meer de Spits van gisteren besteedde aandacht aan het huidige afschotbeleid; daarbij werd ook gemeld dat - conform afschotprotocol - soms dieren worden geschoten, waarvan niet zeker is of ze de winter anders niet zouden hebben overleefd; mogelijk worden hierover Kamervragen gesteld;
- in uw brief van 5 november 2010 had u de Kamer laten weten Staatsbosbeheer te vragen de door de commissie Gabor tussentijds geadviseerde telmethode (helikoptertellingen in maart en oktober) voor de grazers te implementeren; nadat Staatsbosbeheer dat - aarzelend - had opgepakt, ligt Flevoland nu ambtelijk dwars bij het verlenen van toestemming in het kader van de Nb-wet (angst voor verstoring van vogels); hierover volgt nog nader ambtelijk overleg.

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
Team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.minlnv.nl

Contactpersoon

@minlnv.nl

Datum
11 maart 2011

Onze referentie
192040

Bijlagen
1